Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

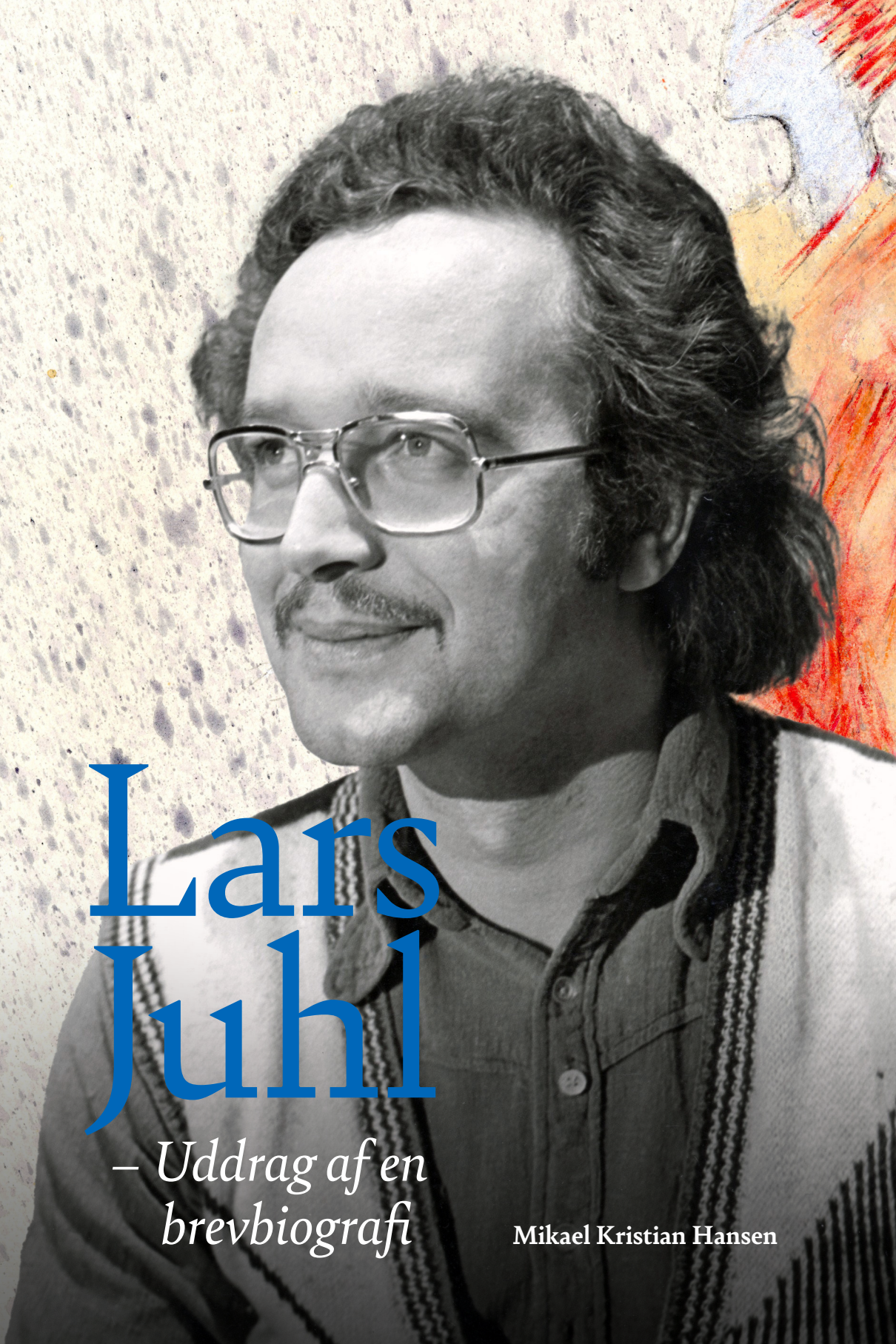

Lars Juhl

– Uddrag af en brevbiografi

Mikael Kristian Hansen

Lars Juhl

– Uddrag af en brevbiografi

Redigeret af
Mikael Kristian Hansen

TEATER MUSEET | HOFTEATRET

Mikael Kristian Hansen
Lars Juhl – Uddrag af en brevbiografi

1. e-bogudgave 2025
© Mikael Kristian Hansen og Teatermuseet i Hofteatret 2025

Sats og omslag: David Engelby

ISBN: 978-87-92134-23-3

Forsidefoto på omslag: Scenografen Lars Juhl (1943-2022). Fotografi ca. 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

Bogens illustrationer er så vidt muligt clearet med rettighedshavere. Skulle noget være overset, er det sket utilsigtet og retmæssige krav vil ved henvendelse til forlaget blive honoreret, som var retten indhentet i forvejen.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med udgivers tilladelse eller ifølge overenskomst med Copy-Dan

TEATER MUSEET | HOFTEATRET

Teatermuseet i Hofteatret
Christiansborg Ridebane 10/16
1218 København K
www.hofteatret.dk

Indholdsfortegnelse

Introduktion 8
En kort biografi. 8
Samlingen 11
Scenografens arbejdsmetode. 16
Instruktørerne 20

Brevene 34
1967: *Det er virkelig opbruddets time* 36
1968: *Den første Shakespeare er inden for synsvidde* 74
1969: *Oplyst enevældig, som han kalder sig selv* 116
1970: *Det var saftsuseme skrap og uforskammet kost* 156
1971: *Av, det var en total tolver, den "Jeppe"* 182
1972: *Hvor er det dog dejligt vanskeligt* 230
1973: *Blomster er vokset og er sprunget ud i et forunderligt samarbejde* 260
1974: *Besekow havde instrueret som når han er allerbedst* 290

Repertoirefortegnelse 308

Udvalgt litteratur 312

LARS
JUHL
64
PARIS

Introduktion

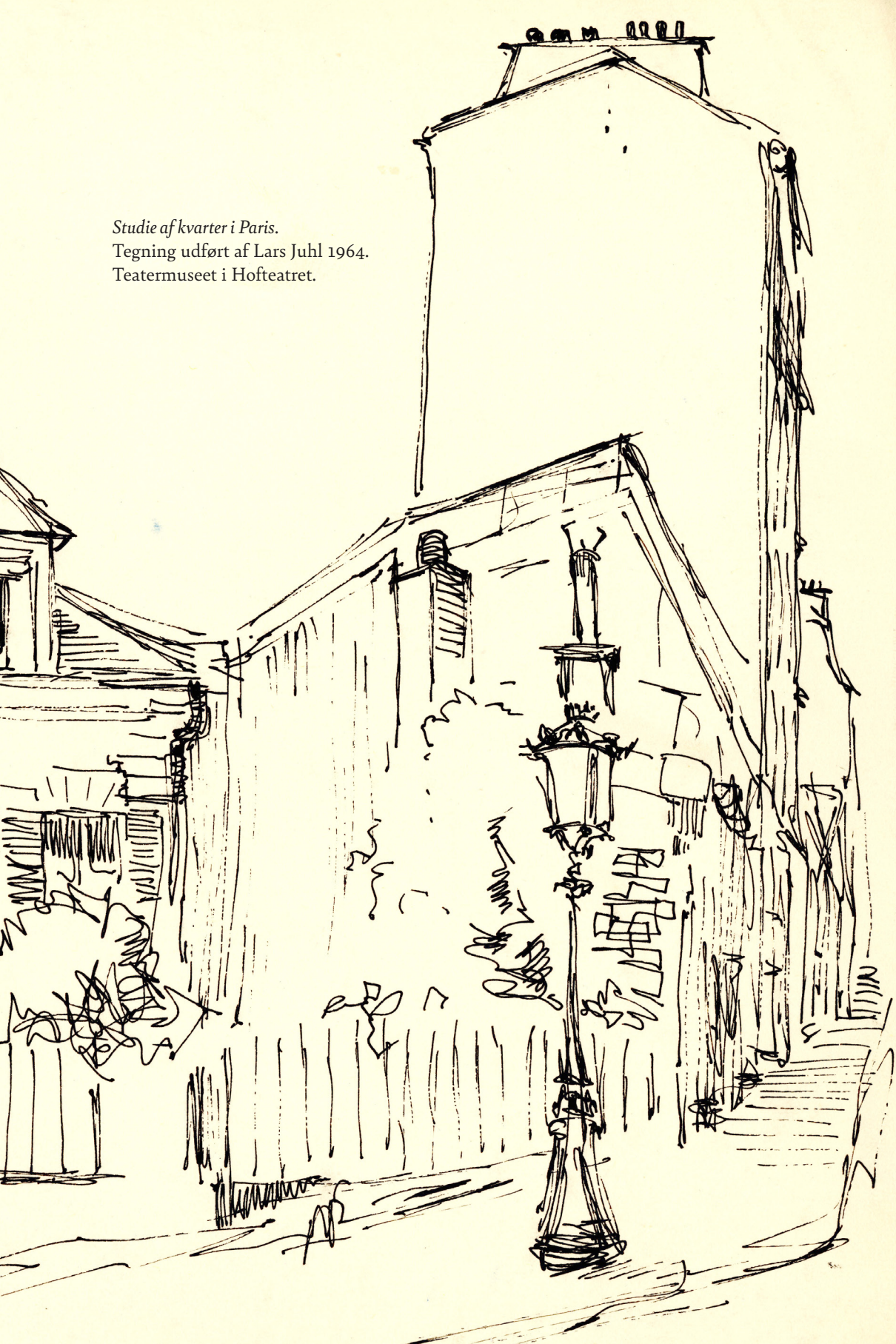

Studie af kvarter i Paris.
Tegning udført af Lars Juhl 1964.
Teatermuseet i Hofteatret.

Introduktion

En kort biografi

Lars Juhl blev født som den ældste søn af generalkonsul Mogens Juhl og fysioterapeut Inger Marie Juhl i 1943. Faderens position inden for diplomatiet betød, at familien rejste meget. Lars Juhl fik imidlertid sin studentereksamen i Danmark fra Viborg Katedralskole med udmærkede karakterer. Han lærte at tegne ved Askou Jensens tegneskole på Ny Carlsberg Glyptotek. I samme periode tog han også til Paris og udførte flere nøgenskitser af kvinder og mænd samt forskellige kvarterer i Paris. Allerede som 15-årig udførte Lars Juhl et oliemaleri *Opstilling*, der vidnede om et betydeligt kunstnerisk talent. Dette oliemaleri befinder sig i dag i Teatermuseet i Hofteatrets samlinger. Det stod tidligt klart for Lars Juhl, at han som kunstner ville have en uddannelse som scenograf.

I midten af 1960'erne var der tre dominerende scenografer i dansk teater, nemlig Svend Johansen, Helge Refn og Erik Nordgreen. De var alle tre dybt inspireret af Pablo Picassos virke for Ballets Russes i Paris i 1910'erne og 1920'erne. De to ældste, Svend Johansen og Helge Refn, havde en meget personlig stil, som de holdt fast ved, mens den noget yngre Erik Nordgreen altid forsøgte at være fornyende.

Lars Juhl fortalte selv, hvordan Svend Johansen blev afgørende, da han skulle vælge karriere. Det udslagsgivende blev, da han oplevede Svend Johansens dekoration til John Prices opsætning af Holbergs *Maskerade* på Det Kongelige Teater i 1950'erne. Instruktøren John Price fik den idé at lade de to gamle figurer, Leonard og Jeronimus, gå rundt om Rundetårn, mens de talte sammen. Svend Johansen havde derfor lavet et fantastisk Rundetårn, men det, der for alvor gjorde indtryk på Lars Juhl, var et sceneskift, hvor dekorationen på et øjeblik forvandledes fra en gade med sne til en festsal helt i rødt.[1] Lars Juhl opsøgte selv Svend

1 Teatermuseet i Hofteatret (udg.): *Fragmenter: brudstykker af teatermodeller: scenografen Lars Juhl: billeder, tekster, montage*, København 2016, s. 144.

Scenografen Svend Johansen (1890-1970). Udateret fotografi. Teatermuseet i Hofteatret.

Johansen i begyndelsen af 1960'erne og viste prøver på sine kunstneriske evner. Den aldrende Svend Johansen så absolut muligheder i den unge Lars Juhl, men rådede ham til at få en uddannelse i udlandet.

I 1960'erne kunne man ikke blive uddannet som scenograf i Danmark. Scenografuddannelsen ved Statens Teaterskole blev først etableret i 1972. Det afspejledes også i tidens teaterprogrammer, hvor ordet scenograf så godt som aldrig nævntes. Der stod blot Dekorationer ved og så kunstnerens navn. Derfor søgte Lars Juhl til udlandet, nemlig Kunstakademiet i Düsseldorf i det daværende Vesttyskland. Her blev han elev hos den dygtige scenograf og professor Teo Otto, som ikke holdt sig tilbage fra at kassere elever, hvis de var dovne eller talentløse. Anderledes positivt forholdt professoren sig til eleven Lars Juhl, om hvem han sagde:

> *"...Ved siden af de kunstneriske kvaliteter udviser Lars Juhl egenskaber, som for teatret er yderst vigtige: Indfølingskraft, evnen til at disponere, materialekendskab og realitetssans..."*.[2]

Hos Teo Otto lærte Lars Juhl, hvordan man arkitektonisk og lysteknisk arbejdede med en sceneopbygning. Denne uddannelsesbaggrund

2 Teatermuseet i Hofteatrets tidligere og ikke længere tilgængelige hjemmeside: www.teatermuseet.dk/content/fragmenter-lars-juhl

betød, at Lars Juhl allerede fra begyndelsen brød med den danske tradition for det malede teater, kulisserne med skove og stuer. Lars Juhls scenebilleder blev plastiske.

Lars Juhl assisterede også Teo Otto i sommeren 1967 ved prøver på *Trylleløjten* ved Festspillene i Salzburg. Her samarbejdede Teo Otto med den tysk-østrigske instruktør Oscar Fritz Schuh. Det blev så at sige Lars Juhls sidste gerning som medhjælper for Teo Otto i udlandet, men han kom faktisk til at arbejde som Teo Ottos assistent i Danmark, da Goethes skuespil *Faust* skulle opføres på Folketeatret i begyndelsen af 1968. Forestillingen tog sit udgangspunkt i skuespilleren og instruktøren Peter Gründgens-Gorskis tyske opsætning af stykket med scenografi af Teo Otto. Her kunne Teo Otto ikke pege på andre end sin unge danske elev som scenograf.

Da Lars Juhl i 1967 vendte tilbage til Danmark, var der lagt op til et generationsskifte inden for danske scenografer. Udover Lars Juhl talte den nye generation navne som Claus Rostrup, Nina Schiøttz og Christian Tom-Petersen. Det afgørende nye ved denne generation af scenografer var, at de arbejdede i tre dimensioner og skabte egentlige rum på scenen. Det kunne de ældre scenografer selvfølgelig også, og de gjorde det også med mellemrum, men generelt holdt de sig til at male på store bagtæpper og flade sidekulisser.

Inden tilbagekomsten til Danmark havde Lars Juhl gjort sig klart, at han ikke ville i kontakt med de små københavnske scener. Han ville skabe sig en karriere ved de store teatre i København og provinsen. Dette princip afveg han kun sjældent fra, men det skete i 1969, da han skabte scenografien til José Trianas skuespil *Mordernes nat* på Comediehuset, som var et lille teater med plads til godt 100 tilskuere. Comediehuset hørte dog administrativt under Det Kongelige Teater, landets største teater. I sin karrieres efterår i 2004 virkede Lars Juhl også som scenograf ved Den Anden Opera i København.

I sine første 10-12 år som scenograf samarbejdede han kun én gang med Det Danske Teater. Det var et rejsende teater med de ulemper, som det førte med sig fra scenografens synspunkt. Senere tøede han dog op og skulle blive en flittig bidragsyder til teatrets forestillinger.

I Lars Juhls første år i den danske teaterverden var der kun få perioder, hvor han blev bekymret for, om der ville komme flere projekter fra de forskellige teaterdirektører. Senere var ordrebogen altid fuld,

og han kunne endda tillade sig at sige nej til opgaver! Ved hans første selvstændige forestilling *Komedie i skoven* skulle Lars Juhl også selv forhandle sin løn på plads med en teaterleder, nemlig Knud Poulsen. Det fremgår tydeligt af de mange bevarede kontrakter, at han blev en ganske garvet forhandler, der var bevidst om sit værd. Ikke mindst den ældre kollega, scenografen Erik Nordgreen, gav Lars Juhl flere input om honorar og kontraktforhold.

Allerede fra de tidligere arbejdsår satsede Lars Juhl på også at få scenografiske opgaver i udlandet. I 1973 var det meningen, at Wolfgang Fortners opera *Elisabeth Tudor* skulle opføres på Operaen i Kiel med scenografi af Lars Juhl. Der havde været et længere opstartsforløb, men forestillingen blev skrinlagt. I den forbindelse rejste Lars Juhl flere gange til Kiel, hvor han havde flere drøftelser med Joachim Klaiber, generalintendanten ved Bühnen der Landeshauptstadt Kiel. Sidenhen lykkedes opgaverne i udlandet for Lars Juhl i flere omgange.

I løbet af karrieren blev det til ikke færre end 200 forskellige scenografier til forskellige danske teatre. En af hans sidste scenografiske opgaver var til *Indenfor Murene* i 2005 på Det Kongelige Teater med Ghita Nørby og Jørgen Reenberg. Meget passende var forestillingens instruktør Kaspar Rostrup, som han havde kendt siden ungdomsårene. Lars Juhl stoppede, mens legen var god.

Lars Juhls livsværk blev dog Wagners *Ringen* på Den Jyske Opera i samarbejde med instruktøren Klaus Hoffmeyer og dirigenten og operadirektøren Francesco Christofoli.

Samlingen

Lars Juhl døde på sin 79-års fødselsdag i 2022 efter kort tids sygdom. Han testamenterede størstedelen af sine samlinger til Teatermuseet i Hofteatret. Han havde gennem hele sit liv ført et detaljeret arkiv over sit scenografiske arbejde. Disse samlinger omfattede bøger, kostumetegninger, scenografiudkast og -modeller, fotografier og en række arkivalier, der alle afspejlede hans alsidige virke inden for teaterverdenen. Særlig kostumetegningerne havde han samlet efter forestillingernes titler i større, sorte arkivæsker. Tegningerne var skiftevis med danske og udenlandske titler, årstal samt signatur. Kostumetegningerne var i omfang den betydeligste del af samlingen. Dog var det ikke en

komplet samling af kostumetegninger, da han med mellemrum enten solgte dem eller gav dem bort som personlige gaver. Derimod efterlod han sig ikke så mange scenografimodeller, kun løsdele til scenografimodeller. Lars Juhl brugte nemlig modellerne til en særudstilling *FRAGMENTER – brudstykker af teatermodeller* på Teatermuseet i Hofteatret i 2017. Ud af de oprindeligt tredimensionelle scenografimodeller til brug for teatrenes snedkere og teknikere skabte han en række todimensionelle collager, decoupager og installationer. De fremstod dermed som nye kunstværker, men kunne kun i behersket omfang bruges som dokumentation af forestillingernes scenografi. Løsdelene gav dog en god fornemmelse af scenografens minutiøse arbejde med scenografimodellen.

Iblandt arkivalierne, der både omfattede arbejdspapirer og avisudklip, var også en stor samling breve fra årene 1967 til 1974, skrevet af Lars Juhl til hans forældre. Brevene begynder i marts 1967, hvor Lars Juhl endnu opholdt sig i Düsseldorf, men han var ved at forberede sig på sit fremtidige virke som scenograf i Danmark. I de indledende breve fortæller Lars Juhl om den sidste tid ved Kunstakademiet i Düsseldorf. Brevene var skrevet ganske regelmæssigt i samme periode, hvor han etablerede sig som et navn inden for dansk teater. Da Lars Juhls far arbejdede som diplomat, og hans hustru fulgte med ham som diplomatfrue, var brevveksling en naturlig måde at fastholde kontakten dengang. Nogle steder får man på fornemmelsen, at enkelte af Lars Juhls breve er gået tabt. Det er i hvert fald tilfældet i 1974, hvor vi har bevaret breve fra både februar og juni, men ingen fra påsken samme år, skønt han i et brev fra juni 1974 refererer til sit påskebrev. En årsag til manglende breve kan være, at Lars Juhl i perioder har været sammen med begge forældre eller blot sin mor. I de perioder var breve overflødige. Brevene fra forældrene til Lars Juhl er tilsyneladende ikke bevaret. Brevene afspejler et ærligt forhold mellem søn og forældre, hvor sønnen, Lars Juhl, ikke fandt anledning til at pynte på sandheden. I begyndelsen skrev Lars Juhl brevene i hånden, men skiftede hurtigt til skrivemaskine, da det passede bedre ind i scenografens travle hverdag.

Brevene sluttede relativt pludseligt under produktionen af August Strindbergs skuespil *Erik XIV* på Det Kongelige Teater. Dog skildredes de indledende overvejelser til forestillinger i både 1974 og 1975. Den bratte afslutning skyldes sandsynligvis, at Lars Juhls mor blev uhelbre-

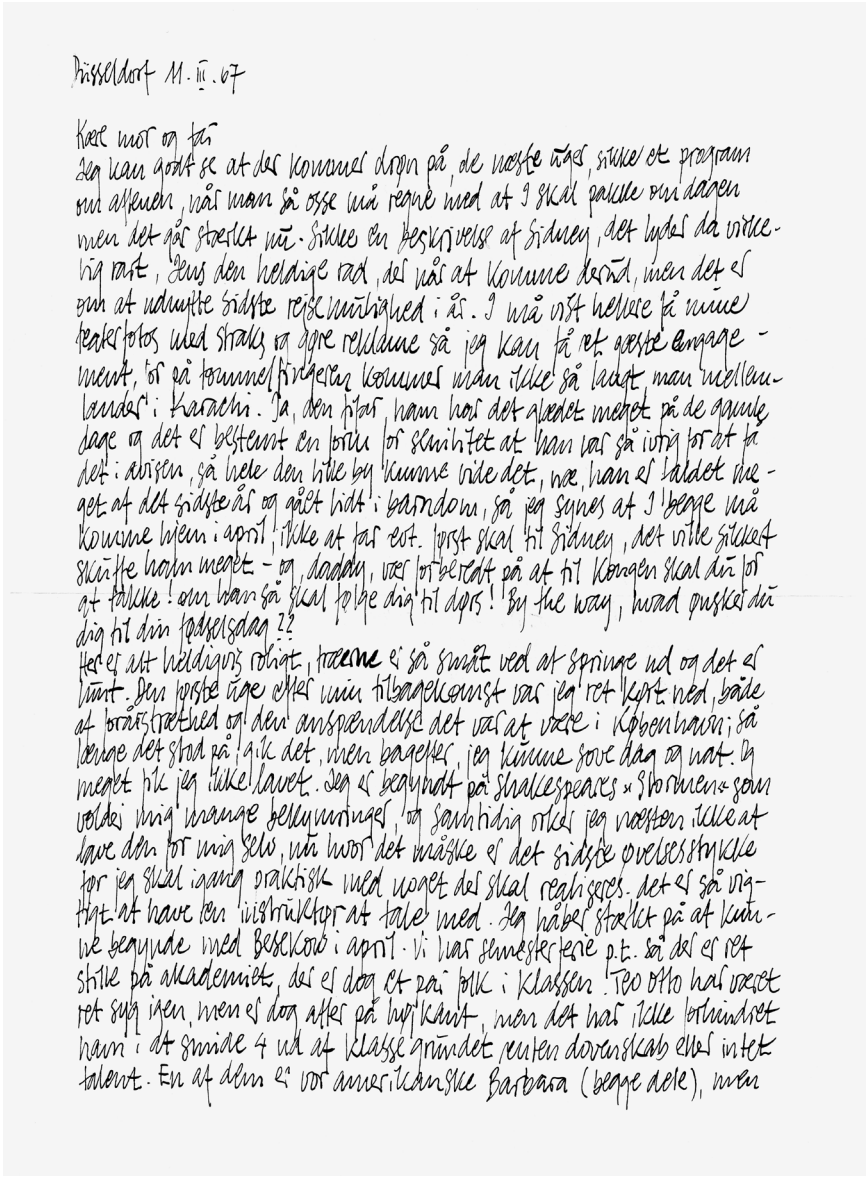

Brev fra Lars Juhl til hans forældre, dateret 11. marts 1967. Teatermuseet i Hofteatret.

Opstilling. Maleri udført af Lars Juhl 1958. Teatermuseet i Hofteatret.

deligt syg i 1974 og vendte hjem til Danmark, hvor hun døde to år senere. Lars Juhl fortsatte tilsyneladende ikke en brevveksling med sin far efter moderens død. I hvert fald var en yderligere brevveksling ikke at finde i Lars Juhls hjem.

At have en så stor samling breve fra en scenograf i dennes ungdomsår må betegnes som unikt i dansk teaterhistorie. I brevene skildres med scenografens øjne opture og nedture i den danske teaterverden, de forskellige teaterdirektører og instruktører, produktionsforløb, arbejdsrejser, inspiration og arbejdsmetoder. Lars Juhl kommenterer også de danske forestillinger, koncerter og oplæsninger, han overværede som tilskuer. Den røde tråd i brevene er overvejende samarbejdet med de forskellige instruktører, mens direktørerne næsten kun fremhæves, når de var problematiske samarbejdspartnere. Det gjaldt i særdeleshed Bjørn Watt-Boolsen og Edvin Tiemroth. Ved omtale af de forskellige produktionsforløb brugte han skiftevis de danske og udenlandske titler på teaterstykkerne. Nu og da brugte han også sine egne forkortede arbejdstitler. I brevene gengav Lars Juhl også uddrag af teateranmel-

delser, når det var relevant, og supplerede med sin egen ikke altid flatterende mening om de forskellige dagblades teateranmeldere. Den unge Lars Juhl havde et noget specielt forhold til den meget kritiske teateranmelder Knud Schønberg. Brevene giver med mellemrum små sigende og også humoristiske indblik i livet i København i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, for eksempel fra et af Lars Juhls ophold i Kongens Have i løbet af sommermånederne:

> *"...det er et helt fantastisk publikum med et utal af smukke damer, der nu i år simpelt hen har giet los og har smidt overdelen af bikinien, først var det en enkel, nu kan man dreje sig alle 360 grader og det er hele vejen rundt, så alle hippierne, hash-piben går på omgang og røgen bølger lifligt langs grønsværden, så spriterne med deres papkasser med øller, så alle mødrene med tonsvis af unger og så alle os andre..."*.[3]

Brevene blev skrevet nogenlunde samtidig med, at begivenhederne fandt sted. Dette forøger også brevenes kildeværdi i forhold til de mange offentliggjorte erindringsværker i den danske teaterverden, som ofte skal sikre en scenekunstners eftermæle. På samme måde forholder det sig med interviews af scenekunstnere, hvor de med mellemrum giver en subjektiv fremstilling for at fremme en bestemt sag, et synspunkt eller sikre deres egen anseelse i teaterverdenen.

Det er disse breve, som hermed udgives. Udgivelsen kan med rette betegnes som en brevbiografi fra Lars Juhls ungdomsår. Jeg mødte selv Lars Juhl allerede i mit første år på Teatermuseet i Hofteatret. Som scenograf kom han jævnligt på museet, hvor han samarbejdede med museets daværende direktør Ulla Strømberg ved tilrettelæggelsen af særudstillingernes scenografi. Dertil kom, at han gennem årene gennemførte flere særudstillinger på museet, ikke mindst i forbindelse med sit 40-års jubilæum i 2007. Man var ikke i tvivl om, at Lars Juhl var bevidst om sit værd som kunstner.

Som redaktør og udgiver skal man overveje flere aspekter ved en sådan brevbiografi. Når man har kendt brevskriveren, er det vigtigt at spørge sig selv, om man kan opretholde den nødvendige kritiske di-

3 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 9. juni 1970.

stance. Man må også spørge sig selv undervejs, om brevene indeholder oplysninger, som hører under privatlivets fred. I den sammenhæng retter jeg en tak til Eva Deichmann, som har læst de transskriberede breve igennem og tilkendegivet hvilke afsnit, der burde stryges inden udgivelsen. Eva Deichmann og Lars Juhl havde et nært venskab i kraft af deres virke i teaterverdenen. Enkelte afsnit er altså strøget. Disse afsnit er af meget personlig karakter med omtale af forskellige slægtninges og venners helbredstilstand. Nogle af disse personer lever stadig. Lars Juhls tegnsætning er bibeholdt. Der er kun tilføjet tegn, hvor det er nødvendigt for læserens forståelse. Hvis enkelte ord manglede, er disse også tilføjet. Et enkelt sted er der ændret på kronologien i brevene i forhold til Lars Juhls datering. Fra 1972 findes to breve fra februar måned, dateret med få dages mellemrum. Det første brev synes at falde naturligt ind i den kronologiske sammenhæng, mens det ikke gælder det andet brev. I det andet brev dateret i februar 1972 fortæller Lars Juhl om en flere uger lang rejse til Fjernøsten. Et besøg hos forældrene i Australien omtales også flygtigt. Det er mest naturligt at antage, at dette brev ikke skal dateres februar 1972, men februar 1973. Lars Juhl har blot skrevet forkert på skrivemaskinen, som de fleste af os kan komme til at gøre det ved årsskiftet.

Scenografens arbejdsmetode

Af brevene får vi et tydeligt indtryk af Lars Juhls arbejdsmetode. For ham var scenografens vigtigste funktion at hjælpe med at formidle den konkrete iscenesættelse til publikum, så de ikke var i tvivl om, hvad der foregik, og hvor det foregik. Det betød ikke nødvendigvis, at man skulle tækkes publikum, for det var altid godt at overraske og at give stof til eftertanke, men der var ingen grund til at skabe unødig forvirring.

Udgangspunktet for scenografen var selvfølgelig manuskriptet. Efter arbejdet med manuskriptet kom researchfasen, som altid var meget vigtig for Lars Juhl – ikke kun ved arbejdet med klassikerne. Lars Juhls udgangspunkt var altid historien. Dette begreb omfattede hos Lars Juhl både teaterhistorien, kunsthistorien og dragthistorien.

Selvfølgelig studerede han litteraturen om værket og om dramatikeren/komponisten, og han skulle have styr på, hvordan verden så ud, da værket blev til, hvordan den så ud i Lars Juhls egen samtid – og hvad

der var sket i mellemtiden. Selvom det drejede sig om et klassisk værk, var det altafgørende, at man kunne skabe en wow-effekt, som fangede publikum, og nogle referencer, som forbandt teksten med forestillingens samtid.

Som det fremgår af brevene foretrak Lars Juhl at gennemdrøfte scenegangen, bevægelserne i stykket, med sine instruktører, før han byggede dekorationen op på en modelscene med et lysanlæg. Det gav ham mulighed for at eksperimentere med farve- og skyggevirkninger. Modellen blev fotograferet, og efterfølgende ofte vist for ensemblet ved første læseprøve sammen med kostumetegningerne. For Lars Juhl var det vigtigt at have for øje, hvilken kunstart man arbejdede med, idet der var stor forskel på, om man arbejdede med balletdansere, operasangere eller skuespillere. Modelscenen med lysanlæg blev efter Lars Juhls død overdraget til Statens Teaterskole.

Lars Juhl betragtede sig først og fremmest som scenograf, ikke som teatermaler. Teatermaler var det gamle udtryk for en scenograf, men i Lars Juhls ungdom var det almindeligt inden for teaterverden at skelne mellem scenograf og teatermaler. Det fremgår også af tidens teaterprogrammer: Scenografen betragtedes på det tidspunkt som kunstneren, mens teatermaleren mere var en assisterende håndværker. Ved forestillingen *Balladen om den bedrøvelige café* i 1972 røbede Lars Juhl ubevidst i sine breve, at han med mellemrum brugte samme inspirationskilder og arbejdsmetoder som de gamle teatermalere. På cirka samme tidspunkt, som ideerne skulle indfinde sig hos Lars Juhl, fik han en bog med titlen *Close Focus* af sine forældre. Lars Juhl beskrev boggaven således over for sine forældre:

> *"... Det var såmænd en fuldtræffer, herligt, det er sjældent en bog kommer sådan på tidspunkt, hvor man lige har brug for den, men osse samme dag. Hele måneden har jeg været beskæftiget med at lave Balladen om den bedrøvelige café af Carson McCuller til Bent Mejding, der foregår i en rigtig varm og støvet sydstat. Jeg har længe været klar over hvordan den skulle se ud, men var ikke sikker på hvordan det skulle laves, farven var osse af stor vigtighed, forfaldent og simrende, – og da fandt jeg en måde på et af billederne, som blev et slags startsignal – nu er den så godt som færdig, den skal stå og falde lidt til på reolen, men der skal ikke gøres noget før den går igang til sept. Bent var her i går, og var glad og lykkelig, så behøver han ik-*

ke at være nervøs for det, der blir nok i den anden ende, det blir svært at lave, men han overrasker så ofte. Så bogen blev en stor inspirationskilde og blir det vel nok osse fremover…".[4]

På samme måde var det for de gamle teatermalere tilbage fra Carl Lunds tid i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. De havde hver deres bibliotek af bøger, magasiner og postkort, som var deres inspirationskilde, når de skulle skabe dekorationerne. Nu og da sendte de endda deres personlige assistenter ud for at se og aftegne de forskellige locations. Denne arbejdsmetode var endnu i brug hos nogle scenografer i Lars Juhls ungdomsår.

Under sine tidlige år som scenograf var Lars Juhl ofte selv på rejse i udlandet, hvor han på egen hånd søgte ny inspiration til sit arbejde, primært i Vesteuropa. Lars Juhl besøgte blandt andet Düsseldorf efter nogle år som aktiv scenograf i Danmark. På sine Tysklandsrejser kunne Lars Juhl ikke undgå at bemærke de store forskelle på danske og tyske scenografers virke. Han mødte for eksempel sin gamle kollega Thomas Richter-Forgách og fik et indtryk af de omfangsrige teaterproduktioner i Tyskland. Thomas Richter-Forgách og Lars Juhl havde begge studeret hos Teo Otto. De tyske scenografer var kunstnere med stort K, men belønnedes kun med det halve i honorar i forhold til Lars Juhl.

Rejserne kunne også gå til Østeuropa, såsom Tjekkoslovakiet og Sovjetunionen. Fra Sovjetunionen gav han en lille, sigende skildring af Teatermuseet i Moskva:

"…Om eftermiddagen tog jeg ned på teatermuseet for at se tegninger og fotos af store berømte forestillinger fra tyverne før der blev lukket for den kunstneriske frihed, meget interessant og bedrøveligt at de ikke har måttet gå videre…".[5]

Lars Juhl var dog ingenlunde begejstret for kulturlivet i Østeuropa, som led under de kommunistiske regimer. På samme måde gennemførte de

4 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 22. juni 1971.

5 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 31. oktober 1971.

gamle teatermalere udenlandsrejser for at erfare den nye udvikling inden for teaterverdenen.

Også Asien fik betydning for Lars Juhls gerning inden for dansk teater. Efter en studietur til Australien i 1973 gjorde han på hjemflyvningen ophold i Tokyo for at opleve Kabuki-teatret i en uge. Det var en omvæltning for ham at overvære japanernes uhyre raffinerede enkle sceneopbygning og kostumer, hvor der blev spillet med stor ekspressivitet. Ikke siden Lars Juhl som 14-årig havde set Pekingoperaen, havde han været udsat for så intens et sansebombardement.

Denne inspirerende farverigdom oplevede Lars Juhl også senere i Kathakali-teatret. I 1960 optrådte en Kathakali-trup i København. Teenageren Lars Juhl oplevede den dog ikke, da han på det tidspunkt var på kostskole i Viborg, men han fulgte med i avisreportagerne, hvor han til trods for tidens sort-hvide billeder fik en fornemmelse af Kathakali-dansernes mageløse optræden, make-up, kostumerne og bevægelserne, selvom det ikke var så let gennemskueligt. Det styrkede den interesse for Kathakali, som var sat i gang, da han nogle år forinden boede med sin familie på det indiske kontinent. Kathakali-teatret fik dog ikke samme betydning for Lars Juhls virke som den øvrige asiatiske teaterkultur.[6]

For en scenograf var det også vigtigt at være åben for tidens nye strømninger såvel i Danmark som i udlandet. Ellers kunne ordrebogen blive ubehagelig tom! Åbenhed skulle blive Lars Juhls kendemærke, således også over for Odin Teatret, som blev grundlagt i Oslo i 1964, men fra 1966 etablerede sig som Nordisk Teaterlaboratorium i Holstebro. Lars Juhl deltog i et af deres seminarer i 1968 med håbet om at træffe et af sine store forbilleder, den italienske scenograf Luciano Damiani. Denne dukkede imidlertid ikke op. Til gengæld oplevede han skuespilleren, instruktøren og dramatikeren Dario Fo for fuld udblæsning:

"...Efter Poli kom om eftermiddagen så hovedattraktionen Dario Fo og fortalte om sit teater og demonstrerede hvordan det var bygget op. Der var sørme inspiration på drengen, vi sad bare måbende og fulgte efter, han kunne

6 Teatermuseet i Hofteatret (udg.): *Fragmenter: brudstykker af teatermodeller: scenografen Lars Juhl: billeder, tekster, montage*, København 2016, s. 148-153

have fået os til hvad som helst, virkede helt afslappet, bevægede sig usandsynligt musikalsk, talte, mimede, gestikulerede, spillede og sang uden at man mærkede at det var den yderste hjørnesten af pædagogik. Hans form er at være alvorlig, satirisk på en morsom måde, han er ikke velset i Italien, må ikke optræde i TV & radio dernede, og er vel deres berømteste dramatiker i tiden…".[7]

Lars Juhl vendte senere tilbage til Odin Teatret i Holstebro for at hente inspiration til sit arbejde, og han skulle komme til at lave scenografi til forskellige Dario Fo-forestillinger. En rød tråd i Lars Juhls breve er således inspirationskilder og arbejdsmetode. En anden rød tråd er samarbejdet med de forskellige instruktører.

Instruktørerne

Sam Besekow

Lars Juhls første opgave i Danmark blev scenografien til *Komedie i skoven* på Det Ny Teater i 1967, hvor han for første gang samarbejdede med den 32 år ældre skuespiller og instruktør Sam Besekow. Sam Besekow havde været instruktørelev hos Max Reinhardt i sin ungdom. I Danmark havde Sam Besekow virket som iscenesætter og instruktør siden midten af 1930'erne. For Lars Juhl var det en fordel at have en så erfaren instruktør som samarbejdspartner ved den første arbejdsopgave i Danmark. Der opstod meget hurtigt en nær arbejdsrelation mellem de to, og det skulle blive indledningen til et langt og meget frugtbart samarbejde på flere af de københavnske teatre, primært Det Kongelige Teater. Faktisk skulle Sam Besekow blive den instruktør, som Lars Juhl hyppigst samarbejdede med i årene frem til 1985. Lars Juhl blev i et vist omfang en ven af familien Besekow.

Selve produktionsforløbet med *Komedie i skoven* på Det Ny Teater virkede meget tungt på Lars Juhl, men var samtidig meget lærerigt. Lars Juhl skabte en skov på scenen ved hjælp af lysprojektioner lavet med to lysbilledapparater og en række malede glasplader. Han måtte investere mange arbejdstimer i de mange glasprojektioner. Den slags

7 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 1. maj 1968.

havde man ikke tidligere set i København. Fra produktionsforløbet findes flere bevarede scenografiudkast. Forestillingen, som blev en succes, betød meget for Det Ny Teater. Det følgende år fulgte Lars Juhl med Sam Besekow over til Det Kongelige Teater og skabte scenografien til Strindbergs klassiker *Dødsdansen*. Det var Lars Juhls debut på nationalscenen. *Dødsdansen* skulle som helhed få blandede anmeldelser, mens Lars Juhl høstede den bedste omtale til dato, om end han ikke altid kunne forstå anmelderne.

Det var også via Sam Besekow, at Lars Juhl fik opgaver inden for opera-genren, da de sammen skulle stå for Gershwins *Porgy and Bess* på Det Kongelige Teater i 1970. Lars Juhl havde allerede da øje for forskellen på operasangere og skuespillere:

> *"...På det kgl. var de glade for Porgy and Bess, den er nemlig ikke større end at den kan spilles oftere, Besekow og jeg startede prøverne med sangerne i tirsdags, hvor vi præsenterede dem for model og kostumer og de klappede. Der er enorm forskel på sangere og skuespillere, Sam holdt en blændende indledning på 1½ time og de sad alle som forventningsfulde børn, totalt fascinerede. Venlige og varme..."*.[8]

I denne forestilling var det tydeligt, at Lars Juhl hentede inspiration fra sit rejseliv. Alle verdensrejserne blev gransket for til fulde at finde alt det slum og ghetto, han havde oplevet, fra Karachi over til Amerika og New York. Kostumerne var det eneste farverige, men med så mange mennesker kunne det også blive et virvar. Forestillingen blev en succes og kom siden på turné.

I 1972 samarbejdede Sam Besekow og Lars Juhl ved Pinters *Gamle dage* på Det Kongelige Teater med Astrid Villaume, Lise Ringheim og Jørgen Reenberg. Dette var en såkaldt intim produktion med kun tre medvirkende. *Gamle dage* blev en tiltrængt succes for Sam Besekow hos pressen. Lars Juhl selv fik meget smukke anmeldelser for en enkel og sart dekoration. Mod slutningen af brevene omtales også arbejdet med David Storeys skuespil *Hjemmet* på Det Kongelige Teater. Denne forestilling lignede på mange måder forestillingen *Gamle dage.*

---

8 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 21. maj 1970

Kaspar Rostrup

Et andet meget produktivt samarbejde fik Lars Juhl med den jævnaldrende instruktør Kaspar Rostrup. De mødte hinanden via Aalborg Teater, hvor direktøren og skuespilleren Ebbe Langberg blev bindeled mellem de to. Det synes som om, at Lars Juhl og Ebbe Langberg kendte hinanden, fra da Lars Juhl var barn. De kom til at genoptage bekendtskabet med hinanden i forbindelse med forestillingen *Komedie i skoven* på Det Ny Teater, hvor Ebbe Langberg måtte træde til med kort varsel på grund af sygdom i ensemblet.

Ebbe Langberg ville meget gerne have Lars Juhl til at lave scenografi til en forestillingsrække på Aalborg Teater. Så vidt kom det dog ikke. Det blev til to forestillinger i 1968 og en forestilling i 1969. Den første forestilling blev Noël Cowards *Design for Living* med Ghita Nørby og Willy Rathnov, som Ebbe Langberg havde planer om selv at instruere. I sidste ende blev det dog Erling Schroeder, der instruerede. Mærkelig nok omtaler Lars Juhl ikke samarbejdet med Erling Schroeder, skønt han i lighed med Sam Besekow hørte til de store instruktører i den danske teaterverden. Den anden forestilling var *Pensionatsværtinden*, som Kaspar Rostrup kom til at instruere. Denne forestilling gjorde dog ikke større væsen af sig.

Det følgende år, da Lars Juhl var 25 år, kom han til at samarbejde med Kaspar Rostrup tre gange. Den første produktion var *Tótók* på Gladsaxe Teater, som næsten ikke omtales i brevene, så enten gjorde produktionen ikke indtryk på Lars Juhl, eller også er et eller flere breve gået tabt. Det gjorde derimod indtryk, da han fik tilbud om at lave scenografien til *Hamlet* på Aalborg Teater sammen med Kaspar Rostrup. Lars Juhl takkede ja, selvom han var betænkelig. Med århundreders opførelser af Shakespeares klassiker kunne det blive vanskeligt at bidrage med noget nyt. Det blev imidlertid en stor succes. Opførelsen blev faktisk overført til Odéon Teatret i Paris uden dog at opnå større international succes. I Lars Juhls efterladte samlinger findes en række scenografiudkast til denne forestilling, som viser hans ivrige arbejde for at bidrage med noget nyt. Senere fik han også lejlighed til at udforme scenografien til *Hamlet* på nationalscenen i 1982, men med anden instruktør. I kølvandet på *Hamlet* fulgte Stoppards *Rosenkrans og Gyldenstjerne er døde* på Aalborg Teater. Denne produktion var ikke uden problemer, men

lykkedes over al forventning. Brevene giver et godt indblik i produktionsforløbet både fra scenografens og instruktørens synsvinkel.

Få år senere stod den første danske klassiker for døren. *Jeppe på bjerget* på Det Ny Teater i 1971 blev således Lars Juhls første scenografi til et Holberg-stykke, og det skulle blive en vanskelig opgave for både Kaspar Rostrup og Lars Juhl, som det fremgår af brevene:

> *"...men endelige afgørelser har vi nu ikke taget, det er så forbandet svært med den Holberg, det er jo et stykke med så megen fortid og vi skulle jo gerne nå noget usædvanligt, jeg venter stadig væk på den store ide om den nogensinde kommer, det er en meget ulidelig tilstand at være i..."*.[9]

Forestillingen blev en ren tolver hos publikum og pressen – datidens udtryk for topgevinst i fodboldtips. Denne forestilling blev siden indspillet som film – dog uden scenografi af Lars Juhl. Det var en helt anden side af Lars Juhl, man mødte i hans Holberg-scenografier, der også havde en plastisk realisme og en sort eller brun tone, der levede i overensstemmelse med periodens sparsomme belysning. Det havde fin effekt i flere Holberg-komedier, som Lars Juhl udformede scenografi til.[10]

Samme år havde forestillingen *Mordernes nat* premiere på Comediehuset. Det blev en interessant opgave for Lars Juhl i samarbejde med Kaspar Rostrup. Her skulle han lave en dekoration til en lille scene med få tilskuere. Han løste opgaven ved at omdanne teatret til totalteater – et pulterrum. Det blev ikke kun en meget tiltrængt succes for Comediehuset, men også for Lars Juhl.

Sammen med Kaspar Rostrup prøvede Lars Juhl også kræfter med den italienske forfatter og instruktør Dario Fo's moderne dramatik. Det skete i 1972 på Det Kongelige Teater med forestillingen *Det 7. bud*, som var en fantastisk grotesk satire med baggrund i commedia dell'arte. Produktionsforløbet skulle blive krævende og kompliceret. Forestillingen blev en decideret fiasko, og der skulle gå mange år, før Lars Juhl

---

9 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 9. juni 1970

10 Teatermuseet i Hofteatret (udg.): *Fragmenter: brudstykker af teatermodeller: scenografen Lars Juhl: billeder, tekster, montage*, København 2016, s. 26.

Kostumetegning til *Jeppe på bjerget* på Det Ny Teater, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

igen arbejdede med Dario Fo's dramatik. Fortæppet fra forestillingen fik Lars Juhl dog hurtigt brug for i andre forestillinger.

I 1972 vendte Lars Juhl og Kaspar Rostrup tilbage til Aalborg Teater, hvor de skulle stå for danmarkspremieren på Berenard da Costas skuespil *Storhertugindens afsked* med Bodil Udsen og Olaf Ussing i de bærende roller. Det gode samarbejde mellem instruktør og scenograf fremgår meget godt af et brev, hvori han fortæller forældrene om produktionsforløbet ved *Storhertugindens afsked*:

> *"...Men så var han sandelig pludselig rede til at tale storhertuginde, og han er jo så skøn at arbejde sammen med, så det blir gerne night and day, og vi havde straks udtænkt os et kæmpeorgel, som skulle kunne en utrolig masse, når jeg skriver utrolig, er det ordet, klatres i, rutsches på og i slutakten bruges som dampbad, hvor dampen kommer op af alle piberne. Da jeg var*

i gang med modellen, måtte jeg desværre reducere nogle af vore ideer, de kunne sørme ikke være på Aalborg Teater...".[11]

Storhertugindens afsked på Aalborg Teater i 1972 blev en stor succes. Den blev faktisk overført til Det Kongelige Teater efterfølgende. I samlingerne på Teatermuseet i Hofteatret findes Lars Juhls oprindelige scenografimodel til netop denne forestilling. Senere i 1987 gentog Lars Juhl og Kaspar Rostrup samarbejdet om forestillingen *Storhertugindens afsked* på Gladsaxe Teater.

Sammen med Kaspar Rostrup oplevede Lars Juhl nogle af sine største kunstneriske nedture. I 1970 arbejdede de ihærdigt sammen på opførelsen af *Mylord* på Det Kongelige Teater. Lars Juhl omtalte forestillingen som *Mylord*, men den danske titel var *Den herskende klasse*. Forestillingen strandede imidlertid på modstand fra det faste ensemble ved Nationalscenen mod den unge instruktør. Dermed var hele Lars Juhls arbejde forgæves. Stridighederne og de hurtige omvæltninger i produktionen skildres ganske troværdigt i Lars Juhls breve, idet han erkendte, at han ikke kendte alle detaljerne i det kuldsejlede forløb.

I de sidste breve skildres også de indledende faser af samarbejdet om forestillingen, Strindbergs *Erik XIV* på Det Kongelige Teater. Den fik først premiere i oktober 1974. Kostumerne til denne forestilling skulle blive noget af en præstation, men skønt alt var håndvævet, var regningen for de 150 kostumers gennemsnitspris langt under det normale. Lars Juhl havde nemlig fundet gamle kostumer i teatrets magasiner, som væveren Else Duch havde trævlet op til materiale.[12] Disse kostumer findes stadig i Det Kongelige Teaters samlinger og var i mange år udlånt til udstillingerne på Teatermuseet i Hofteatret. Kaspar Rostrup fortsatte med at blive en populær samarbejdspartner for Lars Juhl de følgende årtier.

---

11 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 3. februar 1972

12 Teatermuseet i Hofteatret (udg.): *Fragmenter: brudstykker af teatermodeller: scenografen Lars Juhl: billeder, tekster, montage*, København 2016, s. 26.

Hans Christian Ægidius

Lars Juhl arbejdede tidligt sammen med skuespilleren og instruktøren Hans Christian Ægidius, som medvirkede i *Faust* på Folketeatret i 1968. Hans Christian Ægidius betegnedes på det tidspunkt som en af dansk teaters unge stjerner. Som instruktør tilbød han Lars Juhl scenografien til *Den usynlige hund* på Dansk Skolescene. Lars Juhl sagde ja tak, om end børneteater ikke var hans primære interessefelt. Dansk Skolescene var en københavnsk institution, som opførte teaterstykker om eftermiddagen for skolebørn, ofte på Det Ny Teater. På det tidspunkt befandt Dansk Skolescene sig i en vanskelig situation. Børneteater fik skarp konkurrence fra TV-medierne, og institutionen havde ingenlunde pressens gunst. Faktisk måtte institutionen lukke i 1968. *Den usynlige hund* fik også en hård medfart i pressen, mens Lars Juhl slap med positiv omtale af sin scenografi.

Tre år senere skulle Lars Juhl og Hans Christian Ægidius igen få lejlighed til et godt samarbejde om forestillingen *Kaptajnen fra Köpenick* på Gladsaxe Teater. Denne produktion og samarbejdet med Hans Christian Ægidius beskrives ganske karakteristisk i brevene:

> *"...den lille sag på eenogtyve sceneskift og et hav af kostumer, der gerne skulle være næsten færdig i denne måned, blir det nok ikke. Det går støt fremad, men der dukker hele tiden problemer op, og manuskript har jeg endnu ikke liggende, selvom jeg har læst det grundigt; Hans Chr. Ægidius er selv ved at oversætte og bearbejde det i tiden, så jeg får det som en bedre føljeton, et par scener om ugen. Det skal nok blive færdigt osse..."*.[13]

Ved den forestilling erfarer vi, at Lars Juhl ikke længere malede fine stemningsfyldte billeder af scenerierne, altså scenografiudkast. Han fandt det bedre at bygge direkte i model og siden affotografere. Det var mere gavnligt for teatret at se scenografien på den måde.

Trods tiltagende problemer på Gladsaxe Teater, også ved denne produktion, kom forestillingen vel i hus, og den opnåede 45 opførelser. Det blev de to eneste produktioner, hvor Lars Juhl samarbejdede med Hans Christian Ægidius.

---

13 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 12. juli 1971.

Preben Neergaard

Lars Juhl kom tidligt i kontakt med skuespilleren og instruktøren Preben Neergaard, der havde arbejdet som instruktør ved flere af de københavnske teatre siden slutningen af 1940'erne. Kontakten blev skabt i 1970 ved Preben Neergaards opsætning af Shakespeares *En skærsommernatsdrøm* til musik af Savage Rose på Scala, datidens navn for Nørrebros Teater. Lars Juhl viste en Shakespeare-scenografi, der alene i sit materialevalg, vinyl, plexiglas og lignende brød totalt med for eksempel hans forgænger Svend Johansens begreber om netop Shakespeare. *En skærsommernatsdrøm* var på mange måder en dyr produktion, som det fremgik af Lars Juhls brev:

> *"...Skærsommernatsdrøm skrider fremad dyrt og rædselsfuldt dejligt, med ligeligt tryk på alle ord: det kommer til at koste det hvide ud af øjnene, det er et stykke der ikke lader sig sammenstykke af lånte klude, men skal laves fra top til tå, og det er alt sammen svært at lave, med det sædvanlige besvær med primadonnaer og andet godtfolk (derfor rædselsfuldt, men dejligt)...".*[14]

Lars Juhl beskrev ikke Preben Neergaard med mange ord i sine breve. De skulle imidlertid få rig lejlighed til at samarbejde. I 1978 havde de således fire fælles forestillinger på tre af landets kendteste teatre. Blandt disse fire forestillinger var to Holberg-forestillinger, *Julestuen* og *De usynlige*, som opførtes på Det Kongelige Teater. På samme måde som Sam Besekow og Kaspar Rostrup blev Preben Neergaard en tilbagevendende samarbejdspartner i Lars Juhls karriere.

Bent Mejding

Lars Juhl samarbejdede i flere omgange med skuespilleren og instruktøren Bent Mejding, selvom Lars Juhl ikke altid var begejstret for hans smag. Allerede i 1970 stod de sammen for *The Loves of Cass McGuire* på Betty Nansen Teatret. To år senere stod de for *Balladen om den bedrøvelige café* på samme teater.

---

14 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 27. november 1969.

Sammen tog Bent Mejding og Lars Juhl til London for at se den sidste nye dramatik, der muligvis kunne overføres til danske teaterscener. Mange af tidens bedste forestillinger var imidlertid udsolgt. Bent Mejding kunne dog gennem sine forbindelser skaffe billetter til de to mest eftertragtede nemlig Marlowes *Edward II* og Shakespeares *Richard II* med den unge, dygtige skuespiller Ian McKellen. Bestikkelsen for at få teaterbilletter bestod i pornohefter, som var i høj kurs i Storbritannien! Billedpornografien var blevet legaliseret i Danmark i 1969. Bent Mejding og Lars Juhl samarbejdede også i 1974 og 1975 på Betty Nansen Teatret, men derefter ebbede samarbejdet så småt ud. I brevene omtales blandt andet det indledende arbejde med Bernhard Shaws *Candida* til Ungdommens Teater, det datidige navn for Betty Nansen Teatret.

John Price

Lars Juhl samarbejdede enkelte gange med skuespilleren og instruktøren John Price, deriblandt ved forestillingen *Igenboerne* på Det Ny Teater. Det var netop John Prices iscenesættelse af Holberg-komedien *Maskerade* i samarbejde med Svend Johansen, der havde været afgørende for Lars Juhls karrierevalg. Lars Juhls samarbejde med John Price var meget inspirerende og meget forskelligt fra, hvad han havde oplevet med for eksempel Kaspar Rostrup. Det fremgår af karakteristikken af John Price i brevene:

> *"...Første aften inden jeg skulle til Aalborg havde jeg en time med ham, hvor han talte uafbrudt, forklarede at sådan ville han det skulle se ud – oplyst enevældig, som han kalder sig selv – det var osse udmærket hvad han sagde, jeg sundede på det i Aalborg, mens vi startede prøverne og afleverede model, tog tilbage til Kbh. og lavede noget helt andet, som blev godkendt med megen glæde. Og sådan skal det være, – thi alt hvad han sagde den første aften bevirkede og inspirerede en hel masse ting, som han ikke regnede med..."*.[15]

Lars Juhl nød at lave *Igenboerne*, men det blev en større opgave for teatret end først antaget. Det skulle kun blive få gange, at Lars Juhl og

15 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 16. februar 1969.

John Price samarbejdede. Faktisk samarbejdede Lars Juhl hyppigere med John Prices hustru, skuespillerinden og instruktøren Birgitte Price, men det var først længe efter brevenes afslutning.

Leon Feder

En mere fremtrædende samarbejdspartner i Lars Juhls karriere var Leon Feder, der blev uddannet som sceneinstruktør ved Privatteaterdirektørernes elevskole i 1956 og efterfølgende havde haft succes som instruktør ved de fleste af landets teatre. Lars Juhls første samarbejde med Leon Feder blev forestillingen *Galileis liv* på Aarhus Teater i 1971. I forbindelse med produktionen gav Lars Juhl følgende karakteristik af Leon Feder:

> *"...Instruktøren Leon Feder har været her flere gange, han arbejder meget langsomt og omstændigt, men vi er allerede ved at få hul på bylden, noget er begyndt at gro frem, og med megen taktik og diplomati kommer det til at se ud som jeg gerne vil, men endnu er der lang vej..."*.[16]

Resultatet banede vej for et nyt samarbejde inden for musikteater. Som tidligere nævnt var musikteater ikke fremmed for Lars Juhl i hans tidlige år inden for dansk teater. Det lykkedes således for Karen Marie Løwert, hvis varemærke var et folkeligt repertoire af klassikere, lystspil og musicals på Nørrebros Teater, at få Lars Juhl til at stå for scenografien til musicalen *Company* med Leon Feder som instruktør. På Nørrebros Teater opførtes musicalen med titlen *Arm i arm* i 1972. Lars Juhl var dog ingenlunde begejstret for denne produktion:

> *"...Musicalen Company, der skal have premiere den 24. humper besværligt afsted. Det er for det første den forestilling jeg har for meget, men hvorfor skal det osse være den kedeligste. Danske skuespillere har desværre ikke lært at danse, synge og spille komedie på samme tid, og så synes jeg de er dovne, der kunne sandelig godt være mere fart over feltet. Og samtidig har*

16 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 13. februar 1971.

vi så meget bøvl med budgettet. Alt i alt ret uengageret, den venter jeg mig intet af, men man kommer jo til at stå i programmet!...".[17]

Company blev en stor fiasko. Lars Juhl kom dog til at samarbejde med Leon Feder i flere omgange, også i musicals på både Nørrebros Teater og Aalborg Teater. Faktisk samarbejdede de allerede året efter ved Henrik Ibsens *Bygmester Solness* på Nørrebros Teater. Det blev en god forestilling, og den fik endda succes, selvom Lars Juhl godt kunne have undværet samarbejdet med skuespillerinden Lone Hertz. Set i skandinavisk teaterhistorie havde denne Ibsen-forestilling ellers altid haft svært ved at tækkes publikum. Det følgende år fulgte musicalen *Spillemand på en tagryg* på Aalborg Teater. Den blev meget positivt modtaget.

Fredbjørn Bjørnsson

I hvert fald i sine ungdomsår var Lars Juhl ikke særlig begejstret for ballet, idet han syntes, at skuespil var mere interessant og rummede større udfordringer. Han var imidlertid ikke blind for, at ballet kunne være en glimrende eksportvare for dansk teater og dermed også for en scenograf. Efter seks års virke prøvede Lars Juhl kræfter med sin første Bournonville ballet, *Konservatoriet,* som blev en stor succes. Da balletdanseren og instruktøren Fredbjørn Bjørnsson i 1973 satte Bournonvilles *Konservatoriet* op på Operaen i Stockholm, oplevede man en romantisk, parisisk dansesal. Selvom Lars Juhl måske nok følte, at Fredbjørn Bjørnsson lod ham lidt i stikken under den senere del af produktionsforløbet, skulle det ikke ændre ved det gode forhold, som de fik til hinanden. Hos Fredbjørn Bjørnssons efterlevende familie findes således flere gaver fra Lars Juhl til balletdanseren og koreografen. *Konservatoriet* gav Lars Juhl anledning til at arbejde med scenografien på en anderledes måde i forhold til skuespil. Siden fulgte *Kermessen i Brügge* og *Et folkesagn*, begge på Det Kongelige Teater i 1979. Udover genopførelser af disse Bournonville balletter, var der i 1992 planer om at opføre balletten *Et avisfrieri*. Lars Juhl bidrog betydeligt til en scenisk nytænkning af Bournonville-repertoiret.

---

17 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 5. marts 1972.

Scenografiudkast til *Hadrian VII* på Folketeatret, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

Bertil Lundén

Mod slutningen af brevene forberedte Lars Juhl sig på opsætningen af Tjekhovs skuespil *Tre søstre* på Aarhus Teater. Produktionen skulle foregå i samarbejde med den jævnaldrende svenske skuespiller og instruktør Bertil Lundén. Dette blev et anderledes tæt samarbejde i forhold til Lars Juhls tidligere produktioner. Bertil Lundén flyttede ind i Lars Juhls hjem for en kort periode. Det blev en meget intensiv og frugtbar tid, hvor instruktøren og scenografen næsten endte med at gå hinanden på nerverne:

"...jeg flippede nærmest ud efter to uger og trængte til at være mig selv alene, men så stod der osse en næsten hel model til hans og min glæde; hvem der

Narrene på Folketeatret. Fotografi 1971. Teatermuseet i Hofteatret.

> *havde fundet på hvad var umuligt at afgøre, og i grunden er det osse fuldstændigt ligegyldigt, bare resultatet blir godt…".*[18]

I disse breve dokumenteres yderligere, hvordan Lars Juhl gik direkte i gang med scenografimodellen og ikke brugte så meget tid på scenografitegninger. I 1975 samarbejdede de også om Molières *Tartuffe* til samme teater. Det skulle blive Lars Juhls første opgave med den klassiske franske dramatik.

Andre dramatikere og instruktører

Lars Juhl var mindre begejstret for samtidens danske dramatikere, Leif Panduro og Klaus Rifbjerg. Lars Juhl lavede scenografien til førstnævntes *Bøh, sa'e tågehornet* på Det Ny Teater og sidstnævntes *Narrene* på Folketeatret i 1970-1971. I begge tilfælde blev produktionerne dundrende fiaskoer.

---

18 Teatermuseet i Hofteatret: Lars Juhls brevsamling: Brev fra Lars Juhl til forældrene, dateret 31. juli 1974.

En anden genre, som Lars Juhl var mindre begejstret for, var TV-Teatret. Samtidig med arbejdet med *Komedie i skoven* på Det Ny Teater forsøgte Lars Juhl at få smidt slæberne ind ved TV-teatret under Danmarks Radio. Dette blev dog en skuffelse. – Ikke mindst på grund af det store tunge produktionsapparat. Samarbejdet med skuespilleren og instruktøren Preben Harris i denne sammenhæng blev også noget af en prøvelse. Faktisk blev Preben Harris en af de instruktører, som Lars Juhl helst undgik i løbet af sin karriere.

Ved *Hadrian VII* på Folketeatret i 1970 samarbejdede Lars Juhl med instruktøren Freddy Koch. Det var den eneste gang, deres veje krydsedes som instruktør og scenograf, og han syntes ikke at have gjort nævneværdigt indtryk på Lars Juhl.

Enkelte gange samarbejdede Lars Juhl også med skuespilleren og instruktøren Hans-Henrik Krause. Hans-Henrik Krause var begyndt som skuespiller i slutningen af 1930'erne, men blev i 1960'erne og 1970'erne en af landets mest fremtrædende instruktører. Lars Juhl og Hans-Henrik Krause samarbejdede første gang ved forestillingen *Puntila og hans knægt Matti* på Aarhus Teater i 1973. Det følgende år samarbejdede de også om musikteaterforestillingen *Lille mand – hvad nu* til samme teater.

Brevene rummer også flere andre facetter af dansk historie og teaterhistorie, og der findes flere røde tråde, man kan følge, men lad os nu give ordet til Lars Juhl selv i hans første brev fra foråret 1967, hvor han forbereder sig på sin hjemrejse til Danmark.

Brevene

Nøgen kvinde. Studie udført af Lars Juhl i Paris 1964. Teatermuseet i Hofteatret.

1967 *Det er virkelig opbruddets time*

Düsseldorf 11. III. 67

Kære mor og far.
Jeg kan godt se at der kommer drøn på de næste uger, sikke et program om aftenen, når man så osse må regne med at I skal pakke om dagen men det går stærkt nu. Sikke en beskrivelse af Sydney, det lyder da virkelig rart, Jens den heldige Rad, der når at komme derud, men det er om at udnytte sidste rejsemulighed i år. I må vist hellere få mine teaterfotos med straks og gøre reklame så jeg kan få et gæsteengagement, for på tommelfingeren kommer man ikke så langt, man mellemlander i Karachi. Ja, den fifar ham har det glædet meget på de gamle dage og det er bestemt en form for senilitet at han var så ivrigt for at få det i avisen, så hele den lille by kunne vide det, næ, han er faldet meget af det sidste år og gået lidt i barndom, så jeg synes at I begge må komme hjem i april, ikke at far evt. først skal til Sydney, det ville sikkert skuffe ham meget – og, daddy, vær forberedt på at til kongen skal du for at takke! Om han så skal følge dig til døre! By the way, hvad ønsker du dig til din fødselsdag??
Her er alt heldigvis roligt, træerne er så småt ved at springe ud og det er lunt. Den første uge efter min tilbagekomst var jeg ret kørt ned, både af forårstræthed og den anspændelse det var at være i København; så længe det stod på, gik det, men bagefter, jeg kunne sove dag og nat. Og meget fik jeg ikke lavet. Jeg er begyndt på Shakespeares *Stormen* som volder mig mange bekymringer, og samtidig orker jeg næsten ikke at lave den for mig selv, nu hvor det måske er det sidste øvelsesstykke før jeg skal i gang praktisk med noget der skal realiseres. Det er så vigtigt at have en instruktør at tale med. Jeg håber stærkt at kunne begynde med Besekow i april. Vi har semesterferie p.t. så der er ret stille på akademiet, der er dog et par folk i klassen. Teo Otto har været ret syg igen, men er dog atter på højkant, men det har ikke forhindret ham i at smide 4 ud af klasse[n] grundet enten dovenskab eller intet talent. En af dem er vor amerikanske Barbara (begge dele), men hun har nu slet ikke været aktiv og er blottet for talent i den retning, selvom hun ikke kom ofte var det dog det der gav hende et fast hold i Europa, om end hun har været fuldt beskæftiget med at give engelskundervisning og meget andet. I

går aftes var hun her og vidste det stadig ikke og regner bestemt ikke dermed, så det skal nok give tårer, men det hjælper nu engang ikke at se professorer dybt i øjnene. Katharine drager bort fra klassen frivilligt, skifter over til en malerprof., når hun har været nede at lave kostumer (assistere) ved Festspielhaus, Salzburg; så meget af den gamle Garde er der snart ikke tilbage og selv om jeg kun har haft 4 semester er jeg allerede gammel garde og osse jeg lever allerede med et ben uden for. Mine to sidste semestre får nok tyngdepunktet i Danmark, men jeg bliver for at have Otto i baggrunden, det er kun godt sådan. I aften er jeg inviteret til Kongens fødselsdagsreception i Køln, så jeg skal ned at se på greven og grevinden; invitationen har jeg fået gennem Haakonsen og jeg tror kun der kommer danskere med evt. tyske ægtefæller, men det kan være de har lavet det om siden Hvass.
Mere er der ikke at skrive i dag.

Kærligste hilsner og knus
Lars.

*

Düsseld. 28. III 1967

Kære mor og far.
Det var så lige et smut til Paris. En af mine klassekammerater, Franz Bengler, skulle til Paris i sin bil og det forbilliger som bekendt benzinen at være flere, så det tilbud kunne jeg ikke modstå og det var så heldigvis før påske inden alle turisterne ankom. 5 dage blev det i alt, a la recherche d'un temps perdu. Jeg havde dog ikke det samme hotel som i 64, men lidt nærmere Bommich, Odeon, trangt og snavset men billigt og så strejfede jeg ellers rundt, det var varmt og strålende sol, fortovsbistroer etc. Men pokkers at pariserne er så uvenlige og ikke til at komme i kontakt med, jeg var lige i form til at forsøge at tale fransk, men det var ikke meget jeg fik sagt, det var igen mere engelsk og tysk. Engang må jeg se at finde nogen der kender nogen i Paris. Og dog er det ligegyldigt, i grunden er jeg ikke særlig begejstret for byen, det er altid et enten eller mellem Paris og London. Og Paris er det dyreste der findes, sikke nogle priser, jeg fatter ikke at nogen dødelig har råd til at bo der, hvor de får pengene fra og samtidig være dyrt klædt. Rødvinen er

dog stadig billig! Udover Tutankhamon udstillingen samt en strålende mindeudstilling for Bonnard holdt jeg mig fra museer, jeg orkede ikke at se flere billeder i denne omgang. *Glade Dage* med Madeleine Renaud og J.l. Barrault var glimrende, men jeg havde Bodil Udsens *Glade Dage* i erindring for hun var betydelig mere verdensundergangsrystende og håbløs. Madeleine er for fransk, sød og charmerende. Ved et tilfælde havde jeg lige læst stykket igen, så det jeg ikke forstod havde jeg i hovedet. Det var vist det eneste man burde se, operaprogrammet var det værst mulige og næsten alle andre teatre havde boulevardstykker. Men jeg så den filmatiserede udgave af Laurence Oliviers berømmelige *Othello*, som jeg ville have givet alt for at se i London, men der var heldigvis udsolgt dengang og så genial er den nu ikke heller, nærmere en tour de force. Rullende øjne og store hysteriske bevægelser, med store øjeblikke.

Lørdag morgen mødtes vi igen og kørte tilbage gennem et fint forårslandskab, vi havde da taget nede. Og her var folk vel nok grå i sammenligning. Og påske. Utålelig, men i dag begynder jeg igen på Akad.

Kongens fødselsdag forløb normalt, kun danskere; talte længe med greven, men kors hvor er Frutti dog en sur sæk og åh så fornem, iskold.

Nå, der skal holdes 50 års i Sønderborg, pokkers nu har jeg lige været sammen med den pukkelryggede familie, men jeg skal nok komme selvfølgelig, med mindre den holdes nogle dage senere hos Sandagers.

Ok. Jeg kommer til Sønderborg, men jeg rejser til København en eller to dage senere, for det er 3. gang i løbet af 4 måneder jeg har været der, og det ved I; det er møganstrengende. Skal jeg have smoking med hjem. Har du ingen særlige ønsker, daddy udover at det skal være let at transportere til Sydney?

Det var så nok sidste brev til Ottawa, mærkeligt ikke? Forhåbentlig når I at sælge huset og bilerne, og tag den nu med ro hjemover; I ved hvilken heksekedel I kommer til, bestemt som den I forlader, jeg misunder jer sørme ikke alle de parties.

OK slut for denne gang og rigtig god rejse.

Kærligst Lars.

*

Skuespilleren og instruktøren Sam Besekow (1911-2001). Udateret fotografi. Teatermuseet i Hofteatret.

Düsseldorf 6. V. 1967

Kære mor og far.
Så er I næsten færdig med jeres ferie i Grækenland og skal hjem til anstrengelserne i Danmark. Tak for de hyggelige dage med jer i Kbh, længe varer det ikke før vi ses igen, da jeg skal op at tale videre med Besekow, som ikke havde så megen tid til overs før premieren på det Kgl. Jeg aftalte med ham og Feigenberg at jeg ville være tilbage den 24. maj, altså om 2½ uge. Samtalen med Besekow gik udmærket, kort og effektiv

og vi var enige i mangt og meget ved denne spredte indledning, endnu var han ikke kommet så særlig vidt og nu er jeg tilbage for at samle materiale og så kan vi gå rigtig i gang sidst i måneden, så har han sommerferie og vi kan arbejde os godt igennem, da der skal løses mange problemer men det kan blive et særdeles spændende stykke hvis vores konception lykkes. I hvert fald behøver jeg ikke spare på udstyr. Nu er jeg ved at kigge bøger og blade igennem og har meget at lave så det, når tid er, kan gå tjep. Men det er et meget stort stykke at sætte op.

Den sidste weekend var jeg oppe i Göteborg hos de tyskere jeg kendte herfra, de ringede og spurgte om jeg ikke kunne komme og da der ikke var noget andet overhængende, besluttede jeg at tage til Sverige for første gang. Meget hyggeligt og sjovt at se. Sikke ren luft krystalklart – og koldt. Og så herned hvor alt er forår og ret lunt heldigvis. Teo Otto var meget glad for at høre om mit stykke med Besekow. Det er ikke hver dag det lykkes nogle af hans elever at få fat i noget, især her hvor der er så mange om fadet. Stykket i Køln *Tchin-Tchin* af Billetdoux har jeg givet afkald på, da det tidsmæssigt ikke passer og godt det samme. Jeg var til premiere der i aftes til *Loot* af Joe Orton og det var så elendigt at jeg gik efter første akt. Næ man skal holde fingrene væk fra de fleste små scener, kors hvor var det elendigt. Og for de flestes vedkommende bliver man kun udnyttet og snydt i sidste ende.
Hvornår tager I til Helsinki og Stockholm?
Ok mere når jeg ikke i dag, og I får sikkert kun små repister indtil jeg kommer op.
Godt party på fredag.

Kærligste hilsner
Lars

Snak lige lejlighed til mig med Erik, jeg har også talt lidt; jeg kan lige så godt sige så hurtigt som muligt, da jeg skal være meget oppe i efteråret, og det gør ikke så meget hvis der kommer et par måneders overlapning.

*

Scenografiudkast til *Komedie i skoven* på Det Ny Teater, udført af Lars Juhl 1967. Teatermuseet i Hofteatret.

Düsseldorf 17. 5. 67

Kære mor & far.
Tusind tak for brev og penge i dag, de går til velgørende formål såsom bøger. Meget får jeg ikke ud af dagen, det bliver vist kun til at jeg inviterede Katharina + Jörg til formiddagskaffe og cognac Kl. 11. Først i morgen går der noget ordentlig i operaen: *Anna Bolena.* Pinsen gik udmærket, jeg tog på stop ud til havet i Holland 2 dage i rad, men den idé havde 1 million andre også. Jeg fik gået nogle dejlige ture i klitter og skov, nød den rene luft og stilheden.
Den 24. kommer jeg ind kl. 9.25, og jeg ville meget gerne hvis jeg måtte bo lidt hos Sandager for at skåne Niels & Britt lidt. God tur til Helsinki og på gensyn tirsdag.

Kærlig hilsen
Lars

Düsseldorf 4. VII. 67

Kære mor og far.
Welcome to Sydney. Der var så meget der skulle have været sagt i lufthavnen i Düsseldorf, men til meget blev det ikke og jeres adresse fik jeg heller ikke, men har måttet fremskaffe den ad anden vej. Forhåbentlig har I nu haft en god rejse derud uden alt for meget rend i maven, tak for kortet fra Karachi. Det må have været sjovt at se de gamle græsgange. Og nu kan I da endelig slappe af i egne nye senge uden kufferter.
Jeg er ved at gå op i limningen af bare spekulationer og arbejde så alle brikker lægger sig rigtigt. En gravid kvinde 2 uger før fødsel midt i et flyttelæs kan ikke have det værre. Men i hvert fald er jeg nærmest færdig med *Skoven*, så vidt som det på nuværende tidspunkt kan blive, der bliver meget teknisk der skal løses sidenhen. Skitser, den delvise model og tekniske tegninger er lagt til side. Alt sammen ret smukt, ikke chokerende nyt, men det er ikke min skyld, men det kommercielle teater; dog er det propert gjort og helt galt kan det bestemt ikke gå og lad os så se hvad Besekow siger i slutningen af måneden. I aften rejser jeg til Salzburg og håber at kunne blive en uge, måske en 10 dage, det afhænger af Torsten med bilen for vi har lige telegraferet sammen og det lader til at han kun kan i næste uge, hvilket er en uge før jeg havde regnet med, så der bliver drøn på, da jeg tidligst kan være tilbage her torsdag d. 13. og allerede den 16. er jeg om det går så slemt i Danmark. Det betyder osse at jeg kommer til at snyde en del mennesker med at sige anstandsmæssigt farvel, men hvad skal man gøre. Salzburg er ret vigtigt fordi jeg ser et meget stort teater i funktion og den sidste uge med Otto kan osse blive meget givende så jeg kan ikke droppe det, hellere skære nogle dage fra. Næ, det bliver rart at sætte røven i sædet på Kvædevej. Og arbejde hvor man sover, for det har været helt hul i hovedet i den sidste tid, mit værelse har set ud, jeg er bare væltet ud af sengen og over på akademiet og egentlig er det ikke *Skoven* som så der har været det værste, men kombinationen af flytning, rejse og skov. Først i dag har jeg fået tilsagn fra Torsten og da havde jeg sagt op og ordnet alle småtterierne. Om fire timer går mit tog og jeg skal have pakket min kuffert, pakket nogle kasser, vaskes, så I må have mig undskyldt kortheden. Det er vir-

kelig opbruddets time. Næste gang vi skrives er jeg på Kvædevej med malerkost i hånd. Humøret er strålende blot lidt mat træt.

I hilses allerkærligst
Lars

*

Kvædevej 61 18. VII. 67

En dejlig sommertirsdag i haven fyldt med roser mellem alt rodet – den trænger stærkt til en gartner!

Kære mor og far.
Så er vi alle på de fordelte pladser, I har, har jeg hørt, håndværkere, selv spiller jeg altmuligmand her i huset for at få lidt bund i det. Det så ikke helt så slemt ud som da vi var på besøg hos Iharas, en eller anden må have muget ud og jeg er osse ved at få luftet de andres hørm ud og indført min egen. Det skal nok blive godt. Onsdag morgen kom jeg til Düsseldorf fra Salzburg kl. 6 og så gik den vilde jagt med at få meldt fra på diverse offentlige kontorer, folkeregister, sygekasse, akademiet og få pakket de 117.000 ting man i årenes løb havde samlet sammen. Torsten havde meldt sin ankomst torsdag morgen med bilen, i stedet for varevognen fra keramikeren Helle Allpass, hvor han er, måtte han nøjes med sin fars fiat 2300, hvilket fik det til at løbe koldt ned ad ryggen – til hele mit læs. Megen tid til at sige farvel blev der ikke, det hele var meget overilet, men på anden vis kunne det ikke arrangeres. Måske godt det samme. Så undgik jeg en del sentimentalitet som sikkert ikke lå der over hele linjen. Om eftermiddagen fyldte vi bilen op. Det var sommer med steghede på 35 grader og jeg boede som I ved i et hus på 5. sal uden elevator. 400 kg. Der kunne heller ikke være en tændstik mere i vognen, bagagerummet og bagvognen uden sæde var læsset helt op til taget og de store billeder måtte vi næste morgen surre til taget pakket ind i tæpper og sengetøj. Vi lå tungt på vejen, men på autobane gjorde det ikke noget, vi gled flot igennem med en hastighed af ca. 140, det er en supervogn og Torsten kører godt og gerne, hvad han måtte for jeg kunne jo ikke afløse. Kørevejret var ideelt, varmt men ikke for strålende og først ved Hamburg begyndte det at regne, heldigvis hav-

de vi et stort stykke plastik over billederne. Vi var glade for at det gik så fint, indtil vi lige før Lübeck på de sidste autobanekilometer i øsende regn punkterede på det ene forhjul. Der sad vi, det styrtede ned, reservehjulet lå allernederst i bagagerummet som var proppet, men ved et tilfælde havde vi lagt tegnmapper og et par kasser der, så det tog os alt i alt 20 min. og i grunden morede vi os over situationen, vi var en lille smule trætte og trængte til noget at rive i, at det så lige var det eneste der ikke måtte ske, er der intet at gøre ved – og det kvikkede, men selvfølgelig kom vi for sent til vores færge 15.50 – i den bedste ferietid, altså kunne vi sidde og glo i 3 timer. Og da var vi klar til det store kolde bord! I tolden i Rødby interesserede de sig [ikke] en døjt for mig fordi det var et flyttelæs og vi kunne futte afsted til København, hvor vi ankom 22.30 – møgtrætte. Nøglen havde Birthe og efter at have ladet bilen stå urørt i garagen tog vi hvert sit værelse i besiddelse og gik ud som små julelys. Lørdag morgen slæbte vi ind, det syntes af intet overhovedet i sammenligning med Düsseldorf og fyldte endnu mindre. Og imens jeg endnu havde bilen kørte jeg hen efter farve, for friskes op i stuen skulle der. Torsten kørte hjem til Samsø ved et tiden og så var jeg overgivet til mig selv og kunne begynde at akklimatisere mig. Det var ejendommeligt at sidde i et stort hus med så meget plads at jeg ikke vidste hvad jeg skulle stille op med den. Nu har jeg været vant til at bo på værelse, hvor jeg og mit habengut fyldte hvert et hjørne ud og her kunne jeg være i 1/3 del af soveværelsesskabet. Og så tanken om at jeg skulle blive, ikke mere rejse ned i mit udland i Düsseldorf, være dansker blandt danskere, det var ikke til at bære og i Kongens København var der ikke et menneske jeg kendte. Alle var væk, ude på ferie om det så var Niels & Britt, så for at jeg ikke skulle gå helt i hundene gik jeg i Virum Bio til Georgy Girl, den var i det mindste optaget i mit elskede London. Men bedre var det ikke at den ved siden af at være en meget morsom film var en dybt tragisk menneskelig debat. Søndag morgen 7½ gik jeg i gang med rullen og fik hvidtet hele stuen, det hjalp, men det står og råber noget til hinanden og efterhånden som jeg smider mere og mere ud, tommere og tommere bliver det. I morgen kommer mine møbler fra Adam, det lidt der er. Jeg er kommet til den slutning at jeg laver stue i spisestuen, den kan blive lille og hyggelig med ~~skænken~~, dragkisten, min seng fra Randersgade vil jeg bygge om til sofa + mine 2-3 egne stole. Spisebordet + stole er røget op i skabsværelset, de 2 grå

stole + bord må op i udlejningsværelserne for guderne skal vide hvad jeg skal fylde dem med. Et strygebræt? Men Pi's vær. er hvidtet og ser helt pænt ud når der nu kommer lidt mere derind, det skal nok gå og måske, hvis det kan vises frem allerede, kan jeg have annonce i søndag måske! Jeg kan lave et herligt arbejdsværelse i stuen, der er lysest og det vil ikke synes så tomt, evt. kan den runde sofa stå der osse, selvom den + cretonnestolen ser rædsomme ud, så det er endnu tvivlsomt. De gule gardiner lader jeg alligevel hænge efter at der var malet så de særdeles nydelige ud igen, det var de spraglet gule vægge der ødelagde dem. Glas, tallerkner + suppekopper er der nok af, men med 3 gafler og knive kan jeg bespise en hel ørken, forhåbentlig ligger der osse håndklæder hos Sandagers + sengetøj, for sådan noget har jeg næsten ikke. Ved I hvor nøglen til den gl. kiste er? Men som I kan høre skal det nok blive godt efterhånden, jeg er meget glad for at have måttet overtage det. I går aftes gik jeg i seng kl. 6, fuldstændig kørt træt efter de sidste 2 ugers kissejav med skov, flytning og Salzburg.

Og så Salzburg til sidst. Apoteosen af næsten 3 års studietid i Tyskland. Det var godt jeg tog derned selv for de kun 7 dage. Jeg var så jeg rystede da jeg ankom efter alle de spekulationer, men efter en dags tid havde jeg spændt fra og nød at være der. Byen er en dekoration i sig selv fyldt med barok og rokoko; en lidt slentrende atmosfære. Jeg boede i en hyggelig forstad hos Jörg Schwan som havde en ekstra seng i den samme pension som osse husede Katharina. Og så gik tiden ellers med at sidde i Festspielhaus til *Trylleløjtens* prøver, jeg kom lige fra toget til den første store dekorations- og belysningsprøve og de følgende dage sad jeg mindst 6 timer i tilskuerrummet og overværede det hele fra sangerinstruktionen som Tysklands store instruktør Oscar Fritz Schuh førte til prøverne med belys. + dekor. som Otto ledede. Når vi ikke var der sad vi oppe i Ottos atelier og malede projektionsplader, som jeg ikke anede meget om, men som jeg skal bruge til *Skoven*, så det nåede jeg osse at få lært inden jeg nu skal rigtig til at eksperimentere dermed. I det hele taget lærte jeg på den uge mere end jeg havde lært på et halvt år, det meste må man lære i den praktiske udførelse, det kunstneriske må man bare have i sig, det forlanges. Ottos *Trylleløjten* er nok den bedste der nogensinde er lavet, med en genial forståelse for det allegorisk manierede i stoffet og jeg håber virkelig at man vil forstå hvor storslået den er – ligesom hans berømmede *Don Giovanni* 1960. Otto var mig en

stor glæde, jeg tror ikke jeg nogensinde har talt så meget med ham som her. I Düsseldorf var det trods alt altid meget kort man fik snakket med ham men her inviterede han os sammen ud. Jörg, Kath og jeg og den sidste aften inviterede han mig alene til middag i Zum goldende Hirschen, den fornemste restaurant i Salzburg, så det var en god afslutning og han mente bestemt at jeg havde alle de bedste ingredienser til at blive en god teatermaler med evt. senere instruktion som sideløbende job. Han ser gerne at scenograf + instruktør er samme mand. Når vi havde tid for prøverne var vi altid en 4-5 stykker fra Schuh + Ottos stab (uden de nævnte herrer) der gik ud at spise + drikke. Sjældent har jeg spist så godt, så regelmæssigt og til så rimelige priser som i Salzburg. Eller vi sad i Café Tomaselli bagefter, byens ældste + bedste café fra Mozarts tid og fik iskaffe i stivnet form med flødeskum. Ens hoved summede af Mozartmusik. Det var meget vellykket arbejdsuge rekreation. Og hermed vil jeg slutte. I sendes de kærligste hilsner.

Lars.

*

København 1. VIII. 67

Kære mor & far.
Tak for brev og penge i går, det tager ca. 3 dage denne vej – så længere borte er I ikke! Med hensyn til de 500,- vil jeg se hvordan det strækker, endnu er jeg ikke helt klar over de danske priser, men de har fået en enorm tak opad denne gang.
Min *Skov* blev omsider afleveret sidste mandag til Besekow og tirsdag til Feigenberg. Selv havde jeg snart set mig træt på den, selvom jeg syntes den var bedre da jeg pakkede den ud efter Salzburg og flytning, men at få en så begejstret modtagelse havde jeg end ikke drømt om. Besekow var lutter tilfredshed og strålede af lettelse med små julelys i øjnene, ikke en rettelse havde han at foretage, ikke en stol eller dør skulle laves om omend jeg havde lavet adskillige forandringer siden vor sidste samtale. Ligeledes gik det med kostumerne og jeg sad naturligvis og blev stærkere og stærkere. Næste dag var jeg hos Feigenberg på teatret, som var lige så glad. Det var som om jeg havde medbragt noget her aldrig set, men selvfølgelig er der vist ikke nogen der i den grad har leget

med lysprojektioner som jeg har gjort her, bortset fra enkelte plastiske ting skal alt foregå med lys og jeg håber det lader sig gøre at overføre skitsernes farver til glaspladerne. Det bliver i hvert fald et kæmpearbejde, når vi kommer så vidt, men det lykkes nok med det jeg nåede at lære i Salzburg plus vidtgående eksperimenter. Hovedsagen var osse at jeg kunne tale så godt for mig og forklare hvad jeg ville. Ligeledes bagefter med scenemesteren som jo skal sørge for det bliver udført, ham snørede jeg venligt om min finger, gik et skridt tilbage når det var nødvendigt og straks derpå to frem, så han gør sikkert sit til at det bliver godt. Nu skal de denne uge lige slutte arbejdet på Albees *A delicat Balance* så skal jeg ind og snakke tekniske problemer med ham. Feigenberg måtte jeg så tale honorar med for første gang, hvilket var et langt tovtrækkeri, men han virkede meget nølende og usikker; jeg startede med 9½ tusinde, han havde regnet med langt mindre, nærmere 5. Men stykket lå på bordet, havde fået Besekows store velsignelse, var godt og selvom det ikke var altafgørende denne gang ville jeg nu ikke gi' mig, argumenter havde jeg nok af; så omsider gav jeg mit ja til 8000,- som jeg får til premieren eller senest 1. jan. 1968. Jeg kan ikke fordrage at sidde og sælge på den måde, men når det er det man skal leve af, måtte jeg lære det, heldigvis var F. den første, så det ikke helt gik i fisk og jeg er endda godt tilfreds. Og når de så dertil taler om hvilke ordninger vi kan nå ved senere stykker, procentsats, etc. (hvilket jeg ikke tør nu, hvor jeg ikke skal løbe for store risici) er alt jo i bedste orden, der er altså eksistensmuligheder for L. Juhl.

Jeg tog hjem og fortsatte istandsætningen af Kvædevej. De tre værelser er for længst udlejet, forrige søndag havde jeg annonce i og den første der kom tog dem til 500,- og der var adskillige der ringede den dag. Han hedder Karsten Meyer, jeg vil tro ca. 27, vist ansat i sin fars materialefirma i Kbh, men det er jeg ikke helt klar [over] og kommer heller ikke mig ved; ret stille gråt i gråt. Torsdag aften flyttede han ind og om morgenen 7½ er han allerede ude af huset. Har bil og var glad for garagen. Mit eget domæne er ved at blive godt, mine arbejdsborde er i orden i stuen, mit eget fra Randersgade og Pis har jeg belagt med en plade til samme højde. Bygningen af min sofa blev jeg færdig med i søndags i bedste Illums Bolighustil, men 4000,- sparet. Jeg havde købt et smaddergodt stof i Ill. Bolig., det billigste og pæneste, meget forårsgrønt, sikke et slid at sætte på, det tog hele lørdag nat med Gerdas

symaskine til hjælp, men de var hernede bagefter og var meget imponerede og begejstrede. I det hele taget ville det glæde jer at se hvor ordentligt og hyggeligt her er blevet med mig som logerende, dog nu kan jeg osse læne mig tilbage og holde mig i ro i aug. Med meget tomme lommer. Jeg har immatrikuleret på Kbh.s Universitet til teaterhistorie for at følge nogle forelæsninger om jeg får tid og så må jeg have skrevet til Piersdorff i Trondhjem, men er han teaterdirektør?? Svar snart, og til TV om jeg må komme derud i september og lære TV teknik; hvis jeg kunne få et job derude den måned ville det være endnu bedre, bare for at gardere mig til evt. senere.
Lille Susse Carlsen har jeg mødt nede på Kvædevej, ikke så lille endda, thi hun er blevet gift kone med søn, og så branddejlig ud og så ud til at have det godt.
Mormor er kommet til byen og jeg regner med at hun og M. Misse kommer på inspektion en af dagene. Jeg var derinde til middag i lørdags. Anna ser sågu sløj ud.
Græsslåmaskinen er til slibning men græsset vokser!
Slut for i dag.

De kærligste hilsner Lars.

*

Kvædevej 14. VIII. 67

Kære mor og far.
Jeg skulle have skrevet for nogle dage siden, men min *Skov* optog så meget tid at jeg har måttet udskyde. Det var den mest simple dekoration efter Sams og mit skøn, men scenemesteren har lavet en hel gordisk knude ud af det, han er utrolig tung at arbejde med, skal have forklaret det hele igen og ude af stand til at løse noget på eget initiativ. Selvfølgelig er det ret irriterende en gang imellem, på den anden side lærer jeg at forklare i alle detaljer og jeg kommer igennem hele maskineriet og det skader ikke for så megen erfaring har jeg jo ikke, hvad de dog ikke ved, det er bare om at køre på og ikke vise for mange huller. Det er godt jeg har telefon så de kan ringe når de er i tvivl. Kostumerne er jeg osse ved at sætte i gang, i øjeblikket gælder det stoffer og jeg arbejder hårdt med dem for at få det som jeg vil have det. I går var jeg hele for-

middagen hos Crome & Goldschmidt og det lykkedes mig til ekspedientens udmattede fryd at finde en stor del af hvad jeg havde forestillet mig, det er ikke småting der skal anvendes og sjovt er det. Før premieren er der endnu meget at lave. Fjernsynet har jeg fået besked fra, decor afdelingschefen Jørn Mathiassen skrev at jeg gerne måtte komme på studieophold i september – at møde d. 1.9. Kl. 10.30; jeg vil nu foreslå ham at ansætte mig på et eller andet sted i den tid, så jeg er virkelig aktiveret og ikke får lyst til at pjække, men jeg skal osse have det kombineret således at jeg kan komme til teaterhistorieforelæsninger på Universitetet, hvordan de så ligger – hvis jeg overhovedet når at komme derind. I lørdags var jeg hos Preben Harris, teaterdirektør på Gladsaxe Teater, som jeg endnu ikke have set og han (lad os nu tage det med forbehold, meget ændrer sig i hovedet på direktører) var så begejstret at han garanterede mig et stykke i sæsonen (den næste) 68/69 og bød mig et tusind mere end jeg får hos Feigenberg. Det glæde mig meget – der er altså eksistensmuligheder for mig – og han ville give mig besked ca. 1. nov. om hvilket stykke. Nu vil jeg langsomt her i efteråret mave mig ind på folk og planlægge den næste sæson, til den er jeg nemlig i rigtig tid, sidste jul var det lige over, og nu ved de at jeg er med i løbet, det stod i diverse aviser, BT havde endda et lille stykke om mig separat om min debut og uddannelse samt pænt foto, men jeg var lidt tilbageholdende med mine udtalelser, fordi det var BT og interviews gir jeg ikke i telefon. Jeg kan mærke at jeg interesserer dem osse fordi jeg ikke har gået og nusset herhjemme i årevis, men er lige kommet hjem fra udlandet – og Teo Otto.

Huset var nu ikke så tomt endda, i hvert fald har jeg nu fået det stillet rigtigt. Niels og Britt var her til middag en aften og de to har jo alle antenner ude for atmosfære, de befandt sig meget vel, hvilket er en kompliment. Sofa og stol har jeg ikke haft tid til at spørge på, billigt er det sikkert ikke i dette land, hvor håndværkere er en raritet og hvor det man selv laver er mest effektivt. Endnu går jeg lidt omkring arbejdsbordene, de står ikke helt som de skal, I kender mig når det gælder opstilling af borde. Jeg har ikke brug for noget fra jeres Adam og af mormor fik jeg 4 viskestykker + 3 håndklæder + 2 købte jeg selv. Må jeg ikke udbedre badeværelset med en gardinstang til + et plastikforhæng til badekarret?? Det ville lette mit job som hjemmegående husmor. Det er nu ikke så svært at holde, men det skal gøres og det morer mig ved

gu' ikke. Jeg havde besøg af 2 tyskere fra Göteborg sidste weekend og da den ene så haven og da han havde været gartner et eller andet [sted] før flugten fra Østtyskl. var han vild efter at gøre den i stand, så nu er den rar at se på, jasminbuskene fældede vi – og det hjalp. I efteråret kommer de måske igen og så flytter vi hvad flyttes skal. Der sparede vi gartneren. De ting du savnede sidst er her alle, men bordet står stadig i garagen, hvor pokker skal jeg stille det ellers.
Sidst uge var jeg til middag hos Nanna Dahlerup, hendes superlejlighed i Skodsborg, det er sørme flot og vi havde en meget hyggelig aften. Skal hilse.
Så er det slut for i dag og æd mig ikke hvis der går 14 dage.

De kærligste hilsner og knus Lars

Der ligger en mærkelig pølle af sækkelærred ca 150 x 40 x 40 oppe på loftet, hvad er den til eller hvad er der i?

*

København 31. VIII. 67

Kære mor og far.
I må jo befinde jer aldeles strålende i Sydney for det er længe siden man har fået så mange veltilfredse og lange breve fra Jer, det er sandelig dejligt at høre. Sidste dag på august, det regner og jeg har fået snue og er rasende over at det altid sker når jeg skal begynde noget nyt – i morgen TV, men med alle de vitaminer + te & citroner jeg har hældt i mig kan det være det ikke er så slemt i morgen.
Angående brev i dag: Den røgede sild er straks bestilt og skulle kunne komme med denne sending. Bordet i garagen skal nok komme på reposen, der står allerede en del: lille reol, Jens' røde køkkenbord, skuffedims, det kommer så ned, men jeg gider ikke at gøre hyggeligt der, der er nok at gøre pænt andre steder. Indtil nu har der været nok rengøring hver torsdag formiddag. Dyner har jeg ikke set nogen af overhovedet udover et par vattæpper, rullemadrassen er kasseret så vidt som det bedste deraf blev polstring i armlænene på min selvbyggede sofa, resten smidt ud. Der var 1½ sæt dynebetræk hos Sandager, mormor sendte mig et stort lagen til min seng i soveværelset, hvor jeg selvfølge-

lig tilbringer mine nætter, hvorfor skulle jeg sove i stuen, når der er en bred nok seng deroppe. Maleren er her i disse dage til alt det udvendige endda garageport. Madmæssigt går det pænt, endda mere regelmæssigt end tidligere og jeg er så småt begyndt at kokkerere, forleden må det have været godt for Lene Dalum fra Aarhus var her et par dage og hun spiste kraftigt af min selvlavede gryderet og for første gang brændte risene ikke på, så nu udvider jeg nok mit repertoire, rart er det i hvert fald at have rigtig køkken og Meyer bruger det aldrig, så jeg har det i fred. Birthe inviterer mig ofte hen til middag, i det hele taget er de meget søde ved mig, de andre har jeg ikke været budden hos endnu, hos Valentiners har jeg meldt mig, men de har nu ikke ringet igen og forleden ringede Lise Danø og ville have mig over, jeg kunne desværre ikke, men hun ringer nok igen, Gu' ved hvad de vil, hun nævnte at den ældre af pigerne var kommet hjem igen, så det kan jo være der er bagtanker med det osse. Jeg har jo ikke set dem i årevis.

Premieren på *Skoven* ligger mellem 17. nov og 1. jan alt afhængig, af hvordan Albees *A Delicate Balance* går. I denne uge har der ikke været meget at lave på teatret, da vi er ved at få lavet farveprøver hos Mythskov, men de store ting er nu i produktion.

Sølvbrylluppet gik storartet meget vellykket. Egentlig begyndte det allerede dagen før, hvor vi prøvede drinks, men 7½ stod vi en flok på 15 og larmede m. grydelåg og blokfløjter, ud kom B & M i nattøj, høj hat og slør, så de tog mere fusen på os end vi på dem og alle gik til morgenbord et par timer. Vejret var strålende og jeg lagde mig resten af dagen på min græsplæne så jeg var mørkebrun til, jeg stillede efter middagen i smoking derhenne igen. De er nu sjove de rige på 45-50, det var fut over feltet, kaffe & cognac og dans. De havde fået mange gode ting og de var meget glade for statuetten, det var sandelig osse en fornem gave, jeg er spændt på at se hvor den står i aften, hvor jeg skal til middag m. snue. Birthe var glad for det forløb så godt samt godt træt da vi sluttede ved 2-3-tiden, Mogens ikke mindre.

I aftes var jeg med Lene Dalund i Tivoli for første gang i mange år hvilket var såre hyggeligt – vi ofrede bl.a. to ståpladser til 3 Kr. til Marlene Dietrich – vorherre bevares sikken kælling, iskold og så tappet af ansigtsløftninger og proteser, en kvinde med normale rynker i 65 års-alderen er meget pænere, det er dybt tragisk når man ikke kender sin besøgelsestid. Kulden og tomheden var det værste.

Er det allerede julegavetid, jo længere væk I kommer desto kortere er året. Jeg ved ikke om det er muligt at få i Sydney, hvor I dog er nærmere Indonesien, men jeg ønsker mig en javanesisk skyggespilsfigur, de er monteret på styrepinde og de gamle er meget smukt bemalede – måske kender I dem allerede – ca. 40-50 cm høje.
Tyk i hovedet tager jeg nu til TV.

I sendes de kærligste hilsner
Lars.

*

København 18. IX. 67

Kære mor og far.
Tak for længeventet brev i dag; det er en ordentlig bunke Kultur I får i øjeblikket, bare kedeligt at det er så koncentreret, for hvad er der så resten af året, standarden får man så tage varsomt på når man har set det der var bedre. Her er sæsonen osse ved at komme i gang. Under festivalen var der ikke meget at løbe til som man ikke kunne se til anden tid. Urpremieren på Per Nørgaards opera *Labryrinthen* var noget af en lidelse ikke fordi den var moderne, men fordi den var dårlig og dårligt sat op. Og paradokset er at ville nogen gå imod den over for mig ville jeg som forsvarer for nye ting og deres berettigelse, gå ind for den. I fredags var jeg til *Salome* igen og Lone Koppel var virkelig meget god. Lørdag var der premiere på Peter Schaffers *White Lies* og *Black Comedy* med mange gode ting i og sjovt næsten lidt for grinagtig falden på halen i Prices instruktion. På onsdag kommer Glyndebourne operaen med *Don Giovanni*, hvor jeg skal sammen med Karen Karl Olsen ligeså til generalprøven torsdag på *A delicate Balance* af Albee.
Som bekendt er jeg begyndt ude på TV, men det ligger mig meget fjernt og jeg kan ikke holde ud at være derude ret længe ad gangen. Atmosfæren er iskold og fabriksagtig og det undrer mig at de overhovedet kan lave noget. Det er så fuldstændig anderledes end teatret og selvfølgelig meget morsomt at se hvordan det laves og hvad det egentlig er, men jeg har ingen interesse for det og jeg ville være meget ked af at komme til at lave noget derude bare for at tjene penge. De få opgaver der kunne være gode er så få på et år i forhold til alle de kedelige

rutinebaggrundsopstillinger der skal laves til dårlig underholdning og Dr. Lieberkind. Så der er nok gået inflation i ordet scenograf. På en eller anden måde kender jeg lidt til teknikken, så det sjoveste og det jeg får mest ud af er samtalerne med scenograferne som er meget venlige, men desværre synes de stressede på den forkerte måde, man mærker at det er en institution en produktionsanstalt. Jeg ville have været derude 4 dage om ugen, men efterhånden er det faldet til næsten 2 og så endda kun 3-4 timer pr. dag, mere kan jeg ikke tåle. Der er teatret meget mere personligt, meget varmere og anstrengende på en bedre måde. Derimod er det rart at have fredagen til forelæsninger, men det er en hård dag, med timer fra 9-11, 12-14 og 16-18. Fra 9-11 er det dansk teater i midten af 19. årh. 12-14 hos Klaus Neiiendam over Grønnegade Teatret op til Holberg og 16-18 er, eller skulle være moderne kunst med henblik på teaterdekor. Hos Karen Kragh og Neiiendam måtte jeg gøre dem opmærksom på at jeg ikke kunne tage øvelser, da jeg jo var beskæftiget andetsteds og så kunne jeg blive på holdet for jeg kan jo ikke forberede mig som andre der tænker på magisterkonferens. Jeg letter jo mig selv ved blot at lære ved at høre og det synes ret så interessant og jeg betragter det som oase i alt det praktiske teater, selvom forelæsningerne på Det Kgl. Bibliotek og på Teatermuseet virker ret antikveret og støvet og det er utroligt som der bliver nusset rundt i skøre detaljer, men det er jo historie. Så jeg håber stærkt at jeg kan overkomme det tidsmæssigt, så det bliver de fleste fredage jeg får med, men det vil vise sig når der i oktober startes ordentlig på både *Skoven* og *Faust*.

Sidst i oktober ser det ud til at Robin kommer herover at bo et par måneder da han har fået bestilling på at skrive en bog om dansk undergrundsbevægelse under 2. Verdenskrig. Jeg har inviteret ham til at bo her som gengæld for London og så har han sikkert osse mere ro til at skrive i hvert fald regner jeg med at vi nok skal kunne være her, ærgerligt at jeg lejede det sidste værelse ud, jeg havde fået samme pris for de 2, men min selvgjorte sofa kan endnu bruges som seng. Det bliver godt at få talt noget udenlandsk igen for det savner jeg enormt – det er svært at vænne sig til at være dansker blandt danskere – og samtidig begynder prøverne på *Faust* med tyske Peter Gorski som instruktør så det bliver internationalt til den.

Ellers er alt roligt, mormor var her for en kort bemærkning forrige uge, da de regnede med at moder A. skulle til at himle, men for 117. gang overlevede hun sig selv. At hun kan blive ved.
Slut for i dag.

De kærligste hilsner Lars

*

København 2. X. 67.

Kære mor og far.
Så kom jeg til skriveri – puha, for nu begynder tampen snart at brænde på det ny. Albees stykke – nej han kom ikke grundet sygdom desværre – fik ikke nogen god modtagelse, rettere en fiasko og det bliver ikke set af mange, så nu regner vi med premiere midt i november, hvilket jo er ret snart. I lørdags samledes vi alle om det store bord til den første læseprøve. Sam gav en introduktion til stykket og lovede fiasko nr. 2 om alt gik vel, men det vil tiden vise, i hvert fald synes jeg at meget viser hen mod at det nok ikke bliver så dårligt endda og det kan være det er godt at komme efter en fiasko; som altid, vi gør vort bedste og jeg er glad for at der nu er fart over feltet. Den første skuffelse kom lørdag morgen hvor vi prøvede Mythskovs farvedias til projektionerne, intet var rigtigt, han havde nærmest snydt os både tidsmæssigt og kvalitetsmæssigt, så der stod jeg og så næsten ingen farver, hvor jeg regnede med at fotos ville redde os fra mangt og meget og jeg ikke skulle sidde og male de minimale glasplader på 8 x 8 cm, som bliver til kæmpebilleder på 6 x 6 m. Så i weekenden malede jeg 6 sæt prøvefarveplader og kunne næsten ikke sove i nat af spænding over hvordan de ville se ud på scenen. Og se i morges lykkedes det som det skulle, de smukkeste impressionistiske formationer trådte frem på lærredet, strålende farveintensitet – og jeg var glad, problemet var faktisk løst til at jeg nu skal i gang med at male 50 plader, men det klarer jeg som en mis. Jeg skal nok være om mig og ofre meget tid derinde så alt bliver som jeg vil have det, osse kostumerne beskæftiger jeg mig meget med og efterhånden som prøverne går finder jeg mere ud af hvordan personerne er, så det osse bliver i orden – det er nok det der er det vanskeligste. Men et for alle er at de gør noget for sagen og med godt humør og interesse. Skuespillerne prøver på

Allé-Scenen, som jeg osse overværer for at notere alle de småting som efterhånden dukker op og Sam er glad for jeg deltager, hvad Refn vist aldrig har gjort. Det skal jo være teamwork! Ca. 16. okt. regner vi med en store belysningsprøve og 23. okt. begynder vi osse på prøverne på *Faust*, om alt skal ramle sammen!, men det er bedst at have beskæftigelse hele tiden så når man meget videre også tankemæssigt. Det er vidunderligt, meget kompliceret og nødvendigt at lave teater.

Don Giovanni fra Glyndebourne var glimrende og dog ikke helt som det skulle være, instruktionen og decors for slapt, enkelte sangerinder ikke gode, men *Don Gi* var superb og orkestret var en drøm. Karen D. var med mig og sammen var [vi] til natmad hos Erik S., som selvfølgelig osse var der. Dagen efter var vi til premiere på Albee, men som sagt var det ikke godt, instruktion og spil var udmærket, men stykket havde allerede irriteret mig i New York, bagefter mødtes vi med Karl på Hviids Vinstue, hun boede på Pension Øst, det var billigere og han på Hotel Europa, det lo vi meget over. Skal hilse. Lørdag aften var jeg inviteret til "hippi" sammenskudsgilde – uden hash – hos Vidde Höeg + en på Otto Mønsteds Kollegium, ganske morsomt, 24 i alt, diverse stud.'er og –iner, men man kan nu godt mærke at jeg aldrig har været stud. Og jeg følte mig noget aldrende i det sjak. Det virkede mere som karneval end hippies, blomst obligatorisk og vi fik megen hvidløg i maden så der var en hørm i én de næste mange dage. Og så er det om at trække festen ud, når man ikke har råd til taxi til Virum, så ved 4-tiden gik jeg mod de første S-tog, ret ædru!

Niels og Britt har det godt, om de har endnu mere travlt end jeg, da Niels skal aflevere billeder til efterårsudstillingen om 8 dage, der bliver vist kasseret en del hos dem, han er jo sent nogenlunde tilfreds, han vil aflevere portrætter af Britt, men endnu ved jeg ikke hvor mange det blir, så vi ringes kun i disse dage. Vi skal nå noget alle sammen.

TV blev ikke så meget endda, 2 dage pr. uge, á 3 timer, var alt, men psykisk kunne jeg ikke holde til det; man kan jo blive stresset både positivt og negativt, men dette var negativt og så skal man ikke gøre det. Dog tager jeg nok ud til nogle optagelser på *Tartuffe*.

Inden jeg falder hen, de kærligste hilsner Lars.

Klips & bog skal jeg se at ordne snart.

*

København 16. oktober [1967]

Kære mor og far.
Egentlig havde jeg regnet med aldrig andet end håndskrift men på det sidste er jeg begyndt at epistle lidt adspredt – synes – jeg da selv – hvilket nok til dels skyldes det meget arbejde jeg har at gøre. I hvert fald har jeg idag kjøbt et gammelt monstrum af et skrivedarium, og det står jer nu frit at gøre vrøvl ligesom jeg gjorde det for år tilbage med aerogrammerne. Men det er meget befordrende at skrive på maskine.
Tak for sidste lange brev og penge. Robin har lige ringet fra London, at han kommer på næste tirsdag, så det var rart med de ekstra gysser, så der ikke er helt brødtomt, hvad der dog ikke bliver, det går på delebasis. I øvrigt har jeg fået et lille forskud hos Feigenberg, for der var ikke meget at løbe på med Meyers leje. Skidt det går godt. Stakkels Robin han kommer lige før min første premiere, bare jeg ikke bliver altfor utålelig at være i nærheden af, jeg skal nok beherske mig, og går det i slutningen som det gik med den store belysningsprøve idag, kan det ikke gå helt skævt med nerverne og iøvrigt kan jeg slet ikke tillade mig at blive ophidset, det skal min scenemester nok klare for hele teatret på en gang, han bliver ved med de helt store ture og ville allerhelst have det hele stående færdigt nu, hvilket naturligvis ikke kan lade sig gøre, heldigvis. Men derfor miseren. Hele dagen idag nåede vi igennem første akts belysning, og jeg må indrømme at det lykkes bedre for mig end beregnet, og det tyder på at blive bedre end mine skitser, meget mere spændende og det er gode tegn. Uheld skulle der ske, en eller anden tabte et eller andet ned på en stabel af mine små glasplader, kaput, og der havde jeg siddet og svedt for at få dem lavet i giftdampe op over begge ører, noget man bliver ør i hovedet af. Men hva' pokker, man begynder at le og kunne ende i gråd, og det var heldigvis kun en lille del, så vi kunne [komme] videre. Sam er helt vidunderlig til sådanne prøver for han ved lige hvad han vil have, han har utrolig visionære evner og det er vel derfor det er så let at arbejde samme[n] med ham. Han er meget glad for dekorationen, og jeg kan se hvor rigtigt, jeg har ramt nu, hvor jeg har været til en del af skuespillerprøverne, det er ligesom om han har tilpasset instruktionen dekoren, men det er selvføgelig hans

geni, – og gud hvor blir han altid tævet af pressen. Og hvor har de uret. Bortset fra det, så er det gået op for mig at kritikken her i byen er til at deprimeres over, for det der virkelig er noget ved får en dårlig anmeldelse, og det der er det argeste møg, bliver hævet til skyerne. Sørgeligt men sandt. Jfr. *Tiggeroperaen* på Gladsaxe, for søren, man skal være en stor diplomat, jeg var derude til generalprøven og snakkede med Preben Harris bagefter, som er direktør og instr. for stykket – – – og han tænker jo på at give mig et stykke næste år. Sikken branche, men mere ukrukket end regnet med.

Den frygtelige stol er ved at blive betrukket hos Lau Jensen, sofaen prøvede vi at lade rense, da stoffet var godt nok, men der skete ingen bedring, nu er den i hus igen og jeg orker ikke at beskæftige mig med den i øjeblikket, grim er den stadig. Dine perledimser har jeg købt, de bliver sendt samtidig. Imorgen skal jeg til middag hos Valentiner – omsider. Hermed slut for nu, jeg er meget træt efter en – atter en – anstrengende dag, jeg der troede at teatre først startede senere på dagen, står op før fanden får sko på for at nå hus, arbejde og alt det andet, der skal en god fysik til – og megen venlighed.

I sendes de kærligste hilsner
Lars

*

København den 30. X. 67

Kære mor og far.

Så har hele dekorationen allerede stået på scenen mere eller mindre fuldstændig og belysningen er fastlagt. Kun de mindre ting er endnu ikke færdige, men nu har vi fin tid til at pudse af, som regel plejer det at skulle gå hæsblæsende i den sidste ende med belysningsprøver de sidste dage inden premieren, nu kan vi nøjes med at have store dekorprøver hver lørdag i de næste tre uger, og efter avisen at dømme skal der være premiere den 24. hvis det holder. En af hovedpersonerne, John Larsen, måtte trække sig tilbage da han skal opereres for en rygskade, og det satte humøret ned på nul, for hvor får man en ny fra så sent. Der blev ledt i øst og vest indtil det viste sig at Ebbe Langberg var fri til at springe ind, så han startede i fredags og i morgen skal vi tage mål

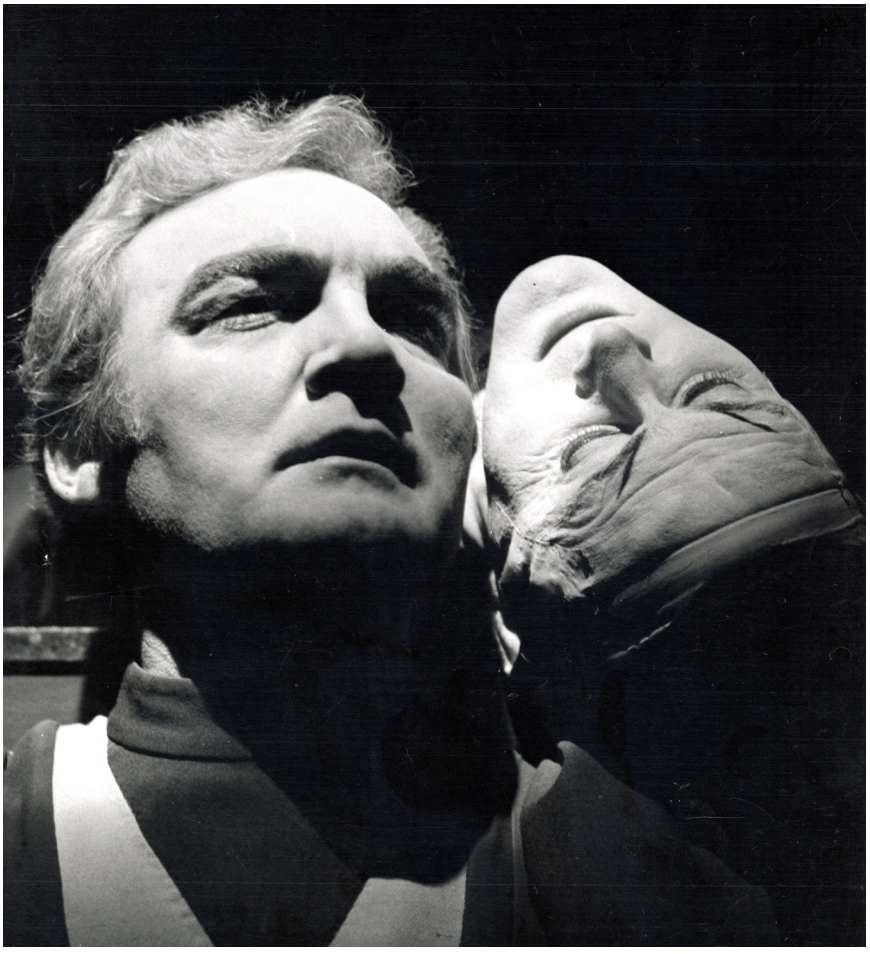

Skuespillerne Bjørn Watt Boolsen (1923-1998) og Ove Sprogøe (1919-2004) i *Faust* på Folketeatret. Fotografi 1968. Teatermuseet i Hofteatret.

til hans kostume. Gennemgående er jeg tilfreds med dekorationen, de første fire akter er blevet meget vellykkede med projektionerne, det flyder i farve og ser meget spændende ud, fjerde akt, en stue, kan godt blive bedre, men den var osse ufærdig og jeg ser frem til lørdag når stolene er blevet betrukket. Det er ellers et kæmpeapparat jeg har sat i gang, det meste af snoreloftet er i brug, der skal ekstra folk til at få sceneskiftene klaret og dyrt har det vist osse været, selvom jeg ikke har hørt noget officielt, men det drejer sig om ca. 80.000 i øjeblikket. Men hoved-

sagen er at det bliver godt, så vi kan få folk i teatret for det ser lidt sort ud i byen. Det er som om der ikke er råd til at gå i teatret, selv successtykkerne går halvtomme, men lad os håbe, det går godt i vinter. Kostumerne er i arbejde, Berthe var oppe at prøve sine to kjoler forleden, og konen så forrygende ud med kæmpepufærmer og tournure og vat her og der, for hun har jo hverken hofter eller barm, men hun var meget glad for dem. De er nu ret så forfængelige, de skuespillere og lidt besværlige med det de skal hældes i, om de skal spille den sidste bums, så skal de helst se underdejlige ud, på maver og hængeskuldre tænker de ikke, det kræver megen diplomati og sætter grå hår i hovedet for det er ikke altid at farver og snit passer til deres egne forestillinger, men jeg er forberedt på den dag, de alle får kostume på en gang, da bryder nemlig helvedet løs. *Faust* begyndte sidste tirsdag, langsomt, først på onsdag samles alle til læseprøve plus pressemøde. Den forestilling er jeg meget spændt på, og jeg er i stærk tvivl om den lykkes. Gorski må jo klare instruktionen på tysk kan altså ikke forstå den danske (ny)oversættelse (der desværre er meget ringe) til fulde og om Watt Boolsen nogensinde bliver en god *Faust* er vist uvist, men lad ham nu prøve, når det nu er hans største ambition. I morgen har vi stor dekorationsprøve. Osse der. Robin har måttet udsætte sin ankomst til i morgen, men godt det samme. Forrige fredag dukkede nemlig Jørg Schwan fra Düsseldorf op. Han var i Hamburg og havde aldrig været i København. Han kom og blev tre dage og egentlig var det meningen, at han ville være uteatralsk, men hvad skulle jeg gøre, jeg måtte så slæbe ham med til seks timers prøve, som om han ikke havde nok af det til daglig. Det var en succes for for det første syntes han meget godt om det, jeg havde lavet og for det andet oplevede han dansk teateratmosfære som noget mere behageligt end den tyske, her er vi jo i virkeligheden en stor familie, roligt og venligt. Efter prøven traskede vi igennem byen, endte på Hvids vinstue og var bagefter til *Utryg balance*, hvor vi dog kun så første akt, Jörg havde set den i både München og Hamburg. Så var jeg osse helt ekset i hovedet af træthed og vi tog hjem. Søndag tog vi den med ro, gik på Frilandsmuseet, hvor jeg heller ikke havde været i ti år og det var en stor oplevelse for os begge, det er alligevel en ret unik udstilling. Om eftermiddagen havde Lene Dalum meldt sin ankomst fra Aarhus, hun skulle lave noget på radioen om mandagen, så det var om at rede op, hvor der var plads. Men det er brandhyggeligt at have gæster herude på

landet, og de hygger sig enormt. Mandag tog de afsted igen. I dag kommer keramiker Torsten på besøg inden han stikker af til Frankrig for at arbejde hos en keramiker uden for Paris, hvor han endda får god løn og hus, så ham går det meget godt efter et trangt år hos Helle Allpass i Espergærde. Som alle udenbys bliver han her til imorgen, det havde nu været rart hvis jeg havde været kvik nok ikke at leje det midterste værelse ud, men det må vente til jeg engang skifter lejer.
Niels fik kun antaget et bybillede på. K.E., de to portrætter af Britt ville de ikke have, de var ellers supergode, så han hænger lidt med humøret. Der var vernisage i lørdags, og jeg trøstede ham med at det nærmest ikke var nogen ære at være med, for det er den værste gang gas, jeg længe har set, barnagtigt pladder, det var ikke engang avantgarde, og slet ikke når man har set hvad det nye er uden for landets grænser. Det hjalp enormt at Ny Garlsbergfondet købte det. Det er osse det at de er vant til at få bybilleder fra ham, og så dukker manden op med to portrætter af mennesker. På forårsudstillingen kommer der kun menneskebilleder med næste gang.
Middagen hos Valentiners var øretæveindbydende røvkedelig. Ikke for det, det var et dejligt hjem, en fremragende middag, men jeg bliver snart alvorligt provo mod denne fisefornemhed som ikke er til at holde ud, det er osse det der er diplomatlivets uhyrlighed. Der var osse inviteret et amerikansk-dansk ægtepar, og det er rædselsfuldt at der kun bliver talt for at konversere, eller rettere for at bryde stilbeden, og så ellers: nej, hvor morsomt, ih, hvor spændende, åh, æh, bæh. Gas. Gustav virkede meget flink, og jeg sagde han kunne melde sig, hvis han havde lyst til at komme ud. Valentiners sørger jo selv for konversationen, det går elegant og let, intet kikser, hun kommer med små skjulte spidsheder og alt glider ned med et smil. Gas, jeg vil snart være provo.
7. november.
Jeg skød en uge fordi I skulle til Brisbane, og så kunne det lige passe med det oprindende sølvbryllup. Musikken må I hente fra vor venstre nabo, thi der er en hos Christensen, der øver sig hele dagen lang, skal vedkommende være pianist, vil det tage meget lang tid, og klaveret er særdeles ustemt. Men altså, tillykke med dagen, trods alt lykkedes det jer at være gift så længe, og det er vi, afkommet, meget glade for, selvom der har været lidt uundgåeligt muleri hist og her. I har været de sidst[e] i denne verden til at skælde ud på, kort sagt – de bedst tænkelige for-

ældre, om end vi er blevet kastet lidt rundt med i årene der gik, hvad der aldrig har kunnet skade, – og kikker I nu på jeres endnu håbefulde unger, håber jeg I synes det stadig har været umagen værd at have fået dem og blevet gift (i omvendt rækkefølge var det nok osse blevet jer). Det ville glæde mig hvis I kunne få en rigtig hyggelig bryllupsdag, selv om de mange der skulle have fejret vores tålmodighed med Jer ikke kan trommes sammen på et sted. I hilses med løftet glas med alle gode ønsker om de næste mange år, som nok bliver meget lettere end det første århundrede i kvarte.

Nu er jeg begyndt at kunne mærke, at der skal være premiere om et par uger, jeg skal ikke standse op ret længe, før jeg kan mærke suget i mellemgulvet. Men det herlige er dog at dekoren nu står bumfærdig på scenen, og jeg nu virkelig kun behøver at foretage små rettelser. I lørdags var vi igennem det hele, det jeg var lidt nervøs for ikke var godt, var som det skulle være, stuen var blevet betrukket og malet og så ret så pæn ud, resten sker når der kommer mennesker på. De vanskelige og svære skift skal nu indøves, så der ikke sker ukontrolable ting, drejescenen er pinlig perfekt målt op, så det lige passer og der var ikke en centimeter tilovers. Overgangene fra lysbillede til lysbillede er i orden, og alle fra Sam og Feigenberg til scenearbejderne synes, det ser dejligt og spændende ud, men de har osse været enestående samarbejdsvillige. Kostumerne bliver først færdige til sidst – og så skal de rettes, sikkert. Ventetiden til premieren bliver forhåbentlig ikke uendelig, så længe der er noget at lave – og det er der – på *Faust*, skal det nok gå, jeg får ikke et ben til jorden i øjeblikket, mine gøremål synes ingen ende at have, det er som jeg kunne ønske. Der er dukket noget uventet op, som skal være færdigt til Februar, eller rettere Premiere i februar. En af de unge fra *Faust*, Hans Chr. Ægidius, der osse er instruktør, har spurgt mig om jeg ville lave en skolesceneforestilling med ham, og da Dansk Skolescene er en institution af et vist omfang og jeg har tid, har jeg sagt ja til ham. I morgen er jeg bedt til møde med lederen, Henrik Moe, så kommer de nærmere facts. Jeg ved at det er for mindste hold, at det skal laves på Det Ny Teater, hvilket er rart, for det kender jeg, som I ved, snart som min egen lomme og det vel er så meget sagt, at jeg har meget tid, for skitser og model skal nok være færdige midt i december, hvilket vil sige under slutspurten på *Faust*. Det er hårdt, men de betaler normal pris. *Faust* skal være færdig til jul, så der kan være en lukket forestilling den

22. dec. og officiel pre. i begyndelsen af januar, et par dage jul i Kolding får jeg altså, men det skal jeg, for ellers går mormor i gulvet.
Robin har været her en uge nu, og jeg må sige det går ganske udmærket. Han var forsinket en uge fordi en af hans nærmeste venner igennem tredive år lå for døden med sukkersyge, og den dag han kom ringede de fra London at det var sket, så det var en trist start. Nu har jeg fået ordentlig besked, han skal skrive en bog om Shellhusbombardementet, og jeg må sige han har mange gode introduktioner med til bl a. Ebbe Munck og uni.rektor Mogens Fogh samt mange andre, så han har mulighed for at samle materiale. Bogen vil han så først skrive endeligt i England. Arbejdsmæssigt går det fint, vi er i stand til at lave noget i samme rum, hvad jeg var lidt nervøs for at jeg ikke kunne, bordplads er tilstrækkeligt med mine kæmpeplader, og i øjeblikket er jeg for det meste inde i byen. Madkundskaber har han meget bedre end jeg, så når jeg dukker op hen under aften, plejer han at tage noget af føringen i køkkenet og vi splejser det sammen, der nu er råd til. Han regner med at blive til kort før jul.
Stolen er kommet tilbage fra Lau Jensen smukt betrukket i almuefalmet grønt, regningen var for rensning af sofa + betrækning og stof 455.–, som jeg har betalt. Jeg håber engang at få dem erstattet fra Jer, for der findes ikke en øre hos Erik, men jeg skal lige samle sammen for der er et par andre regninger for badeforhæng, slåmaskine, m.m.
Selvom det er hårdt at male de glasplader, så er jeg så vant til farvedampe nu, at jeg kan holde til en hel del, og jeg har ikke haft ildebefindende i denne omgang, eller rettere siden. Apropos Karachi, var jeg i sidste uge til middag hos Danøes, som mærkeligt nok var betydelig hyggeligere end jeg havde regnet med, og vi fik en ordentlig sludder og en masse drinks, men måske gik det bedre der fordi jeg havde besluttet at være lidt provo. Jeg kunne godt se det gibbede lidt i Lise engang imellem og Kjeld er jo meget fornøjelig og hyggelig fyr, når han får lov. Som du skrev, kulso, så laver Lise god mad. De havde osse inviteret en halvfætter, som studerede gymnastik, så det var to modpoler, sporten og kulturen, der var repræsenteret.
Så vil jeg slutte denne enorme smøre, jeg skal hen til Birthe og Mogens til middag.

I sendes de kærligste hilsner og et stort jubilæumsknus og klap.

Lars.

*

København den 28. XI. 67

Kære mor og far.
Jeg gik jo i gulvet med et brag, da jeg fik fars brev om operationen i lørdags, det var da noget væmmeligt noget at tillægge sig, men heldigvis forklarede Gerda mig, at det ikke var så ualmindelig endda og at det er den simpleste form for sygdommen, selvom det er en slem omgang. Af brevene kan jeg forstå, at det går forbavsende, puha, det er som regel altid de andre, og man bliver noget chokeret når det kommer til ens nærmeste. Jeg er glad for at mormor ikke var her, hun ville ikke til premiere, da hun snart skal herover til Alice' jubilæum, hun var nok gået helt i bund, men jeg talte med hende i telefonen til morgen og da sagde hun ikke noget før hun forsigtigt spurgte, om jeg havde hørt hjemmefra. Juhlius her havde ordentlig nerver på, så jeg var glad for den dry martini, jeg fik hos Sandagers.
I aften er der så premiere på min førstefødte *Komedie i Skoven* som den er kommet til at hedde. De sidste par uger har sandelig været en hård omgang med en masse prøver både eftermiddag og aften, og vi håber jo alle at den går, fordi teatrets eksistens er afhængigt af succes, der er i hvert fald meget trange tider for Det Ny i øjeblikket. Kostumedagen oprandt, min mave opførte sig underligt, men når man tænker på alt det bøvl, der egentlig har været med dem, og alt det jeg havde ventet der ville blive, så hørte jeg ikke en lyd bortset for deres tilfredshed. Der var jo sket flere farveforskydninger, så jeg ikke rigtig vidste om det passede mere, men det gjorde de mærkeligt nok. Berthe havde lagt alle tiders maske og var meget morsom. Med skuespillere og hele teknikken gik det strålende, det er sjovt pludselig at have sin dekoration fyldt med levende mennesker, og mennesker der kan lide at være i den. I fredags havde vi for første gang inviteret publikum på, det var med oppustet mave jeg sad på sidste række med Sam og vurderede reaktioner, – hele første akt skete der ikke en skid, men så gik der skred i det og folk morede sig. For mit vedkommende skete der vel en teatermalers største håb, at da tæppet gik for IV. akt gik der et sus igennem salen, – sådan noget der sker once in a life-time, og da Berthe kommer ind med sin store pink kjole, er de flade af grin. Så ham der her skriver var synlig

Skuespillerne Buster Larsen (1920-1993) og Søren Elung Jensen (1928-2017) i *Komedie i skoven* på Det Ny Teater. Fotografi 1967. Teatermuseet i Hofteatret.

lettet. Indtil i aftes, da blev nerverne igen skruet på for der var presse generalprøve, men publikum var meget veloplagt lige fra tæppet gik op, morede sig og klappede meget ofte, så vi må håbe kritikken osse synes det. Og jeg blev dus med Meir Feigenberg lige før forestillingen, det må jo tyde på at han kan li' det. I aften skal Sam og jeg sidde nede på Meirs kontor og have beroligende drinks, Sam truede med at gå i non-stop bio til det hele var overstået i hvert fald skal der ikke være noget særligt bagefter, ingen smoking, bare vente på avisen, men der kan ske alt muligt derefter. God be merciful.

Jeg er allerede igang med næste opgave ved siden af *Faust*. Som jeg nævnte sidst er det nu afgjort, at jeg skal lave Skolescenens *Den usynlige hund* sammen med Ægidius på Det Ny. Kontrakten ligger her på bordet, til 10.000.–, man blir vel dyrere. Ægidius er alle tiders at arbejde med, ca. 30 og en af de mest kendte af the young set, især for sine collageforestillinger på Studenterscenen, så vi skal nok få noget sjovt ud af den børnesag. Jeg skal aflevere midt i december, så det er lige på, jeg

ved allerede hvordan jeg vil have den, det er nu blot om at male den og bygge model. Gladsaxe Teater hos Preben Harris afgøres endeligt meget snart, men den er vist hjemme, og så luftede Sam for mig, at jeg skal med ham på Det Kgl. til næste sæson, så jeg kan nok klare mig selv fra 1. jan. 68 – det var da en dejlig før julegave at få, ikke?
Aftenen nærmer sig, jeg skal nok sende min *Skov* plakat + program snart. I sendes de sødeste hilsner og rigtig god bedring, kulso.

Hep. Kærligst
Lars.

*

København den 5. december 67

Kære mor og far.
Ja, det var så første omgang på forhåbentlig et langt livs dekorationslaveri. Det er en drøj tur og så er den endda selvvalgt, ingen at skyde skylden på, men dejligt er det når det går godt. Premiereaftenenen var ikke særlig morsom, selv om det egentlig er til generalprøven det skulle være værst, hvor kritikken er på, men da er der så lang tid til aviserne kommer. Aldrig har jeg købt så mange aviser på et døgn, for først skal man kigge igennem når de kommer, de blir naturligvis smidt væk, de er ikke til at slæbe rundt en hel nat, og først om morgenen går man så i krig med hele stablen, to sæt, for ens forældre skal jo osse ha. Som skrevet stod i telegrammet, gik det fint. Ved første gennemlæsning syntes jeg ikke det var så godt som ventet, kritiklæsning er noget der skal læres, Lene Tiemroth sagde den var helt i vinkel, meget blir scenografer ikke nævnt som regel, så jeg blev nævnt i overmål med mange pæne ord, nogle var helt hen i vejret, som i Politiken: skovens grønne og brune farver dominerede, og jeg der ikke havde brugt en brun farve. Så blev jeg anklaget for stilbrud i sidsteakten, men Sam, Meir og jeg kan med vor bedste vilje ikke se det; overfladisk pladder, som Niels sagde. Under det meste af forestillingen sad vi nede på Meirs kontor med deres koner og drak dry martinis, snakkede om alt muligt andet end *Skoven*, lyttede en gang imellem over højtaleren hvordan det gik – meget fornøjeligt, sagde Sandagers dagen efter. Efter aftenens så glimrende forestilling var der ikke planlagt noget, Lene og jeg droppede ind på knejpen

ved siden af teatret med en del andre og siden nede ved Vandkunsten, så det gik ikke stille af sig. Da jeg kom hjem næste formiddag var Robin spændt på at høre hvordan det var gået, han læser jo ikke ligefrem danske aviser endnu, selvom han er clever; han havde selv syntes overordentlig godt om den til generalprøven, han var glad på mine vegne.
– Bortset fra det er det for længe at have faste gæster, det går ganske glimrende, men engang imellem ville jeg nu godt være helt mig selv.
Det var ikke meget pusterum jeg fik efter *Skoven*, jeg røg lige hjem til *Den usynlige hund*, som jeg lavede skitser til og afleverede dem til Ægidius i lørdags, inden jeg tog ud til Asmindrup ved Nykøbing Sj., hvor Sam og Henny Besekow har et lille landhus. Vi havde en helt vidunderlig week-end, landede til stort komsammen hos Sams læge i Nykøbing om lørdagen, alt i dejligt afslappet humør, søndagen gik meget naturligt i største ro, thi det var blevet sent, og først mandag morgen tog jeg tilbage til Kbh. Og så skal jeg vælge mellem et moderne engelsk stykke: Edward Bond's *Saved* og Strindbergs *Dødsdansen* (ikke et ord til nogen) til Det Kgl. Teater næste sæson, han beklagede jeg ikke kunne få dem begge, men der ville bare blive uro i andedammen, hvis han gjorde det. Jeg vælger nok Strindberg, selv om det andet osse er fantastisk godt, *Dødsdansen* har jeg engang lavet, og jeg tror det er bedst at udvikle de muligheder jeg var kommet til der og dertil kommer at det sikkert er på gammel scene. Rart, ikke? Tak for mors brev i dag.
I hilses allerkærligst og ønskes rigtig god bedring. Plakat og kritikker, sender jeg meget snart, jeg skal blot lige have overblik for denne hersen *hund* skal være færdig på søndag.

Knus og klap
Lars.

*

Julen 1967

Kære mor og far.
Det kommer lige bag på mig hvert år, at det er jul, men i år synes den nu endnu værre, det er ligesom om det nu er rigtig at mærke, at det "lystige, frie, ubesværede" studiose liv er overstået for good. For en gangs skyld kan jeg ikke skyde nogle dage før og efter, men får en uhyggelig

anstrengende uge på *Faust*. Rent arbejdsmæssigt er det i bedste orden, om end det ikke helt interesserer mig som min egen *Skoven*, det er kun naturligt, men engang imellem er der ikke til at være på Folketeatret for talentløs stemning, jeg har en fornemmelse at Gorski er ved at tabe kontrol over Bjørn Watt Boolsen som kører løs, kan det hele udenad, men ikke tænker et øjeblik over denne tekst, som er en ren intelligens rolle. Her sidder han med en af verdenslitteraturens største rolle[r], er en dårlig skuespiller, noget af det mest ukunstneriske, jeg længe har mødt, ren buisniss, og han har ikke en nerve i livet, virker fuldstændig upåvirket af det kæmpekors han har pålagt sig selv – og det slider på de andre. Det skal ikke kunne undre mig at det bliver succes for ham, men så eksisterer der heller ikke retfærdighed, vi kan nemlig lave så mange fiksfakserier at det kommer til at se ud af noget og instruktionen fra Gründgens/Ottos side er så spændende at vi kan sløre de værste ting. På næste fredag skal det være færdigt og der er ikke det der mangler især da vi først kan få […] at bruge scenen helt fra på mandag grundet "franskmanden" som blokerer det meste af rummet. Teknisk har de været meget rare at arbejde med derinde, dog kan de aldrig komme op på et stade som Det Ny, som virkelig var utroligt gode.

Skoven går ganske pænt med næsten fulde huse, men nogen overskudsforretning er det ikke og Meir bliver nok nødt til at lukke på et eller andet tidspunkt i denne sæson, selv om vi alle selvfølgelig går og håber det bedste. Vi er blevet meget gode venner, når man tænker på hvor reserveret han var, da jeg traf ham første gang, og i sidste uge købte han tre af skitserne til *Skoven* til sig selv for 1200 kroner med den betingelse at jeg måtte låne dem hvis de skulle udstilles engang. Og som han sagde, at hvis han overlevede til næste sæson ville han meget gerne have mig til at lave noget igen, men foreløbig måtte jeg endelig komme ind og trøste ham, når jeg var på teatret. Jeg har lige talt med Sam og sagt ja til *Strindberg*, hvilket han var glad for, fordi det er den sværeste og mest komplicerede, hvornår den skal op ved jeg endnu ikke, men vi skal træffes nærmere derom snart. *Hunden* afleverede jeg i forgårs hos scenemestren, som så ret tilfreds ud, den er heller ikke så vanskelig som *Skoven*. Ægidius var meget tilfreds, Lene Tiemroth og jeg var inviteret til sent nattesæde, de spiller jo om aftenen, hos ham og hans kone (som skal være med i *Hunden*) til en meget lækker midnatsroast-beef. Han vil gerne at jeg lavede dekorationer til et stykke af Schade, som han skal

lave på TV, som enkeltopgave ville det måske være meget godt at prøve, det ville jo osse blive lavet uafhængigt af TV til TV, men det er løseligt endnu. Kun en mulighed. Gladsaxe har jeg endnu ikke hørt fra siden jeg for nogle uger var ude hos Preben Harris, det skulle nu ikke undre mig at han snyder mig, jeg er heldigvis informeret om hans dårlige sider. Jeg skal nok klare mig alligevel. Status er at jeg ikke har noget at lave efter 6. febr. – set bort fra det, der er under opsejling. Min bedste anmeldelse på *Skoven* kom i Dramatisk Forum, hvor der blev sagt, ... sidst men ikke mindst skal nævnes aftenens bedste medspiller, nemlig den unge teatermaler L.J., som må siges at være den som havde forstået både Ostrovskij og Besekows intentioner bedst, og B. havde til fulde forstået at udnytte hans strålende talent... – og det over dampradioen. Jeres foreløbige julegaver bliver den rulle med altmuligt, som jeg håber kommer frem, der er osse en Berthes pink dress, men ikke "en rigtig hurtig sjoveen-men i vandfarver". De to to tegninger til sølvbrylluppet har intet med *Skoven* at gøre. Eva F. har vist været inde at se den, Lis J. var her forleden kun for den og mormor med søstre skal derind på søndag, så det kan godt være at familien er ved at loppe sig.

Robin rejser på søndag, men så har jeg osse haft ham boende i syv uger. Han har været glad for at kunne bo her og han har været rar at have, der er jo bare ingen der kan gøre for at jeg kan være besværlig, og vi er begge individualister, men som englænder er der ikke meget der synligt kan bringe ham ud af ligevægt, det er irriterende at de ikke bare engang går op i en spids, det renser. Men han har i allerhøjeste grad nået hvad han havde håbet, så er det spændende hvordan bogen bliver.

Det blev som sædvanlig et juhlebrev og intet julebrev, men hva' pokker, der er så lang tid til, men I får en dejlig lun højtid, med sol, badevand og varme, mens her er og har været fandens koldt. Som altid blir der hyggeligt hos jer og i år har I endda en reservedatter i Else. Jeg er i Kolding et par dage og når måske osse ned til Sønderborg, men det afhænger lidt af eventuelle prøver på *Faust*, som jo først skal have rigtig premiere den 12. januar.

I sendes de sødere julehilsner med alt godt. Knus og klap.

Jeres Lars.

*

Kæreste mor og far.
Så nåede vi så vidt. Julen er overstået og I var savnede, men når der så bliver tænkt over tidsforskellen, lå I jo allerede i kanerne, før vi overhovedet havde sat gaflen i stegen. Ottawas seks timer var ejendommeligt, men Sydneys elleve overgår den hurtige fatteevne. Anden og rødvinen gik ned oppe hos Åse og Hans og juletræslarmen og gaverodet skete på Karlshøj, en meget hyggelig aften, men jeg kom nu ikke i den sædvanlige julestemning. Tak for de mange gaver. Det er det smukkeste julepapir, jeg har set, nej, hvor var det godt, det burde man tage importretigheder på. Men det var da alt for galt med Buddha og penge – den er meget smuk; det lille hoved, den glæder jeg mig til at stille op ved mine andre, whiskyen skal nok blive brugt – og til premieren fik jeg af mormor alletiders isbowle som nu skal bruges til den røde trøje med det sammenrullelige tørklæde – højeste mode?? Hvor? – den er nu ikke helt velvalgt og jeg der har en kulso, der er rystet over evt. at få en søn der ser alt for sjasket ud, den blå er meget smuk og bøgerne glæder jeg mig til, australierne ligesom englænderne har nu aldrig været store malere, kataloget er sjovt, men at opføre *Don Giovanni* som et skakspil, er morsomt, men så ganske en misforståelse, helt i skoven! Af Hans og Åse fik jeg osse en duftevand så mit års forbrug er dækket. Mormor rev sig ordentlig med 500,- kr og hun forkæler mig ordentlig i de få dage jeg er her. Det er i år knap med tiden, lørdag aften kom jeg dødtræt hertil og 2. juledag må jeg til Sønderborg for at se til farfar en dag for at være i Kbh. onsdag nat. Preben Harris har dog brug for mig, til hvad ved jeg ikke, men han sagde jeg skulle have premiere næste nytårsaften, så det bliver foreløbig sidste jul i Jylland. Inden nytår skal vi vist have lavet kontrakt, så jeg må over allerede. – Det er om at få noget at lave, for forleden kom min dyreste julegave – fra skatteväsenet, at betale 635.- kr. pr. md. Af forventet indkomst, bang, ned at bide i græsset, men jeg har givet den til Erik, måske kan han ordne lidt på den, for det er jo kun engangsbeløb og om 6 mdr. ejer jeg så ikke en klink, hvis der ikke kommer nogle opgaver. Jeg ville synes det var en rimelig skat hvis jeg havde haft en jævnt flydende indkomst men jeg lærer jo nok at skue længere frem og se frem til kildeskatten. Så Julius bliver boende i Sorgenfri og vil glæde sig over S-togets eksistens indtil flere gange om dagen. Jeg var

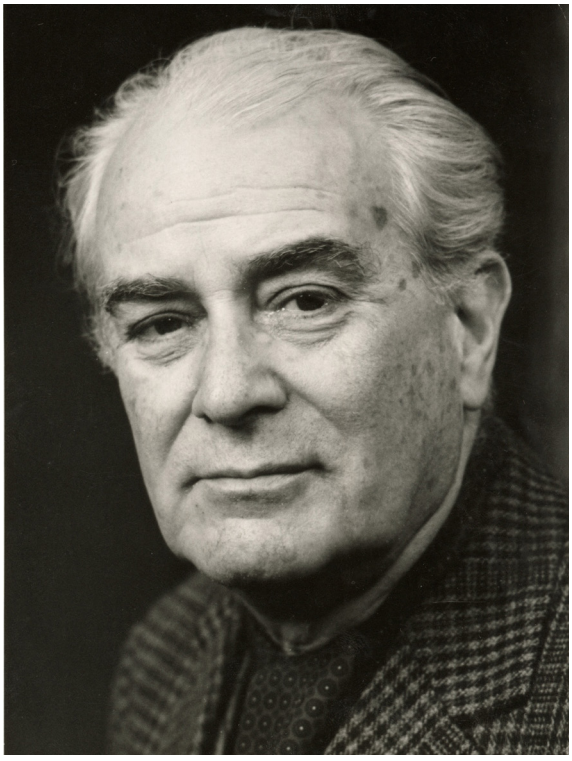

Skuespilleren og instruktøren Erling Schroeder (1904-1989). Udateret fotografi. Teatermuseet i Hofteatret.

ellers ved at løbe sur m.h. til Sorgenfri, det var et helvede de sidste 1½ mdr. på de mærkeligste tidspunkter at skulle ind og hjem; fuldstændig dødtræt + være havemand, sneskovler, rengøringskone, madlaver og skabende kunstner + udearbejdende. Men nu skal min indstilling blive såre positiv, det går bare lidt ud over ens privatliv og især når Lene Tiemroth er ligeså optaget af arbejde 18 timer i døgnet.
Faust den sidste 1½ uge har været ulidelig til det ubeskrivelige, jeg var helt stiv i masken af træthed og nogenlunde færdig skulle den være den 22. dec, fordi Gorski ikke kan komme igen før 3 dage før premieren. Der var dage, hvor jeg sad derinde fra 9 morgen til 12½ aften og inden jeg var hjem[me] var den et-et½. Sikke et race, og det er en trang en. Sikke en omgang. Drønforvirret, dårlig arbejdstilrettelæggelse der grænser til det kaotiske og for lidt tid. BWB er noget af det mest selv-

optagne jeg har været ude for, alt har skullet dreje sig om ham og om de andre fik lagt lys på sig var ligegyldig bare han var i lampeskæret hele tiden. Han blander sig i alt hvad han selvfølgelig som producent har lov til, men der er grænser. Gorski har til denne forestilling opfundet lidt som ikke var i den oprindelige, og de ideer er så sandelig ingen gevinst, men de er blevet hans kæpheste og de må ikke trædes for nær. Ove Sprogøe + Bodil Udsen er fremragende og dejlige at arbejde sammen med, men d. 22. var alle noget udkørte og der var heldigvis ikke kommet publikum på alligevel. Bortset fra Erling Schroeder som Bodil havde inde for at han kunne kritisere hende bagefter. Hans kommentar var ret katastrofal. Især syntes han at BWB og Yvonne Ingdal som Gretchen var helt umulige, og at det hele var for langt, for selvom forestillingen kan strammes lidt endnu, kommer den op på ca. 3 timer og det er alt for længe for et dansk publikum. Det bliver spændende med kritikken. Billedmæssigt er jeg fuld af beundring for Otto, den er helt utrolig god nu hvor den står færdig på scenen. Jeg får sikkert meget ud af at have sat den op for ham, i programmet står der Efter Teo Otto, ved Lars Juhl og jeg har skrevet et lille stykke om ham, så jeg regner med visse fordele trods alt og det er godt så kort tid efter *Skoven.*

Jeg har sagt ja til *Strindberg* (nævnte jeg det i julebrevet?) og Sam var glad derfor, fordi det er den mest komplicerede. Det er sandelig ikke kedeligt at lave selvom det tidsmæssigt kun er 30 år senere end *Skoven*, det er ikke det ydre det kommer an på, men at sætte det indre i liv. Den er dobbelt så svær og mere til end *Skoven*. Nytårsaften skal jeg nok være sammen med Sam i Nykøbing Sj. hos hans læge, som har inviteret et hav af store mennesker. Jeg var til fest der, da jeg sidst besøgte Sam. 2. januar begynder prøverne på *Hunden*. Kl. 9 g kl. 12 fortsætter vi med *Faust* og jeg mangler stadig seks kostumer til *Hunden*, men rollelisten var ikke klar.

Nu vil jeg ønske jer et rigtigt godt nytår og megen god bedring, kære kulso, ja, der er langt, men du ved at vi tænker meget på jer – og du skal se det varer nok ikke længe før du kan komme i din bikini igen. Hav det begge godt, de allerkærligste knus og klap og tak for de mange gaver.

Jeres Lars.

1968 *Den første Shakespeare er inden for synsvidde*

*

København den 3. januar 1968

Kære mor og far.
1968 er så begyndt og lad os håbe at det går godt for os alle. Det forgangne havde jeg egentlig ikke noget imod sluttede, det havde været et hårdt race med at få noget at bestille, men megen ventetid og mange forespørgsler indtil der gik hul på bylden, men det gjorde der så da med held. Tak skal I have for den meget hjælp igennem studieårene, ja I kan slet ikke få tak nok, og jeg kan kun give jer lidet af Jeres støtte tilbage ved at håbe at det skal gå som lidt af starten. Rigtig godt nytår.
Det var en lille effektiv juleferie i Jylland i dette år, men det var ikke nødvendigt at den havde varet længere, det var selvfølgelig med megen forkælelse i Kolding, og man får egentlig snakket ligeså meget på tre dage som på fjorten, hvor man bare trisser rundt. Mormor virkede frisk og veloplagt som man nu gør, når man er over 70, fifar derimod så meget medtaget ud. Det er da næsten at håbe, at han ikke holder alt for længe igen, han var faldet utrolig sammen, så ud af ingenting, øjnene var faldet ret langt ind og meget mere end skind og ben var han ikke. Han ligger meget i sengen og hviler, taler endnu langsommere og meget forvirret og barnligt, så det er meget anstrengende at tale med ham. Moster var der heldigvis i julen til at tage sig af ham, men hun kan selv med sin profession ikke forventes at blive i al evighed, hun er jo osse aldrende og har slidt med syge et helt liv, klare sig selv kan han bare ikke. Preben hilste jeg lige på, der siges at han har fået sig en veninde, så der er måske noget på trapperne, jeg ved ikke noget særligt and don't care.
Tredje juledag tog jeg hjem om aftenen, og der var noget dejligt i at ingen blev sure, da jeg jo skulle hjem og arbejde. Da jeg kom på Kvædevej ved midnatstide gav jeg mig til at flytte stuerne om, for nu skulle der gøres noget ordentlig ud af huset, der har hele tiden været noget der ikke stemte, stuen blev til hel stue og spisestuen til helt arbejdsværelse, den rædsomme lysekrone fik jeg taget mig sammen til at få fjernet, så nu er her afsindigt godt og meget hyggeligere end før. Dagen efter gik jeg ned og købe en smuk kelim for de mange penge i julegave, thi de skulle ikke bruges til at betale skat med, de må komme andet steds fra,

men tænk at sådan et skatteslag kan gøre en så positivt indstillet til så mange ting, jeg føler mig fantastisk godt tilpas.

Nytårsaften fejrede jeg i Nykøbing hos Sams læge. Sam og Henny kom ikke, da de som så mange var syge. Jeg var henne at sige godt nytår inden jeg tog af sted og fik hans to sidste selvbiografiske bøger i gave. Og så op til en noget forvirret og selvfølgelig lang nytårsnat. Lægeparret er meget søde og ca. midt i fyrrene, hun elsker at fetere og at blive feteret og da jeg var den sidst ankomne, havde jeg nærmest første prioritet, hvilket Jørgen Reenberg, som virkelig vil være centrum, var noget sur over, jeg var sådan set ret ligeglad, han var møgirriterende. Ingeborg Brams' tidligere mand Preben Thomsen var der osse plus et hav af mennesker, vin og sprit var der nok af, men jeg havde en ret ædruelig nat. Endda var jeg til midnatsmesse med nogle få af de andre, hvor Preben prædikede, og det må siges endelig for en gangs skyld, kom der noget super fra det høje, nærmest en litterær forelæsning fra prædikestolen uden alt for meget bævl, så det hørte til aftenens højdepunkt, sneen lå smukt udenfor den gamle hvide landsbykirke, og jeg tænkte meget på Jer og håbede alt godt for det nye år. Bagefter ønskede vi godt nytår i præstegården og drog så ud så ud til nogen af deres venner i nærheden på et landsted som ejedes af en velhavende forretningsmand, der bor i Cambodja, i hvert fald var der megen champagne etc. plus at jeg fik friskplukkede jordbær og kirsebær fra Mexico – helt åndssvagt Juleaften. Jeg fik lagt mig kl. 6½ et par timer og var glad da jeg mandag eftermiddag kom hjem og dette højtidsgas var overstået, for det er anstrengende når der skal gang i arbejdet. Lene Tiemroth skulle jo spille så hun kom ikke med, men man når nu alligevel ikke at se nogen sådan en aften.

Jeg har modtaget husleje fra Meyer, men må jeg beholde den denne måned for afregning for:

Stolebetrækning, Lau Jensen	455.–
Badeforhæng	56.–
Slåmaskineslibning	28.–

så er det ude af verden, og næste måned skal jeg nok aflevere dem til Erik. Til mor er der kommet en opgørelse fra Virum Bank, som jeg har åbnet: saldo 1371,13 kr.

I går begyndte vi prøverne på *Den usynlige hund*, havde læse- og presseprøve og det skal gå ret tjep, for allerede den 5. febr. er der premiere.

Scenografiudkast til *Tóték* på Gladsaxe Teater, udført af Lars Juhl 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

Det tegner til at blive ret lystigt og meget for børn, det er noget af en udsat post vi er kommet på, for der har været megen kritik af Skolescenens børneforestillinger i den sidste tid, så vi håber jo at virke fornyende. *Faust* går nu ind i sin sidste uge og så må vi da se hvordan det går. Gorski kommer først på mandag for at lede de sidste prøver, i øjeblikket har BWB overtaget føringen på De tusinde modviljers forestillingen, der er en udbredt antipati mod Folketeatret fra stabens side, ret latent, men der er heller intet sted nogen af de deltagende har følt at være så overflødige som her, alt drejer sig om BWB og det fremmer ikke noget teamwork, især ikke i sådan et stykke. Og om man sagde det, han ville ikke engang forstå det. Jeg har tilladt mig at sige diverse bemærkninger af ret hård karakter, andre har heller ikke været mundlamme, men ligemeget hjælper det, – og det er ikke engang så begavet at det er tyranni, blot forblindet højrøvethed og dumhed og det er endnu værre. I dag før premieren stod der i Politiken at Gustav Gründgens i Hamburg havde sagt til ham "De er som skabt til at spille Faust. Det glemte BWB aldrig." Stakkels BWB, tænk at lade sådan en historie slippe ud allerede, før.

Så har jeg lige fået kontrakten fra Gladsaxe Teater ind ad døren. Det drejer sig om et ungarsk stykke ved navn *Totek*, som jeg ikke kender, som jeg skal lave sammen med en af de lovende unge instruktører, Kaspar Rostrup, som jeg endnu ikke har truffet. Der er planlagt premiere nytårsaften, altså om et år. Det er altid noget foreløbig, for efter 5. febr. kommer der en peride, hvor jeg jo ikke har noget at lave. Jeg har sagt til Sam, at vi ligeså godt kan begynde på Strindberg snarest og det er han indforstået med – endnu er der ikke skrevet kontrakt, men de forhandlinger starter vel osse snart. Ægidius har talt om at han gerne ville have mig til at lave et Schade stykke, som han skal sætte op på TV, og selvom jeg har stillet mig tvivlende over for institutionen har jeg overvejet at slå til fordi det drejer sig om et engangsforetagende og han medbringer hele sit team af skuespillere, men det svæver indtil jeg har fået stykket, en gang er ingen gang, er sikkert trods alt spændende, og kunne evt. åbne nye muligneder og veje i mit teater arbejde. Året tegner godt og travlt om end der er nogle huller endnu, der skal fyldes, i hvert fald har jeg i øjeblikket ustandselig presseomtale både på *Hunden* og *Faust*, hvilket er rart, selv om jeg er klar over at jeg nok på et eller andet tidspunkt skal få meget på puklen. (Undskyld, men jeg har fuldkommen svedt *Mennesker mødes*.... ud, jeg skal nok få taget mig sammen, der har bare været så meget.)
Dér vil jeg, slutte for denne gang, det bliver jo nogle fyldige epistler når det går per maskine.

De kærligste hilsner
Lars

*

København den 26. januar 68

Kære mor og far.
Så kan jeg bedre forstå at der ikke kom brev fra Jer, når I har poststrejke, det sidst daterede var fra før nytår og så det til morgen – men det kan jo svipse. Jeg ringede til Steggers og ganske rigtig Eigil blev 50, så jeg kan ikke nå til tiden at sende det brev, det sker straks, og så må I hellere finde på noget at give ham det er rædsomt svært at give en musikmand noget med musik. Ligesom det er svært at give en maler billeder. Niels

og Britt har fået Jeres bog, de syntes som jeg, at Australsk malerkunst lader meget tilbage at ønske, men det er sjovt at se, hvad der bliver lavet i andre verdensdele. De har igen meget travlt, da de snart skal til at at være færdige til forårsudstillingen. Han har igen søgt kunstnerstøtte, men jeg ser idag i avisen at der heller ikke denne gang var noget til dem desværre, og der har ikke været meget salg på det sidste. Dog er der sket det spændende, at Holck Colding fra UM er troppet op derude og er interesseret i at købe noget til sig selv. Så nu håber jeg det går og at der bliver noget salg på udstilingen. Vi når at se hinanden indimellem, de kommer vist herud imorgen, men der er sørme travlhed på drengen for alle parter og det er det vigtigste.

Hunden er ved at tage form, idag stod da noget af dekorationen på scenen og på søndag har vi belysnings- og opstillingsprøve. Det sidste store race begynder for at blive færdig til den 5. og så må vi håbe den bliver bare nogenlunde modtaget, for aviserne pukker på dansk skolescene så det fyger, de er vist ude på at dræbe institutionen, men bare det bliver godt ud fra vore egne og børnenes synspunkter må vi være tilfredse og springe op og falde ned på kritiken – hvis det lader sig gøre. Selv børneforestillinger tager hårdt på en, ja endnu mere, og jeg glæder mig til det er ovre, men da kan jeg osse sige at jeg har 3 forestillinger løbende på samme tid i København, om end *Skoven* ugen efter er udspillet, Til trods for succesen er den vist ikke gået så godt, men hvad gør det i denne by, folk går simpelt hen ikke i teatret p.t. grundet dårlige tider. En gang imellem var der ikke mere end 40 til *Skoven*, så der er ikke noget at sige til at Meir lukker, hvis det næste ikke bliver en dundrende økonomisk succes, et lystspil iscenesat af Ebbe Langberg, den nye teaterchef i Aalborg. Der er noget mægtigt under opsejling. Det ser ud til at jeg skal være chef designer i Aalborg i næste sæson. Ebbe kom for nylig og spurgte, hvad jeg skulle lave i næste og tilbød mig at lave en stribe forestillinger deroppe, og det lød spændende, det kan vist blive en 4-5 stykker, i hvert fald har jeg sat 5 som det yderste, da jeg osse har de to her i kbh. Det er alt sammen så nyt endnu, og jeg tror ikke på noget før det står skrevet, men det kan blive til samarbejde med både Sam og Erling Schroeder o.a., og der sker det som jeg har gået og drømt om, men som ikke er praktiseret herhjemme, at lave en lang række forestillinger på det samme teater, at få en kontinuitet i udviklingen. Tid dertil må jeg tage, 6-7 stk. er et pres, men ikke for mange, og det er en stor chan-

ce hvis det lykkes. Men vent at se, om en lille måned ved jeg nok noget mere, og så kan der planlægges, om ti dage har jeg tid nok til at se det hele klart i øjnene, det bliver nok (forhåbentlig) sjældent at jeg får et helt forår til at starte og tilrettelægge – og skeen er ikke for stor.

I sendes de kærligste hilsner
Lars. Scenograf

*

København den 10. februar 68

Kære mor og far.
Tak for det lange brev til morgen, det er rart at høre at det går fremad med kræfterne og at I igen lyder gladere, selv om det er noget gas med Basse, der ikke kan klare det og skal sendes hjem, man ved jo nok hvem der kommer til at hænge på den – og så er det fars tur til at være et dumt svin, men er man ikke det ene skal man nok blive det andet.
Hunden er overstået med premiere i tirsdags og med presse på torsdag, som jeg så kunne læse i går, og det var som jeg på det sidste kunne forudse, nemlig at stykket var altfor svagt til at der kunne reddes noget i land – og det fik de da osse at vide. I den i forvejen ømtålelige debat om dansk skolescene var det vand på møllen og der kan nok forventes en diskussion. Der var ellers fyldt på med gags for at sætte lidt mere fut i fejemøjet. Ægidius havde leveret så meget det var muligt, men ligemeget har det hjulpet og det blev en fem kvarters kedsommelig forestilling – to unger bag mig, den ene til den anden: Det er sgu' en kedelig historie det her. Og er der noget at sige til det, de er så stopfodrede med TV, film og spænding at tre tanter, en gavtyv, bjørn og troldunge må virke som en sovepille. Den eneste der slap fra det med roser var undertegnede, og det luner selv på så lille en sag. Jeg sender dem nu ikke over, men citerer:
Information: Og så har Ægidius søgt at hekse lidt med teatret og alt dets væsen og har fået Lars Juhl til at hjælpe sig med virkelig søde dekorationer og kostumer.
B.T.: Og om L.J.'s nydelige tryllerier med drejescenen og farveprojektionerne på det hvide lærred nåede hjem, er vist et spørgsmål. Let er det sandelig ikke.

Berl.Tid.: Udstyret af L.J., der i denne sæson huserer overalt var både farverigt og morsomt.
Aktuelt: ...ende efter rækken af udmærkede scenearrangementer af L.J.
...
Politiken: en opremsning af navne.
Det gik altså smukt i al sin korthed. Lille historie fra pre.: Imod slutningen skal den usynlige hund trylles kæmpestor og synlig. Lyset tones bort til det bliver bælgmørkt, musikken spiller mystisk, et stort lærred sænkes ned, hvorpå billedet skal komme langsomt frem, hvad ser man? – en rød elefant med to hoveder, og derom skulle skuespillerne tale hund i fem minutter. Der var blot sket det, at lysbilledmanden havde glemt at skifte billed fra beg. af stykket. Jeg var syg af grin, for når man står ude i kulissen og følger med og ved hvad der vil komme og der så viser sig noget helt andet, er det umuligt at blive vred. Det var en så nydelig bastard.
Jeg har ellers fået travlt igen. Jeg var til middag i præstegården hos Preben Thomsen i Asmindrup sidste week-end med Sam og Henny, hvor han underrettede mig om at planerne på det kgl. var lagt om, at Strindberg snart skulle afleveres. Voila, sagde greven. Så jeg har været igang hele ugen og begynder samtalerne med ham på mandag efter at have været hos økonomidirektøren. Nu havde jeg lige regnet med at jeg kunne få lov at slappe af 10 dage efter tre stykker, men nej, og det er jo osse bedst, endnu har jeg ikke haft mere end en dag mellem hvert. Og det er en fantastisk spændende opgave, som jeg sådan set allerede har klar i hovedet, idet jeg har i sinde at anvende en stærkt revideret og ombygget udgave af den jeg lavede i Düsseldorf, som I kender fra modelbilleder, det der sker er at det ikke mere i grundplanen er en halvcirkel, men en halvcirkel med en cirkel i. Men nu skal jeg tale med Sam, som nok giver mig meget frie hænder, bortset fra at han vil sige hvor "skabet" skal stå – i hvert fald stolene. Fra Ebbe har jeg ikke noget nyt, han har meget travlt med sin egen premiere på næste søndag, og først derefter kan der komme skred i tingene, hvad og hvor meget skal I så straks få at høre. – Fordi folk har spulet mig for lort med en håndbruser, skal jeg ikke føle mig forpligtiget til at opsøge dem 25 år efter –.
For dette halvår har jeg fået sat min skat halvdelen ned, men jeg ville jo heller ikke have haft noget at betale den med – det kommer først se-

nere, men de skal nok komme til at tappe mig, men godt var det at de gav efter.

Niels har solgt et meget stort bybillede til Udenrigsministeriet til fem tusind, så de var superglade, især da det var et billede han havde kunnet male videre på i årevis, men som var helt færdigt. Kender I det: En Stor rø[d] kirke midt i og lidt af Nyboder ude i siden.

Fabricius har jeg ringet til, det er ikke morsomt at tale med folk der HAR fået brevet og render rundt med en dårlig samvittighed, men jeg skulle hilse mange gange, de ville snart gribe pennen. Endelig er det lykkedes mig at komme nogle gange i teatret efter disse lange måneder, men det skal siges at de to forestillinger på det kgl. var ret ringe, *Drømmespillet* var utilgiveligt sat op og bortset fra et par enkelte momenter med Bodil Kjer var det en trang aften; ligeså gik det med Sagans søvndyssende besvimede hest. Derimod har jeg været nede i Comediehuset til gamle Wessels *Kjerlighed uden strømper*, som afgjort er byens bedste, sat op med et vid og ironi, det er længe siden jeg har set så veloplagt teater ja, jeg skal helt tilbage til Lessings *Minna von Barnhelm*, som jeg så i Ulm. Nu hjælper det osse at det er på lilleputscene, men det er alt koblet sammen til stor fornøjelse. Erik Mørks H.C. Andersenoplæsning var osse værd at gå til. Det er jo efterhånden sjældent og vel meget svært at lave disse oplæsninger, at få mennesker til "bare" at lytte er ikke let i vore billedhungrende tider, men han præsterede fire eventyr og holdt os i ånde 2½ time mellem sorg og glæde, mellem overstadig humor og stille melankoli; med en perfektion, der var intet der ikke var instuderet, hvilket kun få sekunder skinnede igennem. På onsdag skal jeg til – – – *Skoven*, for sidste gang, som nok bliver delvis ny for mig fordi Laila Andersen har dubleret Lene Tiemroth, og der er vist osse gået nogle glasplader itu, så de har måttet tage reserverne ibrug, så det bliver både morsomt og trist.

Det er efterhånden blevet mandag, om nogle timer skal jeg på det kgl.

Kærligst hilsner – knus og klap

Lars.

*

Kære mor og far.
Farfar er død og vi har begravet ham. Jørn ringede torsdag aften og fortalte det og syntes ikke jeg skulle komme derned, men det gjorde jeg nu alligevel; fredag ringede jeg og søndag fik jeg Jeres telegram, så far og søn var i overensstemmelse med hinanden. Det er lidt mærkeligt, nu er en hel periode forbi, Sønderborg ophørte helt at have betydning ud over en del minder. I lejligheden stod alt som det plejede, men det var alligevel koldt og ubeboet, men det var trods alt godt at det gik som det gjorde, for efter hvad jeg kunne se i julen og hvad der blev fortalt fra sidenhen var det stejlt ned ad bakke det gik. Så brat en død efter et utrolig oplevelsesrigt liv på godt og ondt. Det må da være en form for lykke. Det er ikke fordi det er behageligt med alle disse familiære pligter; jeg kommer til nogen familiesammenkomster mellem år og dag, denne gang var det dog ret afslappet i forhold til de andre gange jeg har været til begravelse, det forløb sundt og naturligt og meget roligt, selv Jørn var fattet. Men jeg ville gerne vide hvad han havde tænkt sig ved at jeg ikke var kommet, for det var jo os der skulle bære. Det var lige ved at få mig til at rejse igen, – jeg blev. Det var det værste, slap i knæene var man, sørgmodig, og så med den tunge egetræskiste; til sidst da vi skulle sænke den ned var jeg lige ved at snuble ned først, men det er utroligt hvad der er af kræfter i en til ikke at besvime. Der skal meget til at få mig til begravelse igen. Det eneste der fik mig til at få røde øjne, var ved tanken om at min far ikke var der.
Det kom ellers allermest ubelejligt. Sidst jeg skrev skulle jeg netop til økonomidirektøren, men de er noget fedtede derinde på torvet jeg var meget vred og lige ved at sige nej – hvis jeg ikke gjorde –det fik i hvert fald Bertholdt til at gå til Gregaard og jeg fik en kontrakt på 8.000.–, plus at der kommer et tillæg på 1.000.– når den skal skæres om til turné, så det bliver premiere ca. midt i nov. Modellen skal afleveres senest i 15. maj. Sam og jeg brød stykket op igen og nu er den kommet til at se noget anderledes ud om end det væsentlige er bibeholdt. Sidste tirsdag var han herude og accepterede grundplanen og siden har jeg været igang med at male den. Det er et slid af den anden verden, at få den bragt på papir. Det er ingen sag at bygge modellen op, men at lave en tegning som både kan aflæses og samtidig være et godt billede, der si-

Scenografen Lars Juhl (1943-2022), oversætteren Ole Sarvig (1921-1981) og instruktøren Preben Neergaard (1920-1990) under prøverne på *En skærsommernatsdrøm* på Nørrebros Teater. Fotografi 1969-1970. Teatermuseet i Hofteatret.

ger noget, er svært. Der er gået mange skitser forud, men i søndags med minutiøs ro og med magen langsomhed lykkedes det at få startet den endelige, som så måtte ligge til idag. Nu hænger den der, er til at godtage – og ser ud til at være malet på en time, og jeg kan nu gå igang med modellen. I de næste to uger får den hele armen, så lader jeg den stå en uges tid og tager op i en ødegård i Halland, som jeg låner af Preben Thomsen, som sidder i Oslo og skriver et skuespil og som vil tage mig med på tilbagevejen; alt dette for at lave de fem kostumer eller begyndelsen til dem. Derefter her tilbage for at begynde – man skal aldrig si-

ge aldrig – samtalerne til Büchners *Leonce und Lena* (bearbejdet af Erik Knudsen) med Preben Harris, som vi skal lave på fjernsynet. Jeg fik det at vide den sidste aften på *Skoven* – ja, tænk, så har jeg allerede den første dekoration i kælderen, det var en meget vemodig aften – Jørn Mathiassen decorchef på TV, kom for at hente sin kone Laila Anderson, som en mdr. havde haft Lene T. rolle – hun har det godt, men vi har brudt for en lille måned siden – og der sagde han henkastet at det var afgjort at jeg skulle lave den efter Prebens u[d]trykkelige ønske. Det er jo godt man får det at vide inden, synes jeg, for jeg var målløs, uden at spørge. Det viste sig så, da jeg var ude hos Mathis, at jeg skal aflevere senest 20. maj til værkstederne og optagelserne starter i studierne den 17.-25. juni. Hvis det ikke havde været fordi det hører til et af mine yndlingsstykker havde jeg nok ikke gjort det, for der er nu grund til at prøve den "scene". Jeg får heldigvis en assistent, til det man ikke kan klare, det er så forskelligt et medie og jeg må osse en del derud ind imellem; det er jo rart at det er en så god opgave, det er lige på og intet med at lave TV-køkken baggrund etc. samtidig blir det udmærket betalt, men helt hvor meget ved jeg ikke endnu. Det er et stramt forår heldigvis og tidsskemaet passer endnu da. Og så den bedste, som er en tys-tys historie. Karen Marie Løwert ringede i torsdags og vil have mig til at lave Shakespeares *Skærsommernatsdrøm* instrueret af Preben Neergaard med premiere 23. dec. 1969, om det lader sig gøre og de kan få Ove Sprogøe fri fra Folketeatret til den tid. Dagen efter startede vi de indledende samtaler hos P.N. sammen med Thomas Koppel, som skal lave musikken og vi var forbavsende enige om en spændende konception, ret moderne, det bliver ikke et overflødighedshorn som det plejer. Men det afhænger nu af Ove, der meget gerne vil; han skal spille Puk, en superrolle til denne fantastiske skuespiller. Og derefter kan vi tænke på kontrakten. Det er dejligt at den første Shakespeare er inden for synsvidde. Og nu er de begyndt at ringe selv. Endnu intet fra Ebbe Langberg, men det kan aldrig blive til så mange stykker mere, for nu er der allerede ret meget at lave, så før Sam skal til i begyndelsen af næste forår bliver det ikke, hvis ikke det skal være det første stykke i efteråret. Jeg venter at se. I torsdags skulle jeg have haft Fotografen, konen og barn fra Köln på besøg nogle dage, men de ringede at de var blevet syge, og det passede forbavsende, for en time senere ringede Jørn. Og arbejdsmæssigt havde det været lidt besværligt, men hyggeligt. På søndag kommer Lene Da-

lum et par dage, hun skal bl.a. lave noget for radioen som musikannoncør igen. Er man gæst i mit hus må man tage det som det falder.
Angående Jørn og kunst og være bange for formuer, han har da købt en dejlig Oluf Høst. Sandagers har ikke sølvbryllup før nogle dage før Høegs bryllupsdag, as far as I know.
Velkommen til Sydney, Jens og Carolyne.

I sendes de kærligste hilsner
Lars.
29/2. 68

*

København den 12. marts 68

Kære mor og far.
Tak for det lange brev igår – solen skinner, det er køligt, men alligevel er det lunt nok til at sidde på terassen, med to klemmer i papiret så det ikke flyver, vintergækker og eranthis er kommet frem, hvordan aner jeg ikke for jeg har ikke plantet noget som helst. Haven skal nok blive pæn til sommer, men jeg må hen til Gerda og få nogle tips.
Ja, jeg kan godt se at Jørn har dummet sig noget, der er flere der har spurgt om der da ikke var flere brødre, en ret naturlig ting, og medarbejderen kunnet han have strøget i dette tilfælde, hvor sandt det end er, men det var en udtalelse han kom med adskillige gange – osse til det lille følge på kirkegården. Jeg tror han løber for hurtigt sur i det, når der pludselig sker en hel masse og det skal planlægges, for egentlig er der ikke noget der haster så meget, de kan da let tage den med ro og overvejelse, det er vores lejlighed[,] den skal ikke tømmes med tidsfrist og vi skulle da have råd til at lade den stå nogle måneder. Men osse derover er han meget nervøs, thi han mener den bliver svær at leje ud. Noget provinsiel pivet er han, nu må de så prøve at dele det op, så alle bliver tilfredse. Der er intet som mennesker der skal arve. Jørn er hunderæd for at Preben skal blive besværlig og føle sig forfordelt, så derfor skal en masse vurderes at ingen får noget der er mere værdifuldt end den anden. Det jeg så til Preben var meget forandret og roligt. Efter begravelsen var han til middag, han snakkede ikke folk et øre af eller var påståelig, men virkede velafbalanceret og venlig og lod sig endda god-

modigt drille, var morsom på sin måde, og jeg tør da se med megen optimisme på hans ægteskab. Hvis de så bare ville lade være med at rende rundt og sige bare det går, bare det går, for så skal alle nok gøre deres til at det IKKE går. Hende har jeg ikke truffet, men siges at være sød – og så har vi fået en fætter til på ca. 8 ganske gratis, og det kan være en stor hjælp for ham og hende osse. Listen over hvad I kunne tænke Jer har jeg ikke set, men jeg har sagt i Sønderborg, at når den tid kommer kan de sende det over på Kvædevej, så må jeg se hvor jeg kan anbringe det, bare det ikke er for store ting, møbler var der ikke noget af særlig interesse, men få ting bliver der nok, jeg har ytret ønske om eventuelt at få nogle af bøgerne, men det må de selv finde ud af, for jeg mænger mig ikke i denne sag.

Vores lille hus på Kvædevej har det udmærket, der er blot et par ting der kunne tænkes forbedret: Halvtaget over terassen af glasfiber er nu så godt som uigennemtrængeligt for lys, skidtet har gnavet sig helt ind og samtidig er den yderste plade fløjet af under stormene, hvilket var en fordel, så jeg vil foreslå at vi fik sat nogle nye lysgivende i. Pudset mellem vinduerne på første sal skal osse repareres, det blev det ikke sidste år. Og så det største; at vi får lagt fliser á la Sandagers i forhaven med et par bede. Det er ikke af dovenskab m.h. til græsslåning, men det er simpelthen en møgkedelig form for have, der hverken er det ene eller andet og derfor ville vinde ved en omformning. Haven er ellers rar at gå i imellem alt skrivebordsarbejdet, og det er dejligt at se det hele spire frem her i det kommende forår. Men det er som sagt kun forslag. Erik synes vi skulle bygge ud i stuen som de, men det rod er jeg ikke interesseret i at få midt igennem mit arbejdsværelse i adskillige måneder. Når I engang vender hjem, vil I nok blive så begejstret for den, for lækker er den.

De sidste ti dage har der været enorm travlhed med at få *Dødsdansen* færdig, jeg har knap været uden for en dør og siddet ved skrivebordet ca. 15 timer i døgnet. Det er jo et mas at bygge disse dukkestuer i 1:25, men begyndelsen ret så morsomt, derefter mindre som det bliver trivielt, der er dog en helt anden rutine i det nu, for den første for tre år siden tog en måned, nu en uge, men her bliver man nu heller ikke så forstyrret som Düsseldorf, hvor der altid kom nogen ind og sludre. Den tegner til at blive helt udmærket, selvom det er svært og mere bundet at lave en stuedekoration, den skal nok komme til at fungere. Nu skal

den blive stående næsten færdig til jeg med friskt blik kommer hjem fra Sverige og jeg så kan præsentere den for Sam, så er der stadig tid til at foretage ændringer, om end det kun bliver ind imellem, mens jeg arbejder på *Det er ikke til at bære*. Det vigtigste for at alt klapper er en god planlægning, så kan man overkomme det utrolige. *Skærsommernatsdrøm* er blevet offentliggjort, så nu behøver I ikke holde krampagtig kaje mere. Det er mærkeligt, hvad det alt udløser for fru Fredriksen, Søren og Annies mor ringede og ønskede tillykke med al min succes, og hende havde jeg da ikke talt med i 14 år. Men det er osse snart en gang om måneden jeg er i Politiken, som må være mig meget venlig stemt, thi det er altid pænt formuleret.

I morgen tager jeg op i den ødegård ved Falkenberg og vender først tilbage om en ugestid. Det bliver skønt at gå rundt alene på spejdermaner i ro og fred, for selv om der ikke sker en lyd her og jeg har slidt som en lille hest, så bliver det rigtig rekreation deroppe selv med bøger, tusch og papir, der er nok til at få tiden til at gå deroppe. Men først og fremmest trænger jeg til luftforandring efter syv måneder her i byen. – Og jeg der plejer at rejse så meget, men om det kan lykkes har jeg tænkt på måske at tage til Salzburg efter fjernsynsoptagelserne, hvor Teo Otto skal sætte Shakespeares *Stormen* op – men det var blot en forløbig idé og afhænger helt af hvor meget jeg skal have op i første halvdelen af næste sæson.

Hermed slut for denne gang.

I sendes de kærligste hilsner
Lars.

*

Vee Stabell: .... that artistic people very often feel themselves free from all conventional obligations

København den 6. april 68 – på datoen kan jeg se det er tid at ønske sin far rigtig hjertelig tillykke med fødselsdagen den 13. – når det tager så lang tid at sende breve er det ikke til at følge med.

Kære mor og far.
Tak for brev omsider, jeg var lige ved at tro, at der igen havde været brevstrejke, eller at et var gået tabt, hvad der aldrig er sket før, men fra alle sider hørte jeg at de havde hørt fra jer og at det gik jer godt, så jeg ventede. I kunne da i det mindste sende et postkort, for for os må skriveriet være en form for dialog, og det er jo ikke kun Jer der har travlt i denne verden. Godt ord igen, men har jeg i to uger kigget efter post om morgenen med lange blikke, kan jeg godt blive lidt hørm, – og jeg svarer sgu' med det samme.
Det var ejendommeligt med det udklip fra Stabell, for netop i går morges ringede Erik Piersdorff fra Trondheim, og spurgte om jeg kunne lave en forestilling snart, da en eller anden scenograf var faldet fra. Det skulle være sammen med en kendt instruktør fra Malmø Stadsteater, Eva Schjøll, og stykket var ypperligt, men for søren det nytter ikke på så kort tid, hvor jeg er hængt op så hårdt med TV, så jeg måtte desværre sige nej, bande lidt over TV og sige at det måtte vi komme tilbage til siden med større varsel. Guderne må vide hvornår det kan blive, for i øjeblikket tør jeg ikke sige ja til mere i næste sæson. Og Trondheim kan osse være for langt væk nu, især hvis han ikke kan betale, men du kan skrive til Vee at Erik nu har meldt sig.
Så er mine pinsler startet ude på TV, eller rettere med TV. Jeg føler mig meget ude at svømme, og det ikke mindst grundet min instruktør Preben Harris, som er en lille snog, der egentlig ikke ved hvad han vil have, og slet ikke støtter mig i min uvidenhed om mediet. Stykket er dejligt, på teater ville man kunne lave alle tiders, men TV udvisker mange af ens egne karakteristika, og der skal tænkes i en hel anden form for billeder. Der står jeg, har fået udleveret det største studie og ingen hjælp fra instruktøren samt 1½ måned at lave det færdigt på til aflevering. Sidste fredag havde vi produktionsmøde, hvor jeg fik lidt at vide, hvad han kunne tænke sig, og lørdag skulle vi tale det igennem for os selv, hvad vi osse gjorde – på en ½ time, og jeg var lige så klog som dagen før; som teatermand taler PH som var det teater vi skulle lave, og det er jo en vildfarelse. I week-enden havde jeg det rædselsfuldt, mandag tog jeg ud på TV til Sture Pyk, som er chef scenograf for dramatik, som forklarede noget om hvordan det fungerede, stille og roligt, så derefter gik det bedre. Jeg har omstillet min tanke-billedgang, og her i eftermiddag skal jeg møde PH, det er blot om at være bestemt, så accepte-

rer han det meste. Men jeg var lige ved at sige fra i mandags, bad dem hurtigt skrive en kontrakt så jeg ikke løb, for så var forestillingen aldrig blevet til noget. Når den er afleveret til værkstederne den 15. maj skal jeg tilse den jævnligt indtil den er færdigoptaget i studierne den 25. juni. Men mens jeg tilser den og alligevel skal helt ud til Gladsaxe, vil jeg se at få tid og mod til at tage kørekort for jeg kan snart ikke overse alle de offentlige transportmidler og jeg bruger masser af timer rullende fra det ene til det andet. – Jeg skal for resten osse lave tyve kostumer dertil inden 1. maj, så nu ved jeg hvad påsken skal bruges til, det er jo en fredelig tid.

Men det kan være jeg, når vi er færdige har kunnet lide det, så jeg ad åre igen kunne tænke at lave TV. De er i hvert fald meget søde imod mig derude og meget hjælpsomme og forstående, at det er første gang. Så simpelt skal det være. – – Så har jeg talt med Ebbe Langberg om næste sæson, og det bliver nok til to forestillinger, den ene i efteråret, et stykke af Audiberti sammen med Kaspar Rostrup, som jeg skal lave nytårsstykke med på Gladsaxe Teater, og Oehlenschlägers *Aladdin* med Sam i foråret, men intet er helt fast endnu, dog vidt fremskredet. Meget spændende. Og så er der formodentlig osse Meir. Næ, det er næsten uhyggeligt, så meget vind i sejlene jeg har, det havde jeg ikke engang turdet håbe på. Berlingske er aldrig først med teater, så hold hellere Politiken, men i øvrigt er det ikke så væsentligt om det står nogen steder, bare jeg har noget at lave.

Det var skønt med den uge i Halland, det er en af de tidløseste ferier jeg har holdt, fra den dybeste hvide vinter til det mest eksplosive fantastiske forårsopbrud. Der er ubeskrivelig smukt deroppe, omend jeg ikke fik det helt så stille som regnet med. Det var en meget hyggelig ødegård med skønne svenske pejse/ brændet var hugget/ og pumpevand, som tilhørte et gods eller slot tæt ved, der tilhørte en familie Treschou. Efter få dage ankom Preben Thomsen, der havde været i Kbh, for at aflevere sit skuespil til det kgl. (gid de tager det, for det er godt); han skulle oversætte Dreyers *Jesus*-manuskript, hvilket gik højlydt til, thi det var ikke godt, og verden skulle være glad for den aldrig bliver til; PT var vred. Og mod slutningen kom hans søster og svoger plus søn plus en til, så der var ryk-ind, men skidt, jeg havde det godt, gik lange ture i de enorme skove ved de enorme søer, fik frisk luft og motion, og fik naturligvis tegnet en hoben mærkværdige tuschtegninger, der måske

kunne blive forstudier til *Skærsommernatsdrøm*. Så alt i alt var udbyttet godt. Vi var inviteret op på slottet til middag et par gange, borgfruen var dansk, du gode nogle rum og stuer, – og så sidde der langt ude på landet i den spøgelseskasse, uha, der var Strindberg på drengen mellem ægtefællerne så det gnistrede, og jeg forstod den kære August bedre efter min tur i Sverige. Og min *Dødsdans* passer særdeles godt, synes jeg nu, bedre end før.

Hvor er det morsomt og uværdigt, når folk arver, og ikke bare kan nøjes med at trække lod. Men som Erik bekræftede, så er Preben den skikkeligste. I Sdbg. har jeg ikke fået lov til nogen billeder, og der er heller ikke noget jeg er vild efter. Bøger skal jeg nok få, det var der intet i vejen for, sagde Erik, dem var der ikke nogen der ville have, og jeg snakkede med Lis om dyner etc. det har jeg jo ikke noget særligt af, det var osse ok. Og det er ret nødvendigt, hvis Pi og Tom skulle dukke op. Der kan blive fuldt hus, hvor jeg så skal anbringe deres barn, og det i en tid hvor jeg er ekset i hovedet af TV etc., men det finder vi nok ud af til den tid. Pi ville endda ha' bedste herover som husalf, hun tror bestemt jeg har hele huset, i stedet for to værelser.

Halvtaget har Erik fået Henrik Asmussen til at lave i påsken, og så må jeg se med hensyn til forhaven, når jeg får tid, – selvfølgelig laver jeg det ikke for bart, nu flytter jeg forløbig roserne og så bestiller jeg siden gartner til at lægge sten.

Det bliver alt denne gang – – – i øvrigt har jeg omsider hentet mit frikort til det kgl. og været en del derinde, bl.a. til Rifbjergs *Voks*, der er det kedsommeligste og argeste stykke dramatik med en fremragende Bodil Kjer, og til en meget spændende *Troilus og Cressida*, strålende instrueret af Erling Schroeder. Jeg er sprunget fra galleriet ned på første parket, det gør jo en forskel.

I sendes de bedste fødselsdagshilsner og rigtig god påske.

Kys og klap
Lars.

*

Kære mor og far.
Gad vist om mit sidste brev nogensinde er nået frem, for i den bare distraktion glemte jeg at sætte frimærker på, selv om jeg lige havde købt – sorry.
Så er den påske overstået uden at jeg mærkede det, det er jo egentlig en åndssvag højtid, men må være rar for fastansatte, jeg havde i alt fald travlt, og det er irriterende at alt er lukket, for der er altid noget man står og mangler. Preben Harris accepterede mine udkast til TV uden at kny overhovedet, så jeg kunne gå igang med den endelige udarbejdelse. Nu føler jeg mig meget roligere over for det hele og skal nok kunne finde ud af det, det skal nok blive godt og rigtigt (Sam så dem da han var her igår og syntes de var helt OK). Det lykkedes mig at male skitserne og kostumerne i sidste uge, og når først det stilistiske er klarlagt går det ikke så langsomt, det er altid de indledende øvelser, der tager alle nerverne og tiden. Og så har det været en fordel ikke at skulle vælge farver, men kun regne med gråtoner. På tirsdag får PH det forelagt for sidste gang og så er det om at han ikke skifter mening, så i alle fald kostumer kan afleveres i næste uge, da jeg rejser nogle dage til Holstebro. Der er et femdages teaterseminar hos eksperimentteaterlederen Eugenio Barba over temaet Myten om comedia del arte, hvor en række italienere kommer op for at holde øvelser og foredrag, bl.a. Dario Fo med sine farcer og Italiens største teatermaler, som jeg er meget begejstret for, Lucino Damiani, samt at der sikkert kommer teaterfolk fra det meste af Nordeuropa. Tid og råd har jeg egentlig ikke men det er en så super chance, at den ikke skal forspildes. fem dage fra 9 morgen til 23 aften for 425.– for kost og logi og alle arrangementer, det er da spændende, og jeg glæder mig usædvanlig meget. Men det indebærer jo osse at det er om at få endnu større fart på alle mine forpligtelser. Sam var her igår for at se sin *Dødsdans* og ytrede stor tilfredshed med de sædvanlige små rettelser, der mangler nu blot nogle tekniske tegninger så den kan afleveres når jeg kommer tilbage – og naturligvis kostumer, men de haster ikke endnu.
Skærtorsdag var jeg inde og se TV Strindbergs *Spøgelsessonaten* hos Hans Chr. Ægidius og havde dem så bagefter til aftente herude i al fredsommelighed (disse helligdage!) og påskelørdag var jeg til middag

hos Birthe og Mogens. Tirsdag var *Dødsdansen* i TV med Gunnar Lauring og Berthe Qvistgaard, men det syntes jeg nu ikke var alt for godt, om end der var mange gode ting i, 7-9-13 om alt går godt bliver vores nok mere spændende. Niels og Britt har det godt, Niels har fået solgt en del billeder til sin evige aftager Carlsberg fondet, så som han sagde nu turde han da gå på gader uden at krybe langs husvæggene, men på et tidspunkt efter jul var han ret deprimeret over ikke at få solgt noget, til gengæld går det strygende nu, de kan knap nok blive tørre.
Her har været bragende forår på den lille vej, haven skyder frem, og ser ret så velplejet ud, roserne fra forhaven har jeg flyttet om i baghavens store bed – og de kommer, men jeg var osse helt overkradset af at flytte og beskære. Henrik har lavet halvtaget smukt, nu er der da lys i stuen og nu skal jeg have bestilt flisemand. Så sig ikke at jeres concierge ikke når noget. Selvom han er ved at køre sur på den almindelige rengøring. Jeg er osse blevet brun ind imellem.
Mere når jeg ikke i denne omgang, mere følger når jeg er tilbage fra Holstebro.

De kærligste hilsner til alle
Lars.

*

København den 1. maj [1968]

Kære mor og far.
Tak for det brev, der lå her nu til morgen ved hjemkomsten fra Holstebro. Pokkers osse at postvæsnet ikke kunne satte et par frimærker på, det var nemlig et mægtig langt brev med en masse oplysninger. Bl.a. at Erik Pierstorff ringede for at få mig til at lave et stykke med Eva Schjøl fra Malmø Stadsteater hos sig, men det måtte jeg grundet TV sige nej til, hun ringede så osse og prøvede, men det nytter jo ikke når jeg ikke kunne få tid dertil det varer nok ikke længe før jeg kommer derhen, hvor der bliver ført rovdrift på en. Det Danske Teater har osse villet have fat i mig til at lave *Skat, du ved jeg ikke kan høre, hvad du siger...* – jeg tør ganske simpelt ikke tage imod flere til næste sæson i øjeblikket. Holdt I dog bare Politiken kunne I meget nemmere følge med i, hvad jer søn laver, selvfølgelig skal jeg lave den forestilling på Gladsaxe Teater, den

Løsdel til scenografimodel udført af Lars Juhl. Udateret. Teatermuseet i Hofteatret.

skrev jeg jo kontrakt på efter jul, så det er forglemmelse fra tante berlingskes side. Men før det skal jeg nok have lavet en forestilling med Kaspar Rostrup i Aalborg, samt sætte *Dødsdansen* op, som nu er afleveret til værkstederne, forberede *Skærsommernatsdrøm* til Karen Marie Løwert – kontrakt er skrevet (hun tilbød mig endda mere i samme sæson, men jeg bad hende vente lidt, og så har Preben Thomsen fået antaget sit stykke på det kgl., Sam skal instruere og jeg håber at komme til at lave dekor, men jeg har ikke nået at tale med Sam endnu, der skal være premiere til foråret, så den *Aladdin* vi havde tænkt at lave falder ud i Aalborg. Og så venter jeg på at Feigenberg skal få lagt sit repertoire. Skat, du ved jeg ikke kan høre, hvad du siger med alle de stykker i munden... – det er jo overdådigt, og bliver en travl sommer.
Så er jeg tilbage fra teaterseminaret i Holstebro med fire meget anstrengende dage. Det var gennemgående særdeles vellykket, omend det ikke alt var lige vel planlagt, der skete flere programændringer, som for mig var ret skuffende. Det jeg primært var taget derop efter var for

at træffe og høre den italienske teatermaler Luciano Damiani, som er en af de mest spændende efter min mening, men som ikke kom alligevel. Det erfarede vi aftenen før han skulle komme og da var der allerede sket andre ændringer, så jeg var vred, men man havde da lavet en lille udstilling af nogle af hans ting på kunstmuseet, det var bare for magert, for jeg kendte det hele, og det virkede som en afspisning. Fredag eftermiddag kørte jeg derover med en teaterhistoriemagisterdame & en jeg går til for[e]læsning med og vi blev indlogeret privat hos en bankdirektør (goodwill fra byens borgere, som jo finansierer hele Barbas Odin-teaterforetagende). Lørdag morgen startede så det hele med morgenmad på teateret og 9½ startede den alvorlige side af sagen med en en instruktør, Giovanni Poli, der gennemgik Commedia dell' arte. Han demonstrerede selv og forklarede, samt tog nogle af deltagerne op til øvelser. Vi har nok været ca 50, en del skuespillerelever fra Odense og Aarhus, deres lærere, samt en masse fra hele Norden og Tyskland. Sprogmæssigt var det en pærevælling med alt hvad man kunne skrabe sammen. Alle forelæsninger foregik på italiensk tolket af Barba, som taler en blanding af alt skandinavisk. Samtaler med Poli, Dario Fo og hans spillere kunne klares på fransk, derudover fik jeg brugt en masse tysk og en del engelsk, men italiensk er nu ikke helt så svært, jeg kaperede da en del. Efter Poli kom om eftermiddagen så hovedattraktionen Dario Fo og fortalte om sit teater og demonstrerede hvordan det var bygget op. Der var sørme inspiration på drengen, vi sad bare måbende og fulgte efter, han kunne have fået os til hvad som helst, virkede helt afslappet, bevægede sig usandsynligt musikalsk, talte, mimede, gestikulerede, spillede og sang uden at man mærkede at det var den yderste hjørnesten af pædagogik. Hans form er at være alvorlig, satirisk på en morsom måde, han er ikke velset i Italien, må ikke optræde i TV & radio dernede, og er vel deres berømteste dramatiker i tiden. Efter tre timer var vi helt vilde og begejstrede, men havde samtidig fået et så koncentreret foredrag at vi næsten ikke kunne holde sammen mere. Pause. Og dernæst en teaterfilmatisering (utekstet) af Goldonis *En tjener og to herrer* i Damianis dekor og Giorgio Strehlers instr. så var vi osse lige til dynerne efter 15 timer. Det er jo ikke nok med at følge programmet, i alle pauser snakkede vi alle sammen, som om det eneste der foregik i verden var teater. Der var ret hurtigt skabt kontakt mellem deltagerne, ideerne føg omkring. – Søndag morgen kl. 9 var vi igang igen med

Poli og om eftermiddagen skulle vi have haft Fo, men i stedet kom vi til prøve på Fos: *Hiv damen ud*, som vi så så i sin helhed om aftenen. Se det var teater, noget af det mest grinagtige jeg længe har set med en perfektion og en overdådighed af gags, gamle og nye, så vi var syge af latter, selv om vi havde en hemsko, der hed sprog. Besk var farcen om USA, Kennedymord, Vietnam, Johnson etc., men så godt lavet at du havde grint, før det gik op for dig at det var grufuldt. Efter forestillingen var vi inviteret af Holstebro kulturudvalg til soupé, hvilket trak ud til over to, – dagen havde været formidabel, hvis jeg ikke havde erfaret at Damiani ikke ville komme. Næste morgen var vi noget matte, og da vi ikke skulle have scenografi stak jeg af med en skuespillerinde-mimiker, Gunver Nolsøe, og en tysk mimepædagog ud til Vesterhavet, vejret var helt utroligt, og vi ville hellere tage den med ro og være friske til Fo om eftermiddagen, men i øvrigt kunne man mærke på alle at vi havde kørt hårdt på. Tirsdag var så det helt store race med en time Poli-film, dernæst udstilling om Damiani, dernæst Pasolinis film: *Luderkarlen*, en fremragende og smuk film til trods for titlen, om aftenen endnu engang *Hiv Damen Ud*, hvor jeg mødte Karen Karl Olsen, og derefter måtte vi køre tilbage til Kbh. for at være i gang i dag. Det havde været fire meget spændende dage, udmattende ved at høre og selv tale så meget, og så en smule for dyrt, men skidt, det havde været trist ikke at have været der.

Om 12 dage skal jeg aflevere de tekniske tegninger på TV, så her bliver travlt, men jeg får heldigvis stillet en assistent til rådighed, der kender TV fremgangsmåden, de er i det hele taget meget hjælpsomme derude, men derfor er det alligevel vanskeligt, for de måler i fod og tommer og andre vanskelige mål. Kostumerne afleverede jeg i torsdags, men de bliver nok ikke påbegyndt før midt i maj. Det hele skal i studierne fra 17-25. juni, men jeg skal være meget derude for at føre tilsyn. Hvornår det skal udsendes ved jeg ikke, men vel engang i efteråret. Jeg går og samler mod til at tage køretimer, for jeg ser snart at det bliver nødvendigt at være selvkørende med alle mine arbejdspladser, heldigvis har jeg fået en stabel taxa-bons af TV til de mest hastende ting, men ellers havde det osse været dødens pølse at arbejde derude. Om jeg når Salzburg i år, ved jeg ikke, det må blive en hurtig beslutning som Holstebro, alt er så uoverskueligt og det afhænger af hvor meget de river i mig efter skitser og modeller. – – Pi må nu snart melde om sin ankomst, så

jeg ikke får et pjosk midt i det hele. De medbringer jo ikke soveposer, som mine andre bekendte, så jeg må have fat i Lis og Jørn snart, men forbered lige Pi, at de må være indstillet på at klare sig selv meget og at de lige må hjælpe med husholdningen – i øvrigt skal jeg have spurgt Birthe om jeg kan låne hendes rengøringsdame, for p.t. vokser det mig over hovedet.
Slut for i dag, jeg trænger voldsomt til at sove, godnat og på genhør om et par uger.

De kærligste hilsner
Lars

Mennesker mødes ... glemmer jeg konstant – i øvrigt har jeg set filmen og det var noget lort trods berømmelsen. Men engang ser jeg den.

*

København den 20. maj 68

Kæreste mor og far.
"Jeg siger tsusind tsak", som den giftesyge Magdelone i *Den stundesløse* flere gange ytrer. Det var vel nok en begavelse på min 25-års. Tak for de mange ! breve, penge og det dejlige billede fra Sønderborg, som vist alligevel ikke er en Constantin Hansen, men siges at være en Julius Poulsen, –jeg skal ikke gøre mig klog derpå endnu, det kan jeg siden få opklaret. Men sød er hun. Fra mormor kom der nogle penge samt en madpakke med indtil flere retter, det er så hyggeligt at få pakke fra hende, det smager godt, hjælper den daglige husholdning, og jeg er altid lidt spændt på, hvad der nu er løbet ud, i starten var det rødbeder og rødkål, som hun så holdt op med; asier klistrer osse, og denne gang troede hun den var skudsikker, – og så var rejesalaten (lyserød) løbet ud, dog heldigvis ikke ned i frikadellerne. Det var så min sidste fødselsdag inden tredive, det er [er] aldrig en særlig morsom dag, og i år havde jeg ikke planlagt noget som helst, jeg havde jo osse arbejde at gøre på TV. Om lørdagen havde jeg inviteret en pressesekretær fra Gladsaxe Teater på besøg, han meldte afbud og inviterede mig istedet til middag den 17. før vi havde besluttet at gå til *Rosenkrans og Gyldenstjerne*. Så jeg fik både en god middag og var på komedie. Om lørdagen var jeg så

istedet blevet bedt om at vise en amer. instruktør, Robert Kalfin, fra New York nogle af mine ting og det var meget hyggeligere og bedstes frikadeller blev spist.

Det er blevet den 20. maj, men nu har jeg osse fået afleveret mit TV-stykke, som morsomt nok hedder *Det er ikke til at bære*. Man kan let flyve i flint derude, det er så enerverende at arbejde for dem, fordi der er så mange instanser, som ikke rigtig ved hvad de andre gør, at det er et værre bøvl at finde ud af, og jeg synes engang imellem at tabe overblikket, – men det gør de alle sammen mere eller mindre, det værste er, at jeg endnu ikke kan forestille mig, hvordan det kommer til at se ud på skærmen, det lidt jeg vil have stillet op i studiet vil nok slet ikke kunne ses – – – så kan jeg da ikke blamere mig helt! De har så mange stykker igang derude, at værksteder og kostumer sikkert ikke kommer igang med mit før ca. 1. juni, men vi er da heldigvis startet med at fremskaffe rekvisitter. De skal være glade for at jeg kun har sat tre tændstikker på højkant, jeg kunne jo have fundet på at lave det hele Akropolis, hvilket budgettet slet ikke ville have kunnet bære. Det glemte de at give mig, og ejendommeligt nok passede det til mit pindebrænde, så der var de heldige. Men trods alt, at lave TV efter kun at have tænkt på teater, er som at tage kørekort efter kun at have været fodtudse, man får så utrolig dejlig meget luft under vingerne, bevægelsesmulighederne er så meget større. For jeg er startet på kørekortet, har fået hele tre timer og har været over Rådhuspladsen. Jeg syntes at jeg i hvert fald måtte tage det nu og det er ganske morsomt og går glimrende. Jeg er meget rolig og afslappet, skratter ikke med gearene, men det keder mig gudsjammerligt at læse teori, om end jeg nok skal få det lært. I øjeblikket har jeg nogenlunde tid, idet jeg hver dag tager ud på TV, tilser hvad der er at lave, og starter så derfra hver formiddag en time, så der skulle være mulighed for at jeg får det før jeg skal i studierne den 17. Vi får se. Om jeg så skal tænke på en egen lille bil derefter må jeg tage stilling til til den tid, det ville være en lettelse, for det blir alligevel voldsomt dyrt med taxa, når man bor i Sorgenfri og jeg fiser og farer rundt og taber en masse tid på alle mine projekter. Det er selvfølgelig osse dyrt, men så må jeg for en gangs skyld stifte lidt gæld, der kommer jo nok nogle penge i kassen engang. Men først kørekort, som osse koster det hvide ud af øjnene, 30.– kr. i timen, og hvis jeg skal regne med mellem 20 og 30. Voila.

Endnu en super forbedring og næsten nødvendighed, – jeg har fået rengøringskone tre timer hver mandag eftermiddag. Og hvem? Såmænd vores gamle Fru Nielsen, så det er ikke nogen vildt fremmed; jeg lægger nøglen og hun kommer og ordner det hele selv, men der er osse noget at se til. Og det er en skøn hjælp ikke at skulle spekulere så meget på at holde huset, jeg kunne blive helt ekset ved tanken på det sidste, og hun er rigelig de 33.– værd per gang.
Dario Fo var i byen til alles glæde, men jeg nåede nu ikke at komme ind at se forestillingen på det kgl., jeg havde nu osse set den to x derimod var jeg derinde en eftermiddag, hvor han havde en slags seminar med nogenlunde det samme program som i Holstebro. Det var Bededag og alt hvad der kunne krybe og gå af teatret var der og han var helt i top. Da han kom og alt var forsamlet, fik han øje på mig og en jeg havde været i H. med og glad kom han styrtende hen og sagde dav. Et skønt øjeblik, jeg frydede mig gevaldigt. Og dagen endte slet ikke så dårligt endda, for Preben Neergaard var der osse og ville tale med mig bagefter om, hvad jeg troede skulle være *Skærsommernatsdrømmen*, nej: Dario Fo, thi han skal lave en af hans farcer på Det Ny hos Feigenberg og ville gerne have mig til at lave den. Om jeg havde tid? Og nu har det vist sig at den efterhånden er blevet skubbet hen til februar, så det kan ikke passe bedre. På den ene side er det drøn svært at give sig i kast med fordi man kender ophavsmanden, hans stil og måde at lave teater på, og så omstille det til danske noget gumpetunge spillende, på den anden side er det så spændende at lave denne form og at skulle være virkelig morsom og spjætte virtuost rundt i en boblende fantasi, efter alle disse alvorlige stykker. Jeg får vist travlt. Rart bliver det igen at skulle være på Det Ny, det er mit yndlingsteater. Sidste lørdag sluttede vi sæsonen derinde med natsoupér, det var der jo råd til efter deres sidste succes; jeg talte bl.a. med Ebbe Langberg om næste sæson, og der kan blive ca. to stykker, hvis jeg får tid, for de kan begge komme til at ligge i efteråret. *Aladdin* er helt gået ud, fordi Sam skal lave Preben Thomsens stykke, som jeg nok ikke kommer til at lave, da Sam synes det ligger for tæt på Strindberg, det ville være politisk uklogt (og så er han vist lidt bange for de andre scenografer, som han jo helst ikke ville stå dårligt med). Det er osse derfor jeg har sagt ja til Neergaard, og det kan jo være Prebens stykke bliver udsat til efteråret, hvad jeg har rådet ham til p.gr. af rollebesætningen, det skal nemlig spilles af absolut toppen. Men tre lige

efter hinanden i Kbh. er ikke dårligt, plus hvad der så sker i Aalborg og jeg skal jo osse forberede *Skærsommernatsdrøm* til aflevering 1. maj.
Skulle frimærkerne dukke op, skal jeg nok tage mig af dem. Sikke hurtigt breve fra jer når frem, det var her i morges.
Hvis dette skal med i morgen tidligt, må jeg slutte nu, jeg har en lang dag atter engang. Og endnu engang så mange en tak for det kvarte sekel, thi så meget var det jo, ikke?

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 8. juni 68

Kære mor og far.
Tak for det lange brev forleden, jeg ville have svaret med det samme, men så blev det igen den uværdigste af alle dage, den dag Kennedy blev skudt.
Pi og Thomas er nu kommet til byen, og de er installeret, selv om konen godt kunne have spurgt om de måtte komme, hun tager det fuldstændig for granted, at der stod en suite klar til hende, så nu er det mig, der må ligge nede på den lille grønne. Men bort set fra det er det da meget hyggeligt at se dem igen, de synes stadig at have det godt sammen, Pi er stadig den lille skrupforvirrede, dog lidt mere dæmpet, Thomas den store (større) rolige fyr. Nu håber jeg de vil nyde at være her, de må helt klare sig selv, for jeg når ikke meget sammen med dem, og bare vi er lidt sammen hist og her er det jo osse nok og i grunden meget hyggeligere, de trænger bare til at daske rundt på egen hånd, efter at have været i Jylland en uge. De er selvfølgelig kommet netop en uge før jeg skal have premiere på TV-studierne, så de må tage mit hysteri med, der er drønnende nerver på for at få det færdigt og til at klappe, så jeg skal behandles med fløjlshænder. I morgen, søndag skal vi til moster Misse, Anna kommer osse, bare det går, og i eftermiddag skal de til Danøs, mere ved jeg ikke, hvad der skal ske.
Her er der som sagt pres på med TV, som jeg er så spændt på at se blive færdigt. Efterhånden som det er ved at blive bygget, synes jeg det bliver rædselsfuldt, det er umuligt at danne sig et indtryk før det bliver optaget og det kan ses på monitor, jeg føler det som et stort handi-

cap at man ikke kan føle det før. Værkstederne ligger meget spredt, fra Gladsaxe til kostumetjenesten på det yderste af Islands Brygge, så jeg har rakket rundt, samtidig med at jeg har køretimer, skal tilse at Strindber[g] bliver bygget på det kgl. (jeg mangler endnu at lave kostumer dertil, det kommer snart) og lave *Fo* med Preben N.. Sam gav mig ellers lidt af et chok fornylig, da han meddelte at han havde fået dem til at spille anden del osse, men at han ville bruge samme dekor; jeg læste anden del igen, blegnede, kunne overhovedet ikke se at det kunne lade sig gøre, men har nu endelig fået at vide, hvad han har forestillet sig, så der skal kun laves et ekstra sæt møbler (for øvrigt er jeg blevet medlem af Scenografforeningen), og det bliver endnu mere spændende, han skal efter sigende have bearbejdet den meget Samsk, han er jo specialist i at skære op og sætte sammen. Fo-stykket har vi en del problemer med, fordi Feigenberg er så sent på den at han ikke kan få det besat, nu i denne week-end afhænger det kun af, om Preben Kaas kan, – kan han ikke bliver det ikke spillet i næste sæson, men syltet lidt, desværre. Både Preben og jeg har ellers arbejdet under højtryk, skitserne er færdige, og i aftes gennemgik og diskuterede og rettede vi dem, så det ville selvfølgelig være lidt ærgerligt hvis det ikke bliver til noget, men så skal vi bare lave noget andet i stedet, – og selv om man ikke får noget for den Fo, har den været meget morsom at beskæftige sig med. Preben og mit første møde om det var ellers højt gearet for to uger siden, vi havde mange mægtige timer, men det er sjovt at se hvor traditionelle instruktører er rent billedligt, når de skal forklare hvad de kunne tænke sig, det giver i hvert fald mig endnu større muligheder for at boltre mig. – Selvfølgelig er det svært at have så mange stykker på en gang at tænke på, men selvfølgelig må man så inddele dem på hylder og vide hvilken en man skal trække ud og glemme de andre, ganske simpelt lukke af, dog kan den ene forstilling godt befrugte den anden, hvor forskellige de end er.

Men jeg indrømmer at det bliver nogle hårde og anstrengende sommermåneder.

Pi havde det lille pigehoved med herover fra Sønderborg og er ganske henrivende, meget bedre end jeg kan huske. Nu vil jeg have undersøgt om det er en Constantin Hansen, den er i hvert fald Signeret C.H. Den er jeg meget glad for, tak. Så havde de fået en tredjedel af det lille spritlager med, en 5-6 flasker, så vi mæskede os i en velkomstdrink. Jeg

glæder mig til at få bestikket over, for her har jeg stadig kun to skeer, tre knive og fire gafler. Med hensyn til bøgerne fortalte Pi at de skulle i den almindelige pulje, som man så kunne købe af, det er helt i orden der er mange ting jeg gerne vil have, og som jeg virkelig alvorlig talt har brug for i hele mit profesionelle liv og sikkert meget mere end nogen af de andre, så jeg giver gerne 1000 kr. ud på det foretagende, jeg gider bare ikke sidde tilbage med kun den gamle samlede Sal[o]monsen, men hvis I vil ytre jer mit ønske, for jeg diskuterer ikke denne arvesag, som jeg i forvejen synes er ret ringe, det er enten ja eller nej og mit humør er lige godt for det. Men C.H.:pigen er det smukkeste minde jeg kunne tænke mig.

Her dansede pinsesolen, jeg var inviteret til sent gilde hos nogle teaterhistorikere, som var meget morsomt, ikke for stort så man både kunne tale sammen og danse, og så stod solen op og København var pragtfuld at skue, og søndagen afskrev jeg for en gang[s] skyld som arbejdsuduelig. Den 31. lukkede sæsonen på det kgl., jeg gik til ballet og så for første gang i mit lange liv: *Napoli*; i ti år har jeg nu undgået at se den, har altid omtalt den med en vis ringeagt, og så var det noget af det sjoveste, meget velgjort og en stor gang kulturhistorie, traditionens billedbog lyslevende, og jeg må have haft det rette barnesind med den aften, for det var en jublende virtuositet. I det hele taget har de bedste forestillingsoplevelser i denne sæson hvor afsindigt det end lyder, været *Den Stundesløse*, *Kjærlighed uden strømper*, på TV *Spurv i tranedans*, og *Napoli*. Flere af de ting jeg hav[de] satset højt, faldt med et brag.

Mere når jeg ikke i dag, Pi og Tom kommer snart, og jeg skal have noget fra hånden, jeg har svært ved at lave noget når flere bare går rundt, det distraherer og jeg har jo kun en stue.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 24. juni 68.

Kære mor og far.

Lad mig begynde med min store sorg, Teo Otto er død for ca 10 dage siden 64 år gammel efter hvad jeg har hørt af hjerteslag, men jeg har

ikke hørt noget nærmere fra Düsseldorf endnu. Det har været så underligt lige siden, jeg holdt jo meget af den gamle herre, så hvor er det dejligt at vide at man har taget rigtig afsked sidste år, da han inviterede mig til middag den sidste aften i Salzburg, og at jeg i foråret satte hans genistreg *Faust* op i København. Dertil kommer at han afsluttede sit liv med litteraturens og musikkens mest modne værker, Shakespeares *Stormen*, som skal have premiere i næste måned og *Tryllefløjten* sidste sommer osse i Salzburg. Sidste sommer var han bange for at dø før *Tryllefløjten* var færdig, det var ham meget vigtigt at lave den. Og nu er han ikke mere, efter at have været berømt i ca fyrre år. Første gang jeg var i det Kgl. hørte jeg osse *Tryllefløjten*, Carolyn!

Men vi skal jo videre, nu kommer jeg bare ikke ned at besøge ham i Salzburg som jeg havde planlagt, jeg kan tænke tilbage på at have været hos ham med glæde, samtidig med at mine egne opgaver hober sig op; uden ham var det ikke gået så hurtigt for mig, med hans navn bag har starten været mulig og er lykkedes.

Puf, sagde jeg, thi TV er ikke min sag, imorgen er det slut med optagelserne og ti dages trykkende atmosfære. Ti dage med Harris. I Gladsaxe siger man, at man ikke har været ude for noget lignende, der har været en vrissen i mikrofonerne og knurren i krogene. En flab er han, og det bliver ikke hans skyld hvis det bliver en hæderlig forestilling, alle prøver at samle skårene og hente bare noget hjem på skærmen, hvordan det er lykkedes ham at komme ind overalt og være teaterdirektør, ved jeg ikke, og stadig få lov til at lave TV efter at man har været nødt til at kassere to hele færdigoptagne stykker, fordi det simpelthen var for dårligt. Han kan være ondskabsfuld og sukkersød som et barn, han kan uden blusel sværge på at han ikke har sagt dette eller hint, selv om der har været 20 vidner. Det har været et stort bøvl de dage i studierne, jeg har været splitterhamrende tosset, vred og sur, skældt ham ud, som hans designer har jeg jo position til at kunne tillade mig ret meget, og man kan nu ikke rigtig lave fusk med mig i den retning. Det der bliver tilbage over for ham er en god portion ringeagt. Dekorationen har ellers min uerfarenhed til trods været nogenlunde, og meget funktionel, og den gav muligheder for dog at skyde nogle hæderlige billeder, hvad de ikke har udnyttet hele vejen, jeg har selv måttet være med til at vælge og kassere billeder, fordi de har været en stor ubeslutsomhed og egentlig havde glemt hensigten med det de lavede, kompromissernes

lange vej. Men jeg var jo forberedt fra alle sider fra begyndelsen, som der blev sagt: dekoren er udmærket, men det er den utaknemmeligste af alle opgaver at starte med Harris – og de fik så sandelig ret. Jeg er glad for at jeg ikke skal have ham som instruktør, selv om jeg skal lave noget på hans teater. Men selv om TV ikke lige er sagen for mig, så har det dog ikke afskrækket mig fra at prøve igen ad åre, hvis der skulle byde sig en mulighed, det har trods mange ærgrelser været sundt at forsøge, institutionen er bare alt for stor, der er for mange led, og der kikser meget på ledningerne mellem de forskellige, det har jeg i høj grad fået at føle. Jeg er drøn træt, har været som en klud hver aften[,] har kørt rædselfuldt til de køretimer, jeg har fået, men fik ved første forsøg, guderne må vide hvordan, midt i studietiden, ekset i hovedet, bestået den teoriprøve, så nu må jeg se at få den praktiske engang i næste. Lørdag aften måtte jeg så pludselig tage natbåden til Aalborg for at se Teatret og tale med Ebbe Langberg om denne sæson, og jeg kan kun sige at det bliver til travlhed fra i dag og ingen ferie. Det kommer til at dreje sig om tre stykker, nemlig Noel Cowards *Design for Living*, som Ebbe selv skal instruere med Ghita Nørby og Willy Rathnov, prem. 4.okt, derefter Jaques Audibertis *Værtinden* med Bodil Udsen, prem. ca. 1. nov. (ca. 10. nov kommer Strindberg på det kgl.!) og til slut i marts *Rosenkrans og Gyldenstjerne* de sidste to er begge med Kaspar Rostrup som instruktør, som jeg jo osse skal arbejde sammen med på Gladsaxe. Kaspar har jeg kun mødt ganske kort fornylig ude på TV, han er et par år ældre end jeg og er stærkt for opadgående (osse), og ved at vi så uventet skal lave så meget sammen er der ved at være mening med galskaben, der bliver en udvikling over en række stykker, og går det godt kan det blive usandsynlig spændende, men som sagt vi har kun talt med hinanden 10 min. i en pause på TV, men jeg tror vi meget godt kunne lide hinanden og det er ret væsentligt. Og jeg skal i løbet af de næste 2½ måned lave tre forestillinger færdig, det kalder jeg selvforskyldt rovdrift og sig ikke at jeg ikke er kommet i vælten. – Dario Fo stykket faldt desværre sammen som candy floss, der manglede kun en enkelt skuespiller, som kiksede, og så blev det opgivet, nærmere syltet, for det kan være det kommer op senere, og så har jeg jo en hel liggende i skitser, som bare skal revideres og forbedres; der blev der brugt nogle energier, både fra Preben N.s og min side, men sådan er spillets regler, og det gør ikke noget at blive brændt barn på et et tidligt tidspunkt. Hvad der så skal op i stedet ved

Meir ikke endnu, han er ved at drive alle til vanvid ved sin tøven, men han kan ikke bestemme sig, og om jeg så kommer til at lave det er en anden sag selv om jeg har mulighed fra hele to sider.
Pi og Thomas havde vist nogle dejlige dage her i byen og vi fik os da nogenlunde placeret i huset om end det er noget trangt. Tomme Lise fik jeg ikke set, de kom alligevel ikke tilbage, men fløj direkte til Dublin.
Så er forhaven blevet lavet, den er blevet meget smuk og meget stor, det klæder den og jeg tror I vil blive glade for det nye arrangement, det virker så begrundet og meget velplejet. Bortset fra en syrenbusk står alt tilbage, roserne flyttede jeg jo i foråret om i haven. og de kommer alle sammen i det store bed, de erstatter de to jasminbuske. Jeg tror nok at regningen bliver ganske lidt over 1000.– men nu har I jo arvet lidt og de er lige så velanbragte her som på den austr. børs.
Det er sent, jeg kom med båden fra Aalborg i morges, har været på anstrengende dag i studier, så jeg vil slutte, – sov godt

Mange hilsner og knus
Lars.

*

København den 19. juli 68

Kære mor og far.
Ja, det kalder jeg en overraskelse, sikke et familieår, men det skal blive hyggeligt at få kulsoen, som jeg ikke har set i mange dage, hjem igen en tid. Karsten Meyer har jeg så sagt op til 1. sept, hvad han var ret ked af, og jeg med for han har simpelthen været den ideelle lejer ved nærmest aldrig at være her og aldrig bruge køkkenet, men betalte til tiden.
Det værste er at jeg skal ud af mit atelier, som det tog mig et halvt år at vænne mig til, det er der ikke noget at gøre ved, når der nu skal til at være vennindefrokoster, jeg rykker bordene op i mellemværelset og indretter hovedværksted henne i Høegs fyrkælder, der kan jeg holde ud at arbejde. Du der altid bliver træt af dine unger i løbet af ti dage og sender dem på arbejde, må nu regne med at jeg er på arbejde. Hvis du ville trække din rejse ud i Amerika, så du ikke ankommer her før en eller to dage efter den 1. sept ville det være allerbedst, så er Meyer ude og jeg håber at være så langt med den til Gladsaxe at jeg ikke får

Løsdel til scenografimodel udført af Lars Juhl. Udateret. Teatermuseet i Hofteatret.

et pjosk, og der vil være rarere at komme på Kvædevej. Iøvrigt har jeg besluttet at du får Pis værelse og mit gamle til påklædning og yoga, da jeg nu har vænnet mig til dobbeltsengen, da jeg kommer ret sent hjem undertiden og jeg altid har telefonen oppe, da de altid ringer om oplysninger og direktion fra teatrene om morgenen ved otte-tiden. Den lille runde sker der ikke noget med før du kommer, for den kan man vænne sig til, og så snart jeg får råd skal den byttes ud med en anden brugt eller ubrugt, grim er den lige meget hvad der sker. Det lyder alt sammen meget uvelkomment, men er det slet ikke, tværtimod, jeg glæder mig overordentlig meget, jeg vil bare have visse ting en lille smule straight, når der skal laves om på husets gang gennem længere tid. Her ser naturligvis helt anderledes ud fra da I boede her, og det skal der blive ved med. Spisebestik håber jeg I skriver om, men uret må meget gerne blive stående i Sønderborg, for her er der vitterligt ikke plads. – Mine premierer kommer til at ligge som omtalt: Noel Cowards *Design for Living* 4, okt., Audibertis *Pensionatsværtinden* ca. 1. nov. og Strindberg den 9. nov. Kørekort har jeg fået i første forsøg, prøven gik glimrende, jeg skulle hverken vende dreje eller parkere, bare ligeud ind over Rådhuspladsen.

Nu tænker jeg jo stærkt på at få en bil snarest, så jeg ville være glad hvis jeg måtte låne 8-10.000 kr. på gunstige vilkår til jeg kan betale dem tilbage i løbet af et år eller to. Jeg har tænkt mig at købe en Renault 4L, men brugt, hvilket Mogens Høeg har lovet at hjælpe mig med i aug., den er [er] både fornuftig og rummelig til alt mit habengut.
Så har jeg besluttet alligevel at holde nogle dages ferie om end tiden er knap, men nu har jeg været hjemme i et år og trænger voldsomt til at komme ud af landet. Den 31. ds. flyver jeg en uge til Prag med en malerkollega. Der har jeg aldrig været, vil bare daske rundt, se lidt, drikke og spise lidt, tage den meget med ro, hvis der er lidt teater er det godt, hvis ikke er det ligegyldigt, jeg vil bare væk. Vi tager med DIS, det er billigt og jeg er stadig på universitetet. Jeg har skitser og model færdig til Coward, er nået næsten igennem kostumerne til *Dødsdansen* (endeligt), og i morgen kommer Kaspar Rostrup herud og vi starter på det næste til Aalborg, så der er run på. Og Pragturen bliver en nødvendighed.
Kan I ikke bede Jens om at lade være med at opgive Kvædevej som sin bopæl når han besøger diverse kirkemenigheder, for her er et rend af mormoner etc. som vil tale med ham, de er ikke til at få bort når de først får begyndt.
I sendes mange hilsner.

Kærligst

*

København den 11. aug. 68

Kære efterladte Papa.
Kulsoen er vel rejst, når du modtager dette brev, men vi tales jo snart ved her i København, det bliver hyggeligt at se hende på Kvædevej igen, bare hun så ikke går over gevind med at skulle arrangere hele huset, for hun startede ud med alle mulige ting i en pærevælling og det kan godt tage pusten fra en, når der osse skal bruges mange energier på andet. Huset er pænt og nydeligt, jeg har fru Nielsen til rengøring, så det skal hun ikke bekymre sig om og lige inden jeg rejste til Prag, da jeg var ved at have lidt for mange gøremål og var træt og måtte gøre noget afslappende, gav jeg mig til at male både stuen og soveværelset, så der nu er

friskt og hvidt! Det værste hjemmearbejde håber jeg at have overstået inden hun kommer tilbage fra Kolding, så jeg ikke skal døje under uroen, men til den tid er jeg nok osse en del i Aalborg. Lige før Prag var jeg oppe at aflevere det 1. stk. til Ebbe Langberg, som var særdeles meget tilfreds dermed og da fløj jeg frem og tilbage på en dag, det vil jeg så osse gøre mens mor er her. Lejeren er blevet sagt definitivt op per 1. sept, man kan ikke bare leje med gulerod i snor fordi nogen kommer på ferie, det er enten eller. – Men madam håber jeg at kunne hente i bil i lufthavnen. I går købte jeg min første bil, Morris Mascot stationcar 1966, for 14.000.–, hvid. Det er en meget ejendommelig følelse at være bilejer (jeg får den leveret på onsdag), især da jeg er ræd for at sætte mig bag rattet nu en måned efter at have fået kørekort, så jeg skal starte meget forsigtigt på de små villaveje. Jeg har haft betænkeligheder om jeg overhovedet skulle købe, og det var vel derfor jeg skyndte mig i går, nu skulle det være. Jeg skal nok få det lært igen og jeg bliver sikkert glad for den, til nytte bliver den i hvert fald.

De otte dage i Prag var dejlige og stærkt tiltrængte. Det er en af de smukkeste byer jeg har været i, et overflødighedshorn af barok, renaissance, rokoko, fin de siecle – og Karlsbroen ved solnedgang, det var som skulle man tro det var løgn. Desværre ligger den i et fattigt østland og forfalder langsomt, man var startet på at restaurere den, men det forekom ret planløst, men kunne ad [åre] blive til noget. Mærkeligt var det at være ovre på den anden side, om hvilket den hele verden talte, og dog var det sted hvor man mindst kunne erfare noget netop i Prag, det var svært at finde ud af om det skulle til at brænde løs, livet, gråt og trist, gik som det vel altid har gjort. Først efter det store communiqué, fik vi lidt at vide, men i grunden anede de ikke meget selv, og mange sprog behersker de ikke, det er svært at gøre sig forståelig, bortset fra lidt tysk. Og så er det første gang, det har været næsten umuligt at bruge sine penge, der var intet at købe, det eneste man kunne var at æde og drikke dem op, hotellet kostede næsten intet, var udmærket, og det blev endnu billigere, når man vekslede sort og det kunne man slet ikke undgå, åbenlyst og til dobbelt kurs, og ingen spurgte hvor mange dollars man havde indført. Teater var der ikke noget af, en aften var jeg til *Laterna Magica*, det var slapt og dårligt og jeg havde set det på gæstespil her år tilbage, så min rejse- og arbejdskollega travede de stejle gader, havde utrolig ømme fødder, drak mange små stærke, spiste godt

(ret ensformigt) så nogle museer, ikke for meget og slappede voldsomt af, langt borte fra teatersliddet som ventede. Ved midnat var alt leben som uddødt, så selv nattesøvn fik man, næsten –for sporvogne og lastbiler (og de larmer mere end i Kbh) syntes at have vores hotel som gennemkørselshal. – Otte dage var tilstrækkeligt, nu er jeg travlt tilbage, de næste tre måneder bliver drøje med tre i Aalborg og København, det kan godt svimle lidt.
Sandagers kommer fra ferie i aften, så skal jeg snakke penge med ham, helst 10.000.– over to år. Jeg skal til sølvbryllup på Terminus.

De kærligste hilsner
Lars.

*

Københavnn den 18. XI. 68

Kære mor og far.
Det var så den tredje premiere i løbet af seks uger, og i dag sidder jeg hen blottet for kraft og initiativ, som om luften virkelig var gået af ballonen. Der er vel ikke noget at sige til det, når man tænker tilbage på det race, der har været på, at det er gået mig godt er lykkeligt, og *Dødsdansen* er de fineste anmeldelser jeg har fået indtil nu, om end stykket har fået en noget blandet modtagelse. Mor har jo nu vel fortalt, hvordan tiden har været udnyttet, hvilken flyven frem og tiibage det har været og hvad det vil sige at være en benyttet scenograf. Jeg kan kun beklage at hun ikke dog nåede at se min debut på nationalscenen, men jeg har jo ikke haft nogen indflydelse på de forskydninger, der har været. Og det blev så mormor og moster Misse, der kom til at nyde godt af mine to billettter, men de to gamle damer fik sandelig osse en stor oplevelse ud af det, de har nydt at sidde på 3. række blandt hele cremen, og har rigtig kunnet stråle til fødselsdagen over for de andre damer. Som sagt gik det godt men Sam måtte endnu engang stå for skud for en del af anmelderne, selv om det ikke var så hårdt som sidste gang. Han vidste allerede besked premiereaftenen, hvor vi som sædvanlig gik noget hvileløst rundt på gangene, var bl.a. til første del af *Soldat Sveik* på gamle scene og i kantinen indtil tæppet faldt og alle drog hvert til sit, med tak og på gensyn. Jeg gik på Hviids Vinstue, fik en øl, hentede aviser på Rådhuspladsen og tog hjem. Nogen har det med at læse kritik-

ken måneder senere, jeg vil helst have det overstået med det samme, for så at kunne lægge hele stykket rigtig på hylden og koncentrere mig om den næste opgave (prøverne startede på *Hvad fatter gør...* på Gladsaxe i torsdags, .. derom i den kommende tid, for der får vi så meget besvær, at det er godt at vi er blevet noget emuniseret i Aalborg). Anden delens dekor som jeg synes og vil vedblive at synes var mislykket og grim, omstændighederne skabte den, gik pinligt nok lige i folk, suset da tæppet gik op udeblev ikke, det er deprimerende at blot man arrangerer i et pænt lys en prismelysekrone, nogle guldrammer og nogle potteplanter, som ser en anelse dyrt ud, så sukkes der, mens der ved den første, som var god og rigtig ikke sker en skid, det er en frygtelig ensom profession.
Men tilbage til anmeldelserne hvor der overhovedet stod noget:
Politiken: L.J. havde indrammet de to stykker med en fortræffelig scenografi i naturalistisk stil, men med en vis suggestiv drømme- eller mareridtvirkning, som især gjorde sig gældende, når lyset var dæmpet ned.
Berl. Tid.: I L.J's stemningsrige scenografi er i det uhyggelige tårnrum blevet en levende klunkesalon stemt i efterårets gyldne farver. Her fornemmes knap nok forfald, fugt og rådenskab, men nok uhygge, især i billedets første toner inden lyset skinner frem. (om 2. del): Her er hun (B.K.) i de første optrin i Kurts lyse, grønne salon med udsigt over havet – en prægtig dekoration-...
Aktuelt: L.J. havde skabt en mørk-næsten pinefuldt realistisk-dekor.
Ekstra Bladet: Besekows iscenesættelse af *Dødsdansen* på det kgl. er som en æske, pakket smukt ind med pæne bånd og sløjfer. Man løser båndene og fjerner papiret: og æsken er tom. Lars Juhl har lavet Alices og Edgars lejlighed i fæstningstårnet og Kurts karantænemesterbolig så tilskuerrummet kan sukke, når tæppet går. Der er hvad der skal være Alices visne laurbærkranse, telegrafapparatet, gyngestolen. Det er det smukke papir
Mere har jeg ikke set endnu, bortset fra de steder jeg som sædvanlig ikke var nævnt, spændende bliver det så at høre Dramatisk Forum i morgen. Og så kan jeg forhåbentlig se frem til et par gange i næste sæson. I de kommende dage vil jeg bare være træt og tage den lidt med ro, selv om jeg skal have lavet lidt. I week-enden tager jeg, nok op på landet i Asmindrup hos Sam og Henny for at gå ture og slappe af.
Jeg var lige inde hos moster Misse for at ønske tillykke og havde nærmest planlagt at drikke chokolade med, men da jeg kom ind var der en

sådan snadren af damer på samme alder, at jeg skyndsomt ændrede mit forehavende, og da jeg ikke havde lovet noget var det ingen skade til.
De tre træsnit fra moster Anne, Jens skal have, har jeg fået herud, jeg har taget dem ud af rammerne og de kan rulles sammen og sendes men hvis jeg må sige min mening, så er de så dårlig skårne og karakterløse og uden nogen som helst værdi, med mindre man har lyst til et dårligt billede af Gammel Strand, Rosenborg og Frelser Kirke. Men det må han selv afgøre, selv om jeg ikke må sætte mig til doms over hvad der er god og dårlig smag hos andre, vil jeg dog have lov at ytre at disse tenderer mod det sidste.
Forhåbentlig er min mor kommet frisk og glad tilbage til sit hjem, der bliver nok at se til af selskabelighed her op mod jul kan jeg forstå, men husk nu at tage til yoga-convention.
A propos jul, afgjorde jeg i går at jeg tager til Kolding juleaften med ankomst sidst på eftermiddagen og afrejse næste eftermiddag, meget mere bliver der ikke tid til, julen er mig ligegyldig, men bedstemor blev meget glad.
Slut for i dag, som er blevet den 20.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 10. dec. nittenhundredesekstiotte

Kære mor og far.
Det er da underligt, men siden mor rejste for en måned siden har jeg ikke modtaget andet end et postkort fra Hawaii, jeg har ellers skrevet et langt brev efter sidste premiere – og poststrejke har I jo ikke mere.
Den store træthed holdt sørme ved i to uger, jeg var som bly i alle lemmer og sov en forfærdelig masse, men det hjalp og for at gøre det endnu bedre besluttede jeg mig til at tage fire dage til Düsseldorf for at komme helt væk. Sidste tirsdag aften tog jeg afsted og var tilbage søndag morgen, lige tilstrækkelig. Det var meget hyggeligt at se til alle vennerne på en måde, men osse ret chokerende, det viste sig nemlig at der ikke var sket nogen særlig ændring hos dem på akademiet, de sad der allesammen endnu og lavede i grunden stadig det

Scenografiudkast til Hamlet på Aalborg Teater, udført af Lars Juhl 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

samme, ja der var nogen der sad med det samme, som da jeg forlod dem for halvanden år siden, så det virkede som om jeg slet ikke havde været borte. Jeg havde sat forventningerne på nulpunktet af erfaring, men når jeg tænker tilbage på alt det jeg har gennemgået i den samme periode er det dog forbavsende. Det var som om de ikke vovede sig ud, men ville forblive beskyttede i et slags moderskød. Men vi havde det rart og fik snakket uafbrudt og jeg fik mødt alle dem jeg havde lyst til, selv Katharina, som i øvrigt havde giftet sig. Samtidig fik jeg osse en masse arbejdskraft grundet alt hvad vi fik diskuteret, men teater orkede jeg ikke at se, der gik ikke noget, eller rettere jeg var kommet i en vældig opposition til det almindelige eksisterende teater, hvad der måske kan få betydning for min *Hamlet*, det er stadig uafklaret. Så det var en meget nyttig og dog restaurerende rejse i al sin korthed.

Men så var det osse på den igen ved hjemkomsten, først en større frokost hos en journalist, derefter til samtaler om *Skærsommernatsdrøm* med Neergaard og Ole Sarvig og sluttelig til en glimrende *Tannhäuser*

på det kgl. Men jeg kan mærke at jeg har fået kræfterne tilbage, de er osse nødvendige for fuld speed, for der er meget bøvl med at få *Hvad fatter gør...* færdig til premiere den 10. jan. og en af de nærmeste nætter begynder Kaspar og jeg for alvor med *Hamlet*, som jeg skal have færdig til den 26. jan, hvor prøverne starter i Aalborg, men en spændende opgave er det, jeg glæder mig meget til at få begyndt. Vi har osse brug for det, for det går trægt på Gladsaxe, stykket er skønt men teatret og dets tilrettelæggelse er lidt deprimerende, den eneste trøst er at dets tekniske personale er så afgjort meget godt og behageligt og meget villige, de er blot spændt alt for hårdt for og for få. I Paris fik stykket succes, i Göteborg fiasko, vi venter kun på at blive færdige dermed, desværre.
Så har jeg betalt Erik 600.– kr som husleje for denne måned og vil gøre ligeså de næstfølgende to, hvis jeg ikke inden da har fundet noget andet at bo i skal jeg nok betale tusind pr. måned, men jeg leder for højtryk efter noget andet, inden jul bliver det nu nok ikke!

I sendes de kærligste hilsner
Lars.

*

14. XII. 68

Kære alle sammen.
Udenfor i haven er der mange tegn på at det må være på den tid hvor man fejrer jul i de små hjem, rigtig traditionelt hvidt af rim. Indenfor er der intet der afslører det og det kommer heller ikke så vidt. Hos Jer i Sydney er det nok lige omvendt med sommer udenfor og jul inde – så jeg vil ønske jer alle en rigtig glædelig fest og en rar ferie om I har en sådan. Jeg vil være i Kolding hos Bedste de tolv timer det varer, mere kan der simpelthen ikke blive tid til og selvom det er en lang tur for så kort, men den gamle dame ville vist meget gerne se mig iblandt alle sine børnebørn den aften, og da hun ikke selv vovede at spørge syntes jeg at hun skulle glædes. Så det bliver sikkert nok meget hyggeligt.
Min ekstra julegave til Jer er desværre endnu ikke færdigtrykt, den vil altså ikke kunne nå Jer juleaften, men skulle eventuelt blive en nytårsgave i stedet. Selv er jeg meget spændt på hvordan den bliver og om det er lykkedes bogtrykkeren at printe de meget fine stregtegninger

med fine mærkværdige hallucinationer og fantasiverdner, i hvert fald er det noget af det ejendommeligste jeg nogensinde har tegnet om end jeg har kunnet spore dem langt tilbage, da jeg fornyelig gennemgik en stabel gamle tegninger. Fra i dag starter Kaspar og jeg for alvor på vort kæmpeprojekt *Hamlet* med en rejse til Malmø. Vi har fået billetter til at se vores *Hamlet* som spiller der. Lars Passgård (han var med i Bergmanfilmen *Såsom i en Spegel)*. Og den eneste tid Kaspar og jeg har til at få talt ud er på denne lille udflugt samt bagefter hos Lars den ganske nat. Allerede det at vi skal bruge Ole Sarvigs oversættelse er godt, den er eminent og har noget fortættet og handlekraftigt i sig. Men nu timer før vi tar afsted aner jeg ikke hvordan vi laver den, jeg har mine billedtanker, Kaspar har sine og de skal koordineres på Øresund.

Jeg slapper i øvrigt af og nyder livet på min måde. Jeg har ingen ønsker om at det skal være anderledes – heller ikke af hensyn til mine medmennesker. At tale om mavesår og Hr. Koch i den samme sætning sætter mærkelige tanker i gang, så ham vil jeg nok ikke besøge.

Mine reoler er blevet meget pæne og har allerede fået stor anvendelse i stuen og af nyt er omsider kommet et sofabord, mit første, en smuk grå rund og gammel marmorplade som jeg fandt billigt hos en antikvitet, så det var julegaven fra mig til mig.

Så blev det jul, vi skal nok tænke meget på jer den aften om end tiden ikke passer, så godt.

I sendes de kærligste hilsner og ønsker om en rigtig glædelig jul.

Lars.

1969 *Oplyst enevældig, som han kalder sig selv*

*

København den 3. januar 69

Kære mor og far.
Så kan jeg da endelig komme til det – tak mange gange for julepengene og brevene. Sikke en skøn jul I må have haft, vi var jo færre end nogensinde og jeg var hundesyg af forkølelse. Den startede allerede om søndagen med en gevaldig hoste og snot, så jeg var lige ved at melde afbud og skulle have gjort det, syntes jeg da jeg var kommet til Korsør for det er en lang tur trods alt. Fyldt med piller og nogle ordentlige hiverter holdt jeg dog igennem en meget behagelig og meget ujulet aften, Niels Henrik og Mette var helt utroligt tålmodige, de tog det som det kom og var da ikke nær så slemme som vi var som børn. Vi kom lige en gang rundt om træet, men det føltes noget afsindigt med tre omkring månen, sådan en månetur forrykker nu perspektivet en hel del, julemanden sat ud af spillet. Næste eftermiddag jagede jeg hjem igen træt, forkølet ondt i hovedet og i et forfærdelig føre, så det var lige på hovedet i seng og hostede og hakkede mig igennem lige til i går. Der er ikke noget med at blive liggende med en premiere og *Hamlet* hængende over hovedet, og det gør ikke sagen bedre. Men nytårsaften, hvor jeg var adskillige steder og fik mange små ind under vesten, var den store renselse eller rettere nytårsdag hvor kroppen blev tømt for alt, så nu har jeg det storartet igen og kan imødegå de næste ti dage inden premieren med alt hvad dertil hører.
Rigtig glædeligt nytår.
Det er ellers en hamper en på Gladsaxe i øjeblikket, ret beset har vi haft minimal prøvetid, alle er ved at flippe, intet kan nås og i dag bliver det meddelt at vi må udskyde den premiere, hvor længe ved jeg ikke, men jeg ville ønske det blev en uge, selv om det så for Kaspar og mig betyder en uge mindre på *Hamlet*. Det sjove ved det hele er, at vi er fuldstændig rolige, prøver blot at redde stumperne, på torsdag skulle det være publikum på for første gang, vi har ikke haft en teknisk prøve, da dekorationen ikke er færdig, Kostumerne er ikke færdige, min kostumedame er simpelthen dum som en skovl[,] fantasiløs og uden initiativ, og skuespillerne er helt ude at skide af tidsmangel, så det er som det skal være

blot lidt værre end ellers. Teknikken siger osse, at vi er de, der er blevet behandlet dårligst på Gladsaxe, så det er en trøst.
Hamlet er nu osse ved at tage form, i nat da Kaspar så modeludkastet var han glad, meget, for i lørdags da jeg gav ham nogle skitser at se var der en mægtig diskussion, vi havde det pragtfuldt, for i modsætning til ellers, hvor de ønsker det eller det, måtte jeg komme med et udspil, så han havde noget at spille på og snakke over, og skitse og model er to vidt forskellige ting. I øvrigt skal jeg med Kaspar på det kgl. med planlagt premiere ca. 1. okt. Værre er det med Sam, Ham har de knækket, så han ikke vil instruere i næste sæson. Da jeg spurgte hvordan planerne lå, sagde han, at han ikke ville mere og jeg kunne disponere frit. Det er skammeligt.
Brevet om yoga-camp og huslejen kom midt i december dagen efter, at jeg havde skrevet til jer. Det ændrer nu ikke så meget endda, jeg flytter så hurtigt som muligt, jeg er ved at sætte himmel og jord i bevægelse for at finde noget andet, da det er mig umuligt at bo nogen steder på betingelser til 1000.– kr. Det arbejde jeg har, kan jeg ikke udføre med arbejds- og opholdsstue i et, når der er andre til stede. Rækkehuse til samme pris har jeg fået tilbudt, men huse interesserer mig ikke, så jeg håber på en erhvervslejlighed et eller andet sted. Og så ødelægger jeg heller ikke familiefreden og føles utålelig.
Håber I har modtaget min bog mellem jul og nytår.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København 16. januar 69

Kære mor og far.
Det bliver nok et par dage forsinket – men rigtig hjertelig tillykke med fødselsdagen den 20.. Det bliver da dejligt at kunne bade og sole hvor du ellers det meste af dit liv har måttet gå med uldbukser ved denne lejlighed. Sorry hvis jeg ikke nåede at skrive til nytår, men det er ikke morsomt at være møgsnothamrende forkølet, halvvejs i seng og halvvejs i døgndrift med sine forpligtelser, som skal være færdige på dato,

en uges udskydelse hjælper lidt, men formindsker ikke travlheden. Så er der i morgen aften da endelig premiere på *Hvad fatter gør...*, det har været en sej omgang, men både en rar og trang omgang. Kaspar har haft sit hyr med skuespillerne, som åbenbart ikke er vant til at yde så meget som han forlanger, og jeg har haft mit kors med kostumedamen så det batter, mage til talentløs kone har jeg ikke været ude for, en åndssvag dum kælling, som det ikke en gang nyttede at skælde ud, for det sivede ikke ind, det var lige før jeg selv havde måtte gå i gang med nålen, for selv når hun havde lavet noget, var det møg dårligt lavet. Og netop ved tøjet er det vigtigt at have en god hjælp med fantasi, så der osse bliver gjort noget ved detaljerne. Ingen forestilling uden en hage. Derimod har det tekniske personale været fremragende, om end de har haft trange kår og pladsmangel til at bygge Gladsaxes største dekoration, de har været meget søde og hjælpsomme og fordi de har været i tidsnød har jeg gået meget derude og malet med, hvad jeg jo ellers aldrig gør, men nu var det osse en teatermaler på 21 af hunkøn, som iøvrigt var meget dygtig til at male efter mine modeller. Det var sjovt at gå og lægge patina og the last touch på sin dekor, det var som at stå og male på et kæmpebillede og hver gang man ellers ville træde et skridt tilbage, måtte jeg ned i teatret ti rækker tilbage. Det er alt sammen meget naturalistisk, men jeg har dog malet et bagtæppe, som er lidt ud over middel, som vi i nætter har siddet og kigget på og leget med lyset, for det har den egenskab at ved den mindste drejning af belysning forandrer det karakter kan være den skønneste sensommer, grumt uvejr tusmørke etc, kæmpe skyformationer. Og så er det ikke andet en[d] gråt i gråt stænket, sprøjtet og klasket på, et 14 gange 5 meter stort tachistisk maleri. Vi har endda besluttet at benytte det lidt i *Hamlet*. Egen opfindelse, har aldrig set det før.

I går middag var vi overbevist om at det var spildt tid, at folk ikke ville reagere en skid eller forstå nogetsomnelst, tungt var det, men til første publikumprøve i aftes, som endda havde mange kiksere endnu, var der en jubel og en klukken, den fængede og satte fut i de ellers så træge skuespillere, så nu håber vi stærkt, at det samme må gentage sig i aften til pressegeneralprøven, og at det så må falde ud til vor fordel, men får vi et hak i tuden så hellere her end til *Hamlet*, vi står snart for tur.

Det er så slut for i dag, jeg skal lige ud og pudse teknikken af endnu engang, så det glider lettere til det sidste slag. Vedlagt et interview med en del fejl og misforståelser fra Virumposten.

De kærligste fødselsdagshilsner
Lars

Tak for pillerne – håber de hjælper.

*

København den 27. januar 69

Kære mor og far.
Tak for brev i dag, – ja, den sidste premiere gik da helt pænt, selv om den ikke var i top. Det de, kritikerne, ikke kunne lide var stykket, det blev hejlet ned, alle syntes det var rigtig dårligt, de fleste havde kedet sig grumt og lagde bestemt ikke skjul på det, men en hel fiasko var det ikke, blot en blandet modtagelse. Kaspars skyld var det nu ikke, han havde gjort så meget ud af det som muligt uden at forfalde til lavkomedie, at så alle omstændighederne arbejdede imod os, lige fra prøvetider, Preben Harris (som jeg stadig synes er en lille sjover) teatrets turnévirksomhed, teatret selv, og skuespillerne. Der var ikke tale om nedsabling, alle aviser var ret saglige bortset fra en, men den var blot så god at den var usand og afslørede sine sympatier, thi det kan osse ske. Begge fik personlige gode anmeldelser, de sædvanlige få adjektiver, bort set fra Aktuelt som lod ane at han havde forstået ironien: Bedst var L.J.s scenebilleder der på særdeles oprørsk måde havde både stram stilisering, djævlen i kroppen – foruden at de fungerede sindrigt og teatralsk. Kaspar har endnu ikke læst kritiken, det gør han først måneder senere, og som han siger, så bliver han bare i dårligt humør og spilder en dag. – Og nu gælder det *Hamlet*, efter Gladsaxe glæder vi os til at komme tilbage til Aalborg. De sidste to uger har vi som sædvanlig arbejdet som heste på at kunne tage af sted, modellen er færdig, sceneplanerne skulle stemme og i nat kører jeg op. Hvis den lykkes, min dekor, så bliver det meget spændende. Vi var i Aalborg sidste uge en dag for at snakke budget og de står kun og venter på os, alt er ryddet, så de kan gå igang på værkstederne, deroppe har jeg aldrig haft syv ugers byggetid, men helst

skulle de være færdige om fire. Endnu mangler jeg alle kostumerskitser, ca. 40, men dem skulle jeg gerne have overstået i løbet af næste uger. Premiere 23. marts. Den bliver en streng tid, for jeg har påtaget mig at lave dekorationer til Det Ny Teaters næste forestilling. Meir Feigenberg ringede igår, og jeg fandt ud af at jeg godt kunne nå det, da den ikke kunne blive så vanskelig. Stykket hedder *Igenboerne* og er en bearbejdelse af Hostrup, som en slags revy med John Price som instruktør. Stykket er meget morsomt og Price plejer jo at kunne få karusellen til et dreje. Jeg har sagt at det bliver med højspænding på, og at jeg vil have en højre hånd til kostumer, da det er der alle besværlighederne ligger og tiden blir slugt. I aften skal jeg først til møde med Price, derefter med Meir, derefter til Hundested og sover jeg ombord. Det bliver en skøn tid, premiere 15. marts, jeg kan lige så godt arbejde på denne måde, for det næste jeg skal lave med Kaspar, vil Det kgl. allerede have jeg skal aflevere 15. april, og jeg ved jeg ikke får ham i tale før efter *Hamlet*. Jeg har talt med Niels om Kirsten Pagh – han skriver. Nogen fornøjelser er der da osse. Den 20. var jeg til en skøn fest hos Bodil Udsen med skøn mad og drikke! og alle vennerne Ove Sprogøe, Susse Wold, Erik Mørk, Erik Bruhn, Schrøder o.a., i hvert fald var vi ca. 17 til bords – og konen modtog os som ventet i slåbrok, og gik derefter i bad. Ja, og så var der Jytte Abildstrøm, og morsommere kan det ikke være, det er længe siden jeg har fået leet så meget. Jeg har osse været til tysksproget middag nos Nanna Dahlerup i lørdags, meget hyggeligt, skal hilse.
Angående vaserne, er det meget svært for mig [at] afgøre om det er godt eller skidt, men farverne er som regel inden i glasset, men selvfølgelig er der osse undtagelser. Den lille bog derom var af Mario Amaya, hed: Art Nouveau, udkommet hos: A Dutton Vista Pictureback. – Jeg har ikke set meget til Birthe, men jeg ringede hen på fødselsdagen, hvor hun fortalte at hun den 26. tog til Norge.
Slut for i dag

De kærligste hilsner
Lars

*

Skuespilleren og instruktøren John Price (1913-1996). Udateret fotografi. Teatermuseet i Hofteatret.

København den 16. febr. 69

Kære mor og far.
Det er vist efterhånden længe siden jeg har fået skrevet, men hver dag er det blevet udskudt endnu en tak og med afleveringsdato i morgen på Det Ny Teater har der ikke været tid til noget andet. Tak for brev, det var dog ganske forfærdeligt med kronjuvelerne, hellere alt andet, når det skulle være, små genstande har for det meste større affektionsværdi end store. Det må have gjort rædsomt ondt at opdage – men når

det nu er så almindeligt med indbrud i Sydney, why not any precautions.

I dag er det søndag og ca atten dage siden jeg fik den opgave til Det Ny, og den er lige ved at være færdigbygget i model, tre komplette akter, jeg har været fire dage i Aalborg og to i Aarhus og Odense, så det kan lade sig gøre. Jeg er lidt træt, men det har været ret sjovt at prøve at arbejde med Price. Første aften inden jeg skulle til Aalborg havde jeg en time med ham, hvor han talte uafbrudt, forklarede at sådan ville han det skulle se ud – oplyst enevældig, som han kalder sig selv – det var osse udmærket hvad han sagde, jeg sundede på det i Aalborg, mens vi startede prøverne og afleverede model, tog tilbage til Kbh. og lavede noget helt andet, som blev godkendt med megen glæde. Og sådan skal det være, – thi alt hvad han sagde den første aften bevirkede og inspirerede en hel masse ting, som han ikke regnede med. Men de glæder sig alle over skitserne, Price[,] Feigenberg, forfatterne etc., så forhåbentlig går det for det skulle helst osse op i begyndelsen af næste sæson. Det er osse sjovt at notere hvor stor forskel der er på instruktører, med Price har det været tilstrækkelig med små tre timers samtale, med Kaspar kunne det nemt blive til tre uger, og det er ikke fordi den ene er mere usikker end den anden, blot forskellig arbejdsmetode, og jeg får langt mere ud af at arbejde med Kaspar, hvor det er et afdækningsforsøg af tekst og billede. Det blir i hvert fald spændende med de to premierer lige op af hinanden, de er så vidt forskellige, den ene dyster den anden skæg.

Til kostumer har jeg fået Nette Ørnbak, og hun får lov til at tage sig af det hele på samråd med Price og mig, det er en meget stor lettelse, for jeg får så meget kostumevrøvl i Aalborg fordi der ikke er penge til en sytråd. Nogle enkelte får jeg lavet, men resten må vi hente andetsteds fra, så jeg har været dybt deprimeret, vi ville så nødig have det til at ligne en gammel teatergarderobe. Kostumedamen og jeg har derfor været på turné til teatrene i Aarhus og Odense, hvor vi fandt lidt, i Odense havde de en hel *Hamlet*, men den var så grim at jeg ikke ville eje den, så hellere det hele i sæk og aske, det er der da stil over; i går var vi så i det kgl.s magasiner, hvor vi fandt en del, som vi så må lave til, så fra tirsdag og flere dage frem sidder jeg i Aalborg og vil forsøge at få det til at ligne en helhed. Kaspar kan jo ikke nære sig, den får hele armen, med alle de mennesker der kan tromles sammen på teatret, og scenen er ellers så lille bitte. Men det er hans hovedpine.

Næste store ting er at jeg har fundet en erhvervslejlighed, eller rettere Britt har. Det er nede hos Steen Ejler Rasmussens tegnestue, hvor Britt er, den er tegnet og ligger i Brønshøj. Det er et helt nyt byggeri og er klar til indflytning ca. 1. marts 69, en skøn størrelse, alt i alt ca. 130 kvm., en to vær. lejlighed samt arbejdsrum (3 stk.) hvor det ene ha[r] 4-5 m til loftet, og det hele ligger i tre forskudte planer, det er ikke dyrere end at bo på Kvædevej og så har jeg de eftersøgte arbejdsrum. Hvornår jeg flytter ved jeg ikke endnu, det afhænger lidt af hvornår jeg får min telefon, for uden den kan jeg ikke eksistere, og med to forestillinger på samme tid kan jeg ikke osse flytte, men senere end 1. april blir det nok ikke. Hvem havde tænkt at komme til at bo i Brønshøj, ikke jeg, men som forfatteren Villy Sørensen siger i vore dage er man ikke mere herre over hvor man kommer til at bo. I øvrigt er det ikke slemt, tilvænningen kan ikke blive værre end på Kvædevej. Så er der fra Sønderborg uheldigvis kommet seks spisestuestole, hvor skal de hen? De bare kom og stod i garagen[,] mens jeg var udenbys, næ de er nogle fjog dernede, de kunne godt lige have ringet først.
Nu må jeg slutte for at komme til malebordet, i dag gælder det alle bagtæpperne, thi det skal rigtig males, det ene skal kunne rulles op og ned og have en længde af atten meter med det halve Kbh. på.

De kærligste hilsner
Lars

*

København den første marts nitten hundrede seksti ni

Kære mor og far.
Sikke en post fra Sydney denne gang, i torsdags da jeg kom hjem fra min en-dags rejse til Aalborg lå der en taxa afleveret pakke med diverse breve og næste dag endnu et langt et. Tusind tak for den smukke bog, den skal nok blive anvendt meget i den kommende tid, det dejlige ved den er, at der er så mange ikke kendte billeder i, hvad der er et mægtigt suplement til de andre jeg har; så sent som forleden dag stod jeg og kiggede længselsfuldt efter den inde i byen men lod være at købe den. Tænk hvis der havde været penge til at lave kostumer helt igennem til *Hamlet*; i søndags så jeg Preben Hornungs til *Lærken* på det kgl., de var

misundelsværdig gode, det er blot et spørgsmål om at lave det hele så det bliver en helhed, det nytter ikke at skære en hæl her og klippe en tå der, men måske bliver det helt pænt trods alt, dog har jeg sagt nu at jeg ikke vil have mit navn på kostumerne, kun på dekorationerne. Og så kan jeg jo glæde mig til næste gang jeg skal lave *Hamlet*, og jeg kan nu tage revanche på *Skærsommernatsdrøm*, når jeg går igang sidst på foråret. Nu er der ellers faldet lidt ro over feltet på tegnebordet, der mangler meget få ting til de to forestillinger, og nu er der kun tilsynet tilbage som selvfølgelig tager meget tid og megen farten frem og tilbage. Sidste mandag afleverede jeg, rettelse den 17., *Igenboerne* på Det Ny Teater og så fik de deres sag for, for den var jo ikke lille og let, de blev noget paniske i blikket ved tanken om, at der er publikum på første gang den 15. og alt skal være færdig den 10. og dyrt og lækkert er det, så forhåbentlig bliver det pænt, i hvert fald er de meget dygtige og hurtige og det jeg har set allerede deraf tegner godt, så jeg er spændt. Hvordan stykket bliver kan jeg endnu ikke sige, blot af en revy at være synes jeg ikke den er besk nok, men det er de andres hovedpine, det er bare meget hurtigt at lave en forestilling.

Min nye lejlighed kan jeg flytte ind i den 15., det havde været meningen tidligere, men jeg var derude i sidste uge og de manglede meget i arbejdsrummene, så jeg nægtede at flytte ind før de var i orden, så jeg kun skal betale leje den halve måned, hvad der har betydning når man skal af med 1000.– kr, indskuddet på 6700.– har jeg betalt, og da det er pristalsreguleret kan det være at man får lidt tilbage hvis man engang flytter. Jeg var ellers ved at blive lidt nervøs forleden, jeg havde i et par dage haft en anelse om at det var længe siden jeg havde set min bankbog med hele min rørlige formue, så jeg gik igang med at lede og fandt den ikke. Heldigvis var den på mærke så der kunne ikke hæves noget, men sur var jeg, meldte tabet i banken og fik at vide at ikke engang med legitimationskort kunne jeg få en øre, først skulle det offentliggøres i Statstidende og siden forløbe tre måneder inden jeg kunne få nogen igen, så jeg måtte låne en masse penge indtil da – med bankbogen som garanti. Det er trods den lange procedure ret betryggende, og da jeg syntes det så var meget morsomt, var jeg kvikket op igen. Jeg vil meget gerne låne den gamle kiste og tæppet, stolene tager jeg osse med, selv om jeg havde tænkt det modsatte, så I skal ikke være nervøse for at de bliver hærget. Sandagers lånte hall-tæppe får jeg osse, da de

har fået bygget trappe op og ikke har plads mere, så nu hjælper det på udfyldningen. Køkkentøj er det eneste der, mangler, men hvis jeg sælger de tre skitser til Feigenberg fra *Igenboerne*, skal det nok gå. Køkkenet er super med stort køleskab og el-komfur og en masse skabe. Soveværelset er næsten lige så stort som mit nuværende og fifars seng skal nok blive god og stuen er i hvert fald lige så stor som denne, hvis ikke større med vindue på hele den ene endevæg. Resten er arbejdsrum, det såkaldte værksted med trappe op til lejligheden og ned til lagerrummene, skal nok bruges til bibliotek, spise- og musikstue, der er nemlig ingen naboer, og de to lagerrum på ialt 40 kvm skal så være ateliers, jeg får sat varm[e]apparater i samt lagt industriasfalt oven på cementen. Så det skal nok blive mægtigt, når det er indrettet. Jeg har sagt til Erik at jeg allersenest er ude herfra 15. april, hvis ikke allerede 1. og her skal jeg nok sprede møblerne, så det kommer til at se pænt ud og hænge nogle af mine gl. oliemalerier på. væggene, de to fra Sønderborg kan vel osse blive hængende, men i øvrigt skal jeg nok have en liste over huset.
Niels og Britt var jeg hos i aftes, de havde det meget godt efter en anstrengende periode, hvor Niels skulle være færdig til forårsudstillingen, hvilket var meget af en anstrengelse, kunstnere er rædsomme når de har fuldt op at gøre!!! samtidig med at de havde influanza, så nu håber vi han får solgt godt, han har tre med, et meget stort som Carlsbergfondet forhåbentlig er interesseret i, der er osse et mindre et, ca 60 gange 40, røde huse, til 1500.– som jeg synes er godt, var det ikke noget for jer? Men svar hurtigt, udstillingen åbner om 10 dage.
Nu må jeg til at slutte, vedlagt Se og Hørs reportage om mig med en helvedes dårlig overskrift og i øvrigt kedelig tekst, men det er hvad man risikerer når man skal lave reklame for et teater og en kommende forestilling, thi det er dem der prakker pressen på os.

De kærligste hilsner
Lars

P.S: Ny Adresse
Langhusvej 26. 2700 Brønshøj

*

Kære mor og far.
Hvor er det længe siden jeg har fået skrevet, jeg havde tænkt at gøre det i Aalborg, men Shakespeare er al kraftopkrævende, så der ikke var et sekund tilovers og det der var måtte udnyttes til søvn, som var mangelvare. Nu er det overstået, to premierer på otte dage, den på Det Ny fødte næsten sig selv, *Hamlet* er en præstation. Og for at starte, så blev det en formidabel success for Kaspar, Lasse og mig, en succes som vi aldrig har oplevet det på alle fronter, og er de danske ovenud i deres anmeldelser, så siges de svenske at være endnu bedre, ja der er ytret ønske om at vi må vise os i Stockholm. Jeg tror egentlig ikke rigtig det er gået op for os hvad det er vi har lavet og andres begejstring derfor, det kommer vel en af dagene, men vi har de sidste fem dage vidst at det nok skulle blive godt og for mit eget vedkommende har jeg for første gang virkelig syntes at det var godt, det jeg har lavet. Men det der især glæder er, at vi alle har fået en god omtale, at det var team-work der fik ros, vi var en helhed. Det stykke der er den største udfordring, noget af det sværeste det man oftest kan knække halsen på, med et skulende anegalleri af berømte opførelser, det er nu lykkedes. Jeg glemmer aldrig da vi startede ved mit skrivebord og ikke anede hvad vi skulle stille op. Vi skuede blot 100 års *Hamlet'er* og var tyngede. Men så en dag løstes det op, vi slappede af, blev os selv, og siden har vi arbejdet så bevidst ærligt, samtidig med at vi blev enklere og enklere, indtil det stod helt klart, alt overflødigt røg ud. Vi ka[s]serede groft en masse af dekorationen, som var færdigbygget og malet til stor harme og forfærdelse for scenearbejderne, men da vi ikke havde så meget tid til forberedelserne, da det uventet var blevet til *Hamlet*, vi skulle have lavet *Rosenkrans og Gyldenstjerne er døde*, som pludseligt ikke kunne besættes, måtte vi risikere og spille højt. Det var en dejlig afslutning på en travl sæson. Selv kostumerne[s] sparsommelighed til trods blev meget smukke, hovedkostumerne lavede vi selv, der blev slidt i døgndrift, så sypigerne var blå i hovedet, de sidste kostumer blev færdige en time før tæppet gik for pressegeneralprøven, og der var dage, hvor jeg i korte ledige stunder blev sat til at sy perler på. Men der blev osse brugt 200 kostumer. Man kunne følge systuens charmeoffensiv fra portneren op igennem teatret, alle fik små ting at lave, alle var rørende hjælpsomme, det skulle nås

og jeg var stædig[,] jeg ville ikke have for mange kompromisser. Og det kom ikke til at ligne en kludebunke.

Uddrag af ellers sidelange anmeldelser:

Aalborg teaters intime scene fik gennem LJs dekorationer nye og hidtil uanede dimensioner uden at det intime blev slået i stykker. Dekorationerne er spændende i farve og overflade og glider ind i den kunstneriske helhed med den styrke der tilkommer dem, så de kan understøtte og fremhæve uden at knuge spillet.

I øvrigt er samarbejdet med LJs dekor. fortræffeligt. Store sølvgrå murelementer hejses op og ned, eller skydes frem og tilbage og angiver med den supplerende udnyttelse af lyset, alle de mange lokaliteter på en anskuelig måde. Og gang på gang hæves dekor. som en slags fortæppe for glimrende tableauer, der hele tiden animerer tilskueren.

LJs dekor er enkle og meget virkningsfulde. I forening med den nuancerede lyssætning giver de forestillingen en stærk visuel prægnans.

Blændende var LJs dekor, der bestod af rektangulære, sort kvadrerede plader, der i forskellige størrelser blev skubbet ind eller hejst ned på scenen. De skinnede som sølvkv[a]rts, når de blev belyst, og foruden den ejendommelige følelse, de skabte, fungerede de samtidig fuldkomment i deres illusion af gemakker, slotsgårde, skanser, og aftennatur. *Hamlet* fik her dekorationer, hvor stemningsabstraktion og scenisk brugbarhed var forenet i iøjnefaldende, men helhedsorganisk dekorationskunst.

I det ydre får han fremragende støtte af LJs brillante dekor, forskydelige vægge, bag dem en trappe, alt i sort og sølv, der kan forenes i grå toner. Det giver ved hurtige og glimrende skift det rette dystre, og dog – hvor det gælder tillige pompøse – rum om handlingens store begivenheder.

LJs dekor og kostumer i hovedfarverne sort og sølv er meget virkningsfulde … etc etc etc

der må siges at være grund til min glæde, stolthed – – og træthed.

Nu vil jeg slappe lidt af i den kommende uge, hvor andre mennesker holder påske. Jeg vil køre en del at mit flyttelæs over i lejligheden, de store ting kommer så lige efter, og den 15., senest må jeg være igang med *Mordernes nat* til Kaspar og det kgl, som vil have det afleveret til værkstederne 1. maj. Det bliver et hyr at flytte, men på den anden side er det noget helt andet, så det må da være en form for afslappelse. Jeg

skal først nu til at overveje hvad jeg har og mangler, og om der er noget jeg kan låne i Sønderborg.
Niels' billede blev desværre solgt lige for næsen af mig, så I må vente til en anden gang.
Igenboerne forløb jo osse nok så succesfuldt, jeg fik nogle små korte adjektiver og heldigvis megen publikumapplaus under sceneskift, men det så osse nydeligt ud, selv om jeg er så fjernt fra den, det føles som år siden den havde premiere, som jeg tog over til med 17:45 flyet og tilbage med 23:00 båden for at være i Aalborg til belysningsprøve næste morgen, søndag. Men bare den går, og går rigtig længe.
For der får jeg en garantisum samt per forestilling.
Nu vil jeg slutte for denne gang og ønske rigtig god påske.

De kærligste hilsner
Lars.

[Håndskrevet efterskrift]: Om eftermiddagen før pressen endte kostumiere Else Duch og jeg i hattemagasinet for at søge efter nogle hatte og pludselig i vor overkørthed gik vi amok og startede en hattekamp uden lige, som vi kylede i hovedet på hinanden. 300 hatte fløj gennem rummet og vi gjorde ikke i orden efter os. Men så var vi friske igen.

*

København den 19. april 69

Kære mor og far.
Det er lørdag og omsider har jeg det sådan at det er muligt at komme til at sidde ved et bord og skrive et hjerteligt tillykke til far og andet. Ork, mormor har såmænd mindet mig om det de sidste tyve dage, men jeg har hele tiden undskyldt det med at I var ude at rejse og jeg flyttede (altså over for mig selv, bedste tror jeg har skrevet). Hvor under ækvator I måtte have fejret farmands fødselsdag – her en forsinket fødselsdagshilsen.
Kvædevej har nu allerede været lukket i lang tid. Der så ud som da jeg i sin tid overtog det, trist, blot lidt pænere malede vægge, fru Nielsen kom en sidste gang, da jeg var ude, så nu venter Erik blot på direktiver fra far, før sker der nemlig ikke noget med huset. Iøvrigt har jeg den

opfattelse at far ikke har skrevet til Erik siden efteråret. – Og så har jeg flyttet og flyttet, det meste har jeg selv kørt herover, bortset fra de store ting, som jeg fik en bekendt til at køre i et Rugbrød for et af mine gamle malerier, men det er jo dyrt nok foruden. Det er nu til at overskue og her er forbavsende veludstyret, er sandelig et slot med usædvanlig meget plads, der er ingen ekstra rum som bare står hen, alt er i brug og har hver sin funktion. Soveværelset med fifars store messingseng, som jeg med megen møje har pudset efter den har stået længe i garagen, er blevet herligt, det er blevet en pragtseng, rummelig og bred til megen forlystelse, og bortset fra en Pakistan-strå-skammel og vasketøjskurven er der ikke andet herinde. Sengen bestod af to madrasser, en springmadras og en gammel fjeder en på træramme (som mor og jeg havde et hyr med at få op på loftet!) som nu skal stå i atelieret, som nærmeste hvileplads for en træt kunstner, og evt. gæsteseng. Derefter er der biblioteks-spisestuen med tre af de store reoler (se SE og HØR) den gamle dragkiste, stolen fra rokokostuen passer glimrende ind her og ligeså med de seks spisestuestole, som jeg så har købt et almindeligt mørktmalet fyrretræsbord til. Ligesom sovevær., som er hvidt plus messing, har dette osse sin sin karakter, en diffus gylden, hvilket skyldes at der overalt er hvide tynde stout gardiner fra gulv til loft (2½ krone pr. meter) trukket for da der intet er at se på udenfor, bortset fra det jeg jeg kalder den bedste setting for en Godard-film. Derefter kommer man ind i det der skulle have været værkstedet med fire meter til loftet og fire trin ned, men det blev dagligstue farverigt med min grønne sofa, grønne kelim, kurvemøblerne, marmorbordet alt ialt som stuen på Kvædevej, men meget mere spændende som rum, og dertil kommer at det er velegnet til musikstue osse, bl.a. fordi der simpelthen ingen naboer er andet end mig selv og de, der bor ovenpå. Derfra gå man ned i de to rum som jeg har lavet til atelier med den dejligste plads til mine borde og alle mine modelkasser, når det bliver færdigt vil det være en skøn arbejdsplads. Nu mangler der blot nogle reoler – fra Sønderborg. Nu har der været så megen diskussion om det sidste år, hvor der overhovedet ikke kunne være tale derom, de skulle blive etc. Forleden ringede Lis blot for at ønske tillykke med *Hamlet* og siger at lejligheden nu er tømt og udlejet, og da jeg spurgte om der evt. var noget jeg kunne få brug for, svarede hun at det var der ikke det var væk, og nogle reoler var gået på loftet. Haps, sagde jeg. Men det er da fantastisk, at når de nu

i et år har vidst at jeg kunne bruge dem, at de så ikke spør. Scwam darüber, nu får jeg dem, men jeg måtte da først ringe og spørge om lov hos Jørn. Jeg er træt af dem. Aerogram-chekken er utrolig. Nå, men her har jeg fået så meget plads, til en høj leje, som dog er minimal i forhold til størrelsen, og da det er en erhvervslejlighed kan jeg trække ca. 5.000.– fra i skat samtidig med at jeg nu vil søge boligsikring, det skulle kunne give omkring 500.– pr. år.

Og jeg vænner mig nok til at bo her, for jeg synes allerede jeg befinder mig vel, selv om jeg endnu vandrer rundt. Selv køkkenet er nogenlunde veludstyret, det jeg mangler er en støvsuger, for rengøringskone har jeg allerede fået. Iøvrigt går der en bus nr. otte lige herud fra Rådhuspladsen, og det tager mig ca. ti min. derind med bil. Men det tager jo en masse tid at flytte, men på mange måder har det været en form for afslappelse efter de hårde tider på teatret. Heldigvis har jeg ikke kunnet komme igang med noget på tegnebordet. Det har været pragtfuldt ikke at skulle noget, fordi jeg ikke har vidst hvad jeg skulle lave. Det stykke som Kaspar og jeg skal lave til det Kgl. (prem. I.X.) er ved at gå i vasken i den forstand at vi ikke skal lave det men et andet som lige skal være dukket op i England, som alle er vilde efter at spille. Hvad det hedder eller af Hvem aner jeg ikke, Kaspar sidder og læser det i øjeblikket, men kan ikke finde titelbladet. Det skal være sensationelt godt, og det bliver nok det i stedet, men med prem. I.III.70. Det vil igen sige at der må laves om på Aalborg, vi bytter rundt og skal så nok lave *Rosenkrans og Gyldenstjerne are Dead* med pre. I.X.69. Jeg afventer og skal nok i næste måned begynde på *Skærsommernatsdrøm* alligevel. Nu kommer det som sædvanligt oven i hinanden alt sammen. Ebbe L. vil osse have mig til at lave en film i sommer med Lars Passgård og Anna Karina, men jeg tror ikke jeg har tid og vist heller ikke lyst. Kaspar og jeg er blevet noget guldrandede efter *Hamlet*, den svenske presse var strålende, Radioens Dramatisk Forum brugte alle fyrre minutter på os, og jeg har aldrig fået så mange minutters direkte ros over æteren, og nu tager det ingen ende, den skal til Stockholm, sandsynligvis osse Kbh. og der er meget om at vi osse skal gæstespille på Odeon Teatret i Paris. Jeg regner med at tage til Aalborg i næste uge for at se teatrenes grun[d]tegninger så vi kan få det til at passe diverse steder og sørge for at det, der ikke var råd til at lave ordentligt nu får råd. Det går jo trods alt mest ud over mig ved sådan en turné, for det er jo lavet til et bestemt teater med en egen

atmosfære, den veksler med stedet. Hvor er det dog dejligt at det er gået så godt.
De piller jeg fik mod snue etc., det kan godt være de hjælper noget, men ti dage før prem. på *Hamlet* fik jeg influenza i Aalborg og måtte i seng med lægehjælp og et hav af piller, der slog det ned så jeg kunne gå til prøver, – i de sidst[e] ti dage har jeg osse løbet med noget med snue og rystelser, så helt hjælper de ikke, men udsætter de det ikke bare ligesom Contac. Når tiden er inde vil jeg dog gerne have en omgang til.
Bedste har været i Kbh. og lod til at have det ret godt, hun ville meget gerne have været herude på Tingbjerg (som det hedder) og det var besluttet, men jeg meldte afbud fordi det ikke var noget at vise frem med det rod.
Hermed slut for denne gang.

De kærligste hilsner
Lars.

*

Københavnn den 11. maj 69

Kære mor og far.
Nu lysner det lidt efter lidt både ude og inde, det lader til at denne lange gråvejrsperiode snart vil få en ende, godt det samme, det har hjulpet godt til med at forgråne min sædvanlige forårsdepression. I øvrigt er mit helbred da blevet meget bedre, selv uden hjælpemidler, det har nok været godt med det flytteri samt et par ugers slappen af. Det der så gjorde det helt umuligt, var at jeg en dag standsede op og fandt ud af at jeg i grunden ikke havde noget særligt at lave hele efteråret, bortset fra *Rosenkrans og Gyldenstjerne* eventuelt, ikke engang den var sikker og alt dette ville betyde en total bankerot i løbet af få måneder, da skattevæsnet skal have ca. 15.000.– i næste måned. Rart var det ikke at tænke på, men på den anden side er det spillets regler når man har med teater at gøre, det skal bare læres, men at stå som Danmarks mest omtalte scenograf, og så ikke noget at lave før i januar. Dagene gik, intet skete – der var en mulighed hos Knud Poulsen på Det Ny, men han ville ikke love det da det afhang af en instruktør fra Stockholm, som arbejder sam-

men med Mago, og jeg regnede ikke med det. Bedst som det så sortest ud ringede de fra Det Danske Teater (Tudlik Johansen) om jeg ville lave Tjekhovs *Onkel Vanja*. Da ventede jeg stadig besked fra Det Ny, som afgjordes lørdags, så Tjekhov har jeg sagt ja til i dag. Og i dag kan jeg vrage og vælge, jeg har otte tilbud til næste sæson, og jeg kan allerhøjst lave seks, en travl sommer if I may say so, og jeg har en masse kræfter. Året kommer nok til at se nogenlunde sådan ud: Det Danske Teater: *Onkel Vanja* sept. Aalborg: *Rosenkrans*, Aalborg: *Stoppards Real Inspector Hound* sat sammen med Heibergs *Resencenten og Dyret* 31.12, Ny Scala: *Skærsommernatsdrøm* (jan.), Det kgl.: *The Ruling Class* marts, og slutteligt nok et hos Bent Mejding marts. – Så er jeg gået op i pris, thi vi havde generalforsamling i vores Scenograf-forening, hvor jeg fandt ud af hvor meget Nordgreen etc. fik. Det betød at da jeg skulle annullere den kontrakt på *The Criminals*, som jeg skulle lave med Kaspar på det kgl., fordi den ikke kunne blive til noget, og skrive en ny for *The Ruling Class* som vi skal lave til foråret istedet, at jeg forlangte over det dobbelte, så det nu ligner noget. Nordgreen har været meget sød med at oplyse mig om priser, det viser sig at jeg kunne være blevet velhavende på *Hamlet* næsten, skidt, som Nordgreen sagde, så er du blevet berømt på den. Og det er jo sandt nok. Tænk, at den skal spilles på Odeon Teatret i Paris – fra den 2.-28. juni, jeg håber at måtte komme med på budgettet. – Selv om det har været ret så gråt og regnfuldt, så har jeg dog gået og lavet det meste af *Skærsommernatsdrøm*, i hvert fald en hel del, Neergaard spiller desværre i Aarhus, så vi taler ikke meget med hinanden, på den anden side er det ret rart, for jeg ved hvad han har brug for og så vil jeg helst ikke have nogen indblanding undervejs, men vente til sidst, drømmesekvenserne kommer til at minde lidt om de stregtegninger i *Flammerne*, blot at de nu er blevet plastiske. Ellers går det godt med tilvænningen i det lille hjem, det er så skønt at have ordentlig plads i sit atelier, reolerne og havestuebordet gør virkelig stor nytte og jeg føler at have glimrende overblik over tingene hvilket bliver nødvendigt til den kommende sæson.

Meget er der ellers ikke sket siden sidst, jeg kan godt mærke at sæsonen er slut, og det er dejligt at gå hjemme og lave ting og være for sig selv, selv om jeg engang imellem savner det, men så går jeg lidt i teatret som publikum, men meget går jeg ikke ud, og rejse-ud-ferie har jeg ikke råd

til p.t. Jeg måtte sælge to af skitserne til *Igenboerne* til Feigenberg for at kunne betale min regning for gardiner på 1300.–.
Så slut for i dag – Jens' bornholmer står stadig på Kvædevej, men vi har sagt til de nye lejere at det nok bliver hentet en dag.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 21. maj 69

Kære mor og far.
Tusind tak for de søde breve og pengene til min fødselsdag. Nu må jeg ud at finde noget smukt til det lille hjem, det bliver nok ikke noget til husholdningen, for jeg synes ikke jeg mangler noget særligt, så jeg vil hellere købe en ting. Dagen gik i al fredsommelighed uden s[t]or ståhej, først var jeg til frokost hos nogle venner og om aftenen havde jeg andre fire til middag, som jeg alligevel skyldte, jeg er jo ikke vild med at fejre fødselsdag. I øvrigt havde jeg været ude i flere dage i træk til større gilder, bl.a.til Kirsten Sandagers 25. årsdag, hvor vi var 30, som varede til seks morgen torsdag hvor jeg igen var ude til sent, etc. så min egen blev lidt stille men varede til kl. tre og om søndagen blev den fire. Når det nu skulle være kan man jo lige så godt tage det på en gang og rase ud ordentligt, og nu er jeg igen i gang ved bordene. Lidt breve fik jeg da og gaver, den bedste, som helt tog fusen på mig, var fra bedste som sørme havde revet sig med en støvsuger, ih, hvor var det tiltrængt for det er jo en fordring vor tids rengøringskoner stiller, ellers løber de, og jeg har allerede skiftet en gang, men vist til det bedre. Hun er nu en nuserdame, hende den gamle, hun var osse helt kåd og glad, da jeg talte med hende. Hvad man ikke oplever når det er Moster Misse p.t., der er der rigtig rav i den.
I søndags var jeg inde at se Clara Pontoppidan i *Skærmydsler*, som var en hel stor oplevelse, utroligt som den gamle dame kan endnu, der var ikke et øje tørt da hun bagefter stod alene på scenen og blev hyldet. Derefter gav de en fornøjelig *Graduation Ball*, så det var en rigtig god regnfuld søndageftermiddag. Bodil Udsen, Ghita Nørby og jeg gik så på Brønnum og spiste indtil de skulle ud på Allé-Scenen, og da dagen

nu var så godt igang gik jeg med endnu engang for at se dem i *Cabaret*, hvilket så igen affødte at vi da måtte spise natmad hos Bodil – til kl. fire. Med hensyn til den udvekslingsrejse til Sydney i dec. vil I af mit sidste brev kunne se, at det kommer til at ligge meget tungt, da der i den periode er hele to forestillinger. Der bliver ikke meget tid til ferie i det kommende år, bortset fra det lille smut til Paris i juni, og om alt går vel en lille tur til London i efteråret. Det havde ellers været ideelt, da en måned ikke er så længe, men det er desværre for længe til den tid. – I nat efter at have været til *Tristan og Isolde* tager jeg båden til Aalborg for lige at se hvordan den tager sig ud inden den skal ud at rejse, og i øvrigt er den udspillet i Aalborg lørdag aften. Der går rygter om at *Hamlet* skal gæstespille på det kgl i sept, men derudover er alle andre rejseplaner svævende. I Paris skal vi spille fem dage. I eftermiddag kommer instruktøren Henning Ørnbak, som jeg skal lave *Onkel Vanja* med for Det danske Teater, jeg var ellers lige ved at sige nej fordi vi ikke kunne blive enige om prisen, men da det er et dejligt stykke, orkede jeg til sidst ikke at skændes om fem hundrede kroner, og det kunne blive sjovt at prøve en turnéforestilling osse. Den skal snart være færdig og jeg har ideen allerede. Det sprøjter ud p.t. som nævnt står en del af *Skærsommernatsdrøm*, og nu er en del af *Rosenkrans* osse så vidt. Det skyldes nu at jeg her har plads til mine modelkasser, og kan gå fra den ene til den anden, når jeg har lyst, det store besvær starter først når der skal laves kostumer.
– Med hensyn til skrivepulten vil jeg nok få svært ved at anbringe den samt udnytte den, men en engelsk kommode ville være rar.
Så vil jeg slutte for idag.

De kærligste hilsner.
Lars.

*

København den 11. juni 1969

Kære mor og far.
Tak for brev. Nu er det omsider blevet sommer i det ganske land, – det er herligt at være scenograf i sit lille atelier, lyst og venligt, solen kan anes gennem ruden, den ene forestilling efter den anden bliver færdig. Nå, jeg plejer jo ikke at nægte mig noget, så jeg har da fået lidt farve,

Lars Juhl ved sin scenografimodel til *Onkel Vanja* på Det Danske Teater. Fotografi 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

men man var jo osse kommet til at se ud som udskidt æblegrød i denne lange vinter.
Så nærmer tiden sig, hvor vi skal til Paris, eller rettere, hvor jeg skal afsted, for det der synes det naturligste i verden, at jeg skal med for at sætte op, hvad jeg osse mener er nødvendigt, har man i Aalborg ikke bestemt sig til – endnu. De undskylder det med at budgettet er for stramt til at der er råd til at jeg kommer med. Nu får vi se om de dog i den 11. time ikke ombestemmer sig. Men jeg er ret så skuffet derover. Dog kan jeg flyve med gratis i det charterfly der er bestilt til personalet, så jeg har reserveret plads, så jeg under alle omstændigheder får den uges ferie og bare kommer væk hjemmefra tegnebordene. Og hvis jeg

kan holde mig borte, vil jeg intet have med det at gøre, bortset fra at gå til premieren på Odeon teatret. Det er ikke fordi vi er blaserte, men Kaspar og jeg orker ikke rigtig at den skal til Paris, vi tror nemlig ikke, at det der var sensation i Aalborg vil være det i Paris, jeg tror de får et ordentlig drag over nakken, Pariserne har altid været uvenligt stemt over for ikke-parisere. Men Ebbe Langberg og Lars Passgård kan jo ikke få nok, de bader sig i spot--lights, solo, og dog har Kaspar og jeg en stor del af æren, vi slår bare ikke så meget på tromme, men vi mødes altså i Paris – afgang søndag den 22. kl. 22, hjemkomst den 29.
Her i huset er der blevet arbejdet hårdt, for at kunne tage afsted, *Onkel Vanja* er færdigbygget og tegnet og afleveret og i dag havde jeg Neergaard til sidste gennemsyn af dekorationen så den nu osse er færdig, og den er blevet meget spændende, Preben er meget begejstret, så nu håber jeg at hans instruktion kan hamle op og ikke skærer alt ud i pap. Nu kan jeg gå i gang med de 35 kostumer, samtidig med at jeg er godt i gang med *Rosenkrans*..., så der er ved at gå hul på bylden til næste sæson. *Vanja* har været dejlig at lave, osse Henning Ørnbak er meget glad, men jeg skulle alligevel ikke have taget den for 10 dage efter jeg havde sagt ja, ringede Sam og spurgte om jeg straks kunne lave noget for ham til det kgl., desværre, men han havde sagt at han ikke ville noget i denne sæson, så det er hans egen skyld, at han ombestemmer sig. Nu har jeg til næste sæson fået ialt elleve tilbud, det er sgu meget pænt.
Megen festivitas foregår der ellers ikke, bort set fra at Allé-Scenen hos Bent Mejding havde 100-års jubilæum, så der var jeg inviteret til stor festforestilling, med en del taler, morsomme og mindre morsomme, *Cabaret*, som den aften var lang og uoplagt, samt stor nattefest på Frederiksberg Rådhus, som tegnede kommunalt og kedeligt, men udviklede sig til at blive ret forrygende, med en pragtfuld kold buffet og strømme af drikkelse, så det var meget sen morgen før jeg steg hjem i Taxa. Men det er skønt at feste lidt ind imellem alt sliddet.
Slut for denne gang – hvor er det dog glimrende at mor er begyndt at friske sin gerning op igen, og lave noget der har hendes helt egen interesse og som ikke er statstjenestlige pligter, bravo, det gir mange kræfter.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 1. juli 69

Kære mor og far.
Det var rart at være ude de otte dage, men det var skønt at komme hjem, det er så trættende at være i Paris, og endnu mere når man er dernede med eget teater. Det endte jo med at jeg ikke kom med på kommunens regning (men Kaspar da heldigvis), så jeg kom kun med i maskinen gratis. Søndag morgen tog jeg dagbåden op til Aalborg, for at have en hel hviledag på et dæk, jeg var nemlig fuldstændig kørt i sænk, dødhamrende træt, efter i den sidste uge at have lavet kostumer til *Skærsommernatsdrøm*, endda kun i blyant som diskussionsskitser, nu følger farverne. Jeg anbragte mig først i min køje siden i en dæksstol, og det er vel første gang i mit liv at jeg rigtig har forstået kriminalromanens betydning i ferieland for travle mennesker. Kl. 10 lettede vi, hele kompagniet, som i de tre timer turen varede sandelig havde sat sig for at starte flyvende, så der var nogen vaklen i le Bourget, og nogen fugtighed bag vesten, som der osse var det udenfor. I Paris styrtregnede det fra vi kom og to dage frem uafbrudt i tove. Det var lidt svært at få hotel kl. to nat, men det lykkedes til rimelig pris på Boul Mich, 4. sal med balkon og udsigt ned til vort teater, og efter beskrivelsen af de andres hotel skal jeg være glad for, at jeg ikke var på kommunens regning. De startede to dages prøver og har haft et hyr med at få det til at fungere, jeg mødte tit og ofte nogen der kunne berette, men jeg havde sat mig for at jeg ikke ville sætte mine ben på scenen i de dage, selv om jeg var såre vild derefter og mange gange kredsede omkring teatret. Istedet drev jeg lidt rundt, meget ikke thi alt sejlede jo, det var om at komme ind på de små steder, lange frokoster og middage med et par små journalistpiger fra Aalborg og B.T. og dirigenten Jens Schrøders kone, Estrid, så det var særdeles hygsomt og passede mig fortræfteligt, ikke for meget kultur bare slappe af. Iøvrigt var der nærmest intet af interesse, næsten intet teater, slet intet der var spændende at gå til.
Premieren oprandt tirsdag aften, jeg havde da fået billetter. Det var jo et noget større teater end i hjembyen, meget smukt rødt plysteater, fyldt op med ¾ publikum, inviteret, det meste, scenen så da meget pæn ud, under de givne omstændigheder, og egentlig ikke værre end jeg havde

forestillet mig, der var nogle bommerter især med lyset, nå tilfreds var jeg ikke, men det kunne nok ikke være blevet anderledes med mindre vi havde lavet en hel ny *Hamlet*. Men til premieren spillede de ikke særlig godt, det virkede noget hult, der var jo et meget større rum at fylde og det er svært. Jeg var noget pinligt berørt, selv Passgård var ikke helt god, men de kom da igennem de tre timer og publikum klappede i de små hænder og råbte bravo, som det nu hører sig til i Paris. Men nogen succes blev det ikke, og det havde jeg nu heller ikke ventet. Pariserpressen dukkede op i spredt uorden, der var ikke rigtig nogen der vidste at vi var der, selvom vi stod på alle plakatsøjlerne, anmeldelserne var noget lala, bortset fra en som var afsindig begejstret; hvor jeg fik en masse roser. De øvrige aftener var der ejheller mange menesker, et par hundreder så det har været lidt tomt, men de viste dog nogen begejstring og vi fik da medalje for at have været den bedste forestilling i denne sæson på Teatre des Nations. Teatret gav efter premieren middag ved midnatstide nede på en meget glimrende resaurant, og så varer det jo let til den lyse morgen. Om torsdagen gav Tuborg en stor bespisning ude i Boulogneskoven efter midnat med tre retter mad og diverse, og da vi endelig kom hjem på venstre bred var der ikke meget stemning for at gå til ro, for det havde jo alligevel været en af de officielle, og det er ikke særlig morsomt med taler etc. Iøvrigt skal jeg hilse fra Mogens Hermansen. Den aften havde jeg der jo havde fri, hvor de andre spillede, været sammen med Estrid Schrøder til en pragtfuld koncertopførelse af Berlioz' *Trojanerne* i Radiohuset, hvor Regine Crespin sang hovedpartierne, og hun var som sædvanlig hele rejsen værd, det var nok den største oplevelse jeg havde i Paris i denne omgang – og så måske Vanessa Redgrave som *Isadora Duncan*, men den har I selv set nu, så den behøver jeg ikke anbefale.

Mod slutningen af gæstespillet var jeg ved at blive lidt træt, for det blev ustandselig nattekomsammen, vi var altid nogen der traf hinanden efter teater tid, tilfældigt, så gik vi ud at spise. Jeg mæskede mig i snegle og hvidvin og havde det skønt.

Lørdag, dagen for hjemrejsen, blev lang for da opgav jeg mit værelse og fra kl 12 boede jeg ingen steder og vi skulle først køre til lufthavnen kl. 2 nat. Og da mærker man for alvor de i forvejen ømme, ømme fødder. Kl. 24 var vi igen til bespisning på teatret som afsked, en dejlig kold buffet, og som sædvanlig til alle de officielle, en allerhelvedes dårlig

rødvin, og der må franskmændene have været sultne (gratis måltid) for de raserede bordet før vi gæster havde fået sat en gaffel i postejen. Men vi kom da ud af byen og lettede udmattede kl. 4, ret tilfredse med at vi skulle tilbage. Paris havde været kold og grå med enkelte solstrejf, spillemæssigt havde det været en blandet modtagelse, officielt: en kedelig vin – ingen er skuffede, for det havde vi forudset, og så havde det været en glimrende experience.

Søndag morgen kl. 7 tog jeg med Schrøders hjem, fik en herlig morgenmad og et tiltrængt styrtebad og dampede så af med dagbåden for at hvile ud efter 24 timer uden søvn, jeg sov både ude og inde og fik en dejlig kulør.

Og så faldt jeg pladask for et skjønt farvelithografi af Jean Cocteau, signeret, som jeg tog med hjem fordi jeg mente at jeg måtte have noget at trøste mig med, da jeg ikke var inviteret og fordi jeg ville have noget til erindring om mit første gæstespil i Paris, og fordi jeg mente at det kunne der nok blive råd til. – Det mente skattevæsnet osse da jeg kom hjem, for da lå der brev om (jeg er ikke helt sikker endnu) at jeg fik dispensation fra at betale skat af forventet indkomst, hvilket jeg har søgt om, da jeg mener at jeg er berettiget til at blive betragtet som færdiguddannet student (altså i 67) uden at have tjent penge og ligestilles med andre danske stud.'er. Det går nok i orden – og så kan jeg osse få betalt en del af min bil.

Nu vil jeg slutte, og gå igang igen, imorgen kommer Kaspar så vi kan komme videre, men han skulle osse lige have fem dages ferie i år.

De kærligste hilsner
Lars

Vedlagt billede – anelsen af dekoration til *Onkel Vanja* i baggrunden.

*

København den 24. juli 69

Kære mor og far.

Der kom jeg ordentlig bagud med skriveriet, men når man pludselig øjner fem dages ferie, så bliver der ikke skrevet meget. Vejret var fint. Det lå sådan at Aalborg var begyndt at råbe på sin *Rosenkrans og Gyldenstjer-*

ne, jeg fik fat i Kaspar som sædvanlig med besvær og jeg kunne komme videre med det jeg allerede havde lavet, men da havde jeg osse været på vej i tre måneder, så der manglede ikke så forfærdelig meget (den bliver osse meget spændende, kommer til at ligne en anelse min første *Hamlet* fra Düsseldorf). Det hændte så, at vejret blev godt, hvilket er noget af en hændelse, og langsomt spirede ønsket om nogle dage ved vandet op, jeg pakkede i hvert fald det fornødne for at være garderet, og drog til Aalborg. Der glædede man sig til at få enormt meget at lave; Ebbe L. syntes det så godt ud indtil han hørte prisen, jeg forlangte nemlig ganske naturligt en kontrakt før de gik igang, og Ebbe hader at skrive kontrakter. Så var helvede løs og jeg låste modellen i pengeboks i to dage til jeg havde en skrevet kontrakt med underskrift. Ebbe var rasende, jeg ville blot have klare linier for så arbejdes der meget bedre og han skal vænne sig til at scenografer osse betales. Og urimelig var jeg ikke. Men scenemester, maler og snedker var venlige og villige og glædede sig nærmest, men det har nu taget mig et år at nå igennem denne kompakte jydske reservation, de har skulet meget, vi har skændtes meget, og først mod slutningen af *Hamlet*-indstuderingen, da der virkelig havde været krig, blev jeg accepteret. Jeg føler mig meget sejlivet. I Aalborg blev jeg et døgn, overnattede hos min costumière – og havde besluttet at køre ud til Lodbjerg til Erik og Gerda i håb om at de havde en ledig seng på godset. Og det var jo så herligt og det bedste jeg har gjort af rekreativt. De var alene derude og havde altså masser af plads og det er jo dejligt bare at traske rundt som det passer en. Det er lang tid siden jeg bare har boet hos en rigtig familie, hvor der spises tre gange dagligt, rigtig ferie hvor man ikke behøvede at tænke på sin eksistens, men langsomt sænkede sig ned i den størst, mulige afslappethed og sløvhed, sove, spise, sole, gå tur, gå i vandet. Og der er så meget plads, at man kan være i fred hvis man vil. Jeg fik lavet rammer til mine to billeder, som jeg havde malet for fem år siden deroppe af gamle brede fodpaneler som jeg så malede tachistisk i brunt og blåt, det tog tid, oceaner af tid, og de blev så fine at de måtte signeres, det blev til to billeder i eet eller en ung kunstners udvikling og frigørelse –, well de kom i hvert fald op at hænge igen. Og læste kriminalromaner. Så dukkede Asta Påbøl op med datter, de blev i to dage, skal hilse, de var meget søde osse, og da månen blev betrådt ankom Anette. Da havde tiden nærmet sig for min hjemrejse til de 35 kostumer til *Skærsommernatsdrøm*, men jeg hav-

Kostumetegning til *En skærsommernatsdrøm* på Nørrebros Teater, udført af Lars Juhl 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

de haft skønne fem dage på landet, det er det der er den rigtige form for ferie, rejser i storbyer må betragtes som arbejde. Jeg drog af og på hjemturen spiste jeg frokost hos Bodil Udsen, som spiller i Holstebro. Nu er jeg tilbage i Brøøøønshøj. Og har lavet otte kostumer. Jeg skulle helst være færdig den 1. aug., da begynder sæsonen og meget ro bliver der derefter ikke. Men jeg gør mig umage.
Tommy og Gitte skal omsider skilles.
Håber det med skatten går i orden.
Tillykke med barnebarnet.
Det er rart I kunne lide billedet, mormor syntes ikke det ligner.
Ellers alt vel.

De kærligste hilsner
Lars.

*

Kære mor og far.
Det var da så forhåbentlig slutningen på denne pragtsommer, det er jo håbløst at forbinde teater og sommer, så jeg har det meste af tiden valgt sommeren, svag som jeg er. Men jeg er da osse blevet fortræffeligt brun og det er ganske mærkbart at det osse har været godt for den indre balance, for jeg føler virkelig at jeg kan overse årets arbejde uden at få kuldegysninger ved tanken om døgnets korthed, bare det at kunne starte sin sæson på denne måde er godt, trætheden og anstrengtheden skal nok snart ukaldet vise sig.
Men der har dog selvfølgelig været gang i atelieret, til min egen ubeskrivelige glæde og stolthed. Fireogtredive farvetegninger med kostumer til *Skærsommernatsdrøm* som er blevet meget vellykkede. Jeg havde først lavet 34 i sort/hvid som jeg rent tegnerisk ikke troede jeg ville kunne overgå i farver, det var mig sådan et besvær at gennemføre det, ikke kun på grund af solen, men jeg ville prøve at lave et helt stort sæt gennemarbejdede kostumer (ofte er der kun tid til at arbejde direkte på skræddersalen) samtidig med at de som blade kunne have en kunstnerisk værdi (selvom jeg ikke kan li' at udtale det). Som kostumer betragtet, om de lader sig realisere, vil de være meget fantasifulde og meget spændende i forbindelse med dekorationen, Preben N. var meget glad og særdeles tilfreds med resultatet. I torsdags var jeg nede i Glumsø ved Ringsted hos Ole Sarvig og hans kone Helen, som skal være min højre hånd på kostumerne (Ole har nyoversat) og der var der ingen ende på begejstringen og i løbet af et øjeblik havde Sarvig arrangeret at de ubeset var antaget til udstilling i et supergalleri på Sankt Annæ Plads kort efter premieren i januar. Så nu venter jeg at høre nærmere fra galleriet. Men herligt er det da og dejligt at det osse med tegninger er kommet så vidt. Men nu skal den hele *Skærsommernatsdrøm* snart afleveres, og da vil alle problemerne starte med at få den gennemført for den er så speciel og mange kompromisser kan den ikke tåle, så den bliver meget dyr at lave. – Ind imellem har jeg osse fået lavet en del *Rosenkrans* med Kaspar, men den er vi nu ret vidt med, det der beskæftiger os er den forestilling til det kgl., *The Ruling Class*, som jeg skal aflevere 1. nov., som bliver så svær at jeg ikke helt kan se udfaldet, det bliver i hvert fald ikke det stykke de havde forventet at se, for for overhovedet

at begrunde at vi spiller det, må vi bygge helt om på det, men derom siden, iøvrigt får I det nok at se, hvis I kommer på homeleave, der er premiere i beg. af marts.
Sæsonen er ved at begynde, venner og bekendte er vendt hjem fra ferie og er startet på prøverne; efter flere måneders fravær fra teatret (en skøn fred) er jeg nu moden til at blande mig igen og sætte folk i sving. *Onkel Vanja* går sin gang, der har jeg ikke så meget at gøre, den bliver meget pæn forhåbentlig, men det store sus bliver det ikke, tror jeg, det er for begrænset at lave noget for et rejsende teater. Den er færdig den 16. sept. og har premiere i Haderslev den 20.
Birgit Nilsson sang aldeles pragtfuldt i Tivoli forleden.
Og Niels har fejret sin 30-års fødselsdag, – og maler bedre og bedre. Ellers er her ikke sket meget. –Juleønsker?, må jeg ikke nok vente en omgang til, det kan jeg slet ikke overskue i disse dage, og jeg fik jeres brev igår.

Slut for denne gang.

*

København den 5. sept. [1969]

Kære mor og far.
Tak for brev – håber kulsoen er blevet rask igen, og apropos "kulsoen, din mor du ikke har set i flere dage", så er det da pløk at komme hjem på leave midt om sommeren, hvor her virkelig ikke er en sjæl, men jeg kan godt se, at hvis I skal sælge den danske ost, som jeg jo ikke er vild med, bliver det vanskeligt. Bedstemor har blot flere gange spurgt og andre med hende. Om jeg har nogle gode stykker på den tid, er jo svært at sige allerede, men teaterdirektørene er så småt begyndt at røre på sig og desværre synes jeg det er lige lovlig tidligt at skulle begynde at planlægge sæson 70/71. Bjørn Watt Boolsen er ret vild med at jeg skal lave *Hadrian VII* til næste jul, men jeg har bedt om en måneds betænkningstid, da jeg ikke syntes stykket var rigtig godt og nærmest uspilleligt herhjemme, dog siger jeg nok ja, da jeg har læst Rolfe's bog *Hadrian VII* samt en biografi om Rolfe, hvilket har været den mest spændende læsning jeg i mange år har været igennem (meget anbefalingsværdige begge to), da jeg kan komme til at boltre mig i katolicisme og fantasi,

og da Ove Sprogøe skal spille Hadrian som jubilæumsforestilling. I har set det i Sydney, ikke? Sidste uge havde vi stort *Skærsommernats*-møde hos Preben N. med Sarvigs, Karen Marie Løvert, samt Thomas Koppel, som skulle præsentere sin musik, som Savage Rose og Anisette havde indspillet, og det tegnede osse skæppeskønt, og bliver dejligt i det hele der skal foregå. Bagefter var jeg med Sarvigs nede i galleriet på St. Annæ og der var overhovedet ikke nogen diskussion, der ville blive afsat tid til januar, så der bliver fernisering dagen efter premieren med 34 sort/hvide og 34 farvekostumer, andet har jeg ikke at udstille til den forestilling, men det er osse en lille lækker anretning.

Jens' flyttegods skal jeg nok få sendt afsted, jeg starter lidt nu med at ringe rundt til Danø, Sandagers, men hele næste uge har jeg *Hamlet*, som skal tilses til prøverne mandag og tirsdag, store prøver på *Onkel Vanja*, og male en forestilling til Kaspar og det kgl. som iøvrigt kommer til at hedde *Mylord*.

Og så pr. 1. okt. flytter jeg fra Brønshøj til St. Kongensgade 50, 2. sal. Det var jo egentlig ikke meningen at jeg skulle blive her i lejligheden så kort og det er osse lidt synd, for det var en udmærket lejlighed der var god og ejendommelig nok, men antallet af legende og larmende børn har taget fusen på mig i de sidste mange måneder, der er en skrigen og græden og råben på moar fra morgen til aften, så jeg har haft på fornemmelsen at bo lige lugt midt i en børnehave og dertil er huset så uisoleret og lydt, at jeg kan høre min rengøringskone, der bor på tredie, tænke at nu skal hun ned og muge ud hos Juhl, og så drage afsted. Så kan man sige at St. Kongensgade må være lige så larmende, men der er det kun en konstant rumlen, som man blot optager i sig, her har jeg kunnet følge alt og høre hvert ord udenfor, så jeg ufrivilligt er blevet involveret i børns og deres forældres tale og aktiviteter. Da jeg så hørte om den nye, satte jeg lidt i gang for at få fat i den og det er nu lykkedes, og den er bare så pragtfuld at man skal lede længe efter magen til. En skøn femværelsers, fuldstændig istandsat og nyrestaureret, centralvarme, lækkert bad og køkken, herlig 1810 dansk empire, tre minutter fra det kgl., lidt dyrere end denne her, så det må da kun kunne blive til glæde, og efter 15. okt. har jeg jo kun i Kbh. at gøre, så jeg har endda overvejet stærkt om den lille bil ikke skal sælges, for der bliver den kun til besvær og for dyr. Jeg er som et lille barn af begejstring og da jeg har ret travlt sidst på måneden og jeg selv flyttede sidste gang, er det blot

om at bestille flyttefolk, så jeg ikke skal røre en finger. Jeg har osse lyst til at bo midt i byen nu, efter to år i periferien.
Nu slut for i dag, jeg skal klædes om, så jeg kan drage i det Kgl. for første gang i denne sæson til Flindts ballet til *De Musketerer*, som efter sigende mange steder fra skal være noget arge L... Dagen efter: Det var en lang aften, man faldt næsten ned af stolen af kedsomhed. Uvedkommende.

De kærligste hilsner
Lars

Jeg ser, at Arne Dyhrberg skal være ny Zoo-direktør.

*

Aalborg 5. okt. 1969

Kære mor og far.
Jeg ser med skræk at det er ved at være meget længe siden – som osse nævnt i jeres sidste brev nå men det kan nu kikse når man både har premiere, arbejde i Aalborg og en flytning at udføre. Det kan osse være jeg var træt af jeremiaderne over at vi sjældent skrev, hvad jeg ret betragtet ikke er helt enig i; måske ikke helt så ofte som i Viborg, men til gengæld mere end dobbelt så lange. Som regel. *Onkel Vanja* havde så premiere i Haderslev d. 20. sept., men for første og forhåbentlig osse sidste gang var jeg ikke selv til stede dernede, da jeg havde nok at se til i Aalborg og da jeg sådan set var helt færdig – men det er ligesom om barnet aldrig bliver født, hvis jeg ikke følger med hele vejen. Det var noget mærkeligt at konstatere en lørdag morgen, at i dag skete det, især da selvsamme morgen var en dagen derpå fra en premiere her i Aalborg (musicalen *Cabaret*). Sandelig skal det siges, at den fik en ublid medfart selvsamme *Onkel Vanja*, den blev godt rakket ned overalt bortset fra skønne Lene Tiemroth, som blev rost til skyerne, men god var hun så det bragede. For mit eget vedkommende er der ikke meget at berette, jeg syntes selv at det efter omstændighederne var blevet udmærket; det er vanskeligt at blive helt tilfreds når det skulle kunne pakkes sammen hver aften og rejse videre. Mange af mine tanker var lykkedes godt og jeg vil kunne arbejde dem endeligt ud i en eventuel anden Tjekhov senere. I sammenhæng med denne forestilling skal jeg så måske være

glad for at jeg ikke er blevet omtalt med et eneste ord, men det kan jo heller ikke være en Tolver hver gang. Der er så mange omstændigheder der gør at man bliver nævnt stort, som regel når det meste i en forestilling er godt jf. *Hamlet*. Og hellere gå unævnt hen og så blive omtalt i forbindelse med *Rosenkrans & Gyldenstjerne.* Apropos *Hamlet*, så var det på Det Kgl. Teater en bombesucces, fem totalt udsolgte huse og vi kunne have spillet i Kbh. i tre mdr, der var næsten billetpanik i storbyen. I modsætning til Paris hvor jeg syntes dekoreren så mindre spændende ud, så passede den på ny scene aldeles fortræffeligt, enorm og pompøs og kunne nemt have været lavet dertil og det tekniske var en fryd. Men det er rart at den nu er udspillet for alle parter, det er så spændende at lave en ny forestilling efter *Hamlet* og vi glæder os over arbejdet, som er lige så kompliceret som *Hamlet*. Vi håber inderligt at det må gå ligeså godt om end det er svært at skulle overgå den. Jesper Langberg og Morten Grunwald skal nok blive skæppeskønne og som kronen i ensemblet har vi til Hamlets minimale rolle fået Lars Passgaard med igen, hvilket gør det en tand morsommere og mere konsekvent. I aften er jeg kommet herop igen for at overvåge i mit pedanteri at det bliver som jeg vil have det, for selvom mange af kostumerne er fra *Hamlet*, så skal der ændres meget og Kaspar har fået indlagt et helt hof igen som jo osse skal have nogle klude på og statisterne skal i denne omgang i hvert fald osse se godt ud i en lille menuet. Den kommer ikke til at ligne meget den *Rosenkrans* I så i Sydney. Ca. den 20. okt. er der premiere og før tager jeg ikke til Kbh. *Skørsommernatsdrøm* har jeg sat i gang på alle værkstederne, så den passer sig selv lidt nu. Heroppe må jeg så om aftenen tegne *Mylord* som jeg ikke når at blive færdig med til 1. november, den er lidt forsinket og lige efter 1. nov. starter jeg på den til det Ny Teater, hvad det så bliver – et lystspil sikkert, men jeg trænger osse til at være lidt morsom i kulissen efter al denne alvor. Og før jul skal osse den til Bent Mejding være færdig. Så skal jeg blot være opsynsmand i foråret. Jens' flyttegods skulle være afsendt nu med ØK's Pretoria afg. 9. okt fra Kbh. direkte til Vancouver.

Og jeg selv er flyttet ind i St. Kongensgade i tirsdags og det var en sand fryd om end jeg langt fra er kommet i orden, det må vente til sidst på måneden. Det var skønt at have flyttefolk denne gang som bare pakkede og bar, så jeg kunne sidde med hel ryg og friske lemmer. Det er dog utrolig så meget man har efterhånden. 32 kasser fyldte de til min

forundring, der kommer ikke til at se bart ud og om der gjorde, gør det ikke noget i de skønne rum med deres paneler, stuk og feltede vægge. Det er virkelig en ønskelejlighed at gå rundt i og det bliver rart når tegnebordene kommer i orden. Motorlarmen fra gaden er ikke noget der generer, er fredeligt efter ugerne i Brønshøj; det vænner man sig meget hurtigt til, og så det at man er midt inde i byen, det er bare at gå ud ad døren, så står man der. Det ta'r 2 min. til Kongens Nytorv. Tirsdag morgen da jeg kom derind satte jeg bilen og har ikke rørt den før her til morgen da jeg kørte til Aalborg. Ellers er jeg gået og har taget bussen og har været meget tilfreds dermed. Men mere om lejlighed og Kbh. når jeg er tilbage, det er alt sammen så nyt endnu og jeg mangler at få pakket ud.

Hermed slut for denne gang; godt jeg slap for at tage stilling til julegave.

De allerkærligste hilsner Lars.

*

København den 25. X. 69

Kære mor og far.

Så lykkedes det Kaspar og mig atter engang med snore og trisser at gøre os spændende bemærket med *Rosenkrans og Gyldenstjerne er døde*. Anmeldelserne i går var absolut over forventning, og jeg vil tro den kommer op på højde med *Hamlet*, hvad der jo må siges at være nær toppen af succes. Der har i de fleste aviser været megen begejstring og der hvor det var så som så, var de sædvanlige steder, der altid er imod; dog har der ikke været meget at råbe hurra for i denne sæsonstart, så det er kommet os til gode.

Selv synes jeg det er en bedre forestilling end *Hamlet*, men det er nu svært at afgøre på denne afstand, og trods tekstens forskelligheder, har de fået megen samhørighed, og publikum har virkelig følt sig forkælet ved at genkende mangt og meget fra deres elskede *Hamlet*. Pressegeneralprøvepublikummet kunne deres Shakespeare og *Hamlet* og Kaspars instruktion på fingrene, der var en klukken og velvilje, som jeg aldrig har oplevet det, de var virkelig alle som håndplukket og det er nu af vigtighed ved sådan en lejlighed. Men vi havde osse givet dem det helt farverige og varierede teater. Det der på det Kgl. og sikkert osse i Syd-

Skuespillerne Morten Grunwald (1934-2018) og Jesper Langberg (1940-2019) i *Rosenkrans og Gyldenstjerne er døde* på Aalborg Teater. Fotografi 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

ney, har lydt som ordskvalder, fik her sådan en vægt og betydning, alle sad på pinde af spænding, og jeg må indrømme at jeg dagen før havde forestillet mig det modsatte. Så langt ude i tovene har jeg ikke været før, så nær nulpunktet har vi ikke været, med så megen ballade og uvilje med nogle værre teaterkrukker som Jesper L., men især Morten Grunwald. De har sandelig ikke været rare overfor Kaspar, har ikke troet på ham, været ondskabsfulde og ikke til megen hjælp. Teknisk set gik det osse med mange vanskeligheder og tidsmangel. Dekorationen lykkedes over forventning, malersalen havde sandelig oppet sig til denne gang og havde lavet mig en bagvæg i renæssancegyldne farver, lidt henad min første *Hamlet* som I har set på sort/hvid fra Düsseldorf blot glattere og en smule mere ejendommeligt uhyggeligt, den fungerede storartet og behøvede næsten ikke at blive belyst, kun få forandringer fra gang til gang, da den blev brugt til det hele. Vi havde forestillet os at store dele af *Hamlet* skulle have været brugt, men før vi næsten havde [havde] fået kørt den ned, kasserede vi det meste og det blev til tre

søjler og et stykke væg, det var yderst tilstrækkeligt. Kostumerne var taget fra *Hamlet*, til *Hamlet* afsnittene, mens der til *R & G* og skuespillerne var lavet nye, ligesom, der til stort hof på tyve, som kom ind i en pragtfuld menuet, var lavet overdådige og dejlige ting. Denne gang ville jeg nemlig ikke føle mig tvunget til at spare som vi var nødt til på det sene tidspunkt. Det var en meget svær fødsel, og jeg var nødt til at bo i Aalborg i sytten dage, hvad der indtil nu er toppen, men kors et race og slid i døgndrift, heldigvis at det så lykkedes så strålende. Det var hårdt, men hvor er det dog en oplevelse at arbejde sammen med Kaspar, vi harmonerer så utroligt godt og fra gang til gang bliver det osse bedre og ordfattigere. Nu er jeg blot kommet noget bagud med vores nr. fem, *Mylord*, som jeg skulle have afleveret den første november, men som nu må vente en uges tid. Jeg har den nogenlunde i hovedet, vi har osse snakket om den i en papmodel, og det forekommer at blive meget mærkeligt og spændende, nu må jeg skynde mig med den, og så over til Aarhus, hvor han snart går i gang med *Volpone*, og resten må så laves når prøverne starter på det kgl. i begyndelsen af januar.

Tak for jeres lange breve, det er da noget værre noget med UM, men det bliver vel lkke så galt at I skal flytte, nu I har det så rart. Men jeg må indrømme der er osse nogle ordentlige avisskriverier om rutteriet i UM på udepost, men det er ligesom om, at det er hver gang der er mangel på stof, så er det oplagt emne. Bjørn Wiinblad har endnu ikke givet lyd fra sig, det sker nok heller ikke, iøvrigt kender jeg hans nevø, som er teaterhistoriker, ret godt, så der er ikke lang vej hvis det skulle være. – Med hensyn til afdrag af billån, vil jeg så snart Erik S. kommer fra efterårsferie overføre 5.000.– og resten følger så meget snart efter. Jeg håber det går sådan; der har været lidt lavvande på gr. af flytteriet, men det lader til at ændre sig nu, da jeg kom hjem til Kbh. i morges lå der såmænd og utroligt nok en check fra skattevæsnet på. 4100.–, som de mener jeg har betalt for meget det første år, ja jeg kan ikke finde ud af det, men de er med tak modtaget, og de resterende 5000.– kommer så når jeg forhåbentlig om kort tid får solgt min bil. Hvad er renter?

Håber I har modtaget interviewet med mig fra Aalborg, som jeg syntes var ret udmærket af et sådan et at være, der var ikke særlig mange bommerter og jeg fik sagt en hel del gode ting om mit virke som ikke mange ved meget om. Billedet så lidt hærget ud, så slemt er det ikke i vir-

keligheden, selvom jeg var i en anstregende dag og nat periode. Jeg har det fortræffeligt, om end jeg i dag er meget træt, det er vel reaktionen.

De kærligste hilsner og god ferie.

Lars.

Telefon 11 22 89

*

København den 27. nov. 69

Kære mor og far.

Så må I snart være ved at være hjemme igen fra jeres lange og som jeg kan se af breve og kort dejlige ferie i det nordlige Australien. Det må jo have været herligt at få set så meget af det store og afvekslende land, fra kortet til morgen kan jeg se at det må være aldeles skønt, postkort lyver sjældent omend det er svært at tro, at der kan være en sådan farvepragt, men det ville nu nok være lidt langt at tage for at opleve, og megen tid tager det osse.

Her i landet er det blevet koldt, men rart, desværre er man ækelt nok allerede begyndt at jule på hvert et gadehjørne, det er bare om at lukke øjnene og vente til den 24., for endnu, om nogensinde, er der ikke tid til den slags. Det fyger om mig med dekorationer i en uendelighed, det er som om det altid hober sig op på en gang. Pludselig er alle bestemmelser taget endegyldigt og det skal afleveres i en fart, og det jeg var færdig og forud med for et par måneder siden er nu langt bagud. *Skærsommernatsdrøm* skrider fremad dyrt og rædselsfuldt dejligt, med ligeligt tryk på alle ord: det kommer til at koste det hvide ud af øjnene, det er et stykke der ikke lader sig sammenstykke af lånte klude, men skal laves fra top til tå, og det er alt sammen svært at lave, med det sædvanlige besvær med primadonnaer og andet godtfolk (derfor rædselsfuldt, men dejligt), og jeg følger det meget ind imellem. Heldigvis har jeg en god hjælp i min costumiere fra Aalborg som er flyttet til Kbh, hun laver en del af tingene, hende har jeg hele sidste år oplært til at forstå hvordan jeg vil have det, og er for mig på nuværende tidspunkt guld værd, hvis blot man kunne ha to-tre af den slags, var det en lettelse, men det tager meget tid at opdrætte. Dekorationen går det osse godt med, og jeg er spændt på om det opfyldes, hvad jeg har fantaseret over. Ind imel-

lem alt dette har jeg nået at aflevere Kaspars *Mylord* til det kgl., selv om der mangler megen samtale, fordi han sidder og laver *Volpone* i Aarhus, men det er sådan at de godt kan gå i gang, de tredive kostumer var en hård nød at knække, dem har han ikke set endnu, men skulle de ikke være helt rigtige så er de i hvert fald bleve gode tegninger, det var osse så jeg var ved at gå i gulvet af anstrengelse. I øvrigt gør det næsten ondt efterhånden at tegne de kostumer, det er så forbandet vanskeligt, bl.a. fordi man skal nå at gennemleve personerne på forholdsvis kort tid, og det er ikke ligefrem de mest almindelige, så der er ikke noget at sige til at man selv går og blir lidt underlig gag-gag, men til gengæld er det en del af det der gør opgaverne så spændende at beskæftige sig med. Så har Knud Poulsen da endelig kunnet bestemme sig til hvad han vil spille, – spørg mig ikke, for titlen kender jeg ikke, men det er stykke af Leif Panduro, han sidder stadig og skriver på det, jeg har læst de 50 sider, og jeg skal iøvrigt aflevere det på lørdag 28. XI, altså i overmorgen, model og skitser, der skal være premiere midt i januar, falder sikkert sammen med Shakespeare, Ebbe Langberg skal sætte i scene! Det kalder jeg hurtig udrykning, men det har nu ikke været særlig vanskeligt heller og dertil kommer at det morer mig at lave en sådan en midt i alle de store vanskelige og problematiske ting, det er godt at efterkontrollere at der stadig er så meget overskud at ryste ud af ærmet, det skal bare være godt og smukt og lækkert og festligt og funktionelt, voila. Og på Det Ny Teater er det intet problem[,] der har jeg mit bedste team. Lad os se hvordan det spænder af. Lidt mindre hastesag er den til Bent Mejding som hedder *The Loves of Cass McGuire*, hvor Bodil Udsen skal ha hovedrollen, den skal først ud af huset midt i december!, men det går i ret normalt tempo, for det læste jeg i foråret, har haft det i baghovedet lige siden og nu har jeg haft samtaler med Bent. Det er [et] ganske pragtfuldt stykke, jeg glæder mig meget til at lave det, men det gør jeg egentlig over det hele. Når jeg kommer op omkring jul letter det kreative race lidt, så skal jeg gå og tilse opsætningerne, det er jo fire ialt her i foråret, og jeg kan begynde at tænke på næste sæson, som er godt i støbeskeen, jeg har skrevet kontrakt om to stykker på Folketeatret: *Hadrian VII*, nov. 70 og Et Rifbjerg, marts 71, og et er sikkert på det kgl. i efteråret 70 med Kaspar.

Megen tid til fjasen efter *Rosenkrans og Gyldenstjerne* har der som det ses ikke været, men jeg har da både været adskillige gange i teatret, bl.a. til

En skærsommernatsdrøm i Malmø, som bestemt ikke var særlig god, og Besekows blændende *Fangerne i Altona*, hvor jeg bagefter var til fest hos Susse Wold og Erik Mørk. I december må jeg så selv have lavet nogle små hyggelige middage i min skønne ovale spisestue, jeg skylder både til den ene og anden. I det hele taget er jeg ved at komme lidt i orden herinde, det er meget herligt at bo her, det er en glæde at arbejde i disse rum og meget tidssparende for jeg kan sætte til møde hos mig med instruktørerne, og jeg har ikke langt til mine mange arbejdssteder, det kan jeg gå for det meste. Nu mangler jeg kun en rengøringsdame og få bilen solgt, hvad den osse blir meget meget snart, men priserne er dårlige, så jeg må kigge mig godt om, så jeg ikke taber for meget på den.
Slut for denne gang, jeg skal til Jørgen Bender for at tale kjoler til Vigga Bro og Marlene Schwartz

De kærligste hilsner
Lars

Må jeg ikke snarligt få nogle nye forkølelsespiller???

*

København 12. XII. 69

Kære mor og far.
Det blev så jul igen – der er langt mellem dem, disse juler, når de så endelig kommer er det som havde det været i går. Og det er lidt banalt. I har sol & varme, vi har kulde. Rigtig glædelig jul begge to. Jeg går ud fra I skal have gæster som sædvanligt, så der ikke bliver alt for tomt borte fra de spredte juhler. Det er svært at afgøre, hvor jeg er henne, men jeg har lovet at tage til Kolding om end jeg ikke aner hvornår og hvordan, i denne travlhed op mod jul ville jeg næsten allerhelst gå i seng og sove, jeg kunne trænge til det, men så bliver der en hylen og skrigen selvom hun sidder derovre med en stor børneflok. Ja, livet er underligt. For det meste.
Jeg kommer ikke sovende til mine forestillinger, det er i døgndrift, især med kostumer til *Skærsommernatsdrøm* og især efter at Jean Voigt har lavet de mest gudeskønne ting til *Kong Johan* på det Kgl. har jeg måttet svinge pisken så de kan blive ligeså gennemarbejdede. Udstillingen

med skitserne bliver den 10. januar, dagen efter premieren, sikkert meget lækkert og stort og dyrt; for at jeg osse kan tjene lidt på dem og ikke kun galleriet, selvfølgelig med risiko for intet at sælge, men jeg skal nu heller ikke leve af det. Jeg regner med priser fra 600. - - 1200. – alt efter billedet. Deraf skal galleriet have 40% (det er meget normalt) og det får man katalog, lokaler, pressemeddelelser etc for. Jeg glæder mig meget, det er sjovt at prøve en gang og billederne kan ligeså godt komme ud at cirkulere i stedet for at blive stablet i en uendelighed. Og så må jeg prøve at vænne mig til tanken om ferniseringen hvor man skal tage imod gæsterne og svare på mange spørgsmål. Og da det er en teaterbegivenhed med mange indbydelser vil det være for at blive set og ikke så meget for kunsten de kommer.

Ellers styrter jeg fra det ene teater til det andet og haver ikke megen anden tid. Niels & jeg var dog sammen til en skøn torsdagskoncert med Mahlers 7. symf. i aftes, som vi var meget glade for begge to. Britt skulle heldigvis ud til pigeaften, så det passede mægtigt at vi fik en herreaften med pålæg om at komme lige hjem bagefter til te. Herligt at vi stadig har lejlighed til dejlige stunder. De har det godt, Niels slider hårdt i det og har fra tid til anden de uundgåelige depressioner, dem skal vi jo igennem, og så havde de ikke taget ham med på Efterårsudstillingen, så han solgte ikke noget. Men ellers er de søde og varme som altid.

Så vil jeg ønske jer en rigtig hyggelig fest under hvilke former I nu vælger.

Håber julegaverne er ankommet – jeg har endnu ikke læst dem.

De kærligste hilsner fra Lars.

1970 *Det var saftsuseme skrap og uforskammet kost*

*

København nytårsdag 1970

Kære mor og far.
Endelig et pusterum at skrive i – det er nytårseftermiddag, der er ret stille udenfor, alle ligger vel og sover nattens udskejelser ud. For en enkelt gangs skyld er jeg uden de sædvanlige tømmermænd og rystelser selv om jeg først kom i seng klokken syv, men jeg drak nu osse kun hvidvin og røg meget lidt og nu slipper jeg for at rive den første januar ud af kalenderen. Rigtig mange ønsker om et godt nytår sendes I på selve dagen, det er dog en herlig ting at starte et nyt år, det frisker, gevaltigt op.
Og tusind tak for de mange dejlige julegaver, jeg syntes de flød i en uendelighed, bolcheglassset med agaterne er ganske herligt, hvor er det nogle skønne stene og det passer smukt til lysestagen – desværre var nr. to stage totalt gået itu på rejsen, det er hvad der kan ske, men ærgerligt er det. Bøger og whisky – tak. Og så er der forslaget om at vi mødes i Amerika til sommer, det ville jo være sjovt, gamle bedstemor tød og syntes det kunne være alletiders, hun formelig trippede rundt af iver for at fortælle, men lod mig alligevel læse det selv, – men det er jo et grusomt tidspunkt for mig 1. aug., om ikke det værste, så er det dog lige præcis starten på sæsonen, hvor alt starter, jeg tror ikke engang det kan klares med rigtig planlægning, lad os nu se hvordan det kommer til at ligge, jeg har jo heller ikke min sæsonplan i orden endnu, men kommer der et stykke der i førstningen, så tager jeg det, for ellers bliver det en enorm dyr rejse, det kan måske opvejes ved at Skærsommernatsudstillingen bliver solgt, hvis der overhovedet er nogen der vil sætte penge i de tegninger. Men skulle det gå helt galt, kan jeg nok komme over at hente Jer i London et par dage. Det er svært at få alle brikker til at falde som man selv vil.
Og tak for pillerne, det var ellers lige ved at de kom for sent, lørdag og søndag var der stærkt optræk til influenza, men den gik forbi, så jeg kunne tage til Kolding på 48 timers visit, heldigvis fik jeg et par dage før lyntogsbilletter, så jeg gjorde mig det behageligt på en 1. kl, i øvrigt var der ikke mange mennesker med, rart, og jeg nåede lige frem til kl. fem inden vi skulle på Karlshøj, hvor der var det sædvanlige jule-

halløj med god mad og drikke og en flåen i julegaverne, vi nåede knap at komme rundt om træet, før børnene rigtig kom igang, og jeg bliver mere anti-julet, og man er jo nærmest tvangsindlagt til at deltage, men det bliver ikke bedre af at jeg var dødhamrende træt og det er ikke ferie for man skal være så underholdende hele tiden. Nå, men det var nu meget hyggeligt og sent blev det inden bedste og jeg kom i seng, for vi sad og snakkede til halvtre, så næste dag var hun godt træt og jeg lod hende tulle rundt, så hun kunne være frisk til mosteren kom om aftenen. Hende hentede jeg så ved toget og var så med Jens og Eva hos Tranberg, hvor jeg skulle vises frem. Anden juledag blev jeg så hos de to gamle søstre, den ældste er nu ret strid sådan en hel dag, der er det nu rart TV eftermiddagsfilm det bryder det lidt, – og så tog jeg lettet tilbage til Kbh.

For der har jeg nu måttet lægge en masse kræfter, de kan jo ikke finde ud af noget, det er dårligere end Aalborg når det er værst, så jeg har stået i dage og nætter og malet og sprøjtet kostumer for bare at have antydning af chance for at få det til at se ud som planlagt. Det er for ringe og sløvt og ukvalificeret. Den første kostumeprøve i mandags var nok det værste af den slags jeg har været ude for, jeg var overalt, alle flåede i mig, i hinanden, og i deres tøj, alt var halvfærdigt og ikke særlig godt så jeg var helt knust bagefter. Selvfølgelig skal det nok komme i orden men det er blot lidt sent, det blir et for stort nervepres for alle, der er alligevel kun en lille uge til premieren, og den blir slem den tid. Jeg kunne dog ane at der var flere af kostumerne der var rigtigt tænkt, så jeg håber det går mig godt, jeg har arbejdet så længe med denne forestilling og den betyder så meget for mig, at det ville være en stor synd om den gik i fisk. Fredag den 9. – og den næste dag er der fernisering på St. Annæ Plads fra 15-18 og jeg har lavet en indbydelsesliste som var det en societybegivenhed, tout Copenhague, om de gider komme, jeg vil være tilfreds med tre hundrede, så kommer de osse til at stå på nakken af hinanden. Den fest glæder jeg mig meget til, det er da altid en anledning.

Min lille bil er solgt omsider, jeg måtte helt til Faaborg med den for at få den enorme sum af 7.000.–, her i byen ville de overhovedet ikke eje den, der er et stort lager brugtvogne efter det skattefrie år, så jeg skal være lykkelig til og så var det kontant. Skidt jeg har jo haft megen glæde af den, nu havde jeg ikke brug for den mere, så var det bedre at slip-

pe af med den så den ikke stod og rustede endnu mere op og jeg skulle alligevel snart have den hovedrepareret, så det var det billigste, – så nu får I de resterende 5000.–
Så slut for i dag, jeg skal tænke på kostumer til Det Ny Teater. De påtænker premiere den 25. jan. – det er snart – men det holder nu heller ikke, det er osse en rodebutik p.t., men jeg har mine skønne teknikere, de kan selv – næsten.
Endnu engang rigtig godt og sundt nytår.

Kærligst
Lars

*

København den 24. jan. 70

Kære mor og far.
Så er det endelig dagen efter, og der er lidt tid at skrive i efter måneders uafbrudt arbejde, søndage inklusive, – der er over en måned til næste premiere. *Skærsommernatsdrøm* og nu *Bøh-sa'e tågehornet*. Fra en strålende success til en buldrende fiasko uden sidestykke.
Skærsommernatsdrøm lykkedes over al forventning, roserne dalede smukt ned over os, publikum klappede i deres små hænder og vi var inde og bukke, bedstemor kneb en tåre og alt var herligt, jfr. Billed Bladet (det lyder usandsynligt, men jeg havde ikke fået en dråbe, vi var lige ankomet til Palmehaven, – senere drak jeg porter og spiste østers med engle i øjnene, derefter en lille dans, ----iøvrigt var der billede af jer i Sydney i samme nummer). Det er skønt når så svær en ting, som man i 1½ år har vidst man kunne snuble ganske meget over, går hen og bliver en succes, og på premiereaftenen blev så al besværet gravet ned, alle genvordigheder glemt, for kors hvor det har været et slæb uden lige, jeg har selv måttet lave en masse selv, sprøjtet og malet kostumer, når de ikke kunne, måtte jeg og da jeg ikke havde prøvet det før, måtte jeg hurtig lære det og gøre det som havde jeg aldrig lavet andet. Ærgerligt er det ikke at have kvalificret hjælp, de kunne være ligeglade, det ville være mig der ville få på nakken, det var kampen for min lille ære – 18 timer i døgnet, jeg nærmest boede på teater. Anmeldelserne var enor-

me osse til mig, mimose som jeg er har jeg jo siden vendt og drejet ordene og fundet ud af at der var nogle spidse negle hist og her, men det er alligevel uden interesse i denne store sammenhæng, jeg selv syntes at det var lykkedes helt tæt på tanken med det, bortset fra et par kostumer som skulle have været bedre lavet, alt andet fungerede godt, og folk strømmer til.

Vi festede derefter, jeg havde besluttet ikke at blive sent, så jeg ikke kom helt klatøjet til ferniseringen næste dag. Malene Schwartz og jeg ville have østers, det fik vi og jeg drak tre porter hele natten, men nåede sågu' ikke i seng før ¼6 alligevel. Hjem at sove fire timer, restaurere krop og sjæl, ned på galleriet for at sørge for det sidste, – tænk at man med alt det andet osse havde kræfter og kunne nå at lave en udstilling! – det var hængt meget smukt op i to lokaler i galleriets skifterammer. Galleriet gav lokaler og folder og pressemeddelelser mod 40% af salget – jeg gav vinen. Priserne var alt for høje, mellem 500.– og 1200.–, men det var gjort meget bevidst, enten eller, – og der blev da heller ikke solgt et eneste, det er da konsekvent. Der er dog en mulig køber, nemlig Teatermuseet, som har ytret ønske om at få den hele samling, hvis de kan få Carlsbergfondet til at ryste ud med pengene, men til den tid er der ikke udstilling mere, og jeg kan sætte prisen ned. – Og så strømmede de til fra nær og fjern, det var en anledning til at se vennerne og det blev da osse en dejlig fest, der har nok været ca. 300 gæster, de drak godt af vinen og hyggede sig, på et tidspunkt stod de på nakken af hinanden. For mig gik det meget afslappet selvom det var et job at skulle sige godda og farvel i en uendelighed og de ville jo alle tale og ønske tillykke. Søstrene Larsen var på en måde højdepunktet for mig, de havde jo simpelthen haft deres livs oplevelse igen, jeg havde givet dem billetter til premieren, bedste kom straks, de havde ikke sovet hele natten og de kom jo osse tidligt ned i galleriet som to skolepiger [med] røde kinder, fugtige kinder af strålende tårer, i grå og sort persianer og med hver sin langstilkede rose, de var slet ikke til at stå for. De blev længe og drak pænt, og der var flere der kom hen og sagde, de mente der var noget af min familie tilstede, så andre havde osse haft glæde af dem. Fra tre til seks varede det, klokken over syv gik de sidste med over i Nyhavn for st spise. Jeg havde det udmærket, omend jeg havde stået i fire timer og drukket hvidvin, jeg var sulten og træt, så kl. 25 gik jeg ud som et lys i min seng og sov i tolv timer. Men det havde været et pragtfuldt døgn.

Bøh-sae tågehornet af Leif Panduro og Bent Christensen. Den havde jeg lavet lidt ind imellem. Ret hurtigt viste det sig at det var et meget dårligt stykke, som blev skrevet mens der blev prøvet, hvad man skal undgå på så stort teater, men det lykkedes nu heller ikke. De sidste to uger har jeg vidst det ville blive en dunderfiasko, jeg har været ret flov, og havde jeg ikke om nætterne arbejdet med Kaspar på *Mylord*, havde det slet ikke været til at bære. Men som forudsagt: jeg har ikke læst magen til nedrakning og det er ikke gået ud over skuespillerne og mig, ikke særlig meget i hvert fald, når kritiken bliver rigtig sur, så langer de lidt ud på må og få, men de der har fået på snuden er Knud Poulsen, Bent Chr. og Leif Panduro, så det batter, og det ender jo nok med at der ikke kommer et øje og man må lukke – og lukkede teatre er triste. Jeg sørgede i hvert fald for til pressegeneralprøven at få mit honorar, så jeg ikke sidder på gaden, når eller hvis udbetalingerne stopper. Når man skal have på tæven så hellere så stærkt som nu og på sådan noget, jeg har længe stået for tur, for der er jo en hakkeorden og kan denne gælde for en omgang, så er der lidt håb for *Mylord*, som ligger mig voldsomt på sinde, den er fantastisk svær og meget egenartet, går det godt, bliver det alle tiders forestilling. 7-9-13.

Vi er i fuld gang med prøverne, og Kaspar har det rart på det Kgl., hele holdet med Bodil Kjer i spidsen er meget oplagte, så der skulle blive premiere i midtet af marts. Den til Bent Mejding er osse godt igang, så dem skal jeg gå, og se til i den næste månedstid, det må så være de to sidste i denne sæson, måske, for der [er] noget med sidste forestilling i Aalborg, et Jean Anouihl-stykke med Kaspar, men jeg håber lidt på at det ikke bliver til noget for jeg kunne godt trænge til at holde inde for i år. I februar skal jeg lave *Hadrian VII*, den skal heldigvis først afleveres til maj.

Skulle det blive muligt at få passet ind, vil jeg på fredag tage fire dage til London, blot for at komne lidt væk og se noget nyt, en anden by andre mennesker, andet teater, jeg håber det går i orden, der kan let komme noget i vejen med alle de småting til Kaspar og Mejding. Een lang week-end bliver det nok bare.

Så må jeg slutte, jeg er lidt træt, selvom det ikke blev sent, der var ikke noget bagefter, jungletrommerne havde jo dundret hele dagen i går, alle vidste besked, og det havde blot gjort alt samvær pinligt. Så har jeg prøvet det med, og da det ikke var et væsentligt stykke, har jeg det gan-

ske fortræffeligt nu – bortset fra lidt flovhed over hvad man dog kan blive rodet ind i.

Mange kærlige hilsner
Lars.

*

København den 21. febr 70

Kære mor og far.
Ja, tiden forsvinder sandelig mellem fingrene, når man har travlt. Tak for brev i går og tillykke med barnebarnet, nu er det snart ved at blive en stime!, men godt at det gik fint. Navnet er da pænt, især på engelsk og til det efternavn. I får noget at dikke-dikke til sommer.
Og jeg kom selvfølgelig ikke til London, pludseligt efter *Bøh-hornet* var der nogle dage, hvor jeg troede jeg skulle splittes af træthed, og gik på hvilekur istedet for. Jeg gad næsten ikke gå eller stå sådan havde de to premierer taget på mig, og samtidig dermed blev jeg deprimeret over at være blevet rodet ind i Bøh-foretagendet, som dog var lavmål af et stykke, så fra nu af hvis det på nogen økonomisk måde kan lade sig gøre, skal det ikke gentage sig, det er spild af gode kræfter, og netop det stykke for meget i sæsonen. Jeg fik sovet ud på et par dage og vågnede op som en Herkules, og da viste det sig, at der slet ikke ville have været tid til at tage nogle dages ferie. Der er så meget at lave på *Mylord* på det kgl., det er så svær og kompliceret en forestilling, at det er godt jeg bor lige om hjørnet, for hver morgen er min vandring ned over Kongens Nytorv op på malersalen og til skrædderne. Kaspar og jeg har haft det noget besværligt derinde, vi har jo grebet stykket lidt uventet an, og fortolket det som vi nu mente det burde være, stik imod alle andre, så vi har stået så ensomt som ingensinde med et bombardement uden lige, den har endda været lige ved at blive lagt på hylden for evigt, men i den sidste tid er det som om brikkerne er ved at falde på plads som de var tænkt. Siden vil det vise sig om vi havde ret. Siden er nu blevet flyttet til den 21. marts. Det er nok den sværeste opgave vi nogensinde har stillet os, man må sige vi har strammet den meget siden vi begyndte at lave teater sammen på *Pensionatsværtinden*, denne gang har det været

drøjt at holde troen oppe hos ham, som hver dag blev bestormet af et stærkt sæt kgl. skuespillere.
Så er det ulig lettere ude på Allé-Scenen, der går det meget skønt let, det er heller ikke den mest komplicerede opgave, sværest var det at udtænke den og få den tegnet og bygget, siden har de med stor dygtighed bygget og malet den, så Bent Mejding og jeg imorgen, søndag, kan begynde at lave lys, selvom der ikke skal være premiere før 17. marts, og med denne velordnethed kan man sagtens have to premierer på en uge i marts, men så er sæsonen osse slut.
Jeg troede egentlig at jeg skulle have været til Aalborg med Kaspar efter *Mylord*, men grundet hr. Langbergs og mine små uoverensstemmelser i efteråret, bliver det ikke mig, – og heldigvis, for jeg har ikke kræfter til at være på teater mere i år, nu vil jeg have tid at gå og tegne nogle nye forestillinger. Og jeg har ikke tid til Aalborg i øjeblikket. Jeg er godt igang med at bygge *Hadrian den VII*, som skal afleveres den 1. maj, og om alt går vel skulle den gerne være færdig allerede midt i marts, for lige så snart *Mylord* er færdig tager jeg omsider 10 dages ferie, et par dage til Düsseldorf og Køln, derefter påske i Paris og siden nogle dage til London, det kommer lige til at passe så jeg er hjemme ca. 1. april, klar til at bruge en kraftig måned til min sidste store og skønne opgave, næste sæsons første, med Sam Besekow, nemlig *Porgy and Bess* på det kgl. Det er ganske herligt og spændende, den kommer I til at opleve når I kommer hjem på ferie, men samtidig betyder det at jeg ikke kan tage til Amerika til sommer. Mormor kommer, så må hun være stand-in for mig, men den kan jeg ikke sige nej til, hverken af kunstneriske eller økonomiske grunde.
Ellers trækkes vi med en overdådig lang og tung vinter, den vil ligesom ikke rigtig holde inde, man blir så træt og dyster, det er som om både sjæl og legeme fryser, – trods jeres piller blev jeg sågu' osse forkølet, men selvfølgelig var det nok blevet meget værre uden. Men sol og varme trænger vi til, jeg drømmer allerede om sommerferiens fem eneste dage i Lodbjerg i juni. Men ens humør blir nu kvikket gevaldig op om morgenen i frost på Kongens Nytorv, det er jo bare så smukt, at det klarer en igennem den første del af dagen.
Preben Thomsen fik så endelig premiere på sin *Gyngehest*, som fik en ilde medfart, lidt uretfærdigt, men der er totalt udsolgt og man er ved at trække de hårde ord i land igen. Det var en udmærket forestilling,

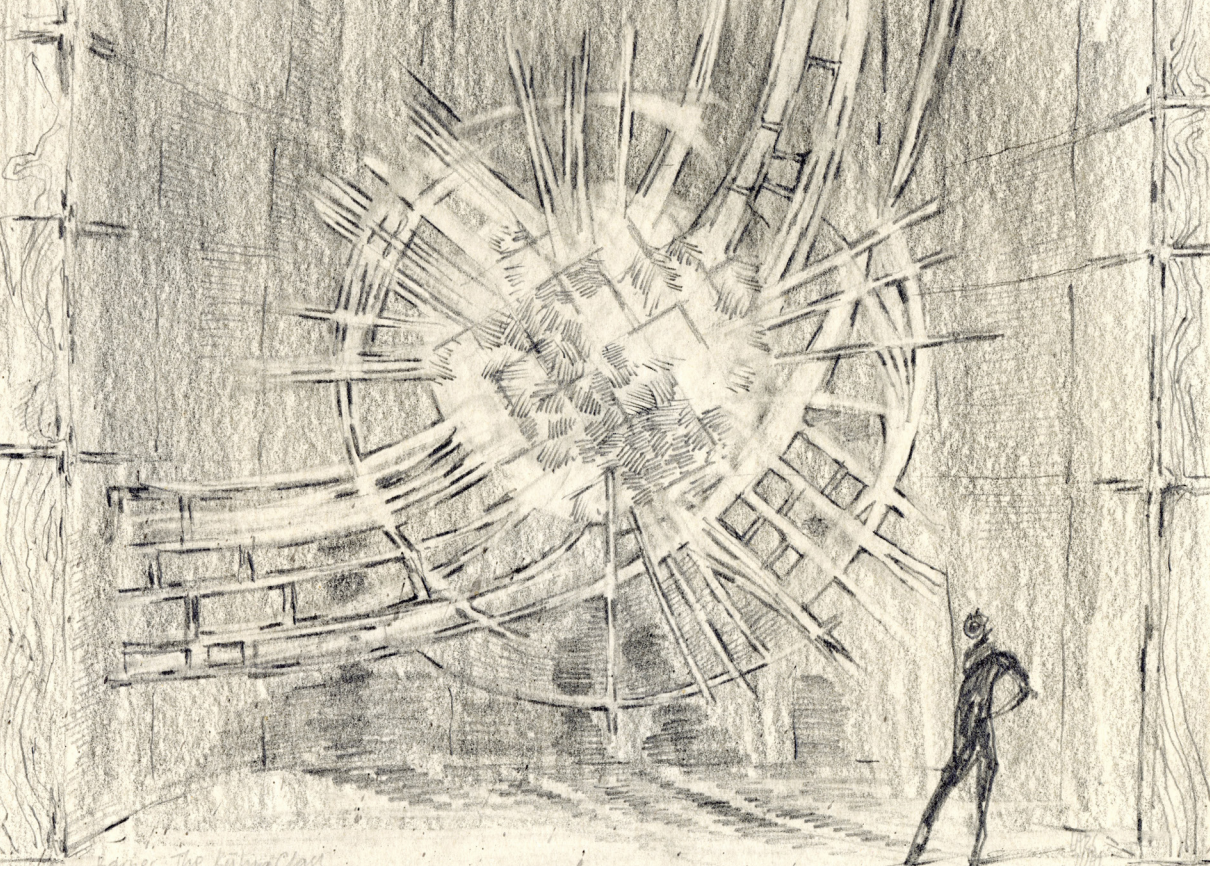

Scenografiudkast til *Den herskende klasse* på Det Kongelige Teater, udført af Lars Juhl 1969. Teatermuseet i Hofteatret.

bagefter var vi 80 til mad og drikke til den ganske morgenstund, – og det på en hverdag.
Slut for denne gang – ja, jeg skal nok se efter ØK-båden, glæder mig til at se hvad der er i pakken.

Kærligst
Lars

*

København den 12. marts [1970]

Kære mor og far.
Så er det ved at være så vidt, at den værste depression er ved at være overstået efter at *Mylord* faldt med et brag og nok så uventet trods alt besværet. Det har været ganske forfærdeligt at komme over, et død-

født barn der åndede lige til før det skulle ske. Hvordan og hvad der gjorde at den blev lagt på hylden er svært at afgøre selv for mig, men der må have været uoverensstemmelser mellem Kaspar og skuespillere, de har ikke kunnet nå at blive færdige til tiden og der kunne ikke gives mere tid, da det er en fabrik med streng produktionsplan. Det der nok slog værst, var at de syntes han havde misforstået stykket, hvad der overhovedet ikke var grund til at synes, han havde blot forsøgt at fjerne alle de floskler som de helst ville have boltret sig i – en lille sang og lidt benspjæt, som det osse godt kunne have været, men banalt og intet værd og uden slagkraft. Og så gik den Kaspar efter en forfærdelig sidste dag, to uger før premieren og noget mellem en¼ og en½ million kroner blev hældt ud – og det stykke kommer vel så aldrig op. Hvad det betyder for Kaspar ved jeg ikke helt endnu, han er engageret på det kgl. til næste år, men det er nok tvivlsomt at han kommer der, det tør de nok ikke, men en sådan begavelse og talent som han standser man ikke bare, det er jo osse spørgsmålet om det ikke principielt er det kgl. der er noget i vejen med, da det er 2½ gang det er hændt derinde i denne sæson.

Jeg må sige at jeg var ret intetanende, for det er jo ret tit man hører udtalelsen, at nu kan man ikke mere. Den samme morgen gennemførte vi en forberedende lysprøve, og da den var forbi drog jeg ud til Ungdommens Teater, for siden at vende tilbage for at male de sidste ting og sætte prikkerne over i'erne. Nu har jeg haft sådan et mas med at få det alt sammen gennemført, det har taget enorme samtaler at få lavet en meget spændende dekoration, der skulle kunne gøre mærkelige ting, vende og dreje, gå op og ned, meget havde jeg måttet gi' afkald på, men både Kaspar med sine skuespillere og jeg med mit ser slutbilledet og måler afstanden dertil, de andre ser kun hvor de er, det gør at det trods mange afkald kan lade sig gøre, – og da braser det hele. Da jeg kommer tilbage hen på eftermiddagen glad og veloplagt, alle mine brikker passede pludseligt på sekunder og minutter den efterfølgende dag skulle alt stå på scenen og ville kunne fungere, jeg kom ind på malersalen – der var som blæst, totalt ryddet op. Nu havde det taget måneder at komme så langt, og på ganske få timer havde man fejet, vasket, skuret og skrubbet, slukket og var gået, – blot henne et sted i et hjørne anede jeg en bunke af det der havde været mit. Slut for det jeg havde set som sæsonens forestilling. Trekvart års arbejde, næh, man skal al-

drig ønske nogen at komme ned med nakken. Premieren faldt ved lønningskassen. Hellere nogle fiaskoer, end en forestilling der ikke bliver færdig, det er den psykiske afbygning der er lige ved at få en på Sankt Hans. Man står bare og basker så underligt i luften og stivner så ganske langsomt, og når man så er rigtig frossen spænder man rulleskøjterne på og vælter ud i byen, jo, jeg mistede min form for barn, plus en fa'ens masse royalties, men det er jo den risiko man løber.

Heldigvis at der så kommer en lille premiere her den 17. marts på Allé-Scenen, lille og lille er så meget sagt, det kan gå hen og blive alle tiders, superveninden Bodil Udsen er meget fantastisk, og den har været dejlig at være med til at lave, så jeg håber fortsat.

Med hensyn til det med tegninger pr. forestilling, bliver det nok lidt svært at opfylde, for der findes simpelt hen ikke malede scenerier, det meste af det bliver bare bygget i model, og alle de tegninger der bliver lavet, der er det kun et lille kvadrat der har noget med et stykke at gøre, alle de små kvadrater fra tegningerne samler jeg så i mit hoved og derved opstår en dekoration. Så er der naturligvis nogle kostumer, men dem ændrer jeg osse så meget på indtil premieren, at de ligner udskidt æblegrød i forhold til virkeligheden. Prisen ligger på de 500.– desværre, men når man hænger i den evige eksistensielle trussel og lige har mistet 10.000.–, som man iøvrigt skulle have levet af sommeren over, kan det ikke blive meget mindre, men vi kan tale om det, blot jeg hader abonnementer, for man [ved] aldrig hvad man får.

Eksistens til trods, så tager jeg til London den 18., dagen efter premieren på *The Loves of Cass McGuire*, – jeg må væk, ha' ferie og se nyt teater, jeg blir sikkert påsken over, da sker der ikke noget derovre og så kan jeg jo slentre langs Themsen og få nervesystemet igang den den rigtige måde. Jeg bor nok ude hos Robin Reilly, – hans bog om dansk modstandsbevægelse er udkommet, men jeg tror ikke den er gået så godt, mig kedede den lidt, men det er nu heller ikke min bedste læsning.

Slut for denne gang – kærlig hilsen

Lars

*

Kære mor og far.
Sneen fyger isnende om hjørnerne, der er hundekoldt, gråt og hvidt i gråt og bestemt ikke hvad man kunne forvente, når jeg nu har oplevet foråret i fuld[t] buldrende firspring i London. Det var trist at flyve hjem over Danmark og se de hvide pletter under sig. Det var mægtigt at jeg tog afsted langt om længe og med meget besvær de sidste måneder, det var ellers lige ved at nervepresset var blevet for stort, det med *Mylord* var ikke rigtig til at trække på skulderen ad, og den dag, den 21. III., da den skulle have haft premiere, var en sorgens dag, med mange vemodige tanker, men da havde jeg osse gået rystende rundt i tre uger. Nå, det går glimrende igen, det var jo en fornøjelse som det gik ude på Ungdommens Teater, godt at jeg gik og lavede den samtidig, det hjalp lidt på humøret, og selv om det ikke var nødvendigt, så sad jeg derude til alle prøverne og græd snot med alle de andre, for det var så sørgeligt – altså stykket – og Bodil Udsen var og er jo en skøn dame, helt i top og på mærkerne. Det der kunne være gået så grumme skidt blev alle tiders succes med masser af fulde huse. Bent Mejding fik bevist at han kunne meget mere end sit sædvanlige, der var ligesom om at der var gået et lys op for ham, han havde endda fået ny scenograf, som sad der tit og ofte og sagde hm, hm, for Bent har en så utrolig dårlig smag. Men han har imponeret mig meget og det har været en dejlig forestilling at lave. Søstrene Larsen havde jeg igen fået hevet i teatret, de havde glædet sig mest til *Mylord*, men det glemte de hurtigt, for de fik igen en af deres gode oplevelser og var begejstret. Så festede vi længe derefter til sent på natten og tidligt skulle jeg op, ud af vagten og afsted til London. Jeg fulgtes over med Bent, som skulle over at finde nye stykker. Anmeldelserne var fine, bort set fra Knud Schønberg i Ekstrabladet, der skrev: "For tiden bygger L.J. sine dekorationer op omkring en majstang midt på scenen. Hvad jeg ikke kan forstå er, at de behøver at være så grimme. Scenografien står meget lavt i Danmark. Men jeg indrømmer at dekorationen fungerer her". Men han har nu aldrig kunnet fordrage ligemeget hvad jeg laver, så så er det jo så ganske ligegyldigt, og i grunden ret så morsomt, bare de staver mit navn rigtigt.
Og så var det ganske pragtfuldt at komme tilbage til London, det er bare byen. Jeg var træt og nervøs og sov dårligt, så jeg tog det meget gelin-

de, det var for en gang en glimrende ting at bo ude hos Robin i Blackheath, stille og fredeligt, det hindrer at man kommer for sent i seng for de sidste tog går fra Charring Cross mellem tolv og et og jeg må sige jeg havde ikke lyst til at føjte sent ude, og der var dage hvor jeg slet ikke tog ind til London, men traskede rundt i ro, nu kender jeg osse London så udmærket, så der var ikke noget at race rundt efter. Jeg fik selvfølgelig set noget teater i starten, skønne forestillinger, og selvom der var meget udsolgt, havde Bent Mejding gennem forbindelser, korruptionen bestod i pornohefter som åbenbart må stå højt der, skaffet billetter til de to mest eftertragtede nemlig Marlows *Edward II* og Shakespeares *Richard II* med en fantastisk skuespiller Ian McKellen, så allerede samme aften for vores ankomst så vi *Edward II*, hvilket var rystende godt, sikke en spiller og ensemble, det må siges at være noget af det bedste jeg har set, og jeg var glad for at jeg i min nervøsitet for ikke at få det at se, havde bedt Robin om at prøve at få billetter, og han havde så igen til næste aften, så jeg fik den at se to gange, hvad der kun gjorde det bedre. To dage efter så jeg så *Richard II* med den samme skuespiller, men selvom det lå lige så højt i karat, var *Edward* dog langt det bedste. Ind imellem så jeg *Hair*, som jeg kendte herfra, men som var ganske uigenkendeligt, og nu ved jeg godt I har set den i Sydney og syntes det var ganske forfærdeligt, men mødes vi i London i efteråret og den stadig går så vil jeg da foreslå at vi ser den igen, for det var osse en mægtig oplevelse, så vittigt, morsomt og fantasifuldt, musikalsk, beskt, den kunne nemt tåle at blive set igen, for her i byen var den kedsommelig og larmende, der var det et festfyrværkeri. Så så jeg selvfølgelig *Hadrian VII*, som jeg godt kunne se, nu da jeg var færdig med min egen, og der var et par kostumeting jeg skulle have fundet ud af, ting jeg ikke kunne få opsnuset her i landet. Jeg må indrømme jeg syntes det var en noget træg omgang, ret kedsommelig og uinspireret, og jeg er noget usikker over hvordan det vil gå her, for jeg synes stadig ikke det er så godt et stykke, men jeg blev helt pænt tilfreds med min måde at lave det på. De resterende kostumer fik jeg endda tegnet færdige i de dage jeg ikke tog op til London, det passede mærkværdigt ind i min afslapning. Den sidste store forestilling jeg så var en dejlig *Onkel Vanja* med en eminent Paul Scofield, som netop spillede den som jeg kunne ønske, i stedet for en lang trist affære, var det den rene komedie og meget morsomt, man

lo meget blandt det triste på en meget varmtfølt måde. Så jeg var meget tilfreds med udbyttet, det lyder af så meget, men i grunden så jeg ikke så mange stykker, men jeg orkede kun de bedste, og bortset fra et par koncerter, et par film og en stor Rodin udstilling, var jeg ikke særlig kulturel, men drev rundt og nød foråret, hvor man ikke behøvede frakke og tørklæde, alt blomstrede og skulle lige til at springe ud, og jeg må sige jeg kom i balance igen, så 2. påskedag syntes jeg jeg havde haft længe nok ferie og tog hjem med gode kræfter og veltilfreds og inspireret af de ting jeg havde set og oplevet.

Nu er jeg godt i gang med *Porgy and Bess*, jeg har malet en masse skitser og Sam er godt tilfreds, hvis det lykkes som han har udtænkt kan det blive en utrolig opera og jeg går og glæder mig meget over den (premiere fastsat til 30. sept. – foreløbig, men det skulle kunne holde), jeg er startet på modellen, men der bliver osse drøn på, da den skal være færdig til 1. maj.

Tak skal I have for de smukke glasting, de kom med skibet lige før jeg tog afsted og jeg traskede ud i Frihavnen en formiddag, helt ude på den yderste kaj i regn og slud, men da jeg aldrig havde været derude før, var det en meget spændende rejse, der er noget fascinerende ved et havneanlæg. Den grønne glasblomst er meget, meget smuk, det gør ikke så meget at den mangler en fod, den ligger lige så godt. I London har jeg fundet ud af hvordan den fungerer ved at være rundt på de forskellige antikvitetmarkeder, den tilhører nemlig en slags opsats med ialt fem lignende blomster i en skål af det samme glas, jeg så en del derovre, men jeg skal indrømme at en enkelt blomst er meget smukkere end hele sagen, det kan være en dag jeg finder på en holder. Den er jeg meget glad for.

På tirsdag skal jeg have både Niels og Britt og Kaspar og Vipsen til middag, jeg har besluttet at de skal træffe hinanden. De har det alle glimrende, Niels fik solgt et stort billede på Charlottenborgs forårsudstilling, samt nogle på en anden udstilling, og Kaspar synes at have det godt osse, han har sagt fra til *Dario Fo* på det Kgl. i efteråret, men vi har allerede noget andet her i byen i den samme periode, så det går nok alligevel. Men det bliver hyggeligt at se dem alle på en gang, selv om jeg skal stå og koge og svede over gasflammerne forinden, det er sgu vanskeligt at lave mad til fem.

Scenografiudkast til *Porgy and Bess* på Det Kongelige Teater, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

Slut for denne gang, når nu Pi og alle ungerne er rejst kan det jo være man osse hører fra jeg, man skal ikke kaste med bolscher når man selv bor i kræmmerhus.
An Australian was asked: Did you ever go to New Zealand? Oh yes, once, but it was shut!

Kærligst
Lars

*

Kære mor og far.
Ja, nu er det ved at være meget længe siden jeg har skrevet, tiden er fløjet afsted, og egentlig har jeg ikke haft lyst eller stunder siden jeg er vendt tilbage fra London. Der har været sådan et go i det, jeg har haft et overskud til at arbejde og buldre rundt som sjældent er, og det måtte jeg jo udnytte, især når det var ved en kæmpeforestilling som *Porgy and Bess*. Der må have været inspiration i luften, for lige siden starten af april og på ca. tre uger har det hele klaret sig næsten af sig selv, hovedet har været klart og hånden sikker, og selvfølgelig hjalp det at jeg anede hvad jeg ville lave før jeg tog på ferie, så den alligevel synes at have haft nogen fødselstid, men der er da kommet fire store dekorationer, i al deres enkelhed, samt henved 100 kostumer ud af det, til Sam Besekows store tilfredshed. Alle mine verdensrejser er blevet gransket for til fulde at finde alt det slum og ghetto, jeg har oplevet, fra Karachi over til Amerika og New York, og nu står den i al sin gru og skjønhed færdig til aflevering i morgen dekorationen og på onsdag kostumerne, som er det eneste farvefulde, men med så mange mennesker kan det osse blive et virvar. På papiret er det da kommet, omend det ikke er snit så meget som farveangivelser, og nok har det været et stort arbejde at få færdigt, men nu begynder det først rigtigt, når jeg skal ud at finde adskillige hundrede forskellige stoffer som på en upassende måde gerne skulle passe sammen. Det har været skønt at føle at der har været enormt med tid selvom der ikke har været det, alle brikkerne faldt på plads. *Hadrian* er osse færdig og skal nu blot rettes til, så det kan serveres ordentligt den 12., men så er næste sæsons forestillinger nr. 1 og 2 ude af huset og jeg kan starte og bruge en hel sommer til nr. 3 og 4. Nr. 3 er nu helt besluttet og med kontrakt på Det Ny Teater sammen med Kaspar at lave *Jeppe på Bjerget* med Buster som Jeppe. Det blir såmænd heller ikke kedeligt, for den er der næsten lige så mange der har lavet som *Hamlet*, så der drejer det sig osse om at slappe af og skabe en ny slags Holberg, uha, men jeg glæder mig enormt til at begynde en af de næste dage, – nr. 4 er som allerede omtalt Rifbjergs *Narrene*. Fire virkelig gode stykker, mere skal jeg ikke lave og mere vil jeg ikke lave næste år med mindre der kommer en lille og meget god ting til foråret. Det er herligt ikke at være rigtig på teater, andet end at gå og rådgive og jeg ser

frem til de næste tre måneder til næste sæson begynder. Det har sandelig været en ejendommelig, sjælden og spændende måde at komme igennem en grå og trist april, – og først i forgårs startede foråret.

Jeg var ikke klar over at I havde udenrigsministerielt vrøvl endnu engang, men af jeres sidste brev kan jeg se, at der har været rav i den igen og at der er ved at være klaret til Jeres fordel, hvad der er ret og rimeligt. Det er dog fantastisk at det kan blive ved med det chikaneri og det må have været meget nerveslidende i dette forår at skulle have hængende nu hvor I osse bor et sted I virkelig kan lide, men mon ikke osse en af grundene er, at ambassadøren sidder i et hul af en by til Canberra og bulderkeder sig, plus så selvfølgelig de gamle nag hos både den ene og den anden. Nu håber jeg for jer at der må blive fred i lejren efter alle de år. Jeg anede kun ganske lidt fra meget kort bemærkning i et brev og lidt fra Birthe, som i øvrigt osse fortalte at I nu havde lagt en rejseplan for jeres home-leave i eftersommeren. Et par dage i London håber jeg da stadig meget på, men det er svært helt at kunne afgøre på dette tidlige tidspunkt, ikke før sen august kan jeg få ordentlig besked, det afhænger nemlig af hvornår der skal være dekorations- og belysningsprøver, men det er selvfølgelig stramt, hvis I først kommer til England omkring den 10. sept.

Middagen med Niels, Britt, Kaspar og Vipsen gik ganske glimrende, de var meget glade for at træffe hinanden, maden var spiselig og aftenen meget hyggelig, så det var som det skulle være. Det er ellers svært at sætte mennesker fra dette kunstneriske milieu sammen for for det meste ryger de lige i totterne på hinanden, mangen en spoleret aften, men her havde jeg virkelig på fornemmelsen at det kunne gå godt. Kaspar har det fortræffeligt og nu går vi og glæder os til *Jeppe* efter vor triste *Mylord*, som i øvrigt kommer op på det kgl. til efteråret med Carlo M. Pedersen som instruktør og Erik Nordgreen som scenograf.

I går var jeg hele søndagen ude hos Birthe og Mogens og sidde i haven og nyde den første sol. De havde det rart og det var meget fredsommeligt at være på landet sådan en dag. Det bliver spændende om I får Marianne til Australien for så kommer Birthe derud på ferie, hun er begyndt at spare op.

Ja, det er sandt jeg har fået nyt overskæg, nye briller og meget længere hår, noget måtte der ske efter *Mylord* faldt, mormor er oprørt.!

Skuespilleren Ove Sprogøe (1919-2004) og scenografen Lars Juhl (1943-2022) under prøverne på *Hadrian VII* på Folketeatret. Fotografi 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

Så vil jeg slutte for denne gang, nu skal det sandelig heller ikke vare så længe igen.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 21. maj 70

Kære mor og far.
Tak for breve, penge og samtale på min fødselsdag. Det var nu sjovt at høre jer reelt fra Sydney, det er kun tanken om afstanden der forvirrer for I kunne ligeså godt have ringet fra Rådhuspladsen, og når der så er tre om røret kan det ikke nytte at spørge om man har oplevet noget spændende. Mærkeligt at I synes der er kort imellem fødselsdagene, jeg selv synes der er århundreder imellem hver gang, og jo bedre får man det, men ellers er jeg nu begyndt overhovedet ikke at gøre noget ved den. I år var vejret storslået som da jeg sidst havde pinsefø'da, da Jens og Eva blev gift. Først fik jeg læst min søndagsavis i Kongens Have og drog så endelig med spænding over på det nyåbnede Statens Museum for Kunst, jeg måtte lige stikke fingeren i jorden for at finde ud af hvad de havde og det var meget overraskende, mange fantastiske ting. Bare det at gå det løseligt igennem tog halvanden time. Niels og jeg har allerede planlagt at vi skal dyrke det meget her i sommer. Derefter fortsatte jeg i Kongens Have, så det var en meget stille dag. Først 2. pinsedag havde jeg Niels og Britt inde, men uden at sige noget.
De derpå følgende dage har været en skranten af den anden verden, og nu må jeg ærlig sige at enten løber virkningen tidligere ud eller osse er jeres forkølelsespiller ikke særlig ydedygtige, i hvert fald driver det af mig i en uendelighed og jeg har nu ligget i flere dage og følt mig som udskidt æblegrød.
Huset er totalt tomt for forestillinger, alle bordene er ryddet og her ser ret trist ud efter al den aktivitet. På det kgl. var de glade for *Porgy and Bess*, den er nemlig ikke større end at den kan spilles oftere, Besekow og jeg startede prøverne med sangerne i tirsdags, hvor vi præsenterede dem for model og kostumer og de klappede. Der er enorm forskel på sangere og skuespillere, Sam holdt en blændende indledning på 1½ ti-

me og de sad alle som forventningsfulde børn, totalt fascinerede. Venlige og varme. – *Hadrian* (prem. ca. 11. nov.) gik osse mægtig godt igennem hos Bjørn Watt Boolsen, jeg tror nok jeg tog fusen på ham, han fik i hvert fald ikke hvad han i sin vildeste fantasi (hvis der er nogen) havde forventet, ingen protest og den bliver endda dyr for ham. Men nu venter jeg blot på Kaspar om Holberg – jeg kan ikke finde ham, altså Kaspar; og siden skal jeg have samtaler med Carlo M. Pedersen om Rifbjerg, som er godt. Eller osse bliver det omvendt. (<= feber??)
Nu vil jeg krybe til køjs igen inden jeg drypper helt væk i sved, heldigvis regner det udenfor, men jeg er irriteret, godt jeg ikke har travlt.

Kærligst og tak
Lars.

*

København den 9. juni 70

Kære mor og far.
Puha, nu har vi da endelig fået ordentlig sommer, det buldrer los udenfor, stegvarmt og dryppende, men det er jo det vi har gået og håbet på i alle de lange vinterdage, så en ka' da ikke være bekendt at klage. København er dødskøn, smuk så det brager, herlig og grøn. Og nu har det endda stået på i over en uge, egentlig lidt lunt på en anden sal i St. Kongensgade, jeg kan da godt savne enten altan eller have, og megen enorm arbejdsinspiration er der nu heller ikke i dette vejrlig, vil man have del i solen uden at skulle rejse alt for langt må man smide den liden blufærdighed og lægge sig over på græsset i Kongens Have, adresse: Kongens Have til højre. Dejligt og brun blir man. Så så vidt der er tid er det over på maven eller ryggen, og det er ikke kedeligt, det er et helt fantastisk publikum med et utal af smukke damer, der nu i år simpelt hen har giet los og har smidt overdelen af bikinien, først var det en enkelt, nu kan man dreje sig alle 360 grader og det er hele vejen rundt, så alle hippierne, hash-piben går på omgang og røgen bølger lifligt langs grønsværden, så spriterne med deres papkasser med øller, så alle mødrene med tonsvis af unger og så alle os andre, hvis vi ikke dog kan regnes for tilhørende nogle af de andre grupper. Det er en mægtig oplevelse at være derovre, men meget når man nu ikke at få bestilt, lidt

læsning og et par småskitser. At lave teater når det er sådan er sågu ikke lige sagen og hverken Holberg eller Rifbjerg ligger usynligt med ved siden af. Så er der lidt tid om formiddagen og om aftenen og selvfølgelig nås det alt sammen, ideerne arriverer blot lidt langsommere, meget ferie har jeg alligevel ikke planlagt ud over nogle småture så dette må gælde for sligt. – I fredags var jeg oppe at snakke *Jeppe* med Kaspar som arbejder i Aalborg p.t. og vi fik da åbnet skakspillet, men endelige afgørelser har vi nu ikke taget, det er så forbandet svært med den Holberg, det er jo et stykke med så megen fortid og vi skulle jo gerne nå noget usædvanligt, jeg venter stadig væk på den store ide om den nogensinde kommer, det er en meget ulidelig tilstand at være i, og meget videre nåede vi ikke forleden, så nu har jeg osse åbnet spillet med Carlo M. Pedersen om *Rifbjerg*, han er lige gået og det gik mægtig glimrende, vi havde aldrig truffet hinanden, men jeg fik da solgt mange af mine tanker og ideer. Han er en meget behagelig og venlig mand og det skal nok gå godt.
For at I ikke skal være alt for nysgerrige, så er *Stille dage i Clichy* en aldeles kedsommelig og uerotisk film, der ikke er værd at være spændt på.
Jeg har genvundet mit gode helbred, det tog sin tid, så, der er ikke sket meget i den sidste tid, teatrene er lukket og alle er på ferie.
Jeg ønsker jer rigtig god tur til N.G. – Det bliver vel nok spændende.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 10. juli 1970

Kære mor og far.
Tak for kort fra det meget fjerne, sikke I får rejst nogle afstande i disse måneder – jeg anede ikke at en del af New Guinea var Australsk, men sligt kan man lære, når andre ta'r på tur og en anden en sidder og la'r sig nøje med landkortet, næsten da – en har jo dog været helt oppe ved Kattegat og nede sønden i Düsseldorf.?! Nå, forhåbentlig er I nu ved at være hjemme hos Jer selv med alle lemmer i behold og uden afgnavninger af mærkværdige eksotiske kannibaler. Kannibaler er vel altid eksotiske, gjorde vi det samme var vi bare nogle svin, forædte. Jeg ville

såmænd gerne have haft nogle af de skønne skulpturer fra et af kortene, men samme græshytte så nu ud til at blive anvendt til museum, hvilken herlig ornamental billedverden. Prospektkort er en god ting, der ser man de forunderligste ting og slipper for enten varmen eller kulden, slangekryb eller aggressive isbjørne – og får endda en hilsen med på vejen. Om et par uger kan I så starte på den lange tur mod Dannevang. Kan I ikke lige skrive nogle adresser, hvor I er at finde, både i Amerika og London. Mormor er ved at være rejseklar osse og glæder sig, men er lidt spændt, hun er jo ved at blive en ældre dame, så I må endelig ikke sætte hende til for meget, hun bliver let træt. Hun var herovre i sidste uge hos Moster Misse og som altid glædede hun sig tilbage til Kolding. Moster er nu osse så negativ i mange retninger, hun har tabt en del af livsgnisten grundet det sædvanlige bøvl med Hellerup, hun føler sig ene og forladt og går rigtig og borer i sin selvmedlidenhed og synes jo ikke hun har gjort noget der kunne gøre hende fortjent til sådan skæbne, så ind imellem går hun og lufter tanken om at sige verden farvel. Det er nogle skægge nisser, hver gang den ene er ude af stuen, får de lige luftet, hvor meget de synes den anden er faldet af på den, og så er der endda krudt i dem til mange år endnu.

I forrige uge kørte jeg en lille smule træt med min både Holberg og Rifbjerg, det ville ikke rigtig blive til noget med de gode ideer, selv om jeg prøvede at male mig godt ind i stoffet, sådan er det vist hver gang det bliver sommer, der arbejdes bedst når der er tryk på. Så jeg pakkede to tasker, fem skjorter, underbukser og sokker og tog på en lyntur til Tyskland for at besøge nogle danske venner i Kassel, bassangeren Ulrik Cold og hans kone Eva Deichmann, som er belysningsmester og costumiere, bl.a. hos Stig Lommer og Jytte Abildstrøm. Seks dage hurtigt ned at vende, det var meget opkvikkende og opmuntrende. Ulrik synger på operaen der og Eva var kommet til at sy hatte sammesteds. Vi havde tre meget hyggelige dage sammen, hvor vi rigtig fik strikket Tyskland og tyskere over nogle dejlige middage og god vin. Om dagen var jeg med på teatret og mødte flere gammelkendte kolleger. Thomas Richter-Forgách, som var den første jeg talte med på akademiet i D-dorf i 65, kulsoen var selv med på den tur, er dekorationschef og lidt af en stor kanon i landet, i hvert fald tit omtalt, ham fik jeg en lang sludder med flere dage i træk. Puha, jeg var helt udmattet, bare ved tanken om alt det de laver, 25 stykker om året, premiere ca. hver fjor-

tende dag, og så oser det af at være kunst med stort K uden en snus af humoristisk sans, hvert et sekund i ramme alvor; de er nu meget slaver og funktionærer for vorherre. En græker, som osse gik i klassen hos Otto og som osse er scenograf der, viste mig rundt på teatret, som var jeg hans elev, der aldrig havde set et teater indefra og forklarede mig meget indgående hvordan man bygger modeller, laver tekniske tegninger og tegner kostumer, alt i ramme alvor, jeg havde meget svært ved at holde masken. Da jeg fortalte at jeg lavede en fem seks stykker årligt småsmilede de, det var som de satte en ære i at nå så meget så muligt i stedet for så godt som muligt. Selvfølgelig strejfede vi osse emnet om honorarer, og da må jeg sige at smilet forsvandt, for de fik under det halve af, hvad jeg får. Om aftenen var jeg med Eva inde at se Thomas' *Titus Andronicus* af Shakespeare, som gik for at være månedens forestilling i Tyskland, og der var ikke gået et kvarter før vi næsten lå under sædet af kedsomhed, uspændende og udramatisk, ren attitude, og så varede den endda tre timer uden pause. Vi var meget opbragte og irriterede. Som Erling Schroeder sagde til mig fornylig efter en tur derned: De har de skønneste teaterbygninger i verden med alle mulige raffinementer, men de har intet at putte i dem. Og det har han ret i. Jeg blomstrede vældig op på de dage, jeg syntes de var så rige på oplevelser, det gav ordentlig kræfter igen. Derfra tog jeg over til D-dorf for at besøge nogle arkitekter samt naboprofessoren til mit gamle atelier på akademiet. De dage forløb nu lidt roligere, sådan da for igen mødte jeg en masse mennesker jeg kendte, meget tilfældigt, mennesker som i grunden ikke i det givne øjeblik på det sted skulle være til stede. Og dem jeg ikke havde lyst at tale med, kunne jeg blot gå forbi med meters afstand, for jeg må have ændret udseende meget[,] jeg blev i hvert fald ikke genkendt uden at give mig til kende. Düsseldorf var som den altid er om sommeren, regnfuld ad helvede til, og alt i alt synes jeg den var faldet lidt af på det, eller osse er København blevet så meget bedre.

Det er glimrende med sådan nogle små effektive ture, det gir mægtig inspiration og man når ikke at blive træt af at være gæst. En time efter at jeg var kommet ind med toget var jeg godt igang med at lave modelkasser og siden har jeg arbejdet koncentreret med Rifbjergstykket, hvor jeg regner med at være færdig med modellen en af de nærmeste dage, i store træk i hvert fald, så kan den stå og blive mørnet og forbedret i de næste måneder, den skal først have premiere til næste marts.

Egentlig skulle jeg have lavet *Jeppe på bjerget*, men jeg har haft svært ved at få Kaspar ud af busken, fordi han har været stærkt beskæftiget med et stykke i Aalborg, men jeg er da lidt af vejen, dog de ture derop for at snakke med ham har endnu ikke været særlig givende, så jeg håber snart at få talt med ham for det er jo en stor sag, som skal afleveres ca. september. Bagud er jeg i alle fald og der bliver drøn på i aug., hvis jeg skal nå det. Men sådan er det nu altid, når det er med ham og det vænner man sig til.
Her er meget roligt, alle er på ferie og det er om at udnytte tiden inden de 3. aug. begynder at råbe på en igen og man så skal rende fra det ene til det andet: *Porgy* og *Hadrian*.
Slut for i dag og rigtig god start på jeres Home-leave.

De kærligste hilsner
Lars.

*

København den 28. XI. 70

Kære mor og far.
Dav igen – støvet har lagt sig tykt på maskinen og violerne fra *Hadrian* er ved et være udgået, så det er vist på tide at få begyndt skriveriet, siden *Hadrian* og *Jeppes* begyndelse har der været gang i den – som altid. Ærlig talt, det tog mig en god uge og en god gang surhed at komme over de anmeldelser, det var saftsuseme skrap og uforskammet kost, det eneste sted jeg fik gode ord, var i Dramatisk Forum i radioen. Det er så luften går totalt ud af bunden på en, mange kræfter til at gå igang er der ikke, lyst slet ikke, det lader ikke til at det er mit år i år, der er rigtig skæbne på drengen, og man skal sgu tro stærkt og varmt, hvis man skal klare den igennem, – sa' De bølgedal. Og det åndssvage er at jeg synes selv jeg er blevet meget bedre end første gang. La' se hvor mange dage *Jeppe* blir bygget på. Men surhedsperioden varede ikke længe, jeg har det som blommen i ægget, frisk og meget veloplagt og nyder at lave teater, det er anstrengende og skønt at lave forestilling med Kaspar. Og de vil få en *Jeppe* som et overflødighedshorn med gode ideer. Skuespillerne er glade og begejstrede, det samme gælder teknikken og det er et godt grundlag for en spændende ting, – kryds fingre.

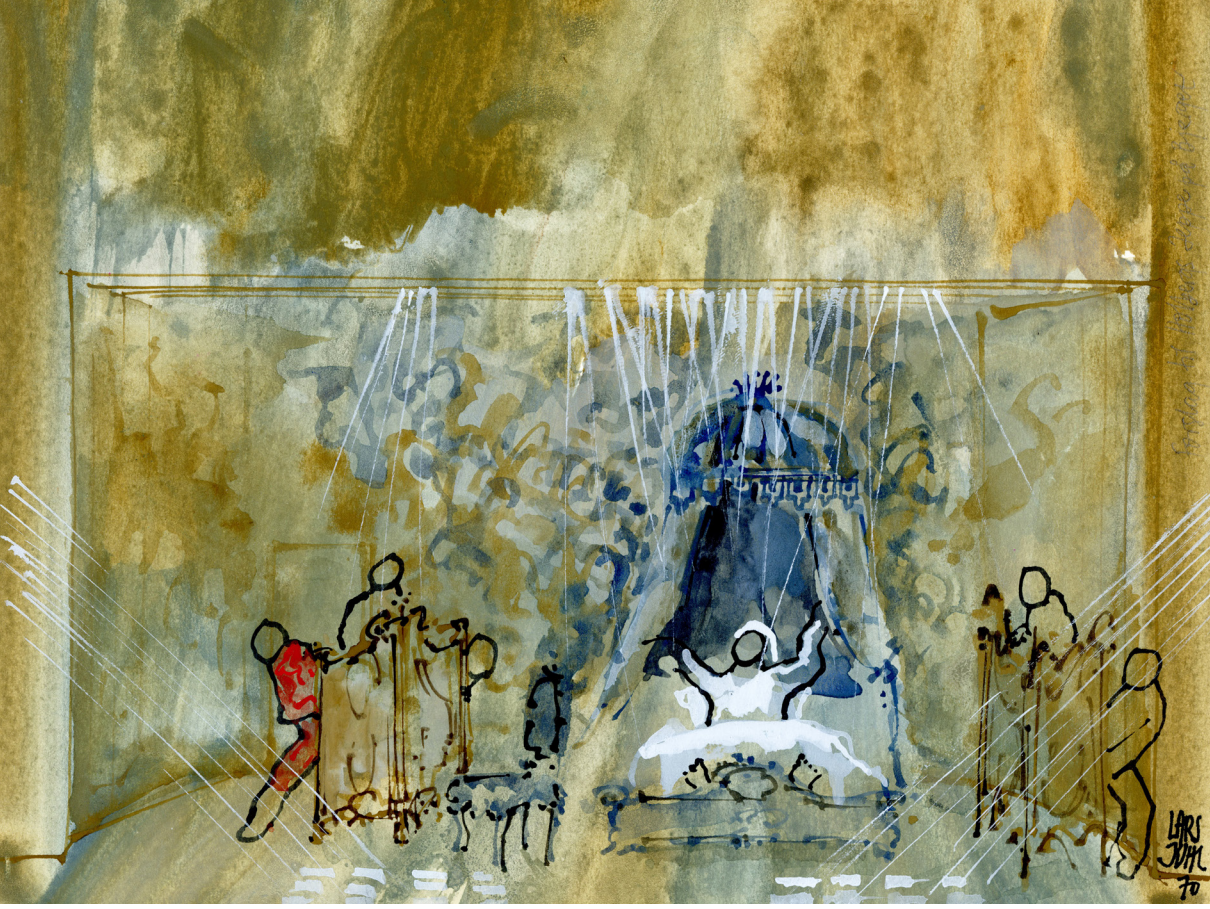

Scenografiudkast til *Jeppe på bjerget* på Det Ny Teater, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

Sidste mandag tog jeg op på turné med *Porgy* til Holstebro. Jeg startede om morgenen kl. 8, startforsinkelse på en time, i luften befandt vi os to timer, landede derefter igen i Kbh. grundet tåge[,] styrtede ind til banegården tog lyntoget, der var mere tog end lyn, og nåede frem til det jyske 12 timer efter jeg var taget hjemmefra. Der var dolke i mit blik, men på ti minutter klarede jeg dekorationen, og næste formiddag satte jeg lys, og havde dekor. prøve, om eftermiddagen kom Sam med sangere og orkester, om aftenen var der premiere, alt gik strygende og i bedste form, så det faktisk blev den bedste *Porgy*-forestilling der har været, alle jublede, folk stod på nakken af hinanden for at komme ind, anmeldelserne var blændende, og den kommunale natmad udmærket, så det var herligt. Næste dag var vi nogle stykker der lejede en bil og kørte ud til Bovbjerg klint. Vejret var ganske pragtfuldt, som blidt forår, blegt klart solskin og i tre-fire timer drev vi ned ad kysten oppe på klinterne

og tilbage i vandkanten. På hotellet havde jeg lånt gummistøvler, så jeg rigtig kunne ælte rundt i det Jens Søndergaardske landskab. Det var var helt ustyrligt, mod slutningen havde vi fået så meget ilt at vi var helt udflippede. Efter turen sluttede vi af først med at se Søndergaard-museet, for at se hvad han nu havde fået ud af at stå deroppe og male, det var nogenlunde, men helt godt var det ikke – og så kransekagen, en saftig frokost på kroen. Sikke en dag, en af de herligste udflugter, jeg længe har oplevet, badet i ro og meget vel afbalanceret, forblæst, bemøget, sådan hængende mellem himmel og hav og Vorherre, hvad skal man så ta' til Himalaya efter når man kan ha' det ligeså fredeligt i Bovbjerg. Selvom jeg havde tænkt at blive en dag til, drog jeg alligevel hjem med sidste fly, sådan en dag kunne ikke gentages, og da havde jeg alligevel på seks timer haft 14 dages ferie. – Næste dag på Det Ny Teater, havde de helst set mig ved Vestkysten igen, for jeg var i så godt humør at jeg fik korigeret en masse som de havde håbet ville gå igennem. Og jeg er ikke faldet sammen endnu.

I morgentimerne sidder jeg og tegner støt og roligt kostumer til Rifbjerg, de har været planlagt i en måned, det er bare at få dem ned på papir. Det er helt underligt at tegne igen, det føles som evigheder siden jeg har haft stunder til at pensle og kridte. Hvis jeg bare har lavet en på en formiddag, så har jeg kræfter til hele dagen udenfor i verden, mærkeligt så forskelligt det virker.

Festen for Ove Sprogøe gik udmærket, som sådan nogle store konfirmationer med over hundrede mennesker, suppe, steg og dessert og adskillige taler nu går, men det blev i hvert fald sent, blot tænk på at klokken i hvert fald var tre før man kom fra bordet.

Ellers alt vel. Jeg skal nok prøve at nå de knapper en af de nærmeste dage. – Slut for denne gang, næste ombæring må så blive den forbandede jul. Ih, hvor det bryder ubehageligt ind, – jeg har ikke andet end granguirelander, stjerner og julelys uden for vinduet – hele vejen ned ad St. Kongensgade, der mangler bare vagtparaden hver time. Og en rensdyrflok.

Kærligst
Lars

1971 *Av, det var en total tolver, den "Jeppe"*

*

København den 7. januar 1971

Kære mor og far.
I aften går tæppet for premieren på *Jeppe på bjerget*. De sidste par dage har jeg været som blæst i kroppen af træthed og overanstrengelse, reaktionen på måneders slid er begyndt. Jeg har tænkt meget på jer både til jul og nytår og ind imellem, men fået tid til at sætte mig ned og skrive har jeg ikke. Siden en uge før jul har jeg boet på Det Ny Teater næsten, i hvert fald har jeg opholdt mig der mere end atten timer i døgnet for at få det til at fungere. Det har været usandsynlig vanskeligt at få i gang, sølvspisesalen, som skulle være et stort spejl var så dårligt lavet, at den var et skridt fra lossepladsen, helt god er den endnu ikke og blir det aldrig, men de værste buler er borte og resten blir dækket af en gigantisk prismelysekrone, som, fordi den ikke kan lade være med at rotere, reflekterer et hav af små regnbuer i spejlingen. Atter engang har jeg følt mig som min assistents assistent, men da teknikken mangler fantasi til netop de sidste krusseduller, må jeg jo kæmpe de sidste skridt. Heldigvis har jeg haft Else Duch til de fleste kostumer, det har hvilet meget i sig selv, hun har været en knag og er nu osse kørt helt træt, men de er blevet meget, meget smukke, – det er uden tvivl de bedste kostumer jeg har lavet, med stor forskel på bondeverdenen og baroniskabet. Det er dagen før anmelderne har nedfældet deres skidne ord. Til pressegeneralprøven i aftes gik det i alle fald helt ovenud, publikum var ved at vælte huset efter de med utrolig opmærksomhed havde fulgt forestillingen. Kaspar har osse fået en blændende *Jeppe* ud at det, det er så stærkt og klart og uventet, folk var ret chokeret, det var ikke helt hvad de havde ventet, hvilket osse skyldes at de i grunden slet ikke kender deres *Jeppe* særlig godt, udover de kendte sentenser, som er gået ind i dansk sprogbrug. Men det susede i parkettet, og Buster var overdådig, han spillede ikke Buster, men Jeppe, og man kunne forstå hvad han sagde, for han havde lært sig så godt sjællandsk at ingen kunne forstå. hvad han sagde til 1. generalprøve i mandags, det måtte hurtigt rettes. Skal jeg spå idag, af gammel erfaring venter jeg ikke så meget, så tror jeg det blir et tilløbsstykke de næste måneder, vi har gjort vort og jeg mener ikke det kan gøres ret meget bedre, det er en ensembleforestilling,

ikke en solopræstation med garniture. Og så kan vi se hvad de skriver i morgen … uha.

Og så vil jeg håbe, jeg får det lidt bedre i det ny år, for den *Jeppe* har nærmest slidt nervesystemet ud af legemet på mig, jeg har været hunderæd i trekvartår for hvordan det skulle gå, det er immer-væk et hovedværk.

Julen forløb jo af tragiske grunde meget stilfærdigt for os i Kolding. Det var uhyggeligt og sørgeligt at Henriette skulle dø på så meningsløst en måde, og vi tænkte meget på at opgive julen helt. Det tog meget stærkt på mormor, som jeg troede ikke ville overleve chokket, hun virkede meget svækket og syg til det inderste i hjertet. Jeg talte meget med Jens og Eva om jeg overhovedet skulle komme, men jeg kunne mærke på dem at det var meget afgørende at jeg fejrede julen hos dem for børnenes skyld, for de kunne ikke forstå, at der ikke skulle ske noget, og ulykken fattede de slet ikke, så jeg tog afsted og vi havde, os fem, mormor var oppe hos Hans Ole, en meget stilfærdig og dog meget hyggelig aften, det livede vældig op med Niels-Henrik, der buldrede rundt og pakkede op for et hav af biler. 1. juledag kom mormor så ud og trissede rundt, om aftenen kom så moster Misse og jeg var inde til frokost 2. juledag. Jeg fik heldigvis gået nogle ture ved fjorden og havde godt af 48 timer fjernt fra alt teater. Tak for Beethovens 9. symf., som jeg er meget glad for, endnu har jeg ikke nået at spille ret meget af dem, men det kommer snart, efter min mening er det langt den bedste indspilning, Karajan er for meget Karajansk bravour.

Nytårsaften tilbragte jeg hos Kirsten og Erik med Niels og Britt og N.' søster Ulla og vi havde det gevaldig hygeligt og fredeligt så jeg næste dag var nogenlunde klar i hovedet til at gå på teatret for at sprøjte kostumer.

Brechts *Galilei* skal instrueres af Leon Feder.

Narrene er startet med beregnet premiere i starten af marts.

Regency spejlet er solgt, men jeg vil tro du finder det bedre i Australien.

Nu vil jeg gå ind og hvile igen hele eftermiddagen så jeg er nogenlunde frisk til i aften, men de næste fire fem dage er jeg sikkert ikke meget værd. Jeg skriver meget snart igen!

De kærligste hilsner og
Rigtig godt nytår fra
Lars

*

København den 14. januar 71

Kære mor og far.
Av, det var en total tolver, den *Jeppe*. Du godeste et postur, hujen og råben. Sikke en generalprøve, sikke en premiere, jeg har aldrig prøvet noget lignende selv, selv om vi har lavet gode forestillinger sammen før. Vi var vanen tro ved at være overbeviste om at denne gang måtte nemesis ramme os, det var ligesom gået for fredeligt, selvfølgelig med megen besvær, men venligt og roligt alle deltagere imellem. Til pressegeneralprøven var der meget stille, jeg lyttede til publikum, publikum lyttede til stykket, ret forstenet, men i forhold til spillerne mente jeg at det var for at få det hele med, *Jeppe* er nationalklenodie. Da tæppet faldt, lagde folk luppen i tasken, klappede så taget var ved at ryge af, alt eksploderede da Buster venligt kom ind, men det havde han ikke ventet, så han var synligt ved græde. Det gik da pænt sagde vi bagefter og ventede på premieren. Og der var der ingen ende på jublen, når tæppet gik op til flere af de juhlske udskejelser, slog de sig på lårene og klappede i de små hænder og til sidst stod de næsten på stolene med statsministeren i spidsen, Kaspar, komponisten og jeg kom lidt sky ind, det blev folk ikke mere stille af. Jeg havde det udmærket for jeg havde hængt oppe under loftet hele dagen af rædsel for hvordan det skulle gå, så jeg havde fået nogle gode hiverter. Bagefter var Kaspar, komp. og jeg med nogle af Knud Poulsens pengemænd hos Knud og hans kone Hanne Finsen (hende med Matisse-udstillingen) udmattede og stille til natmad og champagne og det blev da heldigvis ikke så sent. Men vi nåede da at se nogle af de tidligste anmeldelser, og da måtte potten revne, enstemmigt bulder og brag, selv fra dem, der plejer at være imod.
I Information hos Hans Georg Lenz, som er den værste overhovedet tog det ingen ende, og slutter med: ... (Jeppe) .. med den største skuespiller, Danmark har til en rolle som denne, med den mest begavede instruktør og scenograf, dansk teater for tiden råder over, i et ensemblearbejde, der er det ypperste, som i dag præsteres her i landet – og til fordel for en klassikerforestilling, der er en virkelig fornyelse...
Politiken startede på forsiden allerede ... prydedes af god scenografi, festlige farver .. og indeni ... en smukt opsat forestilling, som L.J. havde

malet dekorationerne til og kostumer af en farveglæde og delikatesse, der stadig sendte den skidne fæhund Jeppe op og ned mellem de to planer bondens og herremandens.
Aktuelt: Rostrups samarbejde med Scenografen L.J., havde frembragt et fornyende og fantasifuldt resultat.
B.T., selv Inge Dam nævnte mig ... L.J. enkle dekor. med baronens spejlsal som et gnistrende modstykke til Jeppes mødding understreger K.R. hensigt med stykket.
Sv.Kr-J. berlinger har I vel læst .... det ny teaters Jeppe-forestilling var af format langt større end de senere kongelige udgaver ... men da må jeg skrive den helt af og det orker jeg ikke
Ekstrabladet, Knud Schønberg, ham med Rom bygget på en dag, har dog bevist sin direkte aversion denne gang, så det må faktisk overses, han kan overhovedet ikke lide dansk scenografi, har jeg ladet mig fortælle, og det gør det så enkelt ... L.J. tapetserer hele scenen med gyldenlær. Det virker tamt i 1. akt, hvor et par stråtækte iskageboder gør det ud for Jeppes og Jacob skomagershus. Når vi er på godset, fylder han rummet med spejle, som om det var Versailles. ... altid venlig.
Det lettede at få den overstået, det var som et tungt pres blev taget fra mit hoved, det har været kvælende til tider siden april, det skulle gå godt, og det kan ingen garantere. Dagen efter var som champagnerus, jeg gik rundt, skulle intet bestille og havde det dejligt, trætheden var som blæst bort, alt klarede op, det gør godt en gang imellem, så må der gerne komme et par i mellemlejet, selv om man er sur et par dage.
Nu starter vi, Kaspar og jeg, i disse dage på det cubanske stykke *The Criminals* (*Mordernes nat*) af Jose Triana på det kgl.'s Comediehuset, premiere ca. 1. april.
Det stykke vi så sammen i London hed *Council of Love*.
Og selvfølgelig burde jeg have startet med at ønske mor rigtig hjertelig tillykke, men jeg syntes de gode nyheder måtte komme først som en ordrig present. Hep.

De kærligste hilsner & knus fra
Lars

*

Kostumetegning til *Narrene* på Folketeatret, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

København den 13. februar 1971

Kære mor og far.
Ja, jeg kan godt forstå, at der er langt mellem brevene, når I har strejke, men jeg var så gu' ved at blive sur, når man nu lige havde fortalt op og ned ad vægge, og gengive en måned en gang til, er nu hverken sjovt eller muligt, – godt at så postsækkene blev åbnede igen, så er det til gengæld osse morsomt at få så mange breve på en gang.
Holberg går sin gang og Rifbjerg går frem mod premiere. *Jeppe* går som usandsynligt varmt brød, det kan slet ikke overskues, hvor længe den skal gå, der har været udsolgt siden pre., og hele tiden fjorten dage frem, med slagsmål foran billetlugen. Den skal i hvert fald gå til 1. juni og sikkert osse i efteråret, og når den er færdig der skal den sikkert på turné til de større byer, så det kan både blive jul og nytår igen. Heldigvis har jeg en lille ordning pr. aften, ikke meget men rart at have, når man ikke har fået nye tilbud. Tværtimod, snarere min opsigelse, – jeg havde fået tilbudt at lave *Kaptajnen fra Köpenick* til efteråret på Folketeatret men da det teater i den grad sidder med røven i vandskorpen at

de ikke har penge til at lave så stor en forestilling, fik jeg et brev om at det er opgivet, om jeg så får det der skal op i stedet er jo ikke givet. Så p.t. har jeg til næste sæson *Galilei* af Brecht i Aarhus.
Den er jeg så småt startet på, da jeg skal aflevere den 30. april. Instruktøren Leon Feder har været her flere gange, han arbejder meget langsomt og omstændigt, men vi er allerede ved at få hul på bylden, noget er begyndt at gro frem, og med megen taktik og diplomati kommer det til at se ud som jeg gerne vil, men endnu er der lang vej. I sidste uge var jeg i Aarhus, for at se på faciliteterne og tale med Tiemroth, – underligt, han som i sin tid var den mest ivrige, men som nølede og ikke slog til, var nu ovenud servil og overstrømmende, så det halve kunne være nok – der var kun gået fire år. Jeg har en svag skepsis over for det teater men jeg skal nok få det kørt igennem. Om aftenen blev jeg i byen, spiste og overnattede hos min gamle veninde Lene Dalum, og vi havde da fået billetter til deres store succes med Jørgen Ryg, *Harvey*, et amerikansk lystspil af en vis alder, som var til at falde i søvn over, plumt, uvittigt, dårligt instrueret, udisciplineret spillet irriterende. Natmad, øl og brændevin var en lise og trøst derefter.

Derfra tog jeg op til Viborg for at besøge Karen og Karl, som jeg ikke havde set i halvandet år. Karen havde lige været en måned i Paris, hun læser til cand.mag. i fransk på universitet i Aarhus, så hun kom ikke hjem før dagen efter, men så gik jeg og snakkede med Karl, som passer skolen, sine egne børn og madlavning, hushjælpen har de sagt op, og lever for første gang rigtig privat. De havde det ganske strålende og afbalanceret, Karen bliver skønnere og dejligere som årene går. Om fredagen havde de stort gilde med noget alliance francaise og fransk studiescene fra København, og vi jingede rundt hele natten, jeg kom i seng 9½ på næste formiddag, – tag til provinsen og lev det vilde liv, men det var sjovt. Sov til fire på eftermiddagen, tog lyntoget kl. seks og var hjemme kl. tolv om natten – meget træt. Det var en lille tur på fire dage, godt at være væk lidt.
Rifbjerg skal have premiere den 5. marts, man må håbe for Folketeatret, at det går godt. Stykket er udmærket, men de spillede det igennem forleden og jeg synes det er meget langt og så ordrigt at man blir helt ør, det helt store blir det nok ikke, dog det kan godt blive en god, underholdende forestilling med en glimrende nerve. Det sidste race starter

fra i morgen. Samtidig går jeg og forbereder Kaspars og mit rykind på det kgl.'s Comediehus, modellen er afleveret, imorgen starter prøverne rigtigt, skuespillerne har indført 14 dages vinterferie, vi skal have premiere ca. 1.4. Det blir sikkert ikke kedeligt, det er i hvert fald et meget barsk stykke.
Næ, jeg fik aldrig opgivet de to værelser, det var ligesom om presset lettede da det gik *Jeppe* godt. Jeg talte med ejeren om det, og han ville tænke over det, men en dag kom han (de er meget glade for at have mig boende) og foreslog at hvis det var galt med økonomien i sommermånederne, kunne jeg bare beholde rummene uden at betale de 400.- i husleje pr. måned, og så starte igen til efteråret. Som ægte gentleman svarede jeg at nu kunne vi jo se om det blev aktuelt. Men det var da smukt tænkt.
Nu skal jeg se om jeg kan finde noget materiale til operahuset, – jeg synes det kunne være festligt om det lykkedes.
Slut for i dag, en dejlig stille søndag – vinteren har ikke været […]

Kærligste hilsner
Lars

*

København den 8. marts 71

Kære mor og far.
Så kan man jo spørge, hvor længe det kommer til at gå, det der stykke Rifbjerg har skrevet. Premieren fandt sted fredag aften ja, det hænder jo, det med fiaskoen, har prøvet det før, det mærkelige er, at det aldrig kommer overraskende, det måtte gå sådan, og på Folketeatret. Teksten er ganske god, rummer mange gode og dejlige ting, men det er langt, som skulle det aldrig få ende, det kunne blive et udmærket hørespil, eller blot til at læse. Det sætter sig på alle implicerede, man prøver at tro at det vil gå, at det man engang gennemlæste og sagde ja til at lave er muligt at bringe til succes, men i dette tilfælde mærkede man udfaldet tidligt, og så samtidigt med at teatret er i forfærdelige økonomiske vanskeligheder, det var ikke ligefrem med Rifbjerg man skulle redde situationen. Der var instrueret pænt, der blev spillet pænt, billedet var pænt, mere kan man vel ikke sige, så er der jo altid nogen der bedre kunne li-

de det ene end det andet, men det har været røvkedeligt at sidde i salen, de har skrevet spalter om, hvor meget de har kedet sig.

Pressegeneralprøven gik efter omstændighederne pænt, men der var alligevel en sart stemning bagefter, Rif var der og talte positivt om hvad han for første gang havde set, men det er første gang jeg har oplevet de sørgelige rester af spillerne, som de stod der i foyeren, nogle i kostume nogle halvt omklædt, nogle i slåbrok og halv sminke, triste i øjnene, trætte gøglere, der ikke troede på alt det de havde spillet og sagt. Så er det et slid. Premieren var ikke meget bedre, kun halvt fyldt, i nedgangen må jeg osse sige at Boolsen spiller hasard, der var knap et øje der vidste, at man spillede *Narrene*, der var ikke en plakat oppe i byen ved premieren, for sent på den bare. Jeg tror det ville være godt om man fik et direktørskifte på det teater han keder og tier det ihjel. Man kan komme nok så veloplagt hjemmefra om morgenen, lige så snart man kommer igennem porten forsvinder al kraft og energi, det er som det ikke nytter noget der overhovedet at forbedre noget. Og der er skræddersalen helt håbløs. Stykket handler bl.a. om fiasko og succes, det tales der meget om. Anmeldelserne må siges at være jævnt eller meget dårlige, gennemgående har de glemt at jeg har været med, det kan jeg nu ikke helt fortænke dem i, det er lige før man for en gangs skyld skal være glad derfor. Men skal jeg være ærlig så var det ikke det bedste jeg havde lavet, erfaringen tro svarer det til stykket og ryger med i puljen, som Niels sagde, det svarede perfekt til stykket, en stor forvirring, uinteressant. Der kom ikke mange nye adjektiver i samlingen ... Sv.Kragh-Jacobsen: ... lavet med forstand. Information: ... nydeligt. – og så selvfølgelig den evige slagter som ved at være så konsekvent imod hvad jeg laver ophæver sine egne anmeldelser, Knud Schønberg, EkstraBladet, som må citeres helt, den er ny og utrolig ondartet: L.J. har sat ny danmarksrekord i hæslig scenografi med et scenebillede som er en blanding af en vinduesdekoration, en flyveterminal og en gotisk domkirke. Kostumerne trodser enhver beskrivelse. – Jeg mødte Besekow, som trøstende sagde, at det i hvert fald var en præstation at have sådanne ord i mængden, bare vær stolt min dreng. Men selvfølgelig er det lige hårdt nok.

Vel vidende, hvorledes det hele ville ende, besluttede jeg mig til at rejse en time efter tæppefald til Bornholm, for at få en hel weekend ferie, og blive færdig med Rif. Jeg tog over til en af Robins venner, en antik-

vitetshandler, i Gudhjem, hvor jeg osse havde været sidste efterår. Det var lige sagen, sikke en ro. Vejret var overdådigt, høj sne, blå himmel og sol og frost, og så var der ikke et menneske, ud over de indfødte, de er få, så det virker som rush-hour, når en kommer ned ad gaden. Jeg fik gået nogle dejlige ture med frisk luft, den eneste lyd er susen i træerne og havbrus. Lyset er så intenst og farverne så afstemte. Og så bare være væk, hvor ingen kan lå fat i en. Men søndag kom den ventede reaktion, træthed og tristhed, det evige opgør om hvorfor det gik som så – så er det da overstået. På mandag skal *Mordernes nat* stilles op på Comediehuset, og da det skal bygges om til et pulterrum er der meget at se til, meget skal findes frem i det kgl.s mørke kældre. Den forestilling er jeg meget spændt på, endnu lever den i bedste velgående.
Erik Mørk taler flydende engelsk, han har spillet både i Amerika og en del i England, han kan osse læse H.C. Andersen på russisk, men der er lang vej til Sydney, men I kan jo spørge, han er nok den fineste oplæser vi har. Slut for denne gang, jeg skal ud at finde noget gl. junk.

Knus & klap
Kærligst Lars

*

København den 3. april 1971

Kære mor og far.
Der gik så pludselig en uge, men da I jo er på ferie rundt om, er det vel ikke så slemt.–
Det var så endelig sæsonens sidste forestilling, *Mordernes nat* med Kaspar. Comediehuset blev rehabiliteret, vi fik en enstemmig stor succes; Kaspar og jeg var nu ved at tvivle voldsomt på at det ville gå godt, der var så mange tegn som vi kan lodde på før hver premiere, som alle stod en smule negative, reaktioner hos venner og bekendte etc. Premiereaftenen sad vi to nede i garderoberne og var ved at sprænge i luften af rædsel, teatret er så småt at hvis vi bare havde talt en anelse for højt, havde publikum kunnet høre det, vi var klaustrofobisk paniske i de små rum, og først det sidste kvarter havde vi ro til at tale sammen. Og faktisk kunne vi ikke have gjort meget mere, det var en god og velgennemarbejdet forestilling, fortættet, spændende, nuanceret, det var af-

Mordernes nat på Comediehuset/Det Kongelige Teater. Fotografi 1971. Teatermuseet i Hofteatret.

hængigt om spillerne ville klare den, hvad de egentlig gjorde, omend de kunne med længere prøvetid være blevet endnu bedre. Men sikke en ondskab og barskhed der var i stykket, det har næsten ikke været til at bære at lave, forfærdende aggressivt, der var tider hvor vi alle lige så godt kunne have fået en indlæggelse på St. Hans, blot den mindste fejlbemærkning[en] kunne have fået ballonen til at revne. Det er vel osse derfor jeg er så træt nu. Men det har været fantastisk at lave en dekoration til så lille et teater: 15 x 5 M2, spilleflade 6 x 4, siddepladser 57. Men for at det kunne illudere pulterrum, blev osse alt omdannet til et sådant, lige fra folk kom ind ad døren, til de kom til at sidde i gamle plydssofaer og på gamle stole, til væggene havde jeg malet et fanta-

stisk fimret orkidéblomstret tapet der drev af fugt og ælde, og rundt om var der gammelt skrammel, knuste dukkehoveder, det var så man kunne kvæles, så trykkende var der, og som prikken over i'et havde jeg rundt omkring sat fire legemsstore selvlavede "agressionsdukker", der var bygget op som collage af gl. ure, kranier, tøj, stempler og mærkelige ting fundet rundt om på det kgl.'s lagre (til dette formål var teatret veludstyret), forfærdelig rædselsfulde og uhyggelige – folk havde svært ved at sætte sig ved siden af dem, men nogen måtte bide i æblet, da der så ellers ikke havde været plads til alle. Jeg havde gået og fundet frem igennem de sidste 4 måneder, hvad jeg skulle bruge og først mod slutningen vidste jeg hvordan de skulle se ud, men da tog det mig osse kun to hele dage med hjælp af to håndværksassistenter til det grove. Oppe i et hjørne på malersalen boltrede vi os orgiastisk i svineri, hamrede, savede, limede, satte sammen, den ene mere morbide og ondskabsfulde ide efter den anden uden tanke på tid og sted, – og når klokken var seks om aftenen, faldt jeg totalt sammen af udmattelse, men de blev osse gode. Det har ellers været lige så anstrengende at lave denne "lille" forestilling som en ovre på de store scener, næsten dobbeltsvært fordi der ikke rigtig er nogen der vil vedkende eksistensen af Comediehuset, det er noget man prøver at få til at fungere sådan nebenbei, og det har ikke været med deres gode vilje at vi har skullet omdanne hele rummet til pulterrum. Men vi har været meget skarpere denne gang end på *Mylord*, for starter man først på at gi' lidt efter, ender det hele med at smuldre fra hinanden, og vi har ikke råd til gå ned en gang til på det kgl., p.gr. af institutionen selv, og selvfølgelig kan det gennemføres, selv om nogen blir sure, det er ikke dem der får tæv bagefter, og Gregaard må være lykkelig at der endelig er kommet en succes på hans smertensbarn Comediehuset, hvor næsten alt er gået meget skævt. Nu er der udsolgt hver dag, selv om der ikke skal så mange til det. Det kommer ikke an på om det er let eller tungt, positivt eller negativt teater, det eneste det drejer sig om er om det er godt nok teater, så styrter folk til. *Promises, Promises* fik pæn succes til alle, og der kommer ikke alverden alligevel.

Efter premieren spændte vi fra og drog alle på Queen's Grill til natmad, vi var jo ikke så mange. Jeg havde Britt inde til premieren, Niels havde set det om mandagen, hende tog jeg med og vi havde det meget hyggeligt og det var rart at have Britt med som ikke-impliceret, det gjorde

det mere afslappet og roligt, hvor vi andre havde gået rundt sammen i to måneder i helvede. Bagefter var vi nogle stykker der gik på Rådhuspladsen efter aviser og så at der var roser til alle og glæden bredte sig. Uddrag af anmeldelserne:

EkstraBladet (Knud Schønberg! – igen): L.J. har dekoreret hele Comediehuset som et pulterkammer. Det gør nu hverken fra eller til.

Politiken: L.J. havde omskabt hele teatret til et både festligt og uhyggeligt rod.

B.T.: L.J.'s meget fantastiske scenografi – de løjerlige kludebunker, de besynderligt påklædte ståltrådsskeletter, der bogstavelig talt har taget plads iblandt os – understreger stykkets karakter af Grandguignol.

Berlingske: L.J. havde omdannet hele teaterrummet til et stort fantastisk pulterkammer... Information: Det blev en intens forestilling, spillet tæt ind på livet af folk, der sad med inde i pulterkammeret og, hvis de var heldige, havde et af den dødsdømte borgerligheds elektrisk lysende skeletter som sidemand. L.J. havde sin store del at æren for forestillingens traumeladede rum. Kristl. Dagb. : Endelig bør det bemærkes, at scenografien ved L.J. udstrakte sig til at omfatte både garderobe og tilskuerpladser. Selv om det var meningen, at alle derved skulle inddrages i loftskammerets uhyggestemning, var det unægteligt ganske hyggeligt at se det ellers så kolde, kedelige og ubekvemme teaterrum således forvandlet.

Ålborg stiftt.: Som ramme om forestillingen har L.J. effektivt omskabt de moderne lokaler. Væggene har gulnet, skjoldet tapet og mellem skråbjælkerne og på hylder flyder det med gammelt husgeråd, skamferede dukker, aflagt tøj og skrammel. Det er som helhed en glimrende scenografi, men rammen bliver ikke udfyldt eller udnyttet for alvor. På enkelte af pladserne er der placeret makabre menneskeskikkelser med dyrekranier som hoveder. Med deres ituslåede glasperleøjne og gazehænder har de en stærk surrealistisk virkning. Som *Mordernes nat* vises på C. er skikkelsernes tilstedeværelse meningsløs. Men tænk, hvis den desperation, de udtrykker, havde været tilstede i spillet.

Ja, det var så sæsonslut og det er ganske rart at tænke på, selv om der i april bliver meget at se til med *Galilei* til Aarhus. Jeg er vist lidt bagud, men i påsken skulle jeg nok kunne få meget fra hånden, en del er færdig, men der tårner sig osse hundrede kostumer op som jo skal tegnes allesammen. Det er så den sidste forestilling jeg har papir på, man må

så håbe at der snart viser sig noget igen, det ville være ærgerligt at skulle gå hele sommeren, hvor jeg alligevel har al tid. Selvfølgelig kommer der noget, men situationen i København er kaotisk med trussel om at de tre privatteatre lukker og det er meget alvorligt ment, hvis de ikke får et fast tilskud. Bjørn Watt Boolsen har trukket sig ud af kampen, slutter med denne sæsons udgang, Han lukker, en anden må så overtage, Knud Poulsen og Bent Mejding er endnu i live, de spiller for fulde huse, men driftsomkostningerne er blevet for høje, de forskellige tilskud er mærkværdig fordelt, det er en kamp om at få tildelt 4 mill.. Så længe den situation ikke er afklaret kan ingen engageres, ingen kan planlægge, dertil kommer at Preben Harris er gået fra Gladsaxe, som Ebbe Langberg skal overtage, men hva' med Aalborg, – det vil han osse gerne køre samtidig, men der angribes han nu for kontraktbrud. Ja, selv inde på det kgl. er der kun ganske få der ved hvad de skal lave, Besekow ved intet, men er engageret. Så lignende til Panik er ikke længe set. I løbet af den næste måned må alt sikkert være klarlagt. og fra at sidde her og have intet at lave, får man sikkert så meget som aldrig før. Alle er ledige, men sikke et jag der blir, når og hvis problemerne løses. Ellers må jeg ty til margarinefabrikken eller lign.

Tak for de mange lange breve. Det er dog fantastisk at man ikke engang kan gå ensomt i Aarhus uden at blive genkendt, men luksusprovoen har skiftet igen, hvor alle snakker om *Hair*, har han klippet sig helt buldrende kort, frisk og drenget, ha!

Det kan godt være I sidder og tæller *Porgy and Bess*, men desværre når de aldrig at skrive når der er rød plakat, så den har ikke gi'et så meget endda, og der nærmer sig en lang sommer og jeg skal ud at rejse væk på et eller andet tidspunkt, bare 14 dage ellers flipper jeg ud, hvor og hvornår uvidst.

Tak for brochure om operahuset, kollega er kollega værst, jeg må sige at efter de fotos at dømme, ser det ret rærligt ud. Det der med den danske G.C.'s søn, bla, bla, , you know... vil I høre lige meget hvad og hvordan det sker, hvis det sker, så hvis det blir for skrapt trækker jeg mig gerne ud igen.

Så, vil jeg ønske jer god påske og farmand en rigtig hjertelig fødselsdag, det falder jo nærmest sammen i år. Mormor kom hertil i går, jeg skal spise til aften på Åboulevarden i morgen søndag, så må man håbe de

Kostumetegning til *Galileis liv* på Aarhus Teater, udført af Lars Juhl 1970. Teatermuseet i Hofteatret.

to høns kan hygge sig, de lyder nu lidt gebrækkelige begge to. Glædelig fest.
Slut for denne gang, jeg skal ud til Niels og Britt og finde evt. billedmaterialer til *Galilei*.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 13. maj 1971

Kære mor og far.
Det er vel nok længe siden! Før påske? Men nu er det osse på falderebet med *Galilei*, om et par timer pakker jeg hele baduljen ned i en taxa, og så afsted til Aarhus, for kors hvor er der meget, og jeg kunne slet ikke overse hvordan jeg ellers skulle komme helt derover – faktisk har jeg fået en ordning, så det er lige så billigt som at flyve. Jeg beklager at

jeg måtte grave mig så meget ned at der ikke blev levnet tid til at skrive. Men lige efter *Mordernes nat* havde jeg præcis en måned til jeg skulle aflevere og det viste sig at den var større end jeg havde beregnet og meget vanskelig at få løst. Hele påsken sad jeg muret inde og byggede model til jeg var blå i hovedet af træthed (og kun tænkte på en tiltrængt ferie), en enkelt dag vandrede jeg op og ned i 14 timer uden at se løsningen, i øvrigt langfredag og først ved midnat over en afslappende night-cap begyndte klokken at ringe – stor lettelse, jeg kunne gå videre. Et eller andet sted i påsken mistede jeg så pludselig en hel uge ud af kalenderen, jeg knoklede afsted som en sindsyg for at nå det til tiden – jeg kan ikke fordrage at bede om udsættelse, men havde dog fået til den 5. – indtil der var en venlig sjæl der kom til at regne efter og fandt min tabte uge igen, hvilket var en svir, når man sidder bøjet over pastelfarverne og skulle igennem små hundrede kostumer – og hvis jeg skal lave dem som jeg plejer, kan jeg ikke nå så forfærdelig mange ark pr. dag, og jeg havde besluttet at de skulle have en perfekt aflevering, både for at træne min egen perfektion og for at hindre misforståelser på teatret. Og nu står den, instruktøren Leon Feder var her i aftes til gennemgang og vi affotograferede modellen scene for scene, 14 ialt, og han ytrede stor tilfredshed. Heldigvis for selv synes jeg det er ganske godt og han får så mange ting forærende, når han i sommer selv skal til at arbejde rigtigt med stykket, grundideen har han osse fra mig, som jeg med megen takt har fået smuglet ind i hans hjerne, ja, gamle Teo lærte mig lidt derom! Nu gælder det blot om at de kan sy og male det, Edwin Tiemroth sidder allerede og er lidt nervøs, jeg tror han han hører udgiftskassen klirre, men det viser sig i morgen, hvor jeg gennemgår den for ham og siden, lørdag med, for teknikken. Det er lige ved at en Shakespeare er småting ved siden af. – Lørdag den 1. var jeg næsten færdig, bortset fra en del småting, så da Tiemroth ringede og sagde han ikke kunne se mig til aftalt tid men måtte udskyde, bad jeg om så meget udsættelse at jeg kunne tage en uge bort, for nu var jeg træt og trængte enormt til ferie. Kl. 2 bestilte jeg en charterrejse til Ibiza og tolv timer senere var jeg i luften. Penge havde jeg ikke ud over en check fra Det Ny, så ud i billetkontoret for at få den hævet, hente flybillet, veksle valuta, stryge nogle skjorter, få pakket lige det absolut nødvendige jeg skulle bare ned og hvile og slappe af. Og man behøver ikke megen garderobe til det. Lykken er ikke at gå og planlægge for længe.

Bagage: 7 kg. inkl. kuffert og ud at checke ind. Men en tror jo fejl, når man tror at man skal helt alene afsted hvor man ingen kender, en ung skuespiller, Jørn Budolfsen, som jeg lige havde haft med i *Narrene* skulle osse derned, og knap var vi kommet op i transit før Preben Mahrt og hans kone Britta kom og skulle samme vej, dansk teater på udflugt, alle trætte efter en hård og anstrengende vinter. Det er da heller ikke til at slippe væk fra det teater, men det gik ikke så galt. Vi så alle meget til hinanden hver dag og havde det fantastisk hyggeligt, afslappende og meget grinagtigt, der var intet med at anstrenge sig, og det at tage beslutninger var næsten for meget af det gode, tiden fik lov at glide som det nu faldt. Jørn og jeg havde især et herligt grin, for Mahrterne var meget forvirrede og stod i sprit fra kl 12, især konen (som var startet med at være meget fin i lufthavnen) hvad hun ikke kunne få sagt og gjort i løbet af sådan en dag, let ordinær og med en jargon, jeg sjældent har hørt mage til, der var sørme fis i kasketten, men morsomt var det, dem havde vi megen glæde af, og de elskede os højt, så det var med tårer og en hyggelig afskedsmiddag i deres appartementos, da vi skulle hjem en uge efter, men så var de jo osse overladt til hinandens selskab to uger til. Selv om jeg egentlig var taget afsted for at være for mig selv, var det nu rart at kende nogen dernede, man får nu engang meget mere ud af en rejse, når man kan gå og småsludre uden at der forlanges så forfærdelig meget, og San Antonio var nu ikke nogen vild by. Nok var der mange turister men man mærkede det ikke generende. Jeg boede på et udmærket hotel, eneværelse med bad og helpension (som jeg var nødt til at ta, ellers var jeg ikke kommet med det Bureau), som jeg ikke dyrkede, maden var pæn, men kedelig, så jeg gik altid med de andre ud på små mærkelige steder for at spise på spansk – maven holdt –. Vejret startede gråt i gråt den første dag, og vi blegnede noget, da vi hørte at sådan havde det været i otte uger, men fra mandag og ugen ud var det helt skønt. For at komme ud til den bedste strand, måtte man sejle 20 min. og ligeså for at komme hjem, men det var dejligt forfriskende og der er jo så fantastisk smukt på sådanne gamle vulkanøer. Badet og solet fik jeg hver dag, ingen aviser, ingen telefon, sikke en fred, og jeg tog heller ikke rundt for et se øen, det orkede jeg ikke, jeg anede nærmest ikke hvad der var nord eller syd, og ligeglad var jeg, jeg synes virkelig jeg fik hvilet ud. Ikke fordi jeg sov særlig meget, for det var umuligt, jeg vågnede altid tidligt og udhvilet, nok fordi luften var så god, og nok fik

man en del habsehgewesen i dagen og aftenens løb, men da jeg ikke røg grundet en lille forkølelse ugen før, var hovedet friskt omend det lå i dvale. Der kan man roligt tage ned igen otte dage hvis man kører træt. Og otte dage synes jeg var fint, en uge til havde jeg næsten ikke gidet, trods alt; – og så er der utrolig billigt.
Lørdag nat gik flyet tilbage og det er lidt anstrengende, for man er ikke hjemme før kl. 6 morgen og meget får man ikke sovet undervejs. Og da jeg kom hjem slet ikke, for der lå jo hvad man havde været lykkelig fri for i otte dage: aviser og at læse dem i rap i kronologisk orden gav indtil flere overraskelser, du godeste en hønsegård at komme hjem til. Men teatersituationen havde løst sig med en del overordentlige uventetheder, personligt for mig egentlig ikke så dårligt endda, men noget endeligt engagement har jeg endnu ikke ud over *Galilei*. Dog har jeg haft samtale med Knud Poulsen om det første stykke på Gladsaxe Teater, hvad det er ved jeg ikke, der er osse forespørgsel fra det kgl. om et stykke med Besekow, men de første par uger sker der nok ikke noget endeligt, det er sikkert osse godt sådan, så kan jeg gå og samle kræfter, godt er det at jeg har haft min lille ferie. Men her har været usædvanlig rodet de sidste måneder. Og oven i alt det blev *Jeppe* syg og måtte aflyses resten af sæsonen, det kostede mig lige 2400.-, men det er nu afgjort at den starter igen 1. sept. og skal køre nogle måneder før den skal ud på tourné. Så gu' ve' om jeg alligevel ikke overlever denne gang osse, rart for nerverne er det bare ikke altid. Nu er taxa her og jeg må have båret det hele ned og afsted – slut for nu.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København pinselørdag 29. maj 71

Kære mor og far.
Tak for brevene til min fødselsdag, meget fint timet det ene kom på dagen det andet den næste – den omtalte bog er selvfølgelig ikke nået frem endnu, det tager vel fem-seks uger pr. skib. Dagen forløb som sædvanlig og med vilje meget stilfærdigt, jeg havde jinget lidt rigeligt og sent de foregående nætter, så jeg var ærlig talt noget træt og ville

gerne have sovet lidt længere, hvis telefonen ikke havde ringet hele formiddagen. Af mormor som jo ringede først fik jeg nogle penge til at købe bøger for, men den største og tilfældige var, som mormor allerede har fået fortalt, at der kom en chek på 4000.- fra kulturministeriet til at rejse til Prag og London for. Jeg havde søgt en masse hele foråret, men hverken det treårige kunstnerlegat (på 28.000.– pr. år) eller et arbejdslegat fik jeg, dette havde jeg helt svedt ud, jeg havde søgt i allersidste øjeblik om nogle rejsepenge – og se for første gang endelig har jeg fået statspenge. På et eller andet tidspunkt skal de bruges selvom det nok kun blir til det ene af de to steder, – foreløbig har pengene fået en egen helt privat bankbog så de ikke ryger ind i husholdningen. Dagen sluttede jeg så med at gå til Strindbergs *Til Damaskus* på det kgl., jeg var lidt træt og kedede mig osse noget selvom det var udmærket spillet, men første del varede SYV kvarter og da gik jeg hjem i seng og sov.

Turen til Aarhus gik glat over forventning, eller rettere den gik som jeg havde stilet imod, men jeg havde ikke ventet nogen reaktion. Som jeg vist havde omtalt, ville jeg prøve en nogenlunde perfekt og lækker aflevering, selvom mindre kunne have gjort det, men for osse at træne mig selv (det er ikke tilnærmelsesvis som tysk perfektionisme, som jeg heller ikke attrår). Model, tekniske tegninger af detaljer, kostumetegninger. Kunstnerisk kan man ikke sige noget, eller bedre, de eneste to, der kan er instruktøren og mig, men Tiemroth var yderst tilfreds, og nok har jeg når vi har talt i telefon sammen kunne høre ængstelse og kasseapparat, men intet af alt det jeg forlangte blev strøget, ingen restriktioner, så det var den første lettelse, men endnu stod tilbage den store gruppe af teknikere, stor jysk sindighed, det er en flok jeg godt kunne bævre for, så det var med tungen lige i munden og stor ydre ro at jeg startede med at gennemgå de 15 sceneskift og grunddekoration, og det var tydeligt at jeg tog fusen på dem, de fik alt det materiale der skulle til, så der i sidste instans ikke kunne være nogen tvivl, – det plejer nemlig at være det evigt tilbagevendende, når de ikke gider, at de enten aldrig har hørt om det eller fået en tegning. Det kan kun glæde en scenograf, når scenemesteren til en anden bag ens ryg siger at han er imponeret, så der kan jeg få kredit når vi rigtig skal igang i efteråret, – til den tid håber jeg det blir lige så godt som ved denne start. Anden dagen gjaldt så kostumerne, det gik osse roligt og uden panik om end de

blev lidt trætte i blikket ved synet af antallet. Det var med en vis fryd og tilfredshed og selvglæde! jeg tog tilbage til København.
Og der stod jeg så blafrende i vinden og havde netop afleveret min sidste forestilling og hvad så? Well, noget ville der nok komme, men det var vist første gang i mine fire sæsoner at jeg var kommet til sidste kontrakt. I bevidsthed om at der nok ville gå mange dage – hvor har jeg dog været forkælet – slappede jeg af. Lørdag aften en time efter min tilbagekomst var jeg inviteret til fest hos nogle polakker og det blir altid så sent hen ad næste dag og når man nu er i gang, så tar man en nat til, jeg skulle osse ønske mig selv tillykke. Og så kom der en uge med tre nye forestillinger! Først Knud Poulsens nye Gladsaxe Teater med en gammel kending fra Folketeatret, nemlig *Kaptajnen fra Köpenick* med Ove Sprogøe og Hans Chr. Ægidius som instruktør, det blir som det var planlagt hos Watt Boolsen, nu blot på et andet teater, premiere medio november. Derefter ringede Bent Mejding om jeg sammen med ham ville lave Carson McCullers *The Ballad of the sad Café* med Bodil Udsen i hovedrollen – og det ville jeg gerne, premiere til nytår. Og på det kgl. skal jeg så vidt jeg kan forstå lave Edward Albees sidste stykke *All Over* med Sam Besekow med premiere sidst i januar. Det skal altsammen laves her i løbet af sommeren, så jeg i øjeblikket prøver at lægge det tilrette, så ingen snubler over hinanden, det ser ud til at det er Mejding der har bedst tid til at starte. Det var fire stykker i rap til næste sæson og måske ville der kunne blive en til Kaspar hen på foråret i Aalborg, hvis han spør og hvis han må for Ebbe. Men foråret og sommeren er svær at tilrettelægge, det er meningen at *Jeppe* skal filmatiseres næste sommer og at jeg skal være med til det, grundideen fra teatret skal bibeholdes, men den skal optages ude på location, men jeg skal have mange penge for det, da det er i den periode jeg plejer at lave forestillinger til næste sæson. Så lad os afvente hvad der sker, faktisk har jeg stærk lyst at prøve noget nyt, et nyt medie. Men efter et nervepirrende forår med megen panik, er der nu ved komme ro i andedammen.
Så må jeg spørge, om jeg meget snart, så hurtigt som muligt, kan få lov at låne 20.000.- til at udbetale på et hus. Jeg har fundet et meget skønt byggeforeningshus på Carstensgade 9 ved Vester Fælledvej og Carlsberg til 225.000.- med 40.000.- i udbetaling. Jeg er meget varm på det da det nogenlunde opfylder mine krav, osse om miljø og tæthed på byen. Else Duch og hendes mand, der er arkitekt bor osse i kvarteret samt

andre jeg kender. Ham havde jeg med over at se på det forleden dag, og det var et fund, hvad det velholdte angår, han kunne kun råde mig til det. Huset er i tre etager med den nederste udlejet til en enlig dame, de to øverste er så til ejeren. Plads som i St. Kongensgade er der ikke, men der blir en etage til beboelse og en til arbejde og det er tilstrækkeligt, samt kælder til afstilling. Der er centralvarme, et stort badeværelse med bad + bruser og sep. lokum på øverste og på første køkken lokum + bruser. Der er malet så godt at jeg ikke skal sætte noget i stand når jeg flytter ind, og jeg vil komme til at sidde i husleje som her måske lidt mindre ved hjælp af skattefradrag, så der er mange fordele. Jeg har huset på hånden nu, Erik er informeret og overtager forhandlingerne tirsdag efter pinse, så forhåbentlig går det i orden. Til indflytning 1. juli. Jeg tror det er fornuftigt, og skal det være, må det være lige nu. Selv har jeg tyve tusind plus til omkostninger, der mangler altså de sidste tyve, som jeg, hvis I har dem, ville være meget glad for at låne (til hvor meget?). Da det går ret stærkt ville jeg være meget glad, om I lige ville telegrafere et ja eller nej, så kan Erik her forhale betalingen lidt. Ellers må vi låne et andet sted. Pyha, det er meget spændende altsammen, pludseligt at skulle flytte samtidig at jeg skal lave tre forestillinger, men sådan er det altid og alt inspirerer hinanden og virker som afspænding for hinanden.

Så er det slut for nu, jeg håber snart at høre fra jer.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 22. juni 71

Kære mor og far.

Tak for brev og især min fødselsdagsgave, bogen *Close Focus*, som nu omsider er ankommet i god behold. Det var såmænd en fuldtræffer, herligt, det er sjældent en bog kommer sådan på tidspunkt, hvor man lige har brug for den, men osse samme dag. Hele måneden har jeg været beskæftiget med at lave *Balladen om den bedrøvelige café* af Carson McCuller til Bent Mejding, der foregår i en rigtig varm og støvet sydstat. Jeg har længe været klar over hvordan den skulle se ud, men var

Kostumetegning til *Balladen om den bedrøvelige café* på Betty Nansen Teatret, udført af Lars Juhl 1971. Teatermuseet i Hofteatret

ikke sikker på hvordan det skulle laves, farven var osse af stor vigtighed, forfaldent og simrende, – og da fandt jeg en måde på et af billederne, som blev et slags startsignal – nu er den så godt som færdig, den skal stå og falde lidt til på reolen, men der skal ikke gøres noget før den går igang til sept. Bent var her i går, og var glad og lykkelig, så behøver han ikke at være nervøs for det, der blir nok i den anden ende, det blir svært at lave, men han overrasker så ofte. Så bogen blev en stor inspirationskilde og blir det vel nok osse fremover, sjovt som forsidebilledet ligner mine brændte billeder. Det er i det hele taget godt tænkt, for hvor ofte har man ikke haft lyst til at tage billeder tæt på ting, der hvor skønheden lå. Tak for den.

Osse tak for telegram med lån af penge. Det er jo spændende med sådan et hus, jeg synes det er lidt besværligt at få det i orden, selv om jeg nærmest ikke har noget med det at gøre, men det er vel fordi jeg er forventningsfuld. Det skulle bestemt gå i orden, de snakker i hvert fald seriøst, advokaterne, det er blot et spørgsmål om tid, for jeg vil ikke flytte ind før huset er tomt selvfølgelig, men ejeren har noget bøvl

med sine fremlejere eller de med ejeren, det er altsammen en længere historie, som jeg kun har hørt fordi, jeg kender dem, der har fremlejet huset. Og alt i alt kommer det ikke mig ved, jeg vil blot vide hvornår jeg skal flytte; men det kan nok tage nogle måneder. Så venter jeg så længe, og arbejder herinde som intet skulle ske, men så må det gerne trække så langt ud at jeg har penge igen, for min ringe formue tappes jo osse. Her i sommertiden. Om end det ikke er St. Kongensgade i størrelse, tror jeg huset er ideelt i mange retninger, og især arbejdsmæssigt. Ganske rigtigt, huset er tudegrimt, som kartoffelrækkerne ved søerne, men af sådan en slags er det et stort hjørnehus, etagearealet altså større end normalt, hver etages beboelsesareal! er på ca. 40 kv.m. heri ikke medregnet køkken, bad, toilletter, og trappe. Øverste etage skal så være arbedsplads, tre rum, m. en stor døråbning imellem, i det ene rum er der vandfast gulv + en ekstra vandhane, det har jeg så tit brug for, rart osse at kunne svine, det har jeg ikke været forvænt med herinde. På denne etage ligger osse det store badeværelse + sep. toill. På førstesalen er der køkken, toill. med håndbruser, en stor vinkelstue til ophold- og spisestue samt en helvægs firfags franskedøre ind til en stue til, hvor jeg højst sandsynlig vil sove, det vil jeg nemlig helst ikke der hvor jeg arbejder. Trappen med løber er lige så hyggelig og intim som var det Kvædevej. Der skal ikke sættes meget i stand, andet end at males lidt med tiden, 1. sal er fuldstændig istandsat og lækker, køkkenet skal måske ad åre gøres lidt bedre. Fuld kælder, men jeg kan kun bruge den til lager, for jeg er for lang til at at stå helt oprejst. For at komme ind skal man igennem en pæn lille gårdhave, og foran huset er der de sædvanlige tyve kv.m. have, men den må damen i stuen gerne udnytte. Jeg glæder mig meget til at flytte derud selv om det blir et hyr med alt det lort jeg har, men det kan godt være der, har jeg regnet ud. Det blir spændende hvornår.

Grunden til at jeg ikke har svaret på spørgsmål om Spanien (i øvrigt svarer jeg nogenlunde på alle spørgsmål, og det er ikke alle tegn der kræver svar, og ellers ligger svaret nok et eller andet sted i de ellers side op og side ned jeg får skrevet!) er, at det jo er lidt svært i juli året i forvejen at sige ja eller nej, sidste år havde jeg fem dages ferie omkring 1. juli, i år har jeg haft otte dage i maj, resten er slid og slæb, som vi skal eksistere af, jeg får ikke månedsgage, eller kan tage orlov, fridage kan jeg tage i massevis ind imellem, men ferie kun med timers varsel helst

uden at tøve, for ellers får jeg slet ingen. I øvrigt synes jeg det er rivende sindsygt at invitere? hele familien til Spanien når I ikke engang har home-leave, det må jo koste en formue.
Ellers er her roligt og fredeligt, alle er på ferie og bortrejst, Niels og Britt er i Thy med Kirsten og Erik. Niels har været 1½ måned i Holstebro for at lægge en stor mosaik for en malerven og er ikke færdig før aug., så Britt er græsenke. Det er gråvejr på tredie uge, så der kan arbejdes godt, jeg så jo gerne at der kom sol igen, men nu kan jeg langsomt begynde på den store *Kaptajnen fra Köpenick*. Og så skal jeg ikke lave Albee, men Harold Pinter istedet for, syntes Besekow, så det blir ikke før til april og sikkert på ny scene, – den gamle lader vente på sig.
Slut for i dag – mange kærlige hilsner

Knus
Lars

*

København den 12. juli 1971

Kære mor og far.
Tak for det lange brev forleden med alle udklippene, … (nu er det blevet den 13., i går tabte, væltede og snublede jeg over alt, så jeg lod være at skrive), men selvfølgelig især det af jer selv, det ser sandelig smart ud – bare gi den hele armen, de vænner sig nok til det. Det om mine kolleger, kender jeg jo bare alt for godt, men det er sjovt at se at slige artikler og omtaler er ens overalt i verden. Og i anmeldelser ser det ud til at de blir ligeså meget nævnt.
Her går nogenlunde det vilde jag over tegnebordene, nogenlunde vildt, for her har været gudeskønt sommervejr, og det er dog blot for trist at lade det hele gå forbi en, når man nu ikke får mere ferie alligevel. Så jeg har næsten daglig pakket min lille taske med bøger og papir og er taget ud på den antikke pælebadeanstalt Helgoland på Amager, så jeg er da blevet meget brun. Så har jeg til gengæld osse arbejdet om morgenen og til sent om natten for at nå det hele, og på de tider er der osse mest ro. Det drejer sig om *Kaptajnen fra Köpenick* i øjeblikket, den lille sag på eenogtyve sceneskift og et hav af kostumer, der gerne skulle være næsten færdig i denne måned, blir det nok ikke. Det går støt fremad,

men der dukker hele tiden problemer op, og manuskript har jeg endnu ikke liggende, selvom jeg har læst det grundigt; Hans Chr. Ægidius er selv ved at oversætte og bearbejde det i tiden, så jeg får det som en bedre føljeton, et par scener om ugen. Det skal nok blive færdigt osse, det mest spændende blir at se hvordan jeg skal futte rundt i efteråret, det blir jo nogle afstande: op til Aarhus, tilbage, ud til Gladsaxe tilbage til Aarhus til Gladsaxe evt. flytte, Aarhus, Gladsaxe flytte? Gladhus årsaxe saxeårgladhus, jeg finder vel ud deraf! Her er usandsynlig fredeligt, hvor alle er bortrejst, ikke mange fristelser, og når man så af vægtmæssige årsager har holdt inde med drikkeriet og især øllet, og samtidig har prøvet! at leve for tohundrede kroner om ugen, hvilket er nærmest umuligt i dagens København, så er der ikke meget andet tilbage end guds fri natur og noget arbejde. Udflytningen til Carstensgade 9 lader vente på sig, men så vidt Erik og jeg har fundet ud af, blir det sikkert 1. okt, men det er heller ikke dumt, lige i øjeblikket havde jeg ikke kunnet snuppe det.... Nu ved jeg hvorfor jeg er lidt flippet, det er fordi der er trykluftbor nede på gade[n] i det uendelige; når det er sommer, har de åbenbart besluttet sig til at skulle brække hele St. Kongensgade op, mindst én gang. Så har jeg omsider læst manuskriptet til Harold Pinters *Old Times*, som jeg skal lave med Besekow på det kgl. til april og det er afsindig godt og mystisk humoristisk. Til marts skal jeg sikkert lave et stykke med Kaspar i Aalborg, om det går i orden og Ebbe vil, hvis ikke siger jeg ja til at lave en musical: *Company* med Leon Feder på Det Ny Scala, det gir det dobbelte i honorar, men jeg vil hellere lave forestillinger med Kaspar, det er større slid, men større fornøjelse, – og jeg kan ikke nå begge ting, med mindre jeg vil ligne et brystbillede, jeg har jo osse skåret ned til max. fem om året. Men selvfølgelig, skulle det se helt sort ud for Leon, må de jo finde en ordning. Mærkelig forretning, det ene øjeblik er der intet, det andet er der besked helt til næste sommer, og man skal nu heller ikke spænde markedet mere end jeg gør. Ja, da, selvfølgelig ser jeg Mogens og Birthe, jeg har været derude til middag, og forleden lørdag satte Birthe og jeg hinanden stævne på Gråbrødretorv efter forretningstid mens Mogens gik hjemme og malede kvist og havde en herlig eftermiddag med nogle små hiverter, Birthe gav, for jeg var kommet til enden af mine 200.- og havde tyve tilbage til hele weekenden! Sandagers er i sommerhus, dem ser jeg til gengæld ikke meget, men det er det, at de melder sig aldrig selv, så er det jo li-

ge før man føler sig anmassende, men jeg taler da med Erik, nu da især om hus!
Mormor har det vist godt, siger hun, lyder glad, har efter sigende taget på, men moster Misse fortalte forleden at hun dog havde været til en heldagsundersøgelse på hospitalet, men ærlig talt, jeg tror hun har det virkelig udmærket. Lotte er derovre nogle dage, og det synes jeg er en god og sød ide, men Åse skal efter sigende være blevet helt tosset over det, som om det kom hende ved.
Jeg tror Britt lige er kommet hjem fra ferie, Niels kommer vist først til aug fra sit mosaikarbejde. Han har ikke malet i mange måneder af samme grund, så der blir ikke solgt noget, men istedet har han studeret maleren Eckersberg hele foråret og Britt nævnte at han havde fået et eller andet stipendium eller en form for ansættelse et år eller to, til at gøre det færdig, hvor han ville få 34.000.- om måneden, men jeg har ikke hørt nok.
Slut for idag, jeg skal til møde om teaterbyggeri, som er en opgave de nye stud.arch. skal ha efter sommerferien, jeg har lovet at bistå en arch. lærer.

Kærligst & knus
Lars

*

København den 10. aug. 71

Kære mor og far.
Så er sommerferien slut og alle er gået igang på teatrene friske og udhvilede – undtagen mig, jeg er træt og lidt stresset, tænk der er mennesker der holder en måneds ferie. Nå, der kommer vel en dag, i øjeblikket er det kun klatfri, *Kaptajnen fra Köpenick* er godt på vej og jeg tror ikke jeg vil starte på nogen ny forestilling før 1. okt, der blir nok at holde øje med både i Aarhus og Gladsaxe. Den stille, men travle juli fik da omsider ende, hvor har jeg dog været flittig i denne sommer, 1. aug var bulder varm søndag, som jeg tilbragte ude hos Susse Wold, hun ville gerne snakke tøj til en forestilling jeg ikke har noget at gøre med, Cowards *Privatliv*, – meget hyggeligt og afslappende, godt for hovedet der var helt skævt af tiden i Tyskland 1900-1910 og uniformer, Susse

er så beroligende at være sammen med, smuk, begavet og velafbalanceret. 2. og 3. begyndte prøverne rundt omkring, stegende hedt, og jeg var meget glad for det ikke var mine stykker der skulle starte, for det hænger nu meget dårligt sammen teater og 30 grader i skyggen. Men selvfølgelig måtte jeg rundt og sætte i gang. Tirs. ons. tors. op til Aarhus for at sætte lidt skik på det, og det går faktisk fremad, men de er nu ikke særlig entusiastiske, omend de laver det pænt, de kunne godt udvise lidt mere go, og jeg kan mærke at de helst ikke ser mig før generalprøven, det har de været vant til med andre scenografer – de afleverer og kommer igen tilsidst otte dage før prem. – og sådan kan jeg slet ikke lade det sejle, det stoler jeg hverken nok på mig selv og – eller da slet ikke på dem, hvis de er flinke, skal de nøjes med at se mig hver tiende dag. Det er højst min vigtigste forestilling i år, fordi den kan man bedst knække på i forhold til de berømte tidligere opførelser, b1.a. Teo Ottos, som jeg desværre ikke kender. Aarhus er en lidet spændende by, men glædeligt var det at Kaspar var ved at gøre klar til prem. på Strawinskijs *Historien om en soldat* for den jyske opera, så vi spiste da frokost sammen og jeg var både til generalprøve og prem. nu jeg var der – det var som man næsten kunne vente: strålende og gennemarbejdet. I øvrigt skal jeg lave et stykke med ham i Aalborg der hedder *Hertugindens farvel* med Bodil Udsen og Olaf Ussing til foråret. Til den tid kommer stykkerne til at ligge tæt, for Leon Feder, har længe uden at sige noget, regnet med at jeg skulle lave en musical *Company* på Scala, og da den ikke er dårlig og ikke så stor og da jeg lige har købt hus og Løwert betaler vist gode kommunale penge, siger jeg nok osse ja til den. Det er 6. forestilling, hvor jeg ellers har sat max. ved fem. Take it easy. Jeg kommer ikke til at kede mig i denne sæson.

Torsdag kom jeg fra Aarhus kl. 18:30 og ved midnat tog jeg båden til Bornholm for at få tre dages fri, stille og roligt i Gudhjem, det er nu så velgørende at komme derover, som at komme langt bort udenlands. Lørdag morgen tog jeg båden over til Christiansø, hvor jeg aldrig havde været, det er en sejltur på en time hver vej, – og det tror man vitterlig ikke kan være muligt at have en sådan tingest liggende midt i havet, det er så småt, at husene ser abnormt store ud, og dem er der mange af. Det tog mig en halv time at slentre rundt om øen og se på fæstningsværket, som er et at de smukkestbyggede jeg har set. Der er en fred og eksotisme over dette stykke Danmark, og jeg tror jeg vil prøve at bo

en weekend på Gæstgivergården. Da jeg kom tilbage fem timer senere var antikvitetsshoppen lukket og Kent Jensen og jeg tog op for at se en stor Olaf Høstudstilling på Gudhjem station. Det var sandelig osse imponerende hvad man der havde bragt sammen, mange dejlige billeder, på initiativ af maleren Poul Høm og keramikeren Lisbeth Munch-Petersen. Hos dem var vi så bagefter til drinks og laksemad, som så blev udviddet til middag og kaffe og drinks igen meget hygsomt og underholdende, det er morsomt at høre historier og anekdoter om hele Gudhjem malermiljø, da det for år tilbage var på sit højeste. Søndagen gik i strid storm, men dejligt solskin, men i vandet kom jeg nu ikke, det var der lige nok efterår i luften til, og siden jeg kom hjem har det været pjaskefterårsregn. Det kan være jeg tager derover igen i sept., for jeg har nu prakket Hans Chr. Ægidius med viv til at bosætte sig hos Kent for at færdigbearbejde *Kaptajnen fra Köpenick*.
Mit hus går det fremad med, jeg har nu skrevet under på et betinget skøde, som sælger mig huset pr 1. okt, så senere bliver det nok ikke. Det er osse sådan en hyggelig tid at komme under tag på.
Det er efterhånden blevet næste formiddag, telefonen står ikke meget stille, nu er det den besværlige Jeppeturné, som jeg helst så kulet ned, forholdene er for dårlige rundt om i landet til så stor en forestilling. Men inden det hele bryder sammen, må jeg hellere slutte. Mormors fødselsdag bliver kun med den nærmeste familie til middag, jeg tager over den 2. – jeg skal have ringet til Jens, for ærlig talt så burde det være sønnerne der sørgede for det og ikke hende, men hun siger ikke meget om det og gider vist heller ikke rigtig tænke på det.

Kærligst
Lars

*

København den 9. sept 71

Kære mor og far.
Tak brevet i går – endnu kan jeg ikke sige tak for bogen I har sendt gennem Kamma Pedersen, vi har talt sammen i telefonen, men da jeg skulle til Jylland, ville hun ringe igen og jeg foreslog, hun skulle komme forbi til en hivert, – bare hun nu når det, for i morgen rejser jeg igen til

Jylland og er ikke hjemme før onsdag. I den elvte time skræd mit hus så ud, gik op i røg og blev ikke til noget desværre. Jeg var ellers fuldstændig overbevist om at det var ved at være i orden og var startet med at tælle dage, alle brikkerne passede indtil i fredags, da jeg kom tilbage fra Aarhus og ringede til Erik. Bolignævnet havde meddelt at den lejlighed, der for os bestod af to etager, i virkeligheden bestod af en lejlighed på HVER etage. Og dermed har det hus ingen interesse mere. Der kommer nok noget andet i stedet, men ens tilværelse skal alligevel reorganiseres efter i tre måneder at have indstillet sig på at flytte, lejligheden i Kongensgade eksisterede ikke mere og var allerede et irritationsmoment. Jeg havde nærmest sagt op, men ugen før var en af mine venner sprunget fra at overtage den et par timer før han skulle tale med ejeren. Ejeren bad jeg så om at vente en uge, så jeg kunne finde en anden, da den ligeså godt kan cirkulere blandt venner, – det blev mig selv! Men omlægges skulle lejligheden alligevel, for ejeren havde lovet sin svoger for år tilbage at når denne vendte tilbage fra Zambia, skulle han have de to bageste værelser, mit soveværelse og det før med en blænding af døren til den store stue. Svogeren stillede her i mandags. Og jeg startede på at reducere, jeg var godt træt af det hele, det var et puslespil at få tingene til at stå anderledes på mindre plads, man er ved at flippe ud midt i det hele, men jeg blev da færdig på en dag og da jeg kom til vejs ende og rodet var ophørt stod sengen flot i spisestuen med bordet for fodenden og kun et tegnebord var blevet nedlagt foreløbig, der er plads til det, men er endnu ikke nødvendigt. Efter at have købt en masse blomster, en flaske rosé og lidt ny musik var her herligt igen, smukt, velpropotioneret. Hvis denne ombygning ikke var sket, havde jeg sikkert ikke holdt ud at bo her. Huslejereduktion til 1100.- kan mærkes! Og samtidig var jeg helt lettet over at komme af med mit hus, det gjorde tilværelsen så besværlig, selvom jeg var meget glad for det, og sandelig blive ved at se mig om efter et. Men blot tanken om alt det jeg skulle igennem af flytteri, økonomiske transaktioner og andet tidsrøveri, var nok til at gøre en træt, derfor lettelsen. Og selvom jeg er meget choosy angående beboelselse, så er det dog en død ting så jeg kommer hurtigt over det, der er heller ikke tid at sørge, nu skal jeg hurtigt akklimatiseres til det nye, så jeg kan tegne de næste forestillinger.

Der er ellers drøn på: i morgen blir sæsonens tredie forestilling hos Mejding afleveret, så der er tomt til næste hold, hylderne er tomme. *Kap-*

tajnen fra Köpenick røg ud midt i måneden til Gladsaxe, og det er jo som sædvanlig det store besvær, fordi man jo hele tiden hører sparekniven og skal prøve at få det gennemført. Jeg fatter ikke at teaterdirektørerne ikke kan læse de stykker de sætter op ordentligt, de blir altid overraskede over hvor store ting det er. Især denne er ganske overordentlig stor med 21 sceneskift og 97 taleroller (fordelt på 18 skuespillere) og det gøres ikke altid med at sætte en anden stol ind og tage overskægget af. Men det er det evige uværdige bøvl, hvor alle skal beroliges, overbevises, trøstes, skældes ud, og andet trivielt, og i sidste ende kommer det alligevel til at se ud som man har planlagt det med små forskydninger, men den skal nok blive morsom at arbejde med i de kommende tider. Rejserne frem og tilbage til Aarhus tager meget tid, men det går da fremad, pænt og nydeligt, det er gode håndværkere og entusiasmen er osse ved at komme, de skal tøes op langsomt, de gæve jyder. I forbindelse med Aarhus fløj jeg sidste lørdag til Holstebro, for at se verdenskendt polsk teater med Grotowskij, en slags teaterlaboratorium, meget sekterisk og isoleret, der må kun være 35 tilskuere og man blir nærmest lodset ind i et stort sortmalet rum. Det var meget spændende at opleve, især fordi deres fysisk-psykiske træning er uovertruffet, en utrolig beherskelse af stemme og krop, og intens udstråling/kontakt til hinanden. Helt vild med det er jeg ikke, men det kan bruges til mange gode ting i det mere folkelige teater, i sig selv synes det at være en blindgyde, med store personlige landvindinger. Holstebro er da så dejlig nær Vesterhavet, så efter at have overnattet i Holstebro tog jeg søndag morgen ud til Bovbjerg Klint for at gå ture på klinterne og på stranden. Jeg indlogerede mig på Badehotellet som sæsonens sidste badegæst og vendte en gang imellem tilbage for at få noget at spise. Det er så jublende dejligt, og dette evigt skiftende vejrlig, får man en god, sund gennemluftning, så man føler sig helt skæv af beruselse, og man får ordentlig talt ud, råbt og sunget sammen med vinden og havet, 14 dages ferie på 24 timer. KL.10 gik jeg i seng, 10:30 sov jeg, vågnede frisk og udhvilet kl 6:30 klar til at gå mandagmorgentur inden jeg skulle med bussen til Viborg kl. 12. Derude er der rigtig dejligt, barsk og i nær kontakt med alle elementerne, og inspirerende, der kom da et par gode ideer. Derefter en aften og nats mellemlanding i min plejeforældres hus, hyggeligt og rart, de havde det godt, Karen var lige kommet hjem fra en måned i Frankrig og skulle begynde igen på universitetet. Og så næste morgen

tidligt op, afsted og på job i Aarhus tre dage. Det er ret anstrengende, der er meget at se til, når man ikke vil lade noget gå på scenen uden at jeg har set det. Men det rare ved at være i provinsen er at der er mere ro over ens liv, fordi det kun drejer sig om denne ene ting, der er ikke andre forestillinger at tage hensyn til, og der er ingen der ringer på telefon. Derfra hjem i Kongensgade til alt halløjet, som nu er bragt i ro igen. Men imorgen afleveres *Balladen om den bedrøvelige café*, og derefter tager jeg så til Kolding for at fejre mormors fødselsdag, hvorfra jeg så tager til Aarhus man. tirs. og onsdag.
Ja, jeg så Se & Hør, det var udmærket, men nu ikke særlig spændende billeder.
Hvis jeg skal nå at gøre klar til fotografering af modellen til *Balladen*, må jeg slutte nu. Jeg må osse ud at købe noget tøj, for nu har jeg hele sommeren spinket og sparet for at få hus, at jeg er ved at være nedslidt.
Mange kærlige hilsner og knus til jer begge – nu er der gået en måned siden sidst, men jeg har haft travlt, og tænk på min far der heller aldrig har tid til at skrive, – men jeg skal prøve skrive snart igen – om fødselsdagen, tænk Muus og Alice skal med!

Lars

*

København den 29. IX. 71

Guderne må vide hvordan jeg ville have nået tidsplanen, hvis jeg skulle være flyttet. Man må lære at se de lyse sider.

Kære mor og far.
Tak for det lange brev fra far og den nu ankomne bog om disse mærkelige malere på Australsk maner. Kamma P. dukkede da endelig op en dag, men det blev kun til lige hen over dørtrinet, for de var vist på farten, som det går home-leave mennesker, you know. Den ser meget spændende ud, endnu har jeg ikke læst særligt i den, det kommer når jeg er færdig med rejseriet.
Nu er der rundt om tre forestillinger i produktion og en er næsten færdig på reolen. Det er barske vilkår og især i denne uge er det om at holde tungen lige i munden og få timerne til at passe sammen, for fra

mandag er jeg otte-ti dage i Aarhus inden det store opløb (de vil se mig hængt). Nu trænger jeg osse snart til at få premiere, så der kan gå hul på bylden og kasseapparatet, jeg sidder lige og regner efter, der er gået seks mdr. siden den sidste med *Mordernes nat*, – og i løbet af de næste seks måneder skal jeg have seks stykker op. Idag skal jeg have møde med instruktøren Hans Chr. Ægidius og Ove Sprogøe her om *Kaptajnen*, imorgen skal jeg ud at finde en del tøj til *Kaptajnen*, fredag skal der være læseprøve på *Kaptajnen* på Gladsaxe Teater, etc., i hvert fald flyver jeg til Aarhus mandag. Men hvis alt var gået rigtig til, skulle jeg være flyttet i denne weekend, så intet er så skidt at det ikke er godt for noget. Og bortset fra det befinder jeg mig ganske storartet i St. Kongensgade stadigvæk, jeg kommer aldrig udenfor centrum igen, med mindre det er ud af landet eller jeg ender som kommis i Smørumnedre, det hus jeg skal have må komme på presenterbakke, jeg har ikke tid til at styrte rundt og se på forfærdelige huse. Men nu efter at have sparet i lange tider fik jeg da endelig råd til nye bukser og sko og et par enkelte plader. Jeg har ikke set den, men Gladsaxe Teater fik jo en enorm fiasko forleden, så nu skal den have hele armen til *Kaptajnen*, hvilket kan være til held for os. Den er nemlig ret dyr at sætte op, stor dekoration, mange mennesker, og vi har allerede en del økonomiske kampe som vanligt, men det klares sikkert og jeg sætter en hel del lid til at det kan blive en pæn forestilling, men den kan få et hak i tuden alligevel alt afhængigt om der skal være chikane mod Knud Poulsen, som de ikke vil se på to teatre på en gang. – Well, i Aarhus går det ret så bøvet synes jeg, hvordan prøverne forløber har jeg ikke meget overblik over, men med Tiemroth går det faktisk halvskidt, grundet at andre bare er kommet op, har afleveret og er kommet tilbage lige før premieren, mens jeg har overskredet rejse og diætbudgettet; så det jeg troede jeg kunne undgå, nemlig at komme på kant med T. (Jeg har været velforberedt gennem Kaspar, som jo heller ikke sætter sine ben der mere) er nu sket, ikke mærkeligt at det ud af til virker som et sig-selv-nok-med-skyklapper-på-teater. Jeg har jo aldrig kunnet acceptere bare at lave en forestilling hjemme på skrivebordet, meget af det bedste ved et stykke opstår under prøverne i samtale med skuespillere og teknikkere, det kan kun blive bedre, og det burde være meningen, det forekommer mig som et revisorkontor i øjeblikket. Og jeg er jo ikke helt let at gøre modløs, selv om det mange gange kan lyde sådan, så nu skal man få lov at betale

så langt det overhovedet er muligt, de sidste dage skal han så få lov at skamme sig over at jeg selv betaler, – om forestillingen går godt eller skidt er ikke så vigtigt, blot at jeg ved at jeg tilnærmelsesvis er færdig, men det er en mærkværdig gammeldags facon. Under alle omstændigheder går det i hvert fald ikke helt godt, for ligegyldigt hvad man gør med Brecht, for det ene hold vil have den traditionelle Brecht, det andet hold vil have en nytolkning, det kan kun blive half-and-half. Så velbekomme, bare det så ser ud som om det er smukt udført. Det er kampen nu. Til trøst så har han for vane at blive sur på de fleste gæster. Og der er iøvrigt så usandsynlig kedeligt i Aarhus. Den 16. okt. er der premiere, men jeg regner med at være i Kbh. allerede den 14., da Bent Mejding har læseprøve den 15. på *Balladen om den bedrøvelige café*. Når det så kører og Gladsaxe osse skulle være godt på vej, så har jeg booked en såkaldt teaterrejse til Leningrad og Moskva den 23. okt. kl. 7:25 for at være væk i seks dage, der kan hverken telefon eller telegrammer nå en, det er nyt og spændende. Jeg havde tænkt lidt på London, men det er der for få dage til, så hellere noget jeg aldrig har set før, ferie skal jeg have, det må kunne friske hovedet med en efterårssusende russisk vind. Og så op til Aarhus efter den omgang, hvor de blot, efter at have fået en aflevering af model og kostumer, som de længe ikke har set magen, ventede på at jeg skulle have dummet mig eller taget fejl i småting, så jeg var på mærkerne med knive i ærmet, hvis de skulle stille sig an, Tiemroth der gik surmulende rundt, indtil jeg spurgte ham hvad han var sur over, så han kunne komme ud af busken: ja, jeg havde været der for meget, så jeg måtte til at forklare generelt om min arbejdsmetode.

Der var ikke noget at sige til at jeg glædede mig til at komme tilbage til Kbh. Der skulle jeg heldigvis til premiere på Cowards *Privatliv* med Susse W og Mejding, hvilket var meget morsomt og sprudlende, bagefter var vi ganske få af de nærmeste venner ude hos Margurite Viby til en meget hyggelig natmad.

Mit arbejde med Harrold Pinters *Old Times* sammen med Besekow er startet og vi har det rart som sædvanlig og er allerede langt selvom den først skal afleveres medio januar med prem. i april. – Lørdag aften var jeg til en vidunderlig koncert i palæet, hvor Barenboim, sammen med violinisten Perlman, Zuckerman og Piatigorsky på cello spillede kammermusik af Mozart, Beethoven og Brahms, som man meget sjældent vil komme til at høre magen bortset fra på plade, helt i top og det end-

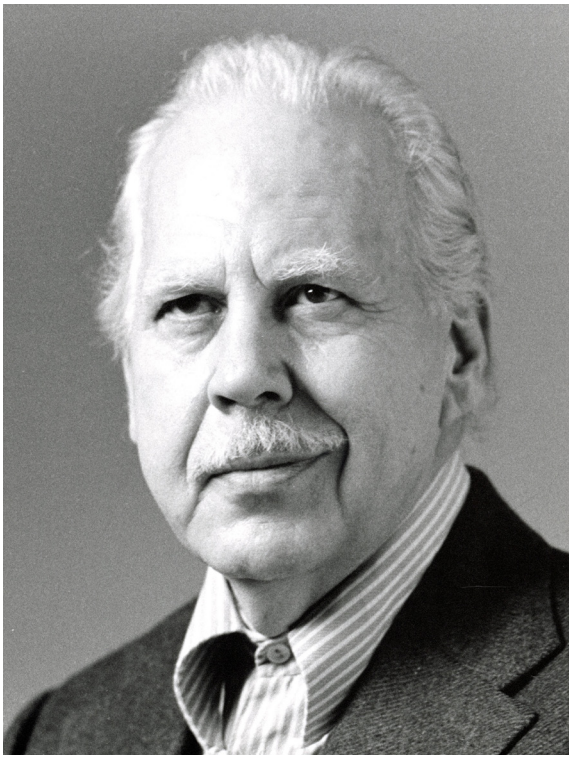

Skuespilleren og teaterdirektøren Edvin Tiemroth (1915-1984). Udateret fotografi. Teatermuseet i Hofteatret.

te med i det glade vanvid at of all persons Danny Kaye pludselig stod midt på scenen i røde cowboy-bukser og ruskindsjakke direkte fra Californien. En pragtaften der virker som balsam på sjælen, musik er en stor hjælp i en forjaget tid.
Hermed slut for i dag, jeg vedlægger et lille lysbillede af modellen til *Kaptajnen fra Köpenick*, det er noget jeg er begyndt at få taget af hensyn til mit arkiv, da jeg ikke maler fine stemningsfyldte billeder af scenerierne mere, det er bedre at arbejde direkte i model og siden affotografere, og jeg har fundet ud af, at det er til stor hjælp for teatret at se det på denne måde.

De kærligste hilsner og knus
Lars.

*

København den 31. okt. 71

Kære mor og far.
Jeg skulle aldrig have opgivet at skrive lige efter premieren i Aarhus, nu er jeg så langt bag ud, men for at kunne tage til Rusland måtte jeg simpelt hen have organiseret alle mine opgaver rundt om, så der ikke kom for meget brand i det, der kan hurtigt ske ulykker – og nu er jeg hjemme igen, næsten da, lidt af ånden er endnu ikke helt nået tilbage.
Well, Aarhus Teater, *Galilei*, det forekommer mig så længe siden, jeg har nærmest glemt alle skærmydslerne med Tiemroth o.a., vi kom da frem til en nogenlunde hæderlig afslutning med hinanden, og da forestillingen gik pænt, og tegnede pænt inden, var der nok ikke så meget at udsætte, når man tænker på hvor mange dårlige anmeldelser han har fået i den senere tid. Og forestillingen gik nydeligt, som jeg havde forventet kunne det ikke blive det helt store, det kræves der en genial skuespiller til, vi ejer ingen der kunne spille den i øjeblikket, men det var solidt, lidt kedeligt, men dog ikke uinteressant, helt fængslende undertiden, og noget for lang. Kritiken var pæn, de kunne have sablet den ned hvis de havde haft lyst, for at være anti-Brecht etc., men de valgte en ganske nøgtern vurdering, og jeg synes den var rimelig og ærlig. Men hva', jeg havde jo osse en buldersucces personligt, så jeg kom igennem min første Brecht med skindet på næsen, jeg havde ellers været tuderæd, nok vidste jeg at den var smuk, men var den osse rigtig. Ordene var som sædvanlig få, men gode, dog toppede det i Information, som jo er der det kan gå så grumme slemt, 36 spaltelinjer som var indledningen og, bortset fra hovedskuespilleren den eneste nævnte:
Scenografisk er scenerummet i Aarhus Teaters *Galileis liv* gjort begrænset. Et ekstra skråtstillet gulv er installeret. Man kan tale om et spillepodium, hvorpå forestillingens billeder udspilles. Faste sidekulisser har man, samt en lys bagvæg. Kun ved hjælp af løse rekvisitter giver man de forskellige rum karakter ud fra den fælles ramme. Det ekstraskrå gulv betyder for det første, at figurernes gang og dermed bevægelser bliver ikke-naturlige, dvs. let forvrængede. Dernæst betyder det, at dybdeperspektivet på scenen forrykkes. I stedet for, at personerne ved at gå bagud på scenen forsvinder fra forgrunden, så betyder den

skråtstillede spilleplads, at nærværet af de forskellige grupper, deres samtidighed, betones.
Scenografien, rummet der spilles i, kommer derved til at betyde noget væsentligt for forholdet mellem de agerende personer. Alle på spillefladen er nærværende, selv om de ikke – ifølge fiktionen – kan høre, hvad personerne fremme på fladen siger til hinanden. Samtidig med at Lars Juhls scenografi på denne måde bliver en betydningsfaktor i forestillingen, rummer dekorationen i al sin enkelhed forbløffende skønne scenevirkninger. Man kan nyde denne dekorations smukke æstetik."
(Berl. tid.) L.J.s scenebilleder havde den rette puritansk-raffinerede skønhed.
(Pol.) Leon Feder havde disponeret spillet om ham enkelt og klart, et taleområde i scenens front, et stumt bevægelsesområde i midten, og et tableau i baggrunden. I de bedste scener blev det til kontrapunkter for øjet og øret.
(B.T.).. LJs fantastisk smukke og velkomponerede scenebilleder..
(Ekstrabladets Knud Schønberg må opfattes positivt denne gang ved ikke at have nævnt mig, det er måske fremskridt!)
(Aalborg stift) Leon Feder har sammen med scenografen LJ søgt at anskueliggøre *Galileis* fylde ved ligesom at lade ham træde ud af de pragtglitrende tableauer, de skaber på den skrå spilleplade.
(Aarhus stift) Nu har teatret valgt at fryde øjet og lade det markere afvekslingen. LJs scenografi er praktisk og tiltalende, og har han ansvaret for kostumerne, skal han have så mange tak, for de var kønne.
Og så var der et par steder jeg ikke var nævnt. Men det gik altså godt, håndværksmæssigt var det osse meget smukt udført, jeg var ikke særlig utilfreds til sidst. Og Tiemroth spurgte til premieren om jeg kunne komme igen næste år, ikke noget konkret, men det kan jo osse bare være en taktik for at slutte pænt. Leon Feder var i hvert fald meget tilfreds, og det er hovedsagen, så har jeg en instruktør til, men vi starter osse med at lave musicalen *Company* til Det Ny Scala i den kommende uge. Og Kaspar har engageret mig til den store Dario Fo forestilling på det kgl. gamle scene med prem. 15. sept. 72, forinden skal vi lave den til Aalborg, så der skal tænkes to gange Kaspar i de næste seks måneder, herligt. Der er lidt meget at lave, bare nov. har premiere på *Kaptajnen* den 24., tegne *Company* og følge med hvordan det går med *Balladen om*

den bedrøvelige café hos Mejding. Men jeg har fået gode kræfter af min lille ferie i det østlige. Herligt.

Jeg synes slet ikke rigtig jeg kan komme hjem, og jeg har dog været her siden fredag aften, det er som en drømme tilstand, som et stort uophørligt flip, en rejse som tusind og en nat af skønhed og oplevelser, jeg ved faktisk slet ikke hvordan jeg skal beskrive det. Som denne rejse har ingen tidligere nogensinde været, aldrig har noget virket så stærkt på mit sind, hverken London eller New York, som jeg sætter uhyre højt. Det har været som at springe ud fra timetervippen og endnu ikke er landet. Hvad der gjorde det aner jeg ikke, politisk-økonomisk er jeg ikke involveret, det der gik på teatrene var glimrende, men jeg har set det, der var bedre, jeg ville ikke bryde mig om at bo der ret længe, og dog er jeg et bundt af ophidselse og begejstring. Men et sted må jeg jo begynde.

Turen hed en såkaldt teaterrejse til Leningrad og Moska arrangeret af DSB med SAS som transportmiddel. Vi var tyve deltagere, jeg var den eneste teatermand, halvdelen var mellem 65 og skindøde, guderne må vide hvordan de havde fundet på at tage afsted, der forlød meget om dårlige hjerter og sukkersyge, et par gange troede jeg vi var kommet hjem med lig i lasten, – denne halvdel havde jeg faktisk intet at gøre med, derudover var der en amerik. antikvitetshandler, en am. kunsthistoriker, en am. litteraturlærer (der underviste på Skive seminarium) plus dennes kone, en dansker der hed Søren, som jeg iøvrigt havde mødt før, en professionel astrolog- og spiritist- og clairevoyant-dame (Elisabeth), ca. 60, og en ganske alm. sød dame (Nina), ca. 50. De sidstnævnte har ligget mellem 28-40.

Afgang Kastrup lørdag 7-25, den 23. X. For pokker hvor var det spændende, det var lidt af en vovelig affære at skulle ind bag jerntæppet. Turen forløb pænt med en mellemlanding i Stockholm. Derefter videre til Leningrad, vi var ved at falde ud af vinduerne for at se indflyvningen, alle så meget spændte ud, ingen af os havde talt sammen, bortset fra mig, jeg havde siddet ved siden af rejselederen stud. mag. i russisk, Poul Hansen, ca. 24, første tur som rejseleder, meget betryggende! men han talte russ. og i øvrigt var han meget tiltalende og klarede sig pænt. Lufthavnen var ej nogen myldrende international, men som Kastrup for tyve år siden, der var gråvejr, koldt og politi på stribe ved trappen, vi blev lodset ind i en bus, der kørte til pasbygningen, vi var meget spændte

på hvad der ville ske, her begyndte man at komme lidt i kontakt. Kontrollen var grundig men det tog meget kortere tid end på Kennedy Airport, så var vi igennem, blev sat i en bus og kørte ind til centrum. Vi var lutter antenner, det er altid en trist tur ligegyldig hvor i verden at skulle ind fra en lufthavn, gråt i gråt triste mennesker, ikke særlig opmuntrende. Vi boede på et enormt stort trist hotel, hvor man skulle ned ad gange som var det halvvejs til Moskva, men vi blev installeret og lod tingene ske, det var jo en hel anden verden med en anden værdimåler, så vi ventede det som det var. Derefter kom vi ned til frokost i en hæslig stor spisesal, og jeg må sige deres måltider er enorme, fire-fem retter mad, og den fylder, så jeg måtte lade være med at spise aftensmad efter et par dage og vente til natmaden. Men det smagte udmærket. Der var indkalkuleret en teaterbillet i hver by, så den første aften var der ikke arrangeret noget, men i teatret ville vi, så, Søren, amerikanerne og jeg drog ned for at få nogle billetter til *Petruschka* og *Sacre* af Strawinskij. I Rusland er der altid udsolgt lang tid i forvejen, så det var med håbet i behold vi vovede os ud på gaden på Nevski prospekt, læse og tale kunne vi ikke. Og på denne tur begyndte begejstringen for alvor. Trods gråvejr var der så buldersmukt med alle de skønne gamle palæer og paladser, ingen nye bygninger til at ødelægge linjen. Leningrad så vi kun i overskyet vejr, men den kumne tåle det, det var som store håndkolorerede arkitektegninger 150-200 år gamle. vi var så heldige på teatret at få billetter til galleriet, så drog vi hjem igennem en del andre gader på lykke og fromme, heldigvis har jeg en veludviklet stedsans, så jeg følte mig ikke lost, og i løbet af et døgn havde jeg lært mig alfabetet, hvilket var en stor hjælp, det gjorde mig mere sikker. Efter middag drog vi så til ballet på øverste hylde, i et nydeligt gammelt teater, men Strawinskij havde de ikke fattet, ork. spillede jævnt uspændende, de dansede udmærket kedeligt og ikke helt præcist. Men det var sjovt at være der, der [var] fyldt til randen, og de ser alle ud ens i tøjet, uspændende, der er ingen kapitalistisk promeneren, nogen steder af tøj og smykker. Bagefter gik vi over på det største hotel Europa for at spise natmad: kaviar, vodka og champagne, uhm. Klokken tolv lukker alt senest, bortset fra dollarbarerne. Så det blev aldrig særlig sent.

Søndag formiddag kl. 10 tog vi ned på Vinterpaladset og Eremitagen, hvor zaren havde boet og havde sin malerisamling, og det er så ufattelig rigt og stort, at det ville tage år at komme igennem, hvad der ikke var af

billeder og kunst gør man sig ikke begreb om, jeg gik bare rundt, for intet kan man nå grundigt, og det er lige før man blir deprimeret i panik over at man er magtesløs og har for lidt tid, det kan kun betragtes som en introduktion. Og folk stod på nakken af hinanden for at komme til at se, deres eneste søndagsfornøjelse. Det var overdådigt. Efter frokost drog vi lidt rundt i byen og og derefter middag og til teatret. Denne gang skulle vi i det store Kirov Teater, sorm har et af verdens bedste kompagnier. Teatret må være et af de smukkeste, meget stort, holdt i hvidt, sølv og blåturkis, med et fantastsk gobelin fortæppe, det var en fryd af lys og glæde, og da så balletten viste sig at være en humoristisk opfattelse over verdens skabelse, med vorherre, Adam og Eva og djævlen, var det en glædelig aften, jeg jublede og de dansede som gudebørn. Forestillingen havde indtil flere grove smagløsheder, men skidt efter 1½ dag, hvor der ikke havde været til at flå et smil af de russere på gaden og overalt, var det en stor oplevelse. Bagefter igen champagne. Jeg har aldrig drukket så meget champus i mit liv som på denne tur – uden fuldskab.

Mandagen havde jeg lyst til at gå rundt alene, de andre skulle køre lidt rundt, men jeg oplever bedst ved at drive rundt og se de forskellige ting, og jeg var lidt træt af hele tiden at være sammen med andre, som vi hele tiden havde det herligt og skægt sammen med[,] vi var meget på bølgelængde, der er osse det, at det er folk som virkelig vil se og ved om det de skal se, der tager på sådan en tur. Det var vel osse det der bidrog til at turen blev så vellykket for man fik meddelt sig. Men jeg [...] ud på den lange vandring først med en bybus ned til vinterpaladset, hvorfra jeg så gik over Neva, over til Peter-Paul fæstningen, hvor zarene lå begravet, over floden igen igennem parkerne ind i nogle folkelige bydele, for at se på de pauvre forretninger, hvor man står i kø i timevis, overalt og der er dyrt i forhold til hvad russeren tjener. På vejen fandt jeg en lille smuk kirke, der viste sig at fungere (ellers er alle kirker museer, der er ingen religion officielt) jeg vadede ind og var til russisk-ortodoks messe, og i forbindelse hermed en russisk begravelse, det er med åben kiste. Det var meget særpræget og højtideligt og smukt, men der var ingen unge med, kun lutter gamle bøjede morliller. Så gik jeg hjem til frokost, folk glor nu lidt efter en, de kan godt se hvor man kommer fra, og jeg i lange støvler og maxifrakke, heldigvis for der var hundekoldt) var jo et nummer for sig, men vi blev tilbudt mange rubler for vores tøj, men vi

turde ik[k]e. Om aftenen var vi i cirkus, som de er meget dygtige til, det er sjovt at se, men det er og har aldrig været min livret. Næste formiddag drog jeg en lille hurtig tur ned til vinterpaladset og lidt rundt langs kanalerne sammen med Nina inden vi skulle samles og drage til flyet til Moskva. Da begyndte det at sne voldsomt. Det havde været nogle skønne dage. Man havde kunne[t] gå fuldstændig frit omkring, meget sikker. Hver time spækket med oplevelser, det var med trist, men træt hjerte, vi måtte afsted. Der er så smukt. – I lufthavnen fik jeg endnu en gang kaviar og vodka, dulmes måtte man, for vi havde hørt meget om russiske jetfly, og der var lidt om det, for [for] det først[e] ligner de jo indvendig en zaristisk klunkestue, og højtaleranlæget lød noget defekt, motorerne larmede, ingen forklaringer på safety-on-board, men vi kom da både godt op og ned.

Og i Moskva var det endnu koldere og pragtfuldt solskin. Jeg har altid tænkt mig Rusland koldt, så derfor var det den helt rigtige tid at rejse på. Og her var vi kommet til en verdensby, og det kunne sandelig mærkes på gaderne, bilerne fløj afsted, hvor der bortset fra på hovedgaderne i Leningrad næsten ikke var trafik. Vi kørte ind igennem nogle enorme boligbebyggelser ad store brede high-ways og landede lige i byens hjerte ved den røde plads overfor Kreml. Vi flippede helt ud, så betagende var det, vi havde udsigt til Vasilij katedralen med løgkuplerne, det røde mausoleum, Kreml, luften var krystalklar, skyggerne dybe, solen skulle snart ned og månen var halv og stor over de røde stjerne[r] på murtårnene. Og dette hotel var et palads, 1. class, fra århundredeskiftet og behageligt og blødt. Vi fik straks middag med udsyn over pladsen. Det var ufatteligt at vi var der, det var som at sidde og betragte en kulisse, uvirkeligt, et eventyr. Om aftenen havde vi fået arrangeret billetter til Bolshoi, hvor vi skulle se Rimskij-Korsakovs *Sagnet om byen Kitesh*, uha, det var meget slemt og uendelig kedsommeligt, som at overvære en forestilling fra 1900, men teatret er formidabelt, stort og meget smukt, bare det at være der var nok. I pausen mødte jeg en dansker jeg kender fra København, som boede derovre, men han var ikke den eneste, mange gange om dagen mødte jeg rundt om mennesker jeg kendte, som jeg enten havde mødt i Leningrad, denne dansker, om det så var Svend Kragh-Jacobsen ankom han dagen efter og siden mødte jeg ham tilfældigt på teatermuseet. Det er immervæk en by på otte millioner. Derefter spiste Nina, Elisabeth, Søren, denne dansker og jeg natmad (GÆT:

Løsdel til scenografimodel udført af Lars Juhl. Udateret. Teatermuseet i Hofteatret.

kaviar og champ.) men sent bliver det heldigvis ikke, for med al det man hele tiden oplevede, havde man ikke kræfter til at blive ved om natten. Men inden vi drog hjem gik vi ved midnatstide op på den røde plads for første gang, sikke en atmosfære, vi gik helt i bro, jeg vendte mange gange tilbage hertil, for i alle belysninger var det storslået.
Næste formiddag var der tur til Lenins grav, men der snød Elisabeth og jeg og gik på byvandring, jeg havde ikke lyst at stå i kø en time, der var andet der var vigtigere, og vi havde megen glæde af at gå sammen. Hun er en meget skæg lille person, som jeg først kom i kontakt med i flyveren til Moskva, et sprudlende humør, fyldt med mod på sjov og ballade. Sprog talte hun ikke, så hun holdt sig mest til Søren eller mig, og vi fik mange mærklige ting at vide om hendes clairevoyance og astrologi. Mig var hun især ude efter, fordi hun vidste jeg var beskyttet af store ånder, og hun havde fundet ud af at jeg havde været reinkarneret i Rusland tre gange, og en gang i Himalaya, så, som hun sagde, intet under at du går så sikkert og hjemmevant rundt. Der var ikke noget mystisk over hende, hendes humør var meget livsbekræftende og meget energisk, og det var osse meget oplivende på ture, og så i forhold til al-

le de andre gamle nisser. – Om eftermiddagen var vi på stor rundtur i Moskva, så bl.a. et meget dejligt kloster, men osse lidt af en propagandatur var det med en kedelig guide. I Moskva er det faktisk kun det inderste centrum der er spændende. Aftenen tilbragte vi [i] Bolshoi hvor vi hørte *Tosca*. Bevares de sang og spillede meget smukt, men det var noget nosseforladt, scenografisk var det heller ikke spændende, men for russere har det nok være[t] det vildeste vilde. Kaviar og champ. Torsdag var vi i Kreml til det hav af små kuppelkirker fyldt til randen med ikoner og siden var vi i skatkammeret, det findes vel ikke meget mere overdådigt, hvad der var af guld, sølv og ædelstene i de skønneste forarbejdninger, og så var det ligesom mere overkommeligere end Eremitagen. Om eftermiddagen tog jeg ned på teatermuseet for at se tegninger og fotos af store berømte forestillinger fra tyverne før der blev lukket for den kunstneriske frihed, meget interessant og bedrøveligt at de ikke har måttet gå videre. Jeg tog en taxa og måtte vejlede chaufføren hele vejen, og hjem kom jeg ved at vove mig ned i den fantastiske undergrundsbane i paladsstil og jeg kom op det rigtige sted! Om aftenen igen i Bolshoi til en syg socialistballet, helt forfærdelig, danset smukt som var det *Svanesøen*, arbejderpiger, der kom ind som svaner, røde faner slaget ved Stalingrad, musikken ikke værd at gemme på, næ på det punkt sker der og må der ikke ske noget. Men da vi kom ud derfra sneede det smukt over Moskva. Og vi nærmede os slutningen. Men næste morgen nåede jeg alligevel at se Stanislavskij museet, ST. er grundlæggeren af den moderne naturalistiske spillestil, ca 1903, – jeg fandt derop uden kort, og da der så lukket ud ventede jeg til der kom nogle damer forbi som jeg med tegn fik forklaret hvad jeg ville, de fik mig om til en bagdør, som blev åbnet på klem, jeg måtte forklare en gang til og at jeg kun havde en halv time inden jeg skulle til lufthavnen, så jeg fik forevist hele museet på russisk af en meget sød pige, og med hænder og fødder, mit alfabet og megen fantasi oplevede jeg dette hjem meget andagtsfuldt, det var så jeg rystede af spænding og det holdt sig hele dagen. Jeg fik osse forklaret hende hvad jeg lavede, hvor jeg boede, og det var en hjertelig afsked da jeg gik. Russerne var når man henvendte sig altid meget varme og hjælpsomme, men sprog kan de ikke, og det er en hindring. Så gik jeg glædestrålende tilbage og vi tog af sted for forhåbentlig at kunne vende tilbage engang snart.

Jeg var glad for vi skulle og kunne tage tilbage til København, for da var jeg træt af alt det der var sket, jeg kunne simpelt hen ikke rumme mere. Det er en tur jeg på det varmeste kan anbefale.
Det var ellers en lang smøre, og så er det kun en anelse, tænk, hvis man kunne skrive.
Tillykke med den massageklinik, endelig, det er en mægtig idé, håber du får rigtig travlt.
Jeg ved ikke hvad der går på teatrene i julen.
Var til hyggelig middagskomsammen hos Birte og Mogens i aftes.
Nu vil jeg slutte jeg er helt ør.

De kærligste hilsner
Lars

*

København den 3. december 71

Kære mor og far.
Der er atter gået en hel måned, men det hele brød nærmest sammen, premieren blev udsat, og i det hele taget kom november til at stå i *Kaptajnens* tegn, utroligt anstrengende. Hvor har der været meget besvær, det siger jeg selvfølgelig hver gang: dette var det værste, – men dette var en hård nød at knække, for stor en produktion til Gladsaxe, og ind imellem skiftede vi skuespillere ud, ja den sidste kom to uger før pre., scenemesteren fik nervesammenbrud, andre fik influenza. Jeg var godt træt af den kamp det syntes så nytteløst, og pengeproblemer havde jeg osse, til at få kostumerne gennemført, så det på et tidspunkt virkelig lignede en marskandiserbutik, intet var færdig, men der var osse ca. 150 kost., der kom ind og ud af 22 scener. Da vi skulle sætte lys, kunne vi først starte 23:30 fordi vi skulle bruge det ny teaters belysningsmester (heldigvis, han er så glimrende en hjælp) og de seancer varede til fem om morgenen og det en uge igennem, så der var efterhånden ikke mange kræfter tilbage, og den 24. da der skulle have været pre. var der ikke meget forestilling, teknikken var så kompliceret, at det hele brast sammen, heldigvis havde vi fået en uges udsættelse, om end Knud Poulsen var svær at overtale. Men det hjalp meget og det blev en glimrende ting. Ove Sprogøe var fremragende og Hans Chr. Ægidius

havde virkelig fået megen atmosfære og variation over spillet, en meget fantasifuld og underholdende iscenesættelse, jeg havde bestemt fornemmelse af at publikum nød det, der var jubel, glæde og varme blandt folk både til pressegeneralprøven og premieren og det kørte som et urværk. Skiftene og lyssætning var af en art man ikke længe har set i byen. Men ak, denne gang skulle det altså ikke være, vi havde ellers anet at det ville gå meget godt, men sandelig om den ikke fik en ilde medfart, den forestilling var de sandelig ikke glad for, ja nogensteds har man kaldt den fiasko, – "man kedede sig i to og en halv time", det må stå for anmelderens egen regning. Så er det udmærket at jeg selv fik strålende anmeldelser, det kan altid glæde, men det [er] dog lykkeligere om det var til hele forestillingen, det er osse lidt trist at det da ikke kan følges ad, når det går godt for alle implicerede, er det som sød musik for sjælen. Hvorfor de skulle være så sure, er ikke godt at vide, men der kan være den grund, at de vil ose Knud Poulsen ud af Gladsaxe, de kører et enormt presserace på ham, de vil kun have at han driver et teater, nemlig det ny, – det er sgu lidt røvet.
(Ekstra bladet) (Knud Schønberg) – kom hen efter pre. og sagde det var en meget fin og funktionel dek., – men herregud han virker meget frustreret og usikker og nervøs, så jeg havde faktisk ondt af ham – det går fremad, – han skrev: 22 billeder bliver afviklet i en meget funktionel dek. af LJ. De spillede helt fremme ved rampen, som om det var ABC-teatret og der ikke var ti meter bagud, og det er rigtigt, spillet bliver hurtigere og ordene kommer ud.
Politiken ...kantede kulisse...
Berl. tid. Forestillingen bliver snarere et panorama end en person, og i den egenskab er den afgjort seværdig. LJs fremragende scenografi udnyttede den brede Gladsaxe-scene bedre, end det er lykkedes for nogen anden scenograf, det komplicerede maskineri fungerede med en overraskende præcision.
Krist. dagbl. På. GT kan man mest glæde sig over, LJs scenografi, selv om den næppe kan kaldes sprudlende (det skal den heller ikke være, for helvede,. Lars), men den fungerer og har nyttige indfald.
Jyll.posten LJs fremragende dek., som fungerer hurtigt og præcist som et urværk.
Det var så sæsonens anden forestilling der gik godt for mig, nr. fire i år. Der må jo snart komme en fuser. Den 30. dec har jeg pre. hos Bent

Mejding, om alt går vel for han har osse travlt med *Jesus Christ Superstar*. Jeg fik den tilbudt af Lars Schmidt i begyndelsen af nov. men måtte sige nej fordi jeg ikke havde tid og fordi de skal have premiere allerede 2. juledag, og det er for lidt tid hvis det osse skal være godt, – jeg ærgrede mig i nogle timer derefter, men nu er jeg helt glad for at jeg ikke sagde ja, det var gået ud over så meget, men den er det nærmeste jeg har været verdensteatret. Kaspar havde osse fået den tilbudt, han har endda ferie, men han sagde osse nej, fordi han havde brug for den ferie, siden har jeg hørt at Lars Schmidt er rasende over at vi ikke ville, han plejer at kunne få alt hvad han peger på. – Den 12. december har jeg belysningsprøve igen hos Mejding og *Company* til Scala går fremad og skulle meget gerne snart være færdig.

Jeg ved ikke rigtig om jeg tager til Kolding i år, allerhelst ville jeg droppe det hele og eventuelt bare spise en god middag. Jeg vil heller ikke have julegaver, på alle andre dage gerne bare ikke den 24., det er jo alligevel et stort kommercielt bluff-nummer, hvor man med djævlens! vold! og magt! skal være sød og rar, – og nu har de flaget med guirlander lys og stjerner foran mine vinduer siden begyndelsen af nov.

I sidste uge var jeg inviteret til Studenterforeningen æreskunstnervalg af Erik Mørk – kors hvor det var en anakronistisk opstyltet kedsomhed i sort og hvidt tøj, irriterende rædselsfuldt ved lange borde fra 23-01:30 og med åndssvage sange, jeg var rasende, da jeg endelig slap bort og dette var sidste gang jeg går til den slags, måske hvis jeg selv blev det, men til den tid må man da håbe det er afskaffet, for det hører ingen steder hjemme.

Jeg må videre – ud på Ungdommens Teater og I skal jo osse have brev til jul!

De kærligste hilsner og knus
Lars

*

Kære mor og far.
Nu må det være – traditionen tro er den en dag over julerettidigheds-afsendelsesdag, – så jeg kan ønske jer en rigtig hyggelig jul i år med alle Jeres unger i huset fra Danmark, jeg forstod på Birthe forleden, at det ikke kun er Misse og Mogens, der skal fejre hos jer. Jeg har jo droppet den almindelige juletur i år. Mormor var selvfølgelig meget skuffet, men så må det vente til næste år, jeg orkede bare ikke at buldre over det ganske land for at tage tilbage 48 timer senere midt i en tid, hvor vi skal have publikum på, nytårsaften på Allé-Scenen med premiere den 4. januar. Det kommer jeg selvfølgelig til at høre mange bebrejdelser for, men en gang imellem må man modspille sine juleneuroser, og jeg kan komme til at slappe lidt af de to dage det drejer sig om. Den 24. spiser jeg middag med Eva Deichmann og Ulrik Cold og en fra Dramatisk Forum, og får det sikkert meget hyggeligt, i hvert fald var vores julefrokost i forgårs – som nu ligger om aftenen – meget lovende forvarsel, og der er nok en nisse og lidt gran bag døren.
Bortset fra julefrokosten er der ikke meget tid at tænke jul i og udover ruten til Allé-Scenen ser jeg ikke meget julesmykkerier. Jeg er kommet lidt bagud grundet den forsinkede fødsel på *Kaptajnen*, så der har jeg travlt med at blive færdig nu, hvilket er lidt vanskeligt, fordi hele den tekniske afdeling er i gang med *Jesus Christ Superstar*, det er svært at gøre dem interesserede i *Balladen om den bedrøvelige café*, som i forhold til er en petitesse. Det ærgrer mig meget fordi jeg havde glædet mig meget til at arbejde i ro og fred derude og til at forædle det så omhyggeligt som sidst jeg var der, – til dekorations og belysningsprøven i søndags viste det sig at de nærmest havde malet min i samkulør som *JCS*, så jeg måtte hitte maleren om natten for at vi kunne male om. Men endnu synes jeg der mangler meget, og intet rigtig sker før i slutningen af denne uge, *JCS* skal have premiere 2. juledag, og med mindre vi ikke får sat et smukt lys blir det ikke nogen god dekoration, – faktisk ret dårlig. Men det skulle osse gerne gå op for Bent Mejding, som jo osse instruere *JCS*.
I aftes var jeg oppe i Humlebæk hos den clairvoyante Elisabeth Skov, som jeg havde mødt på min rejse til Rusland. Der var en til med fra turen, så der var ingen seance denne gang, selvom jeg på et eller andet

tidspunkt vil have hende til at stille mit horoskop. Et mærkelig forbygget lillebitte hus fyldt med de mest afsindige nips og ting overalt, men meget sirligt placeret, men jeg med min store krop, var bange for at vælte det hele, så jeg var helt øm af at beherske mine bevægelser. I grunden var det som jeg havde ventet det blot lidt værre, ingen mystik, bare meget almindeligt. Men Elisabeth er en meget sød dame på 68, og det er hovedsagen.

Så vil jeg slutte med at ønske Jer alt vel til julen, den mest familiede i mange år – i hvert fald dansk. Og at I må komme godt og sundt ind i det nye år, – for jeg tror ikke jeg når at få brev afsted som jeg kan betragte som ren nytårshilsen.

De kærligste hilsner
Knus & klap
Lars.

1972 *Hvor er det dog dejligt vanskeligt*

*

København den 6. januar 72

Kære mor og far
– og rigtig godt nytår.
Tak for alle julebrevene og bøgerne, der kom mellem jul og nytår fra Kolding, det var to skønne værker med en masse dejlige billeder i, som nok skal blive til stor hjælp, hvis jeg skal igennem et renæssance virvar igen, især bogen om Elisabeths dragt-detaljer er god, fordi den går meget tæt på enkelthederne, så nu vil jeg nødig være den direktør, der engagerer mig, for kors hvor vil jeg blive dyr i drift. Af mormor fik jeg et firebindsværk med fotos, fra de vigtige begivenheder fra 1900-40, som er godt at have i huset, der kan læses så meget ud af den slags tidsbilleder.
Jeg kom nærmest umærkeligt igennem de forskellige festligheder, – det er jo osse besværligt, denne gang hvor man havde lyst til at blive i København for at hvile ud oven på et anstrengende år, hvor jeg med møje og megen tale havde unddraget mig højtiden for at kunne have helt fred i det lille hjem, det var så længe siden jeg havere trisset rundt uden partout at skulle noget, – ja, hvem stod på de skrå brædder 1. juledag fra 11 til 04 morgen – yes sir! Mejding og jeg havde haft en lysprøve i december, men den havde været så uinspireret at det så ud ad h–– til, alt drejede sig om *Jesus Christ Superstar*, han arbejdede i døgndrift, så øjnene hang ud af hovedet, og så var den eneste gode, rolige dag, hvor *JCS* var overstået, den 25., – så anden juledag tilbragte jeg i sengen, men ærlig talt jeg havde ikke tænkt at jeg skulle være bedøvet af træthed, – men selvfølgelig det var vigtigt at *Balladen om den bedrøvelige café* osse fungerede.
Men juleaften tilbragte jeg fredsommeligt hos Eva Deichmann og Ulrik Cold, vi var ialt fire til god middag, meget lækker kalkun, og der var da så megen jul, at jeg da fik mandelgaven. Skønt var det at der ikke var nogen julehysteriske børn samt det hav af pakker, der ellers plejer at være, det var bare en meget hyggelig aften, dagen før en ganske almindelig lysprøve. Og nytårsaften var en ganske almindelig aften, hvor der for første gang var publikum i salen. Nå, bagefter var jeg hos Kirsten og Erik Krogh sammen med Britt og Niels, så det igen var en famille. Og vi kom godt ind i det nye år.

Balladen er nu fyret pænt af, men det var faktisk noget anstrengende at den skulle ske sammen med *JCS*, der sandelig kom til at hænge en ud af halsen, jeg havde den så tæt på hele tiden at jeg lige så godt kunne have lavet den, well, det var nu godt alligevel at jeg ikke sagde ja, for det eneste det gjaldt om var, at få den fyret af til tiden, effektivt og kontant, der var ikke mange kromelurer på, og da historien er kendt og accepteret og da beatmusikken er anerkendt af den ganske verden i den form, kunne den ikke blive andet end en stor succes. Men tænk hvis man havde haft måneder til at forberede den. Jeg så den lige før jul og kedede mig lidt og irriteredes, men sikker var den og den gik lige i publikum. Og *Balladen* blev færdig til tiden og kom til at se pæn ud, eller rettere: rigtig ud. Det skulle jo ikke være det store ego-trip fra min side, blot en lille stemningssag som baggrund for voldsomme og forfærdende handlinger. Jeg havde ventet at folk ville sidde knuget i stolene, men nej de sad og godtede sig som det onskabsfulde kor af landsbybeboere, der agerede uden om de tre hovedpersoner, opstemte, forlystelsessyge, tornøjede over at det gik nogen skidt, publikum blev identiske med spillerne. Det var egentlig rystende. Når tæppet gik ned ned var der glæde og jubel i salen. Anmeldelserne var meget forskellige, nogen syntes det var det argeste lort, antikveret at spille, andre syntes det var pragtfuldt, i grunden som vi havde ventet det, nogen var rigtig sure andre begejstrede så bare der kommer mennesker, – og det gør der. Jeg blev da nævnt, men det er næsten ikke til at referere, for faktisk er det såre lidt, og det skulle heller ikke være mere, for havde den været påtrængende havde det osse været galt, så det var ord som: god, praktisk, brilliant (der var en der flippede ud over det hele i Aktuelt), heksehus, fyrre dekoration (Knud Schønberg, – hvor han så har fået den træsort fra) etc så nu kører den til midt i marts. Og det er en ganske glimrende forestilling.

I forgårs afleverede jeg modellen til musicalen *Company*, som jeg dog omsider blev færdig med. Puh, den har været træls at komme igennem, det er sandelig den jeg ikke burde have sagt ja til, det er osse den jeg har for meget i år, for selv om Kaspar ikke har været klar til at tale om de næste stykker, og guderne skal vide, vi får enormt travlt i dette forår, så kunne jeg jo bare have samlet kræfter. Og nu venter jeg kun på at han skal ringe, for vi har jo denne *Storhertugindens afsked* i Aalborg, premiere 4. april, og samtidig skal jeg aflevere den *Dario Fo*, som vi skal lave på

det kgl.s ny scene (desværre ikke på gamle alligevel), premiere 15. sept. Lykken ville være at få en lang ferie efter premieren på Pinters *Gamle dage* den 20. april, men hvis jeg dog bare kunne smutte 7 dage ind i februar, ville jeg tage til London, bare for at få luft og se noget andet, men det skulle være underligt om det lod sig gøre. Jeg skal nok nå at blive godt træt, det er lige nok i øjeblikket.
Nu går garden forbi, så kongen lever stadig.

De kærligste hilsner
Lars

*

Københavnn den 3. febr. 72

Kære mor og far.
Så er der omsider et par morgentimer, jeg skriver egentlig bedst tidligt på dagen, men jeg må sige der har ikke været mange ledige stunder i den senere tid, der har været et slid så jeg ikke synes det ville få nogen ende, det er lidt tidligt at tænke på ferie, og så har jeg gået i den senere tid og småpjevset og ikke rigtig syntes der var noget ved noget, en slags spleen måske, træt og uoplagt. Det som var der ikke mange gnister tilbage, jeg gennemskuede tingene på den negative led. Men jeg tror jeg har fundet ud af, hvor skoen trykker. For mange måneder siden var jeg pludselig helt uforskyldt blevet involveret i en undervisningsplan på Kunstakademiets arkitektskole, om jeg ville stille en opgave over det sceniske rum, som 1. års eleverne skal løse. Det er jo ikke helt så svært at stille en opgave, sætte sig hen, tænke lidt, sige hvordan den skal lyde, slut med det. Men efterhånden blev det til at jeg skulle holde klasse i ca. 14 dage, det voksede altså, indtil jeg omkring 1. dec. sagde stop, at det kunne jeg ikke nå, reorganisering! Jeg fik en af mine venner, der er magister i teaterhistorie til at overtage, jeg gik med til at lave en time selv, gennemgang af arbejdsmetode på *Galilei*, hvilket skulle løbe af stablen i mandags. Og det har redet mig som en mare i lange tider, så jeg har været helt kuldret, samtidig med at jeg skulle nå alle de andre ting. Søndag gik med at gå op og ned, jeg måtte jo forberede mig, havde aldrig prøvet det før, ja, jeg kunne være stukket af til Australien, intet fik jeg lavet før sent på aftenen, men så gik der osse skred i det, jeg skrev

noter, synopsis, hvordan jeg ville holde det, samlede lysbilleder, og dele af modellen, jeg blev klar, jeg ville være klar, at jeg så næsten sad op i sengen og sov i rædsel. Mandag morgen. Tidligt op for kl. 10 skulle jeg aflevere modellen til Harold Pinters *Gamle dage* på det kgl., da det var overstået gik jeg hjem, så mine papirer igennem, fattet, men bleg. Jeg gik, langsomt over torvet i høj sne, magisteren skulle have den første time jeg den anden kl. 2. – Aflyst på grund af institutforsamling (strukturændring af akad.s lærer og elevråd) – ja, jeg flippede ud, grinede lige før sammenbruddet, men lettet over at presset var borte, jeg kunne med den bedste samvittighed sige, at jeg ikke havde tid i den periode, og så var det lige over på a porta til tatar og kaviar, og siden har jeg haft det fortrinligt, velvidende at det skal jeg ikke prøve igen på den måde i hvert fald. Jeg har haft behagelig travlt og veloplagt tillige.

Men når man tænker på at dagen efter skulle vi starte prøverne på *Storhertugindens afsked*, den til Aalborg, som Kaspar prøver her i Kbh. indtil 15. marts, hvor vi så tager op, hvor modellen osse skulle være klar til fremvisning, så Bodil Udsen og Olaf Ussing kunne se hvad de skulle spille i, så har der været drøn, for vi begyndte faktisk først rigtig at snakke dekoration for to uger siden. Det var da jeg sad og udnyttede tiden lidt på *Dario Fo*. Men så var han sandelig pludselig rede til at tale *storhertuginde*, og han er jo så skøn at arbejde sammen med, så det blir gerne night and day, og vi havde straks udtænkt os et kæmpeorgel, som skulle kunne en utrolig masse, når jeg skriver utrolig, er det ordet, klatres i, rutsches på og i slutakten bruges som dampbad, hvor dampen kommer op af alle piberne. Da jeg var i gang med modellen, måtte jeg desværre reducere nogle af vore ideer, de kunne sørme ikke være på Aalborg Teater, så de kommer ned i vort efterhånden store magasin for ubrugte ideer, kan bruges siden. Men osse det har jeg nået, og i morgen flyver jeg til Aalborg for at aflevere modellen til teknikken. At jeg så i går klarede alle problemer med møbler til *Company*, samt tegnede alle kostumer til samme er jo herligt. Iøvrigt har jeg gjort et lille kup hos *Storhertuginden*, jeg har fået Jean Voigt til at sy Bodil U. kostume, hvilket letter mig for så mange problemer med dårlige sypiger, han kan det, er faktisk den eneste der vil være i stand til at lave det, for det skal være fantastisk og skal kunne en hel masse. Ussing skal bl.a. krybe ind under den og op igennem den.

Mors fødselsdag holdt vi meget hyggeligt ude hos Birthe og Mogens, vi pakkede rigtig gaver op og fik champagne og dejlig mad. Jeg var meget skuffet over at min gave ikke nåede ud til tiden, den vil nemlig aldrig være det samme fem måneder efter, og hvad nytter det at ringe op til bolighuset, hvilket jeg gjorde, det fremskynder det ikke men jeg håber de dog har sendt en undskyldning, jeg har en kopi i hvert fald, men de har været så smarte at sige hvad gaven bestod af, og det er jo fikst.
Stuart Fox har ringet, men han var på vej til Aarhus, så vi har ikke mødtes, skal hilse.
Slut på formiddagen, – jeg må slutte, der mangler nogle tekniske tegninger til Aalborg.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 5. marts 72

Kære mor og far.
Nu må jeg rydde et hjørne på et stopfyldt tegnebord, så der kan blive plads til maskinen, som ikke har været oppe så længe. Alt flyder, den er rigtig strid i øjeblikket, det hele oven i hinanden, – det eneste der er at sige er, en ting af gangen, en dag af gangen ellers rabler det. Jeg har jo hele tiden vidst at jeg havde en forestilling for meget, men at det er den der er for meget, der kræver så meget tid havde jeg ikke regnet med. Dette er måneden, som må blive en af af værste, – men jeg har det ganske fortræffeligt omend lidt hektisk, som når der er lidt for meget speed i kroppen. Der er hele tiden små ting der skal tages stilling til, ting jeg skal godkende, og da jeg sidder midt i fire stykker, er det jo om at skille det ud fra hinanden. Om to måneder er det hele overstået og jeg må og skal have en stor fed ferie, helst en hel måned.
Tak for dejligt brev og kort fra verdens sydligste koralø. Det må have været en ordentlig tiltrængt ferie, når det skulle være tre uger på så lille en ø.
Drømmen om ferie er dagens lille livgivende pille, ikke fordi det er uspændende, det jeg beskæftiger mig med, tværtimod, men når man er ved at være lidt træt, er det godt at have et fremmed objekt at kun-

Skuespillerne Bodil Udsen (1925-2008) og Olaf Ussing (1907-1990) i *Storhertugindens afsked* på Aalborg Teater. Fotografi 1972. Teatermuseet i Hofteatret.

ne ty til i tankerne. At det så ikke bliver før i slutningen af maj er der ikke noget at gøre ved, men så længe Kaspar prøver på *Dario Fo* på det kgl. tør jeg ikke forsvinde, det kan der ske for mange uoverskuelige ting til. At jeg så ikke kan finde ud af hvor jeg vil hen. En overgang tænkte jeg på at tage til Ceylon, det kan i tiden gøres forholdsvis billigt, nu har jeg vendt blikket mod Middelhavs-området, rejse ud i det blå, næsten uplanlagt med et minimum af bagage, –men det kan nå at ændre

sig, så mange gange, et er bare at den skal være mere end de sædvanlige en-uges-eller-weekend-ferier. Og til den tid er første forestilling til det kgl. jo for længst afleveret i begyndelsen af april.

Min puslen på akademiets arkitektskole, mere vil jeg ikke kalde det, fik, så sin afslutning midt i februar. Og jeg må sige at resultatet var minimalt. Bortset fra at jeg ikke kom til at fortælle om hvordan jeg arbejder, hvilket i grunden kunne være hip som hap, men jeg må virkelig tage hatten af for 1. års arkitekterne for deres passivitet eller dovenskab eller hvad det nu kunne kaldes – men det er jo et helt frit studium, enhver må selv nå frem. Der var 55 indskrevne muligheder (elever) hvoraf ca. 20-25 deltog med i hvert fald deres tilstedeværelse i opgaven, da vi endelig nåede til aflevering af opgaven var der EN, der havde lavet et forslag på fire stykker papir, ingen model. Det der var meningen var, at det ikke skulle være en teatermæssig forsvarlig opgave, men et forsøg på at gøre noget ud af et stort rum, med en tekst som udgangspunkt. Afslutningen kunne klares om et stort bord, tilstede var fem undervisere, mig selv inkl., og seks elever, hvoraf en havde medbragt fire stykker papir, så interessen må siges at være ringe, udgifterne store, for min medarbejder udi teaterhistorie og jeg, får ca. 1000.– hver, – og vi er jo ikke de eneste det går på denne måde, men nu skal jeg ikke indblandes i sligt mere. Det kan der ikke være tid til, når man så tænker på hvilke pædagogiske problemer jeg var ramlet ind i, for at det kunne blive så godt som muligt.

Musicalen *Company*, der skal have premiere den 24. humper besværligt afsted. Det er for det første den forestilling jeg har for meget, men hvorfor skal det osse være den kedeligste. Danske skuespillere har desværre ikke lært at danse, synge og spille komedie på samme tid, og så synes jeg de er dovne, der kunne sandelig godt være mere fart over feltet. Og samtidig har vi så meget bøvl med budgettet. Alt i alt ret uengageret, den venter jeg mig intet af, men man kommer jo til at stå i programmet! Derimod er der jo go over Kaspars prøver som foregår oppe på Aveny teatret på Frederiksberg runddel inden vi den 13. tager til Aalborg (prem. 7.4), der er fart over det, det går forrygende er utrolig komisk, og kan gå hen og blive fantastisk, Bodil Udsen og Olaf Ussing sammen er ustyrligt. Bodil kommer til at se utrolig ud, da hendes kostume skulle være overdådigt besluttede jeg at det måtte og kunne ikke være andre end Jean Voigt der skulle sy det, det gik i orden, og det

jeg har set af det er ustyrlig pragtfuldt hæsligt som det skal være. Næ, sådan en forestilling holder en oprejst i troen på at det endnu kan lade sig gøre at lave teater. Nu sker det vel hverken værre eller slettere end at *Company* blir succes og *Storhertugindens afsked* fiasko, pøj, pøj. I tirsdags havde jeg så læseprøve på det kgl. på Pinters *Old Times* sammen med Besekow, med Lise Ringheim, Astrid Villaume og Jørgen Reenberg, stykket er vidunderligt og der er mulighed for at det bliver godt, men der kan jeg endnu intet sige, bortset fra at jeg er meget spændt på dekorationen, bl.a. består af ca. 15 km hvid[e] opspændt[e] snore, der skal kunne gennemlyses med en form for lysbilleder.
Indimellem alle disse gøremål, prøver jeg på at blive færdig med *Dario Fo*, som osse en en stor javert og da jeg gerne skulle have den afleveret senest 15. april og Kaspar er i Aalborg i samme periode må jeg prøve at blive færdig i slutningen af næste uge, så han kan nå at se den og tænke over den. Den blir skøn at lave, hvis de kgl. skuespillere ikke vil lægge hindringer i vejen, prem 15.9.
Og oven over skinner solen, og for at gøre sig håb om at se den, må man op i flyvemaskinen til Aalborg, – nu har den faktisk ikke vist sig i måneder og hvor er det trættende, men gu' ved om det ikke er pollution det hele, så vi aldrig mere får den at se, næ, menneskene er nogle svin med sig selv. Der er mange energier tilbage endnu, men det ville hjælpe med lidt extra fra solen.
Mandag. Nu har jeg sovet i tolv timer i træk, så den kan få hele armen i denne uge. Slut for denne gang.

De kærligste hilsner
Lars

*

København 2. påskedag 72

Kære mor og far.
En rigtig hjertelig påskehilsen, nu er den overstået, og til farmand en rigtig glædelig fødselsdag, nu den er ved at nærme sig. Ja, egentlig ville jeg have skrevet meget om at I skulle til at flytte til Djakarta, som det forlyder rundt om samt i jeres sidste brev, men jeg har lige talt med den gamle i Kolding, og hun kunne meddele at I har fået lov til at blive lidt

længere i Sydney, så nu må I nyde det dobbelt. I grunden blir man nu helt forbavset over at UM kan være så medgørlige, men de har nok bare villet flytte rundt for at flytte rundt, der har vel ikke være nogen væsentlig begrundelse for at flytte jer og derfor kan de lade jer blive uden at det forkludrer noget i øjeblikket – de plejer jo ikke at være særlig humane, hvis de kan undgå det. Ligegyldig hvilke spegede tanker der ligger bag, er det da herligt at I må blive. En dag skal I jo nok moveres i følge jobbets natur, skulle det have været nu, havde jeg valgt Djakarta frem for København, trods varmen er det dog et farverigt sted, i forhold til f.eks. et østland. Men fra nu af vil det blive endnu rarere at bo i Sydney, selv om det er langt væk – fra hva'? – Så tæt på jeres børn har I da ikke længe været. Tillykke med det.

Påsken rinder ud for denne gang. Det er jo årets dejligste periode forekommer det mig, den bedste højtid, en god ferie, for de der kan det, uden juletræ og gaver, og ligeså hellig for dem der vil det. Og jeg har fået nået en masse småting og store ting, som havde hobet sig op, fem sammenhængende dage, hvor alt åndede ro udenfor og tingene fungerede uden hastværk, ingen prøver, ingen værksteder der [der] skulle fodres med tegninger og råd. Skærtorsdag og Langfredag sad jeg ovre på det kgl og malede lysplader til Pinters *Gamle dage*, ikke en sjæl var der udover portneren i et hus der plejer at rumme flere tusinde. Om aftenen kunne jeg så beskæftige mig med *Dario Fo*, som skal afleveres den 17. april, der mangler endnu en del, bl.a. alle kostumerne, men jeg håber at kunne klare dem efter premieren på *Storhertugindens afsked*. Det er en lidt barsk tid i øjeblikket, der er meget at se til med premiere hver fjortende dag, aflevering af en stor forestilling og arrangering af en udstilling i Aalborg den 26. april, med tegninger fra *Jeppe, Narrene, Kaptajnen, Balladen, Storhertuginden*. Ca. 90 tegninger. Men på den anden side er det spændende ting at beskæftige sig med og det kan jo være at det er godt, at jeg har lavet *Fo*, som start til næste sæson, for endnu har jeg ikke fået andre tilbud, og så har jeg da lidt royalties der. Jeg tar det helt køligt, for sidste år havde jeg heller ikke mere indtil midt i maj, og jeg er lige ved at synes at det vil være en lykke hvis der ikke kommer noget før sent, så jeg ikke skal gå og tænke på nye opgaver, i maj-juni må jeg have en enorm lang ferie, jeg har arbejdet som en hest i fem sæsoner, når denne udløber har jeg lavet 26 forestillinger, så det skulle være på tide med en god rejse. Jeg har tænkt mig at starte på Malta, of

all places, og så ikke planlægge mere, der går sikkert både tilbage... Sol, varme og vand, så man kan få repareret sig lidt, man kan godt se at jeg har været travl indenfor dansk teater i fem år, og dette er min sidste sommer før jeg blir tredive!

Som det egentlig var ventet, blev *Company* en stor fiasko, meget stor endda, for det hele. Det mærkelige er, at det ikke er så slemt at være impliceret i en total fiasko, som at få en personlig. Men dette gik dårligt og det var dårligt. De sidste fire dage inden pressegeneralprøven var jeg i Aalborg, som hele tiden har haft første prioritet, så jeg overværede ikke mens de syede den sammen. Til gengæld fløj jeg ned for at se pressegeneralprøven, det var slemt kedsommeligt, osse for publikum, endnu mere for kritikerne, der var en fæl stemning overalt, der lugtede langt væk af fiasko. Jeg sad og betragtede dekorationen som var jeg en kollega, og syntes ikke den var særlig god, i hvert fald sagde den mig intet, det er for smal kost at beskæftige sig med, selv om man osse skal kunne gøre det, det er ikke altsammen *West Side Story* eller *My Fair Lady*. Det er en musical specielt for New York skrevet til New York om New York. Anmeldelserne var derefter med fede overskrifter. Mig gik det jævnt pænt, bortset fra kostumerne, der fik et ordentlig hak i tuden, men der havde været så meget bøvl med dem, at det blir for langt at komme ind på.

(B.T.) Opførelsen af *Company*, eller *Arm i Arm*, på Scala er en ret lammende oplevelse. Scenebilledet, som fra L.J.s hånd er let, luftig, elegant, fyldes jo desværre ret hurtigt med ulykkelige (og ulyksaligt kostumerede) spillere, der hujer og stepper på livet løs og meget godt ved, at det går ikke det her.

(Ekstrabladet) L.J.s scenografi er ikke til at skelne fra Ivan Mogensens i Aarhus: De har samme far: Boris Aronson i New York, er det så flovt at indrømme? Dekorationen er jo god.

Hvis L.J. også har ansvar for kostumerne, så regner jeg med, at forestillingens damer sørger for at han falder ned med elevatoren. (Knud Schønberg)

(Information)... spærret inde i L.J.s umanerlige stillads af en dekor.

(Aktuelt) – at L.J.s nu så hyppigt anvendte stålkonstruktion ikke var det mest elegante, man havde set af slagsen...

(Politiken) L.J.s dekoration, som er et sammenstød af en bøvset lagkage på proceniet og det nøgterne, velfungerende scenerum. Elevatorer,

trapper og små afsatser er, hvor de skal være, men de har ikke megen glæde eller farve at tilføje.
(Berl.T.) L.J.s scenografi, som det samlede personale sled sig gennem og fik til at gå præcis, uden at man tør tro, mere end et par af dem følte sig hjemme i skeletdekorationen fungerende a la Broadway med stål, glas og elevatorer, som flyttede personerne op og ned. I baggrunden anede vi New Yorks skyline, selv om rummet der spilledes i blev goldt. Også fordi personerne ikke skabte atmosfære.
Det er alt sammen ikke så vigtigt, hvad værre er, er at Karen Marie Løwert i høj grad var blevet advaret mod at spille den, især efter en kæmpe fiasko i Aarhus, hun fik sin vilje med samt tornene.
Mere spændende blir det til gengæld på torsdag, når tæppet går for et meget ejendommeligt stykke i Aalborg. Det er meget fantastisk og ser osse sådan ud, men det kan osse gå rivende galt, men kedeligt er det i hvert fald ikke, det mærkværdigste vi endnu har lavet sammen. Det er jeg nervøs for. Fredag er jeg så tilbage efter sæsonens anden turne til det jyske. Og mandag starter dekorations- og belysningsprøverne på det kgl.
Mormor tror jeg har det udmærket, jeg har lige talt med hende og da lød hun glad og veltilfreds, sagde endda at hun havde taget på i vægt. Hun har moster på besøg. Jeg havde inviteret dem til premiere i Aalborg, men det syntes de nu var for langt og moster ville hjem den torsdag, de havde såmænd haft godt af det, men dem om det.
Nu vil jeg holde inde, pakke min kuffert og gøre klar til at rejse, ellers skal jeg så forbandet tidlig op i morgen.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 23. april 72

Kære mor og far.
At være med til en fiasko sætter altid succeerne meget i relief. Slutningen af sæsonen blev lige to tolvere, den ene som årets bedste og mest forrygende forestilling, den sidste årets bedste og fineste på det kgl. De sidste par dage har jeg gået lidt fraværende rundt og prøver at lade alle

Scenografimodel til *Storhertugindens afsked* på Aalborg Teater, udført af Lars Juhl 1972. Teatermuseet i Hofteatret.

anstrengelserne sive ud af kroppen, det er helt mærkeligt at det nu er næsten overstået, tre premierer siden 25.3. Det er altså et spørgsmål om at tage en ting af gangen, flittigt og støt, time for time, så er det muligt at komme igennem med nerverne nogenlunde i behold, det er jo værst lige op mod en premiere. Men er det bare forberedt tilpas nært på hvad man vil, der er altid ting der er helt uafklarede, hvilket gør det spændende lige til det sidste, så er det til at overse. Den virkelige skabelsesproces ligger jo langt fra de sidste fire uger.
Der tog vi sågu fusen på dem atter engang ved at lave *Storhertuginden* i Aalborg. Jamen dog, sikke en presse. Nok var vi klar over at det var fantastisk og mærkværdigt – for os at lave – men det kunne falde med

et brag, så det var om at stramme balderne. Sidste prøve inden pressen kom, var fuldstændig umuligt, der var katastrofestemning, triste blikke, alt mislykkedes, ord og situationer faldt bare til jorden, alle var lige til rotterne, trætte og mismodige, Bodil fik sine dage af bar nervøsitet, nulpunkt. Dagen oprandt, vi var skæve af angst, – og så var den der fra tæppet gik op, hvor de jublede og klappede af fryd, ja alle var salige og lallende af begejstring, det var enormt. De spillede som gudebørn, forfatteren var lyksalig. Hele huset stod på den anden ende af udstråling. Premiere[n] gik endnu bedre. Bagefter var der først en lille Scenekomsammen med vin og pindemadder, Ebbe Langberg var glad, han havde vist osse brug for en succes, efter lidt magre tider. Siden var vi til stor natmad hos en af Bodils venner, meget lækkert og selvfølgelig sent, hvilket blev udvidet bagefter i byens natteliv men hovederne var lette som havde vi kun fået champagne, så da jeg kom hjem til hotellet, kunne jeg lige så godt tage første flyver i stedet for at gå i seng. Jeg stod kl. otte i St. Kongensgade, træt, glad og med favnen fuld af aviser. Om det så var fjenderne, måtte de krybe til korset. Knud Schønberg: Der er ingen storhertuginde og hun tager [tager] følgelig heller aldrig afsked. Men der er en begavet og vittig tekst, et par store skuespillere, en instruktør som aldrig har været bedre, og en genial dekoration. Den er af L.J.

(Alb.Stift.) Her– i skyggen af et kæmpeorgel designet af LJ, der er inspireret af StormP og kaptajn Nemo i skøn forening...

(Pol.) ... glimrende dekoration...

(Information) Optakten er aldeles overrumplende. Tæppet går for et sceneri, som er LJs mest originale til dato. På forscenen, der ad en gangbro strækker sig ud i tilskuerrummet, anslås tonen af det sparsomme møblements støvede klunker og smuldrende forgyldning og tapetets levret blodige blomster. I baggrunden rejser sig et gigantisk orgel, et vildtvoksende arkitektonisk mareridt af piber og rør, klapper og ventiler, lemme, døre. Et kup af en dekoration!... der spilles fantasifuldt på scenografien, som 1. akts forrygende jagt op igennem orglet.

(Jyll.Post.) ...galskaben blomstrer i en sceneopbygning, som i virkeligheden kræver det umenneskelige af skuespillerne i slid og præcision, når der leges med faldlemme, et fantastisk orgel med indbyggede luger og glidebane og et helt marskandiserinventar, der på mystisk vis fremtrylles og forsvinder igen i en lille kiste.

(B.T.) LJ har på Aalborg scenen opbygget et fantastisk, både uhyggeligt prægtigt scenebillede, der må være ganske i overensstemmelse med digterens vision.
(Berlingske) har I selv læst.
etc.etc ..... se det var en fryd at lave, og ville have været det, selvom det ikke var gået så godt. Puha det var en tak opad igen, det blir sværere for hver gang, det skal bare være bedre, hvordan det nu skal lade sig gøre. Og så står man der med en enorm succes og skal have premiere fjorten dage senere, men selvfølgelig har man så styrke til at tage hvad der end måtte hænde. For ti dage siden havde jeg endnu ikke set nogen af prøverne på Pinters *Gamle dage*, jeg havde holdt mig væk fordi det var så intimt og meget personligt stykke, det ville have virket distraherende hvis jeg havde mænget mig som femte person – det er sådan noget man lærer at fornemme med tiden. Stykket er vidunderligt, så jeg var meget spændt, men allerede ved det første jeg så virkede det meget tilfredsstillende, jeg holdt meget af det, men det er meget for feinsmeckere og det kunne være de slet ikke ville opdage det, – men sandelig om det ikke blev en meget stor succes osse, i hvert fald fra pressens side, så er det jo spørgsmålet om der kommer et øje overhovedet. Spillerne var meget skønne, to vidunderlige piger, Astrid Villaume og Lise Ringheim og så Reenberg som jeg er knap så vild med (det er nu mest fordi han er så besværlig), men især har Besekow lavet en fabelagtig iscenesættelse, så det var dejligt for ham at få enorme anmeldelser, for han har haft trange tider, masser at lave, men dårlig kritik, – her blev det en topper, betragtet som et mesterværk. Selv fik jeg meget smukke anmeldelser for en enkel og sart dekoration.
(Jyll.Post.) LJ har meget sikkert og elegant genskabt det mondæne miljø...
(Aktuelt) Forestillingens tyngdepunkt lå ikke så meget i LJs smukke, enkle, køligt forfinede scenografi som i de tre kunstneres spil.
(Information) Allerede dekorationen markerer dette snærende tomrum om personerne. LJ har forvandlet Pinters ombyggede gård på landet til et fængselsagtigt gitterværk, som omgærder de medvirkende på alle sider. Møblerne er på en gang moderne-realistisk afpasset efter personernes behov – og tidløse i deres neutralitet: stolen og de to brikse kan repræsentere både daglistuen og soveværelse på gården samt pigernes tosengs-hybel fra gamle dage. Udenom ligger det truende tom-

rum, hvorfra Anna i indledningen gør sin entre, og hvor horisonten i slutningen flammer i glødende orange og håbløst afsvidende hvidt.
(Kr. Dag.) Besekow "spillede med" på en måde, der i sin logik og strenghed var eksemplarisk, kraftigt understøttet af LJs scenografi....
Berlingeren har I igen læst – det er nok den bedste.
Det var jo en dejlig afslutning på en lang og meget beskæftiget sæson – seks forestillinger med kun en virkelig fuser. For at gøre premiere dagen fuldendt i min nervøsitet, havde jeg aftale om at aflevere modellen til *Dario Fo*, som samtidig med alt det andet osse er blevet færdig i den senere tid, så jeg må forstå at der var glimrende grund til at jeg var totalt udmattet dagen derpå. Jeg havde endda siddet med under forestillingen, da Niels ikke havde tid til at se den sammen med Britt, var jeg kavaler for hende. Jeg har ikke gidet noget som helst de sidste dage, andet end at daske rundt og slappe af, det er en stor omvæltning. Jeg mangler kun at tegne kostumer til *Fo*, men det blir ikke før bededag. I morgen rejser jeg til Aalborg for at arrangere udstilling, hvor jeg har fernisering på onsdag. Men det blir en af de hårde dage igen, for da har vi læseprøve på det kgl. på *Dario Fo* kl. 12 (det skulle have været sidste tirsdag, men blev udskudt) så jeg skal lige frem og tilbage kl. 17:20 for at være i Aalborg 18:10 for at åbne kl. 18:00, velkommen! Og så hjem igen torsdag.
Jeg må sige at jeres brev overrasker mig meget angående ferierejse, for det første regner jeg ikke med mere end 4-5 uger og ikke 6-8, og for det andet kender jeg ikke nogen rute, hvor man må stå af på vejen, når det er charter, det har jeg undersøgt, så det er hverken Singapore, Hong Kong, Manila andet end i luftperspektiv, for det tredie kan jeg ikke se at det ikke skulle blive meget dyrere, – det far har skitseret koster ca. 25.000.- og ærlig talt, jeg ejer dem ikke, iøvrigt er det en rejse til seks måneder, hvis man skal kunne regne med at komme helskindet hjem, og ikke med flænsede nerver af flyvefræs. Jeg undersøgte den annonce mor sendte, men der skal man opholde sig i Australien i 45 dage, 35 var en trykfejl. Så det ender med en stille slapaf ferie i Middelhavet. Hvis I kan se hvordan det kan lade sig realisere så skriv det, men jeg har talt med American Express og de havde ikke hørt mage.
Udenfor er det ved at være det skønneste forår. I går var jeg ude hos Birthe og Mogens, som jeg tilfældigt mødte inde i byen, – jeg fik or-

dentlig slappet af, vi lå allesammen og solede søvnigt på terassen, var nede om Furesøen og spiste dejlig poularde.
Nu slut for denne gang.

De kærligste hilsner
Lars

*

København den 20. 5. 72

Kære mor og far.
Tak for fødselsdagsbrevene med håndørene, det kom altsammen på dagen for en gang skyld, og tak for telegrammet, det lyder jo spændende, at I kan få sådan en home leave, jeg går ud fra at det er gratis. Hvor længe kan I så være i Danmark, jeg vil da håbe det blir nogle uger, for jeg er jo på ferie fra i morgen og ca. fem uger frem, og da jeg har booket for længe siden og alt er arrangeret, vil jeg nødig lave det om. Jeg trænger så enormt til at komme på ferie, jeg regner med at være borte til den ca. 20.6 senest nok 1. juli, – på den anden side kan det osse være jeg blir træt af at feriere efter de fjorten dage på Malta så jeg tager med flyveren hjem, – de sidste tre uger er nemlig slet ikke planlagt, og skal være noget med ud i det himmelblå hvorhen vinden blæser. I tilfælde af I vil i kontakt med mig, bor jeg på Hotel Capua Court, 60, Victoria Av., Sliema, Malta, til den 5.6. Det er om at komme ud af hytten nu, for selvom der ikke har været så forfærdelig meget at se til i forhold til resten af sæsonen, er der dog hele tiden noget med *Fo*, som man skal tage stilling til, med mange møder, det er en stor produktion, men vi har da fået grønt lys og carte blanche, så det skulle gerne lykkes, – men hellere meget besvær og for meget at lave, – for nu er det sådan at jeg jo gerne laver fem forestillinger om året, men sandelig om der overhovedet ikke har været bud, og jeg kan faktisk ikke se hvor jeg skulle komme ind, men der er sket undere før, det er bare næsten utroligt, at man nu har haft to kæmpe successer, og lige meget hjælper det. Men på ferie vil jeg, så jeg sætter telefonvagt på, og ringer jeg hjem en gang imellem, for jeg kan jo lige så godt samle kræfter så længe som muligt.
Udstillingen i Aalborg gik hvad anmeldelser angår meget meget fint og salgsmæssigt gik det meget bedre end sidst, hvor jeg ikke solgte en pind, denne gang var jeg helt oppe på een, - - - som Knud Hansen køb-

te. Han kom ned den dag jeg var oppe at hente billederne, så glimrende ud og virkede meget sød og afslappet, skal hilse mange gange. Om aftenen var jeg igen til *Storhertuginden*, den sidste aften, og det var fabelagtig godt – der går rygter i kulissen at den skal på det kgl. i efteråret, men det er kun rygter, sikke en tolver det har været, byen snakker ikke om andet.
I aftes havde jeg stor middag til otte, der var dog to der ikke kom, men vi var Kaspar, Vibsen, Niels og Britt og så vores komponist Fuzzy, meget hyggeligt og skægt, maden var glimrende, men jeg havde sgu osse stået i køkkenet hele dagen, og det blir man øm af, – det var meget vellykket – og nu er det lørdag eftermiddag, jeg skal hen og have en lille gewesen med Birthe på Gråbrødre Torv, inden døre for det tisser ned og er koldt.

Mange hilsner & knus på gensyn fra
Lars

*

København den 13. aug. 72

Kære mor og far.
Jeg synes det er år og dag siden I rejste, og dog er tiden gået sådan derhen, så nu er der alligevel gået en hel måned. Tak for jeres besøg, det var meget hyggeligt at have jer her, så koncentreret og dog så afslappet og fornøjeligt. Vejret kan vi jo ikke gøre for eller noget ved, men det må siges at fra den dag I rejste hjem, startede højsommeren så man sjældent har set mage, og da glemmer dansken hurtigt hvor koldt og regnfuldt det har været. Og så er vi alle godt i gang igen med at arbejde, sæsonen er begyndt.
Jeg havde nogle udmærkede dage i Sverige, vejret var som sagt ganske fortræffeligt og det meste af tiden tilbragte jeg på Skærgårdsklipperne, det er en fantastisk natur, og så er det som om man bliver mere brun her oppe end sydpå. Jeg fandt en skøn gammel svensk stol i smukt birketræ og mørkt læder fra 1840'erne, så nu er kurvestolene endelig røget ud af det lille hjem, med alle deres knirkelyde, de havde forstyrret længe, men de havde nu holdt godt. Jeg tror den nye skal hedde instruktørstolen, Kaspar satte sig altid i kurven, og når han sad og roterede og forklarede, slog ud med armene og mimede, var der en larm af den anden

verden, nu ved jeg hvor han kan sidde i ro, – og han noterede det osse med tilfredshed for nyligen. Vi havde endelig fundet formen for disse enorme flagkostumer, og jeg var gået i gang med at tegne dem bedre op, endda i dobbelt format, da han ringede og havde strøget hele numret af tidsnød, så der sad jeg og blafrede med tre tegninger som ingen steder hørte hjemme, så for at jeg kunne blive færdig med tanken, tegnede jeg rask væk tre til. Da han så dem var han lige ved at indlægge det hele igen, men da sagde jeg stop, for nu kunne det ikke nås, – og de kommer nu kun frem på udstillingen som jeg åbner med Claus Rostrup i Ny Adelgade den 23. sept. Ideen kan vi så bruge en anden gang, henlagt i vores enorme bunke af ufuldstændige og kasserede ideer.

I slutningen af måneden inden sæsonen skulle starte var jeg en lang week-end på Bornholm, bl.a. for at se på mit nye spisebord, men ak og ve, det var blevet solgt, så sparede jeg de penge indtil videre, men i øvrigt var det nogle meget behagelige dage, det er en dejlig ø og jeg møder så mange søde mennesker derovre; denne gang var jeg meget sammen med de unge Damgaards, Ege tæpper, Herning, som har et skønt hus med til de dage en meget anvendelig swimming-pool. De var utrolig søde og hyggelige, og man kunne overhovedet ikke mærke på dem at de er ustyrlig velhavende, down to earth og herligt jyske. Den 1. aug. stod jeg igen på kajen i Kbh, klar til gå i krig på det kgl.

Ja, det havde jeg været længe, og nu skal man ikke forvente at der sker så forfærdelig meget den første dag, men det gjorde jeg, så jeg endte jo med at blive lidt sur, men det er en kaotisk menage, med en planlægning som faktisk flyder, og når vi nu skal have dekorationsprøver i morgen den 14., så vil der mangle så meget, fordi de ikke har haft tid nok, der vil falde brænde ned, der vil blive råben og skrigen, og i det hele taget bliver det ikke særlig rart. Kaspar har en prøveplan som det kgl. ikke har set magen, der prøves fire steder rundt om i huset, og for meget tid har vi end ikke, hvis vi skal have premiere den 15, sept. Jeg har lidt rigelig med sommerfugle i maven i dag, for immervæk er det noget af et eksperiment med den runde konstruktion, jeg ber til at den må fungere, spændende er det under alle omstændigheder, men en hård tid går vi i møde. – Samtidig taler vi lidt *Don Giovanni* ind imellem. Den bliver til noget alligevel, Kaspar har sagt ja, nu mangler den jyske opera blot at ringe til mig, så blir det spændende om de vil acceptere mit honorar. Vi har ideen og tanken, men endnu aner vi ikke hvordan vi skal

Kostumetegning til *Det 7. bud* på Det Kongelige Teater, udført af Lars Juhl 1972. Teatermuseet i Hofteatret.

knække nøden. Hvor er det dog dejligt vanskeligt, så er der mulighed for at det utrolige kan ske.

Nu er jeg vist dækket ind med stykker for i år. Ebbe Langberg ringede for nylig og spurgte om jeg ville lave *Den indbildt syge* af Molière bearbejdet som musical. Det er en musical skrevet af Yan Brian Schwarck, Gøsta Schwarcks søn, som har boet de sidste tyve år i Paris og som er tilknyttet Cardins (mode) teater, med musik af en franskmand Jack Arel. Endnu er den ikke helt færdig og der blir verdenspremiere i Aalborg – off all places, det ser ud til at blive et meget spændende projekt, fordi man regner med at den skal eksporteres viden om, så der om det går godt osse kan være mange penge at hente, men i den retning tager jeg det meget roligt endnu, lad os nu lave den først, der kan jo ske så mange ting. Det jeg har fået fortalt, læst på fransk og hørt af musikken er ganske udmærket, med mange muligheder, vi har haft møder om det allerede, og selv om jeg efter *Company* i foråret sagde ikke flere musical, er dette dog af en anden skuffe, idet den aldrig har været opført før, der er intet belastende forlæg, man er medskaber. Premiere den 10. februar,

300-årsdagen for Molières førsteopførelse, i samme stykke syv dage senere døde Molière. Lad det ikke gå vor produktion ligeså. Den 23. febr. skal *Don Giovanni* have premiere, – min jyske periode!: To omfangsrige forestillinger og abonnement til toget Aalborg-Aarhus.

Mine to timer hos fru Ankerby er nu ovre. Der har jeg sandelig fået en veninde. Jeg var deroppe lige efter at I var rejst, som jeg havde planlagt, og som min mors søn blev jeg meget varmt modtaget. Hun checkede mig og var ikke tilfreds med min høreevne på de lave frekvenser, de lå lidt for dårligt i forhold til min alder, de høje var næsten for gode, men det stemte meget godt overens med at jeg måtte have haft noget på hørelsen, som barn, hvad jeg havde læst i min barnedagbog!, – og derudover var der et punkt i forpanden der ikke krydsede som det skulle. Så selvom det ikke var noget særligt, var der dog noget at reparere på, – i løbet af de ti gange har vi forbedret de lave frekvenser perfekt og til begges forundring og det er osse lige før panden krydser, den skal have lidt endnu i den kommende tid. Men fru Ankerby er en ganske usædvanlig og levende interesseret dame, og vi snakkede, for hun ville jo vide hvad jeg lavede. Først kunne hun ikke rigtig finde ud af hvad det var for noget, men da jeg forklarede at jeg var maler og tegner, så måtte hun jo se hvad jeg lavede, så jeg inviterede hende på en drink og det begejstrede hende meget, hun ville absolut købe en tegning til sin datter Drude som barselsgave (hun nedkom i forgårs) (har mødt hende, en meget fascinerende pige). Da jeg så skulle betale i sidste uge, ville hun ikke have noget, jeg kunne da kun tilbyde hende mine tegninger til halv pris, så vi fandt en til Drude forleden. Desforuden er vi blevet dus på det sidste. Det har været en meget stor oplevelse at møde hende, over al forventning, og nu kan jeg bedre forstå at Niels gennem sin ven Eyvind havde hørt så meget om hende – vibrationsteknik! Men nu skal jeg gå nogle gange endnu, jeg har osse prøvet vibrationsapparaterne, og jeg mener at mine skuldre er blevet mere afslappede, nu hænger de igen. – Det har været godt med denne lange sommer, som kan kaldes en lang ferie, men som alligevel har været arbejdsom, jeg har især fået læst så meget, ting som jeg skal bruge i den kommende tid, tanket op og fået nye kræfter, – I øvrigt skulle I lige undersøge om der ikke skulle være en lille sag på operaen til næste år, det kunne måske være godt at prøve en fjernøstlig forestilling. Et lillebitte rygte hviskede by the way at tidl. operacnef ved det kgl. John Winther var opfordret til at overtage ledelsen i Sydney, men det var kun et pust af et rygte.

Beslaget har jeg købt, men da Jens kun savner en skrue, nøjes jeg med at sende den, skulle han få brug for resten, sender jeg den senere.

Kærligst
Lars

*

København den 10. sept 72

Kære mor og far.
Så er det søndag, heldigvis, lidt ro i lejren, og jeg skal ikke noget før i aften, hvor jeg skal hen at høre Wilhelm Kempf spille Beethovens klaverkoncerter, nr. 2 & 5, i radiohuset. Det er saftsuseme en strid og barsk omgang at komme i gennem den *Dario Fo* på det dødbesværlige og tungtkørende teater, jeg er aldeles udmattet og forfærdelig træt af psykisk anstrengelse, for det kan nærmest ikke være den fysiske, når man nu har siddet på sin røv og gloet. Det skulle være morsomt, og er det ikke, det skulle gå hurtigt og rapt og kører som var det trukket af bryggerheste, grundet sygdom og dublering har vi fået udsættelse til den 19. – og når denne uge er overstået har vi haft stor generalprøve. Som Kaspar sagde forleden: hver dag er en vandring på glasskår på det kgl. teater. Men, venner, selvfølgelig bliver der premiere. Og når det nu altsammen er blevet samlet og fungerer og der kommer publikum i salen, så kan det blive en udmærket sag, man kan skue det svagt igennem, meget svagt. *Fo* bliver som regel enten en græsselig fiasko eller stor succes, den blide mellemvej blir det aldrig. pøj. pøj.
Claus Rostrup og jeg går og laver udstilling i øjeblikket, i hvert fald gør klar, snakker plakat, tegner, og nu har vi konstrueret en, hvor han har tegnet den ene halvdel og jeg den anden, den skal sendes ud sidst i næste uge som invitation til ferniseringen den 22., i håb om at der overhovedet kommer nogen. Godt var det at jeg var så forudseende ikke at lægge udstillingen lige efter den først planlagte premieredato, for så havde der været fernisering før premieren nu, – nu kommer den to dage efter og samtidig med det store Holbergjubilæum og galleriet ligger der hvor den første danske skueplads ca. lå, så alt i alt har det megen aktualitet, og jeg glæder mig faktisk til halløjet.
For to uger siden var jeg pludselig i Berlin igen to dage. Jeg så at en meget berømt forestilling fra London, Peter Brooks *En skærsommernats-*

drøm, var på gæstespil. Jeg talte på knapperne, og da jeg så samtidig fik en ekstraregning fra skattevæsnet på 6.000. –, syntes jeg ikke de skulle have skovlen under mig, så jeg tog afsted og fik en herlig oplevelse, en skøn og ind imellem en genial forestilling. Dagen efter havde jeg arrangeret møde hos chefdramaturgen på Deutsche Oper, hvor jeg så stillede med min lille taske med lysbilleder og sort/hvide fotos. Det havde jeg ikke prøvet i fem år, så jeg var lidt nervøs, men situationen var selvfølgelig en lidt anden, da jeg nu var meget professionel. Det gik særdeles godt, jeg samtalede i fem kvarter i ro og mag og det faldt i god jord. Nu har jeg prøvet og så blir det spændende om det gir resultat en dag, for de har jo som os andre en langtidsplanlægning år frem. Det er jo utroligt hvad man vover sig ud i, kedeligere blir tilværelsen ikke af det i hvert fald, og der må sås nu, hvis der eventuelt skal høstes om nogle år. Og jeg kom helskindet hjem fra en uventet rejse.

Mormor er lige kommet til byen og blir her nogle dage, ikke ret længe, tror jeg, men jeg presser hende lidt til at blive, for jeg har inviteret hende til premiere på *Dario Fo* og osse til udstilling. Hun lød til at have det godt per telefon, hun havde jo lige været i Schweiz – med bus! men lød glad, nu skal jeg være sammen med dem i morgen til fødselsdag. I fred og ro denne gang forhåbentlig.

Nu vil jeg slutte for i dag, så skriver jeg igen efter premieren, – dagen efter er der ikke noget med hoved på og evt. fest, for da skal vi stå friske på samme sted til prøveopstilling af *Storhertuginden*, så den kan blive rettet til at passe på ny scene.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København 28. sept. 72

Kære mor og far.

Uha, det var så den prut. For det blev faktisk en pæn fiasko med den *Dario Fo*, sådan da, men rigtig go' blir den nok aldrig. Men det er jo gået nedad bakke længe, og så gik det jo osse opad igen til sidst – efter pressegeneralprøven. I har jo nok læst berlingskes smukke hurraråb og i vid udstrækning begejstring, men bortset fra Land og Folk! var der ik-

ke mange lovord om en iøvrigt udmærket forestiliing. Men berlingske var osse til premiere, og da var det en meget veloplagt forestilliing med megen jubel i salen ...

så
går
det
videre
3. okt

Man blir jo skuffet, nogen dage mere end andre. Både Kaspar og jeg har været uoplagte og sørgmodige siden den premiere, der havde været så mange muligheder i det stykke og de var faktisk tæt på at blive løst, havde det ikke været for det kgl.s tunge maskineri, konventioner og traditioner, jeg tror ligegyldig hvem der havde lavet den, var den gået i fisk, ja selv hvis Dario Fo havde været instruktør. Det er dog det mest glædesløse hus at arbejde for, en ren rodet fabrik, og som alt statsmaskineri: ingen har ansvaret, alt drukner. Den meste tid skal man gå og være gal, hvad der ikke er særlig befordrende for talentet. Nu havde vi i fem måneder forlangt at der til pressegeneralprøven skulle være buldrende fuldt hus og med unge mennesker, hver uge blev det gentaget og lovet, selv lige før prøven, – og hvad fik vi – halvt hus med pensionistinder, skuespillerne frøs til is i løbet af kort tid, dødt løb på scenen, ingen reaktion fra de få, anmelderne på fronten så på deres hænder. Alle ansvarlige bagefter: det var ikke mig, det var ikke mig, det er ikke mit bord, – men kors en skideballe de fik af Kaspar, lige fra Gregaard og nedefter. Men det er sørgeligt, når man har arbejdet intensivt med en ting i ni måneder at det så strander grundet dårlig organisation. Og i denne lettere fiaskostemning går det scenografen som det plejer, han bliver på det allernærmeste glemt, til trods for at det var umuligt at overse, da dekorationen blev spillet med hele tiden. Og som spillemaskine meget mere original end *storhertuginden*. Nå, men jeg var nu en af dem der slap bedst igennem alligevel, målt på de små korte ord, som: god, prima,.. mester for.., velindrettet. Men hvor er det dog trægt. Og bedre blir det jo ikke af, at jeg snart ikke kan blive klog på hvad der sker i henholdsvis Aalborg og Aarhus og om det overhovedet blir til noget. Endnu har jeg ikke kontrakter på nogen at dem og ærlig talt, det er en rædselsfuld fornemmelse, det er stressende, nervepirrende besværligt, at lave teater, men det er meget værre ikke at lave det. Men nu er jeg be-

gyndt at rykke for endeligt svar, det er jo osse spild af tid at drive rundt. Bliver det ikke til noget, så vil foråret se ud til at skulle tilbringes på margarinefabrikken eller Carlsberg, for så vil der være enorm lavvande i kassen, – og så er der nok først premiere i sept. Nødplanen er endnu ikke trådt i kraft.

Og ens billeder køber de heller ikke. Men heldigvis, endnu. Udstillingen har været herlig at have. Det er selvfølgelig meget trættende lige op til ferniseringen, for det er omstændigt at hænge så mange billeder op, men det lønnedes af at det så vældig smukt ud, det kan godt være det er vigtigt at vise folk hvad man laver en gang imellem, men for mig er det godt at se tegningerne i et nøgent rum, uden forstyrrende udenomsting, den distance gør at man bliver helt færdig med tingene, kan lægge dem væk og starte på en ny sag. Og ferniseringen gik strålende, vi havde sendt en masse invitationer ud, mange kom ikke, men du store hvor var der fyldt, de stod nærmest på nakken af hinanden, det var lige før de måtte trække et nummer nede ved Kongens Nytorv. Det var festligt og fornøjeligt, men de fik osse god forplejning med hvidvin, peanuts og ostekiks, som Claus' kone havde bagt. 70 flasker hvidvin gik der, osse en del i min mave, jeg stod op i seks timer og sagde goddag og farvel og skålede, så jeg må indrømme at jeg var lidt pjattet bagefter, eller rettere mod slutningen – så det var en god fest. Søstrene Larsen var der og jeg tror de hyggede sig gevaldig, de havde osse nydt at være til premiere et par dage før, mormors fødselsdagsgave, – moster misse spiller hele tiden martyr med sine øjne, hendes syn blir dårligere dag for dag, jeg tror det gerne, men som ingen anden har hun oplevet og set mere af både premieren og udstillingen, hun havde fået alle detaljerne med og kan berette om dem. Og ret vil hun have. Uha, mormor var vild efter at komme hjem, hun var faktisk irriteret på sin søster, fnysende.

Så må det være slut for idag nu jeg har tøvet så længe.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

Kære mor og far
I aftes havde *Storhertugindens afsked* sin københavnerpremiere på ny scene – jøsses da, sikke en succes, ja jeg har ikke oplevet magen til skuespilopførelser, fra det øjeblik tæppet gik op vældede bifald og jubel op, sådan gik det i toenhalv time lige til slutningen hvor der var stående applaus, råben og skrigen, tæppe op ned utallige gange, forfatteren Bernard da Costa var her og anmeldere fra New York, London, Paris, Stockholm, Oslo og alle vore egne. Det var lykkedes at flytte forestillingen med samt sit ry og rygte, og den passede som hånd i handske til teatret. Den eneste ændring jeg havde lavet, var at orglet var blevet to meter højere. Så det er en fryd. Nu skal den gå i hvert fald sine 25 gange inden jul, men så må det vist osse være slut, men man ved ikke hvad det kan medføre med al den virak, det kan jo være man kommer til at sælge sit orgel indtil flere gange endnu.
Ellers er sæsonen for mig noget af en forvirring, men jeg dør nu nok ikke af sult, for lige i øjeblikket har jeg en form for jack-pot, med forestilling næsten hver aften på det kgl., så jeg håber at kunne få sat lidt hen til foråret, selv om det er svært, – men jeg har det ganske glimrende, for nu er det så godt som afgjort at de to forestillinger ikke kommer op, og da det er spørgsmål om uventede omstændigheder og ikke grundet manglende talent, så må jeg prøve at få noget andet ud af det. Jeg følte mig ellers som midt i et græsk drama med guderne hævnende over mig for aflysningerne kom i løbet af tolv timer. Om aftenen ringede Kaspar om *Don Giovanni*, og næste morgen Ebbe Langberg om *Den indbildt syge*. Det værste er at der ikke nogen kontrakter findes, men nu har jeg sat Erik S. på den jyske opera og han mener at der dog er nogen penge at hente på mundtlig aftales gyldighed. Med hensyn til Aalborg teater, er det noget andet, da Ebbe gerne vil at jeg laver noget, og da *Den indbildt syge* er faldet bort fordi teksten er for dårlig endnu, så kommer jeg nok til at lave en anden i samme periode, eller lidt senere på sæsonen, men hvad ved jeg nok først sidst i næste uge.
Det skal nok gå – udstillingen var en stor publikumsucces, men det var altså ikke muligt at få nogen solgt, nu må det vente nogle år, og næste gang kommer billederne bag glas, for jeg tror det er der et af problemerne ligger. Priserne lå på 800.- og det er ikke for meget. I Politiken

var der meget rosende ord til mig. Men ellers holdt kritikken sig hjemme. Slut for i dag, jeg skal pakke kuffert. Tar til Berlin til Verdenspremiere og ud med laktasken efter arbejde. Er dog hjemme allerede fredag morgen. Det blir rart at komme lidt væk, og i nov vil jeg begynde på Ibsens *Bygmester Solness* som skal op på Scala i sept 73 – to keep myself going.

Kærligst
Lars

*

København den 18. nov. 72

Kære mor og far.
Tak for det hyggelige brev og osse telegrammet, som jo dog kom for sent. Det var dog dejligt at høre at I er ved at segne af arbejde og er glade, jeg må sige at der er kommet gang i biksen, som man ikke kunne have drømt om, men på den anden side så er det enten det ene, lavvandet. jfr. mig p.t., eller osse er der så meget at man er ved at dåne. Det er utroligt hvor interessen for akupunktur er stor, jeg snakkede med Ankerbye om det forleden, så bort set fra at I kan hjælpe en masse mennesker, vil det fordi I er de første komme til at skæppe godt i kassen. Jeg går ud fra at nu hvor hele familien er involveret, kommer Jens med kaffen. Det er nu meget stimulerende at have noget at rive i, jeg kan godt mærke at jeg trænger til det, jeg har det bedst i travlhed, det at gå at sjaske er nu ikke godt. Egentlig laver jeg noget ustandseligt, arbejder meget på min Ibsen til næste efterår sammen med Leon Feder, som osse har meget tid i øjeblikket, men det er ikke om fjorten dage den skal have premiere, så derfor virker det ikke så intenst. Men dejligt er det trods alt at være i så god tid, det har sandelig sine gode sider, og dertil kommer at det er bedst at få den færdig nu her før jul, for pludselig står man måske med nok af tilbud og mangler tid. Der har jo været tider hvor det hele buldrede sammen. Og jeg spiller jo næsten hver aften (bortset fra de sidste par dage, Ussing har slået knæet) – ja jeg må sige det har været en succes, der er nærmest panik i byen for at nå det, udsolgt på et kvarter, de kunne spille i årevis, anmeldelserne var igen lallende af begejstring, så det var en god revanche oven på *Dario Fo*.

Det blir spændende med John Winther som operachef i Sydney. Turen til Berlin var mægtig, det er jo altid pragtfuldt at komme ud et par dage, og jeg syntes der skete noget hele tiden, i hvert fald var jeg godt træt den sidste dag. Formålet var jo først og fremmest at høre den opera af Wolfgang Fortner *Elisabeth Tudor*. Bortset fra at det var et enormt operaapparat, 21 sceneskift og tonsvis af sangere, temaet inspirerer til tysk grundighed, så var det musikalsk en stor og spændende oplevelse, meget skønne klange og pragtfuldt sunget, de har jo både mennesker og midler til den slags. Publikum var som vanligt ved slige lejligheder fisefint, men de reagerede dog kraftigt til sidst med både buh og bravo, – og hvis operaen så blev strammet noget og forkortet vil den nok kunne holde sig. Bagefter var der en lille sammenkomst med de implicerede og nogle få udefra, som er som sådan noget er mest kedsommeligt og megen gossip, jeg sad heldigvis ved en bordende med nogle østrigere, som ikke havde noget med sagen at gøre, og vi havde det meget hyggeligt. Men det var nu alligevel godt at jeg var der, for nu var det anden gang og derfor bedre kendt af de andre og blev osse hilst som en sådan, så det skal nok lykkes på et eller andet tidspunkt, at få noget at lave. Ellers var jeg en del sammen med berlineren Peter, som jeg traf på Malta. Jeg fik set en virkelig god teaterforestilling og var i Philharmonien til koncert hos Berliner filharmonikerne med den japanske dirigent Osawa, du godeste, hvor de og han musicerede en Tjaikowskij 6. symf., som jeg ellers ikke er vild med, men sådan havde jeg nu aldrig hørt den før, blændende. Dertil kom en masse udstillinger, bl.a. en stor meget smuk William Turner udstilling og en med de tyske ekspressionister, så alt ialt fik jeg gjort noget ved kulturen.

I nat rejser jeg ud igen, denne gang til Stockholm, hvor jeg aldrig har været, til en nordisk scenografkongres, der varer fra den 20.-25. I morgen søndag har jeg så hele dagen til at se på byen og gå i teatret og mandag starter vi kl. 9 med at høre på. Hvad der helt nøjagtig skal ske er en smule uklart, men der blir nok en masse foredrag og demonstrationer, men af programmet kan jeg se at der i det væsentlige blir mest for fjernsynet, men der blir nok osse noget at hente for teater, og da jeg har tid synes jeg at jeg må deltage, og hvor jeg ikke mener der er noget for mig, kan jeg jo drage ud og se på Stockholm, det siges at være en god by, så jeg venter at få noget ud al det.

Og juleovervejelserne begynder osse, – men jeg har sagt til mormor at jeg nok tager over til hende i en lang week-end før og så holder juleaften hos Eva og Ulrik, som jeg gjorde sidste år. For der er det, at det ikke skal være på Karlshøj, da de vist ikke taler med hinanden, mormor og Eva, og Åse ikke ligefrem er den jeg gider at holde jul med, og mormor helst ville være fri for jul overhovedet. Hun og moster var ellers velkomne til at være med hos Eva og Ulrik som så ville tage et par ekstra tanter med samt os unge, men det vil bedste nu ikke. Så det blir nok som så. Det afhænger nu osse af moster i øjeblikket, hvor er det dog besværligt, men jeg gider ikke det familiebavl. Julegaver? Any kind of surprise. – eller en glad hilsen.

Mange kærlige hilsner & knus
Lars.

1973 *Blomster er vokset og er sprunget ud i et forunderligt samarbejde*

Københavnav den 4. febr. 73

Kære mor og far.
Den dårlige hals der var startet i Sydney, endte med at blive en kæmpeforkølelse med harken og hosten, men jeg holdt mig på benene, og den var næsten væk, da jeg landede i København.
Flyveturen var selvfølgelig lang til Tokyo, udsigten derimod flot henover Australien og Philipinerne, Manila så trist ud, det gør alle byer set fra luften og havnen. Ellers som på hele turen tre sæder. Ankomst i Tokyo on time. Der blev det spændende hvordan det nu skulle gå videre, men heldigvis var danskeren Bent i ankomsthallen, han var kommet for at bringe mig videre til min japanske vært, som boede på vejen mod centrum om det er nogen beskrivelse overhovedet, – hvilket centrum?. Men Agira, viste sig at være foruden japaner, lille og rund og smilende som en Buddha, talte glimrende engelsk, og var ejer at en lille bitte restaurant/bar (de er alle bittesmå), – på størrelse med den blå stue med plads til ca. 10.– der lå inde i et virvar af gader. Der blev jeg bragt hen i første omgang. Træt, lidt snottet og tørstig, det var der råd for. Og efter et stykke tid kørte Bent mig til Agiras lejlighed, (A. havde åbent til 2) som var to-etagers, moderne og selvfølgelig bygget til japanere, så alt var jo lavt. Og så må det være undtagelsen der bekræfter reglen, for nej hvor var der snavset, sådan rigtigt og synligt, jeg syntes støvet lå 1 inches. Men jeg fik da et lille værelse med stråmåtter, skydedøre og madras, og heldigvis varmetæppe, for der var køligt og ikke fyret, så jeg sov hæderligt. Næste formiddag skulle jeg til den første Kabuki-forestilling. A. skulle heldigvis med, og i det hele taget var det udmærket at hans lille bar kun var åben om aften for så havde jeg guide til tider, for mage til by findes ikke. Alt stod på jap., de talte jap. og for det meste ikke andet, byen er kaos, det var en enorm anspændelse for ikke at blive væk, jeg har aldrig i mit liv været så ræd for at blive væk, anden dagen kunne jeg have sat mig ned og stortudet og taget den første maskine ud, jeg ville ikke ønske min værste etc.., hvis jeg havde boet på Hilton i centrum, ville jeg måske have kunnet klare det, men så havde jeg jo heller ikke oplevet noget. Og nu sidder jeg safe her i Kbh og synes det var spændende. Men den første uge for en vesterlænding er skrap

Kostumetegning til *Elisabeth Tudor* på Operaen i Kiel, udført af Lars Juhl 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

kost, og jeg vil ikke råde mor til at tage over Tokyo hjem, med mindre der er guide med hele tiden. Meget alvorligt sagt. Når jeg var ude alene, og det skete jo undertiden, havde jeg lommen fyldt med sedler på jap. med hvor jeg boede, hvilke s-tog etc., og der var ikke noget med at flanere rundt på må og få, for i det net af gader, og de millioner mennesker, der bare fræser forbi en, – et gode var at jeg dog var den højeste. Nå, næste gang er det forhåbentlig ikke så slemt. Jeg havde jo tænkt på at tage ned til Kyoto, men da jeg så hørte at det var lige så slemt og at der boede andre fire mill. menneker, og ingen ville med mig, udskød jeg det, for det havde jeg ikke nerver til. Det var et helvede, men det jeg var der for, nemlig Kabuki-teater, var så vidunderligt, at det opvejede hele hæsligheden. Og som sagt sad jeg der allerede næste formiddag kl. 11 og var lallende af begejstring. Det er fantastisk at se på, klassisk japansk teater som ikke er museum, men meget levende, man lo og græd selv som udlænding. Utrolig skønhed i kostumer og dekoration, på en scene, der må være 30 meter bred, formidabelt, en enorm oplevelse og inspirationskilde. Og så er det ikke bare et par timer, en forestilling

varer mellem fem og seks timer, og jeg nåede heldigvis hvad der var i Tokyo, tre gange og det endda deres nytårs/januarprogram som siges at være det flotteste. Det var lige sagen, og det var godt jeg trods alt havde fem dage, for ind imellem viste Agira mig adskillige haver og templer, som stod i utrolig kontrast til den larmende by udenfor og der oplever man det rolige harmoniske Japan, som man forestiller sig fra billeder, men som ikke er mere. Om aftenen når jeg kom fra Kabuki – jeg kunne nogle enkelte toglinier – tog jeg ind til A.s lille bar, for jeg kunne lige så godt sidde der som et hvilket som helst værtshus, sprogmæssigt var det for det meste umuligt, og så vidste jeg hvor jeg var. Men tænk hvis man ikke havde kendt nogen overhovedet. På godt og ondt var det alletiders mellemlanding. Men jeg var lidt glad da jeg skulle afsted for da var jeg træt af anstrengelserne, og jeg havde osse været ret forkølet.

Søndag morgen stod jeg op kl otte i strålende frostsol, Fuji knejsede og kl. 11 gik jeg i luften. – En af de flotteste flyvninger jeg har været på ind over Sibiriens bjerge og snesletter, sikke en tur, det meste af rejsen sad jeg blot og kiggede ud. Efter 10 timer gik vi ned i Moskva, ÷20 grader, og da vi landede i København på minuttet gik solen ned – omsider. Det er dejligt at være hjemme igen, her er gråt og mildt og overgangen har ikke været slem, småt, men meget hyggeligt, og hvor har jeg talt meget i den forløbne uge, men alle spør jo om operaen indvendig og udvendig og om Japan og alt hvad man ellers har oplevet, der er nok at fortælle efter syv uger. Tak fordi I ville have mig boende så længe, det var en rar ferie midt i den mørkeste vinter, jeg kan godt mærke at jeg ikke har været her i dec.-jan. – for her er lyst og snart forår. Jeg er gået igang med Ibsen og balletten for alvor, jeg arbejder nu bedst hjemme og når der ikke er for meget sommer. Og så er der rørelser om at jeg måske skal lave den store *Elisabeth Tudor* opera, jeg så i Berlin i efteråret, i Kiel til sommer, men lad os se hvad der sker, det ville være glimrende, hvis jeg kan nå det for den er enorm stor.

Ellers har alle det vist godt, Britt var glad for halskæden, Høegerne er i Norge, Sandager var jeg til middag hos forleden og det var hyggeligt og mormor lyder rolig.

Så vil jeg slutte, jeg skal til eftermiddagspressegeneralprøve på Scala tak for nu.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 1. marts 73

Kære mor og far.
Lykken er at sprætte et aerogram forkert op, men tak for brev forleden -boing, ja så skete det at I skulle flyttes, det er der jo i den tjeneste intet usædvanligt i, især efter seks år, – men jeg synes det er en god ide at blive i Australien i hvert fald et år, et sabbatår efter lang og tro tjeneste ved statens skriveborde og kødgryder, må da være at forlange for egen regning. Så må I jo til at leve af småjobs som os andre, men husk nu at sabbatår ikke er med et liv henslængt i en hængekøje, – der skal nok ske en masse ting, bare det at få et lille nyt hjem til at ligne noget med jeres småting. Jeg ville stadig tilråde noget der ligner et Paddington-hus. Nå endnu er der lang tid til okt. meget kan vise sig og der kan stables en del midler på benene inden den selvbetalte orlov begynder. For at blive i stilen, kunne I jo købe af møblementet fra Canberra! Og et hjem uden flygel, hvordan mon kulsoen skal klare sig foruden. Når man ikke har boet i dette vidunderlige land i 17 år, vil det ikke være sagen at komme tilbage, vi andre har lært at leve med dårligdommene, – og hvis Pi og Tom ankommer, så får I mere family end I nogensinde har haft. Good luck.
Og så begynder racet, tungen lige i munden, fingrene ud af etc. I lørdags var jeg til møde i Kiel hos Generalintendant Joachim Klaiber og syntes meget villig til at lade mig lave Wolfgangs Fortners Opera *Elisabeth Tudor*. Han fik forevist min samling af fotografier! og var godt tilfreds. Det anede mig det skulle være snart. Men ak og ve i Tyskland har man ikke de enorme kunstner gager som vi. Og starttilbuddet var så minimalt, at jeg bare fniste, men vi fandt ud af det, han var ved at tabe pusten da jeg forklarede hvad instruktører og scenografer fik her, og jeg må sige det er længe siden jeg har fået så lavt honorar, – men den skal have premiere 24. juni som startforestilling ved Kieler Woche, hvor gud og hver mand er tilstede, om det så kan medføre noget, jeg må prøve en ny produktionsform, og så trænger jeg til at få så travlt at beslutninger må være hurtige, sikre og definitive. I dag starter jeg med at lægge til rette, læse partitur/manuskript igennem igen, skrive scene og kostumelister undervejs, når Klaiber kommer 8./9. marts må jeg være langt

på vej, selvom det er vores første rigtige samtale, den 22. marts skal jeg stå til Bauprobe i Kiel med model og helst osse kostumeskitser, – der er 19 sceneskift og i hvert fald de første 100 kost. Good luck. Bogen om australsk fåreklipning kommer til at være hovedinspirationskilde – of all books, men der var noget jeg kunne bruge i billederne. Dog, en bog nåede (eller glemte) jeg ikke at få, den kan ikke fås her, den er udgået af kataloget i England, – den findes i Australien! Kan I huske den lille bog om detaljer i Elisabebeths kostumer jeg fik sidste år i julegave? Der findes en magen til om Mary Stuart. Forfattere: Roy Strong – Juli Treveyan Oman, forlag: Secker & Warburg, London, format 15½ x 21½ cm. Da jeg så den, var det i en stor, dyr boghandel (vist rød indvendig) på George Street op mod Park Street, på højre side, når man kommer fra harbour, – det var en ordentlig omgang, – men ville I ikke være søde at sende den hjem express, da jeg får meget brug for den. Det her blir nok lidt af en oplevelse, men sund. Og jeg har lagt mærke til at man har det meget bedre når det går sådan. De sidste tre dage har jeg kørt hårdt på Ibsen, den skal afleveres den ca. 15. april, men nu kan den ligge til ca. den 1.4, grundmodellen er færdigbygget, kun små ting mangler, og hvornår Stockholm melder nogle datoer, eller overhovedet melder sig ved jeg ikke, men Fredbjørn Bjørnsson mente ikke det ville vare længe. Næ, enten har man travlt eller osse er der slet ikke noget. Strange.
Ellers er alt roligt rundt omkring. Mormor var jo selvfølgelig lidt ked af at I ville blive, hun troede det var fordi der var sket noget – men hun løber nu sur i så mange ting, hun husker ikke så godt, jeg ville nu ønske hun tog turen til Sydney. Søsteren går vist og brokker sig ind imellem, lunefuld har hun jo altid været.
Slut for denne gang, ha det godt i de næste fire uger, så dukker jeg op igen, hvis ikke før. I øvrigt synes jeg det er år siden jeg kom hjem – og dog er det kun en kort februar, der må være sket meget.

Kærligste hilsner
Lars

*

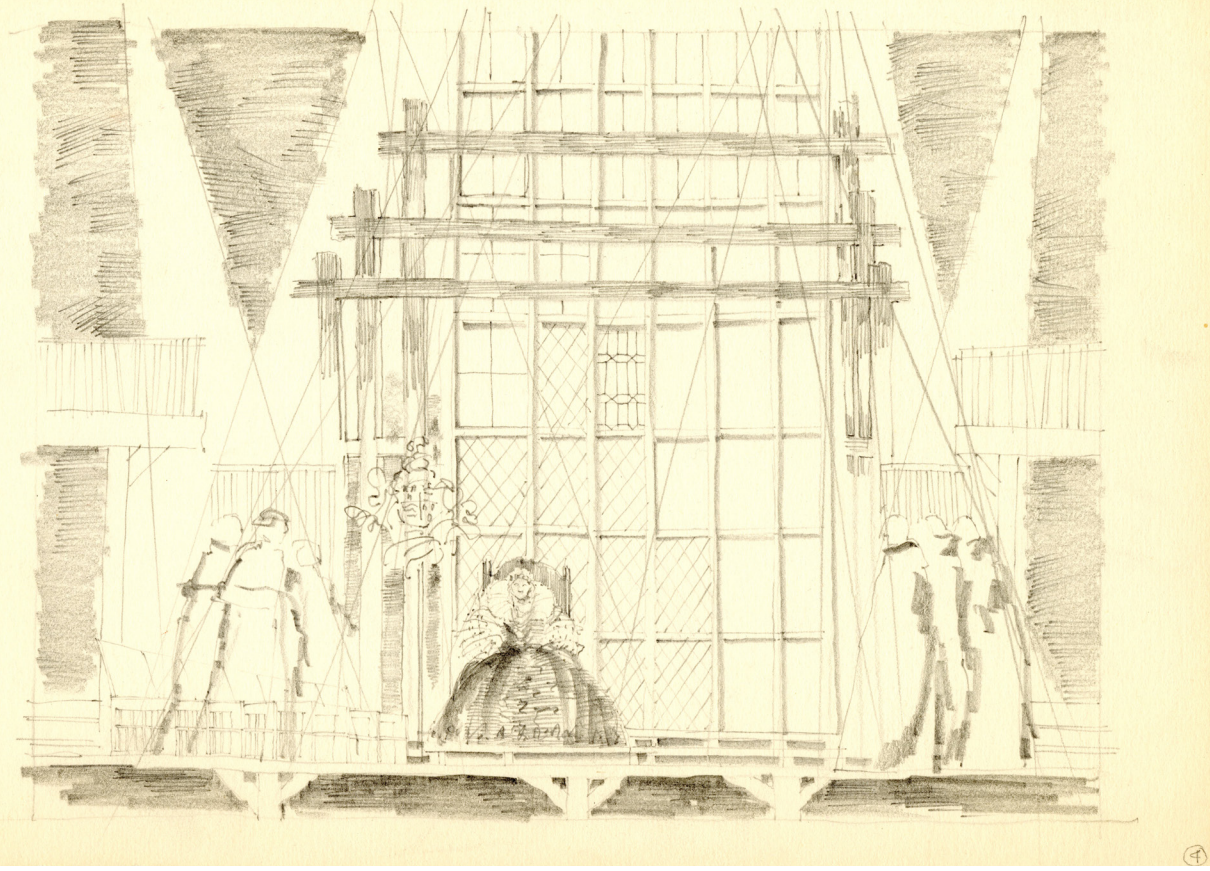

Scenografiudkast til *Elisabeth Tudor* på Operaen i Kiel, udført af Lars Juhl antageligt 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

København den 6. april 73

Kære mor og far.
Jeg nåede det. Og jeg kom ikke på Monte Bello. Det var nok alligevel en stor opgave til så kort tid. Men alt er jo et spørgsmål om planlægning, og aldrig har jeg været så velforberedt inden det store race. Jeg havde otte dage i begyndelsen af marts inden samtalerne med Klaiber, i den tid samlede jeg bøger og billedstof, malede papir til kostumetegningerne, skitserede i mini-model, hvordan jeg ville have det hele til at se ud, byggede modelkasse, så de sidste par dage inden kunne jeg kun trisse utålmodigt rundt, for da var jeg klar. Den 8. og 9. havde vi ialt fem timers møder, de var egentlig ikke særlig fantastiske som de kan være med Kaspar, jeg har det bedst når der er lidt modstand eller skepsis indtil det ligger klart. Men Klaiber må da have været indforstået, og ærlig talt, så var der ikke mange tider at give af, og det er osse

begrænset, hvad man kan få ud af en model i 1:50, så da alle de praktiske ting var gennemgået rejste han, dog havde jeg forinden fået nogle dage ekstra, således at jeg havde hele fjorten dage derfra. Det havde bestemt været umuligt med den 21., nu blev det den 27. kl. ti. – og så gik det ellers i vildt jag over tegnebordene, med dags- og natpensum og nogenlunde normal søvnperiode, den første uge gik til modellen ÷ et par småting, som jeg ikke havde ideer til, og den sidste uge gik til 70 kostumer, men til sidst kunne jeg ikke holde på et stykke pastel, se et renaissancekost., men om lørdagen før var de færdige, og de var ikke forhastede, tegnet med den samme omhu eller bedre end alle tidligere, for det viste sig at hver gang jeg satte farten op blev det noget lort og i øvrigt tog det samme tid, så det blev til 31 cellofanindpakkede plancher. Tekniske detailletegninger skulle de osse have, det er så kedsommeligt at lave. Den sidste dag gik til de resterende ting til model, som da havde løst sig, ideer dukket op på vejen. Enkelte ting havde jeg ikke tegnet fordi de skulle findes på stedet. Woolsheds kunne inspirere fordi der var nogle billeder af nogle fantastiske trækonstruktioner hvor lyset sivede igennem, – således kommer *Elisabeth Tudor* selvfølgelig ikke til at se ud, men hvis man ved det er det alligevel muligt at fornemme, og uden den bog var det nok ikke gået så glat og inspirerende, engang imellem er det så små ting der får det hele til at glide, – her skulle det gå, men det var ikke en krampe, tværtimod var det et helt trip, fryd og fornøjelse – og hårdt, men dejligt.

En modelkasse 70x70x70 er noget uhåndterligt til en rejse til Kiel, – det var såmænd ved at blive det største problem overhovedet, men med taxa til Korsør og med færge Korsør-Kiel nåede hele bunken til Operaens dør, men da var jeg osse lige ved at snuble, kors hvor var jeg træt. Stillede det hele og gik på mit hotel og sov som en sten til jeg skulle være klar den 27. kl 10. Først chefen/instruktør, hvor det må være faldet i meget god jord, det kom ganske langsomt frem, for det kan jo godt blive en lidt kostbar affære at gennemføre – og budgettet er ikke for stort. Men da han er meget interesseret i opgaven selv, blir det nok som det behager og er tegnet. Det er altid en fordel at have chefen som instruktør. Og derefter gik det igennem de tekniske afdelinger, ialt havde jeg fire dages gennemgang. Og jeg må sige at jeg blev meget vel modtaget, for når man kommer med sæsonens sidste forestilling, hvor teatret har haft 30 allerede og de har fem stk. inden min, som er kæm-

pestor, så forventer man ikke lige frem smil og glade ytringer. Når malermesteren, der burde være slidt ned til knæene siger at det er noget han har drømt om at få lov at lave i årevis og kostumetjenesten nægter at vise en magasinerne fordi de vil lave det hele nyt, så blir man både glad og forventningsfuld. Sprogvanskeligheder har jeg heldigvis ikke. Kiel er jo en lille rolig by, om aftenen gik jeg i teatret, så opera og skuespil, og gik så i øvrigt tidligt i seng for jeg var nu ikke helt kommet mig oven på marathonløbet. Havde det været *En skærsommernatsdrøm* havde det ikke kunnet lade sig gøre. Tror jeg. Aldrig sige aldrig. Tak for bogen om Mary Stuart, den kom prompte og sikkert og var til stor nytte, – nu skal jeg nok sende reparationsbogen en af dagene.

Min fader ønskes rigtig hjertelig tillykke med fødselsdagen den 13., pøj-pøj med de store planer. Jeg hører huset er købt, sikke mange huse I nu har! Jeg har jo altid sagt det skulle være et Paddington house.

Den sidste uge her har jeg ikke rigtig gidet lavet noget, det nærmer sig med den Ibsen, den 24. skal den ud af huset, men den er meget lang allerede, så fra i morgen kører jeg videre, den tegner god. Så har Kaspar og jeg igen haft nerver på med hensyn til en forestilling, der var ved at brase nemlig Strindbergs *Erik XIV*, som ellers var så godt som bombesikker, men pludselig sprang Henning Moritzen fra, han ville ikke spille komedie mere efter *Misantropen* med Bergman, han ville være instruktør. Så nu var der tre muligneder, enten tænke helt om og nybesætte alle rollerne, lave et helt andet stykke, eller slet ikke lave noget på det kgl, (K. havde fået et filmtilbud som interesserede), men det blev dog det første, så det blir til noget, vi regner det endda som skæbnens pegefinger for nu spiller vi det med alle de unge, intet stjernespil, men ensemble og alle prøver kommer til at foregå uden for det kgl., så der bliver ro og ingen af de berømte forstyrrelser. Så nu glæder vi os igen enormt til at lave den forestilling.

Bergmans *Misantropen* er et vidunder en forestilling, jeg har siddet derinde to dage i træk, fin og enkel og især er Ghita Nørby et under af en Celimene, hun er helt givet landets første dame, en nuancerigdom og varme, en fryd at opleve. Det er et værk der inspirerer og giver mod til at fortsætte, i stedet for at bevirke at så godt kan det alligevel aldrig gøres, altså holder man op. Til gengæld nåede jeg jo at se *Medea*, som var en enorm skuffelse på så godt som alle fronter, hverken hvad Kaspar havde lavet, eller Jean Voigt, Bodil Udsen eller musikken.

Jeg har i dag talt med Birthe om Mogens' fødsedsdagsgave, men hun siger forget about it, – da tid var og jeg lige var kommet hjem var de taget på ferie til Norge, derfor glemte jeg det. Ellers må I selv slås om det. Ellers vil jeg slutte for i dag, forhåbentlig får I en hyggelig dag på fredag. Hugo og Anne Marie har jeg ikke set noget til. Sjul må da selvfølgelig gerne komme på besøg i maj, han kan jo ringe i forvejen, det kan jo være jeg er i Kiel, men ellers må han prøve flere gange.

Mange kærlige hilsner
Lars

*

København 22. 5. 73

Kære mor og far
Der må være gået et brev tabt, for en gangs skyld, men i går mandag kom de sidste to, med små flag og guirlander, mærkelige tal både om karakter og på chek. Tusind tak for alle pengene, ja jeg ved godt at det drejede sig om en tinlysestage, men for det første er de så umanerligt dyre og for det andet har jeg jo trods alt en hel del stager rundt om i lejligheden – det skal jo ikke blive mormors slips om igen. Men skejserne tager jeg med til London i morgen, det kan jo være jeg finder noget spændende der. Ja, så hedder ens rynker ikke mere sidst i tyverne, men i begyndelsen af trediverne, det er jo en lidt underlig fornemmelse, for det beskæftiger en lange tider lige op til dagen, mange mente at jeg havde passeret dagen allerede for flere år siden i stilhed. Men det blir jo en form for lille statusopgør for de sidste ti år, og ærlig talt det er ikke til at blive deprimeret over, med en nogenlunde almindelig mængde downs har der dog været meget mere ups, det har været et helt utroligt tiår hvor der er blevet oplevet og opnået meget, fra uddannelsesmæssigt at stå på nulpunkt til som danmarksposten! skriver at være en af landets mest kendte scenografer; set store dele af verden og mødt en utrolig masse nye mennesker, som jeg vist kommer godt ud af det med. En lille del havde jeg samlet til en større middag den 17. Og så kunne de der havde trykket sig rundt om 30 i stilhed ærgre sig, for det var en aldeles succes, en af de hyggeligste middage i byen i mange år, men jeg havde osse stavlet folk sammen om et stort bord, lavet bordplanen ef-

ter bedste blandingssystem (Niels Winkel havde Susse Wold til bords og så fremdeles!) og gav kun hvidvin hele aftenen (der var whisky og øl, men det havde åbanbart ingen interesse), så alle var i perlehumør og sad til bords i næsten fire timer inden de begyndte at cirkulere i de andre gemakker. Maden var guddommelig, Eva Deichmann havde været på sit ypperste og høstede megen anerkendelse. Først en lækker muslingesalat, derefter høne i hvidvinsgele med mixed salad og flute, og til sidst en nøddeparfait som fik øjnene til at løbe i vand af begejstring. Kl. halvtolv kom Bodil Udsen og Bent Mejding – hun havde jo i lang tid været ikke for frisk og for første gang i et halvt år var hun igen på mærkerne og havde en entré, som fik Susse til at le lidt for påfaldende skingert af ærgrelse, for Bodil havde hår og sminke på fra aftenens forestilling *Nina* (1910) plus indsvøbt sig i 25 meter blafrende fjerboa, hun så fantastisk ud, og gav selskabet endnu et pift opad – og blev til kl. seks som den sidste og var dejlig hele aftenen. Hvem der var der? Niels & Britt, Kaspar & Vibsen, Eva Deichmann & Ulrik Cold (bassanger), Fuzzy (komponist) & kone, Heino Byrgesen (Dramatisk Forum), Hans Chr. Molbech (scenograf), Viggo Kjær Petersen (dramaturg), Lise Budde (cand.mag.), Michael Buchwald (forfatter), Jette Drewsen (forfatter), Susse Wold, Bodil Udsen, Bent Mejding, – og i baggrunden vimsede mit faktotum rundt, Britts mor. Det kostede røven ud af bukserne, men det var så herligt det hele, at der må blive et savn efter gode middage, men der er sågu heller ikke nogen der laver dem mere, det kan jo være det er på grund af trækprocenterne. Godt at jeg lige havde solgt nogle billeder. Og så talte jeg i telefon med hele verden den dag, vejret var strålende og jeg kom godt ind i det nye tiår – og næste morgen kl. elleve var jeg oppe igen uden hoved på, ja det sad der endnu, men det gjorde ikke ondt.

Ellers skrider resten af mit liv glimrende frem med meget at lave og tilbud til ind i 74. Min Kieleropera har det stadig godt i mange henseender, bortset fra lidt sygdom, hvad der ikke kommer til at berøre mig i den sidste ende. Thi Elisabeth den første af England har fået en dårlig på stemmebåndet og Klaiber ringede til min fødselsdag og kunne meddele at man måtte udsætte det store projekt til næste sæson – desværre blev det så ingen Kieler Woche denne gang, men jeg skal lave den færdig i juni som planlagt, så den bare står klar, hvad vi i øvrigt bliver nødt til for det er jo ikke sikkert at jeg har tid efter sommer. Men det har jeg

taget ganske roligt. Efter lange tovtrækkerier, der har nærmet sig retten i faretruende grad ser det nu omsider ud til at jeg får hevet nogle penge ud af Aalborg Teater for den forestilling der ikke blev til noget, men det er et godt tidspunkt, for jeg må jo have noget til sommeren, det går nok, bare man ikke er hysset på lang sigt. Kontrakten med Stockholm er osse ved at være hjemme efter megen langsommelighed fra deres side, nu skal den så bare bygges færdig den lille model sidst i juni, når jeg kommer hjem fra Kiel. Ibsens *Bygmester Solness* blev afleveret sidst i april og faldt i god jord, men da havde jeg osse arbejdet med den i seks måneder i håb om at lave noget godt, hvad de så end måtte sige siden så var jeg selv meget lykkelig over dens udfald, der kom noget meget spændende ud af en ellers lidt kedelig Ibsen. Men rent kreativt har det været et mægtigt forår, alt flyver ud af mig meget vel smurt og velafbalanceret, den store Strindberg jeg skal lave med Kaspar næste forår er nu allerede faldet meget på plads i ide og form og den glæder jeg mig meget til at gå rigtig i gang med. Med Bent Mejding har jeg i dag skrevet kontrakt om at lave Bernnard Shaws *Candida*, som skal have premiere midt i marts, og hos Leon Feder i Aalborg skal jeg sidst i april lave musicalen *Fiddler on The Roof*. Den havde jeg for år tilbage tilbud om at lave i Aarhus, men sagde nej, denne gang har jeg meget lyst og ser frem til at bade mig i russisk Chagall, homage a Chagall. Og det skulle ikke undre mig om der kom et lille tilbud til, men så er der [der] osse lukket i den sæson, det er så herligt at kunne melde udsolgt, og hvor har det været godt at være uden for nummer i en hel sæson, det har virkelig givet fornyede kræfter og genoprettet glæden ved arbejdet, den havde jo fået et par skår i den første femårsperiode, men da jeg blev tredive havde jeg osse tegnet 30 forestillinger.

Hvor i alverden har mor støvet de nummerberegninger op, det var et system jeg aldrig havde set før, jeg har på fornemmelsen at der må være en stor fejlmargin, på den anden side var der da en hel del af karakteristikken der stemte, om ikke alt, men det kan jo være den var for generaliserende, jeg kunne ikke umiddelbart se nogen sammenhæng i fordelingen af tal kontra bogstaver, men selvfølgelig noget må da stemme på mit faceterede talent! Hvad hedder den bog.

John Winther har jeg ikke hørt fra, men jeg har osse været meget væk, jeg hører han henter sig en højrehånd ned til Sydney, Wenzel de Neergaard med familie. De er meget søde, på min alder ca. eller et par år

ældre, og hun er læge! Jeg snakkede med dem fornylig og vil invitere dem til middag, men I skal nok høre mere senere. Er Niels Stevns i Danmark, han ville vist komme her forbi, ikke. Anne Marie har jeg ikke set, men Hugo kom kort forbi en dag, han var ved at gøre klar til at introducere sig rundt omkring, han så ud til at have det godt, om end jeg kunne mærke han savnede Marie, de sås som formodet ikke ret tit.
I morgen tager jeg så til London en uge, det viste sig pludseligt at passe og være det eneste tidspunkt, så jeg blev trængende, og glæder mig meget, det er så længe siden synes jeg. Jeg skal selvfølgelig se en masse teater men samtidig skulle jeg gerne have gjort lidt research til min Shaw forestilling, det får jeg ikke tid til senere, – desuden er der altid dejligt at komme. Den 5. juni skal jeg nok en dag til Stockholm og se teatret der, og derfra går det så ned en ugestid til Kiel, så selvom jeg ikke skal holde sommerferie andre steder får jeg da set nogle andre byer.
I sommer skal jeg jo have tegnet og bygget en del.
Hvor er det dog dejligt at blive 30 og have det skønt.
Nu vil jeg pakke mine få klude og gøre klar til i morgen.
Mange kærlige hilsner, knus og tak for gaven.

Lars

*

København den 23. juni 1973

Kære mor og far
Jeg skulle lige høre om Marianne var kommet godt til Danmark, skal hilse og tak for hilsenen, - hun har fortalt med begejstring om jeres nye hus, og om hvor det rigtigt ligger. Det er pludselig så længe siden jeg skrev, eller tiden synes langsom, men det er osse rigtig dansk sommer i øjeblikket med buldrende varme, så nu er jeg brun igen. Alle er væk på ferie mens jeg gerne skulle have bestilt en masse, men jeg har jo osse været på sommerferie en gang tidligere, og her er nu vidunderligt i København ved sommertide, de lyse nætter har været skyfri og man er jo hele tiden så bange for at gå glip af noget, så det er om at opdele døgnet en lille smule anderledes, og biograferne spiller repriser, det er da lige til at holde ud.

Londonturen gik i mange henseender udmærket, men den var ikke helt så herlig som den plejer. Måske skyldes det at Robin var i New York, men der var nu noget forandret, eller måske netop ikke forandret. Det gør sig jo gældende overalt i verden pt, alt står i stampe, der er en venten på et eller andet nyt, og måske godt det samme, oven på tressernes tempo og fornyelse og forfriskelse, som især var London, er det nu blevet en lidt trist frustreret stemning. Bevares man prøver stadig at holde den gående, men det er for det meste noget gammelkendt som trediverstilen og rockn roll. En dejllig by er det nu under alle omstændigheder, jeg slæntrede meget bare rundt i sommerparkerne og på antikmarkederne, og fandt ingenting, havde heller ikke brug for noget, gik på jagt efter bøger om Victoriana, fandt et par stykker, men meget er der desværre ikke om tiden, var på Victoria and Albert museum, hvor der heller ikke var for meget, lidt indtryk gir det nu alligevel, og en dag kan jeg nok lave den Shaw. Og så styrtede jeg selvfølgelig til teatrene så hurtigt maskinen kunne lande. (Iøvrigt var det en charter fra Mærsk Air tomotors, flyvetid 2½ time, landingsplads 1½ time fra London, ellers var det ganske ok, men det er længe siden jeg har fløjet så småt). Jeg nåede lige at se Shaws *Misalliance*, den første eftermiddag for at se hvordan englænderne spiller ham, nej hvor jeg dog kedede mig, det var nu nok osse Shaws egen skyld, så hvordan det skal kunne interessere ude hos Mejding, det skal sandelig peppes op. Næste eftermiddag nåede jeg at se superstarfolkenes anden musical *Joseph and the amazing tecnicolor Dreamcoat*, hvor titlen så afgjort var det bedste ved den forestilling, der blev tabt uendelig mange numre på gulvet, men da var jeg osse begyndt at se frem til aftenens klassiske, for nu anede det mig allerede, at hvad jeg skulle se på teatrene ville ikke være særligt oplivende, og det kom i det store og hele til at passe. Men jeg over på den anden side af gaden til Royal Ballet, hvor Nureyev og Merle Park dansede *Giselle*, og det var på plan, jeg havde aldrig set ham danse før live, det fyldte det hele sammen med hende som var pragtfuld, internationalt og med style lige til fremkaldelserne, som var små numre i sig selv. Efter dette er klassisk ballet ikke det samme, og bagefter var der en råben og skrigen og blomsterne væltede i kaskader op på scenen fra publikum. Og sådan var det osse næste aften til *Lucia di Lammermoore* med Joan Sutherland og Pavarotti på Covent Garden, perfection, men til gengæld keder hun mig en lille smule, det er jo så godt og så smukt

og så sikkert, men det [det] blir altid en lille australsk landbokone, der kommer ind og prøver at te sig vanvittigt, der er ikke en trille der går skævt, men temperament er der ikke en gnist af, næ, må jeg be om Callas. Dekorationerne var gamle som Abraham, og dog ikke ældre end at de var lavet af Zefirelli, men det var aldeles grimt at se på. Men det lød pænt og folk jublede. Og til de priser 4 pund sad jeg for begge aftner, men selvfølgelig så fik man jo osse det ypperste i denne verden at se og høre. (Så Sydney Opera House tager nok lidt rigeligt). Derudover så jeg Edward Bonds sidste stykke *The Sea*, som var ganske godt med forbehold, samt Tjekhovs *Kirsebærhaven*, osse glimrende, men ikke noget der hævede sig op over hvad vi selv er i stand til at lave, hvad der nok kan være en trøst, men jo ikke giver noget pift fremad. Jeg fik osse set noble film som ikke var nået hertil endnu, såsom Linsay Andersons skønne *O Lucky Man*, Billy Holliday filmen og Zefirellis fantastisk smukke, men grusomt kedelige *Brother Sun and Sister Moon*. Men det bedste overhovedet var Bergmans *Cries and Whispers*, hans sidste og vel bedste film, som hvis den kommer ned til jer, virkelig kan anbefales. Så alt i alt fik jeg da en masse med hjem, det er altid rart at komme ud og se andre ting, og nu bliver der ikke så meget tid til den slags i den kommende halv- eller helårige periode for arbejde er der nok af – fra nu til næste sankt hans syv premierer.

Da jeg kom hjem lå der tilbud fra Aarhus om at lave Bert Brechts *Herr Puntila und sein Knecht Matti*, som er så svært at der kun er at acceptere og se hvad man kan få ud af det. Hans Henrik Krause er instruktør og det var den forestilling, der lige passede ind i planerne med premiere nytårsaften. Men så er den røde lygte osse hængt ud, det er jo dejligt at jeg ikke skal tænke på kontrakter, det næste stykke tid, for det sluger en masse kræfter at skulle bekymre sig derom. Lige efter London var jeg så en dag i Stockholm for at skrive kontrakt og se teatret. Det gik glimrende, helt så meget som jeg får i Danmark fik jeg ikke, men vi er jo osse godt betalt, og her har den endda fået en tand til for næste sæson uden at de har fået ondt af det, men prisen på øl og diamanter er jo osse steget.

I pinsen og de derpå følgende grå og regnfulde dage fik jeg lavet balletten færdig omsider, men det havde nu stået på i over et halvt år, – som jeg siger: Ideen fik jeg over Indien, forskitsen blev lavet i Sydney, modellen bygget i København, og premieren finder sted i Stockholm, voi-

la. Kiel har jo stadig en krank skæbne, den er nu udsat til næste Kieler Woche 74, så det er om ca. et år – og det ville ikke undre mig om den blev lagt helt på hylden, nå, men en stor del af pengene har jeg da fået, og så må det foreløbig blive deres hovedpine, og så må jeg jo når vi når så langt finde plads til at lave den færdig næste år, det varer i hvert fald længe inden jeg skal derned. I øjeblikket beskæftiger jeg mig med Brecht, den har sine fødselsvanskeligheder, som helst ikke skulle blive endeløse, for der skulle jo osse gerne blive tid til overs til Strindberg her i sommer. Rart at have travlt igen og jeg føler mig veludrustet til at klare det igennem.

Bedstemor har det vist nogenlunde, hun lyder da nogenlunde glad på telefon, omend hun har lidt besvær med sin mund og forkalkning, men det kan jo ikke være meget anderledes i hendes alder. Hun er lidt bekymret over hvornår og hvordan Pi kommer til Danmark, for Pi har jo spurgt om hvem der vil tage børnene i to uger i september, for de ville vist til Spanien en tur. Mormor kan i hvert fald i[kke] magte det og hvordan det ligger på Karlshøj ved jeg ikke, for ungerne taler jo ikke sprog. I øvrigt synes jeg det er fuldstændig åndssvagt at tage til Spanien, de har ikke været her i fem år og de skal til forår i Australien, hvor der er skønt og dejligt, det andet er et gedemarked. Men det ligner Pi, hu hej. Jeg kan og vil ikke have dem boende, men måske kan de komme i den nyindrettede kælder hos Birthe og Mogens. Nå, men det må jo blive deres sag, men det bekymrer og trætter den gamle dame, når det ikke er klarere skrevet end Pi sædvanligvis skriver. Jeg synes hellere de skulle køre rundt og se på Danmark, når de vil denne vej til. Australien, det kan jo tage lang tid før de kommer hertil igen. Men bed dem lige om at skrive lidt fornuftigere. Jeg når ikke at komme til Kolding foreløbig, men nu har jeg sagt at jeg kommer i julen i år. Moster har det op og ned og er nok noget depressiv at have gående, hun blir jo let urimelig, men det kører forholdsvis fredeligt, – hvad brødrene siger om det ved jeg ikke, men der forlyder da om fred på de forskellige fronter. Nå, men jeg må slutte, jeg skal lige se på nogle tegninger fra Dario Fo som skal med på en scenografiudstilling i Nikolai kirke til efteråret.

De kærligste hilsner
Lars

*

Kære mor - og far
De sidste uger har været præget af min venstre skulder, som ud af den blå luft pludselig gjorde ond så det baskede, jeg kunne have bidt mærker i min messingseng, så to gange havde jeg natlæge og en gang gik jeg til min egen, men da de knap gad røre ved den og bare gav mig piller, ringede jeg til Ankerbye, og sødt bad hun mig komme med det samme, så jeg både fik ultrabølger og ultralyd og det har hjulpet meget, om end der er en lillebitte smule endnu, så i dag skal jeg til noget zoneterapi nogle omgange i den nærmeste tid, for at se om det skulle kunne hjælpe, det er om at gøre noget ved det nu før sæsonen begynder igen. Det var meget ubehageligt, da jeg osse skulle være færdig med kostumer til Stockholm, så det var kunst og smerte, men jeg fik dem da knebet ned og de blev skønt modtaget af Fredbjørn Bjørnsson, men man føler sig ikke på toppen. Hver dag næsten er jeg taget ud til Ankerbye, som nu residerer på Kastelsvej, fordi fru Jørgensen tager sig af Adelgade. Men sådan set er det godt det er sket i sommerferien, selvom jeg har haft fantastisk travlt. Det har sandelig været en produktiv sommer, balletten er helt færdig og Brechts *Puntila* er slut på søndag (den skal afleveres 15. okt.), men jeg har osse en timeplan frem til nytår, som ser flot ud. I næste uge skulle jeg gerne i gang med Kaspar om Strindbergs *Erik XIV*, som jeg nok ser mest frem til, det blir til gengæld nok osse den sværeste og vist osse den største, den skal afleveres 15. nov., der er ikke så lang tid endda, når man tager i betragtning at jeg har to premierer inden, hvoraf den ene er i Stockholm, som kræver min fraværelse fra Kbh. Efter hedebølgen her (som virkede som lillejuleaften i Sydney trods kun 30 gr.) har jeg været taknemmelig for hver gråvejrsdag. Inden den 1. må det nu gerne blive sol et par dage så man igen kan komme til at se frisk ud til starten på et år med masser af premierer, - ja, så skal ens nervesystem igen til at slides kraftigt på de væmmelige dage. Dem, jeg er mindst bange for er de udenlandske, det er da et nyt hold anmeldere, mens man her skal kanøfles af den samme gamle garde. Frisk mod thi du har (endnu) intet ondt bedrevet. Så bortset fra i min egen lille hule er der vist alt roligt udenfor, alle er på ferie, - Birthe og Mogens rejser til Skotland i morgen.

Nu vil jeg meget håbe at der er bedring at spore snarest, så vi kan få nogle gladere bulletiner, - vedlagt mit store vanvittige Dall'ske smil. Det første lavet til en lille artikel om mig i Aalborg Stiftstidende efter jeg er blevet tredive - nu kan det osse ses!

De kærligste hilsner
Lars

*

København den 23. aug. 73

Kære mor og far.
Tak for de positive breve fra vandværket, hvor er det godt at høre at det går stødt fremad med kuren, men jeg synes nu det er en længere omgang in Arcadia end jeg troede – puha 52 kg er sandelig ikke meget, med den føde kan det vel ikke blive til mere. Det blir jo spændende at se hvor fantasifuld du kan blive i køkkenet når du nu blir sendt hjem, hvem skal lave fars mad, eller skal han delagtiggøres i de nye moder. Nu skal du bare se at få kræfter nok til at tage din eksamen, så du kan komme igang med det der interesserer dig, plus at du skal være med til at underholde jeres lille familie i det nye hus, for fars 75 dollars kan da ikke klare dagen og vejen, selvom kosten nu blir ændret. Men det er herligt at han har fået det avisjob. Hvornår kommer Pi og Tom til Danmark iøvrigt?
Her kører det igen som sædvanligt. Nu havde jeg gået og glædet mig til at begynde igen, og jeg var spændt som en barnlig juleaften da vi havde læseprøve på Ibsen, men det tog ikke lang tid før det normale tovtrækkeri med spillerne begyndte, diskussioner om små ændringer hist og pist, selvfølgelig havde jeg på fornemmelsen at det ville komme, fordi jeg kender Lone Hertz, men det er så trættende og trivielt, du skal hele tiden holde tungen lige i munden, for jeg er jo den eneste der visuelt kender slutresultatet. Men håbet er lysegrønt, så man håber jo det blir godt, men hvorfor man har valgt stykket, I don't know, for hvem vil det interessere, men måske .... om en måned, den 21. sept.
I begyndelsen af august var jeg så et par dage i Stockholm til aflevering. De havde nu stadig feriero i huset, men der var da heldigvis nogen. Operachefen havde glemt jeg skulle komme, men jeg fandt ham da i

sanddaler og udvasket poloskjorte (han ligner ikke den grå eminence Greegaard) for da det jo var ham der havde købt sagen, måte han osse være den der skulle se den først, han synes det hele var herligt eller osse holdt han stadig ferie, men den er osse pæn dekoren. Det tog en time, den første formiddag, næste møde var først den næste formiddag. Så jeg gik lidt rundt og kiggede, og kl. 4 havde jeg lovet at hente Susse Wold, som prøver på *Privatliv* med Jarl Kulle. Bent Mejding var lige rejst om morgenen, og så kom jeg, så Jalle fik ikke en fod til jorden, Han ville ellers gerne, så der var ikke noget at sige til at han var lidt skæv i hovedet, men Susse er ikke så vild med ham. Og så havde vi ellers en dejlig dag sammen, endte nede i Gamla Stan og spiste skønt hos Rudolpho sammen med min kollega Mago, han tegner *Privatliv*, men særlig sent blev det ikke, jeg skulle osse have teknikermøde på svensk næste morgen. Mærkeligt, men danskere gør sig store anstrengelser for at svenskerne skal forstå, hvad man siger, men de gør sig overhovedet intet besvær. Nå, men det gik alt sammen fortrinligt, den var jo ikke så kompliceret, så det tog heller ikke så lang tid, så jeg havde masser af tid til at gå ud på jagt efter materialer til *Erik XIV*, hvad der osse lykkedes, så om aftenen før jeg skulle med toget var jeg henne hos Susse, som den dag var flyttet ind i en lille lejlighed. Jeg tror nok det hjalp hende til at falde til et nyt sted, for hun lavede mad og vi havde det meget hyggeligt. Det hjælper nu meget når man kender nogen i fremmede lande, for ellers hænger man så underligt omkring. Nu skal jeg til kostumemøde den 3., men da blir jeg nok kun deroppe en dag. Der er heller ikke meget at rutte med, hver dag er vigtig. I øjeblikket laver jeg *Erik XIV*, – med Kaspar, hvis man kan sige det, for han er så travl andet steds, at han nærmest er umulig at få fat i, godt er det at jeg kender ham, men det blir trods alt en lidt ensom proces. Det er en enorm forestilling, og det kan blive vansindigt spændende, snart er jeg færdig med dekorationen, så den kan ligge lidt til fordel for *Fiddler on the Roof*, som vi skal have planlagt, mens Leon Feder stadig er i byen.

Samtidig er jeg involveret i en scenografiudstilling, som kommunen har indbudt til i Nikolaj kirke, der åbner den 31. aug. og som skal vare til 7. okt. Men hvor er det dog besværligt at arbejde sammen som gruppe, for der er alt for mange der ikke gider gøre noget ved det, og det hele var ellers ved at gå i opløsning, hvilket var blevet en mindre skandale, så da jeg sagde at så ville jeg ikke være med, hvis det ikke blev på et vist

niveau, for ellers gør man sig selv en bjørnetjeneste, og så kom der gang i den igen og vi nedsatte et udstillingsudvalg, tre mand, for ellers blev der for meget indblanding og vi kunne have diskuteret i uger. Nu er det indre af Nikolaj snart transformeret til en mærkelig fantastisk verden med tegninger, modeller, kostumer, og rekvisiter. Fortæppet fra *Dario Fo* forestillingen fra sidste år danner indgangsportalen. Iøvrigt har jeg begrænset mig til kun at vise kostume-tegninger fra *Dario Fo*, jeg har jo heller ikke andet, for nyere ting kan jeg ikke vise, da de ikke har haft premiere. Men det kan godt være det blir en helt sjov udstilling.
Mormor er jo kommet på hospitalet med en dårlig fod, den var vist blevet lidt blå grundet kredsløbsforstyrrelse, men jeg havde brev fra hende til morgen og der lød hun frisk nok. De har intet gjort ved hende, men havde talt om at skære den af, – det viste sig at være en fejltagelse heldigvis. Min skulder har det godt, jeg skal nok gå til Cliff G. så snart muligt.

Slut for nu – mange kærlige hilsner
Lars

*

København den 27. sept. 73

Kære mor og far.
Nu må det være, men jeg har spænet rundt og haft premiere og travlt med en masse, ja jeg synes ikke jeg har fået fod til jord længe, jeg er dødtræt så om tre timer tager jeg toget og holder tre dages ferie i Berlin. Well, selvom jeg ikke havde regnet med det for otte dage siden, så gik *Bygmester Solness* hen og blev en god forestilling og den fik endda succes. Men den havde ligget tæt hen over gulvet længe, lige siden vi begyndte, tung og uhåndterlig, kedsommelig at komme igennem, og selvom det ikke umiddelbart skulle gå ud over mit virke, kan det ikke undgå at påvirke ens humør over at det er en dødsejler man er landet på. Dekorationen har ligget mig meget på hjertet, der var meget fine ting i den, som nok er bemærket, men i grunden ikke nok, og den har taget lang tid at få færdig, så det havde været trist og den var blevet overset i en fiasko. Det der osse har gjort det sendrægtigt er at fru Hertz har været udsøgt rædselsfuld at have med at gøre, samarbejdsumulig, en manieret strid

mokke, uægte i sit spil; det er ellers ikke noget jeg har haft besvær med, disse top damer, det har altid været baseret på gensidig inspiration og og hjælp i at skabe kostumet, – så jeg har været eddiketosset ind imellem, fordi hun ville have sin vilje og det var tydelig at det var forkert (Sv. Kragh-Jacobsen har da heldigvis osse omtalt det i sin anmeldelse). Nå, men sådan har hun osse været over for instruktør og medspillere, omend det ikke trøster. Måtte det blive sidste gang. At hun ikke er god, det fatter jeg ikke at de ikke kan se, det man vel nok husker bedre er at Watt Boolsen er så glimrende, det har været en daglig glæde at se hans udvikling, Feders arbejde har osse været meget omhyggeligt og godt. De sidste par dage hævede dejen pludselig og uventet og så var der håbet om at anmelderne osse kunne se det. Det kunne de, omend de fleste synes det er et forfærdeligt stykke. In fact, det kan godt være vi har spillet det på et jævnere plan, men til gengæld er det første gang siden urpremieren i 1892 at det har haft success i Skandinavien og det er osse værd at tage med. Jeg er blevet nævnt så godt som over hele linien, som starten på anmeldelsen, så jeg er selvfølgelig meget veltilfreds. Men det må gerne vare lidt ved inden jeg skal lave Ibsen igen, det skulle da lige være *Peer Gynt* eller *Brand*. Premieren forløb vist pænt, for en gangs skyld var jeg ikke i huset før lige inden tæppet faldt, da vi havde besluttet ikke at gå på scenen, kunne jeg jo lige så godt udnytte tiden til at tegne fortæppet til *Spillemand på en tagryg*, – den gjorde at jeg ikke slappede af efter *Bygmesteren*, derfor trætheden nu.

Uddrag af anm.:

Jyll.Post.:1 Tæppet gik op for an glimrende organiseret scenografi af LJ....

B.T.: ..i LJs meget sikre scenografi

Ekstrabladet: Handlingen udspiller sig i et velhavende moderne hjem i 1892, interessant møbleret af LJ

Berl.: I en glimrende dekoration af LJ, som meget smukt gav rammen om de to første akter og klarede den sidste og sværeste ved selve farvestemningen, hvor grønne træer og brunblå klipper...

Pol.: Det er alt i alt en seværdig forestilling, osse takket dens dekorationer.

Fred, borg. Amt: Ljs overordentlig smukke dekorationer lovede fra det første øjeblik godt for Scalateatrets opførelse af...

– og det må da siges at være pæne ord, men det skulle det jo osse helst være efter ikke at have haft premiere i et år, hvad der iøvrigt ikke er mange der har bemærket. Knud Schønberg mødte jeg forleden og han sagde Nå, du havde meget at lave sidste år. I alvor, ja, hvor er vi så henne og hvad rager det. Nu er der et halvt år til jeg igen skal lave noget her i byen, nemlig Shaws *Candida* og *Erik XIV*. Næste er i Stockholm til stor Galla i anledning af Operans 200 års jubilæum, – så man da omsider kan få sin smoking på igen (sidst var i Sydney).

Ellers er der almindelig fremdrift hvad forestillinger angår. *Erik XIV* er snart færdig i model og det har været en fryd at komme igennem, for når man tænker på at Kaspar og jeg faktisk kun har haft ganske få møder af nogle få timers varighed og vi blot er enige og det hele, så er det et under, blomster er vokset og er sprunget ud i et forunderligt samarbejde, spændende ser det ud, så nu drejer det sig om at få det til at virke i den sidste ende. Kostumerne starter jeg i næste uge, når han er færdig med at lave *Niels Klim* på Gladsaxe. Alt imens har det gået på med *Fiddler on the Roof*, som pludselig er blevet sæsonens sværeste, den har jeg haft svært ved at greje selv om jeg har vidst hvordan den skulle se ud. Men Feder har lavet den tre gange før, og det gør at alle funktionerne er fastlagt, så det har for mig været at sætte mig ned og male for-, bag-, og mellemtæpper på store plancher, og det har været en ny fornemmelse. Sådan har jeg aldrig lavet dekorationer før, om det er vejen frem tror jeg ikke, men det er måske meget sundt at prøve. Og nu har jeg i de sidste to uger malet som en gal og haft det umådeligt lidende svært med et få det på benene, da jeg havde ideen at det skulle være en farverig mellemting mellem Chagall og mig. Puh, jeg har svedt tran og næsten ikke orket i rædsel at sætte mig til bordet, har været tæt på at bryde min kontrakt. Men det der skal males er nu færdigt, præsenteret for Feder i eftermiddag og han var meget tilfreds endda, og kan det lykkes for malerne at male det efter, skulle det nok kunne blive smukt at se på. Det er noget værre noget at sige ja til de musicals, det er altid der jeg har det værst. Men jeg havde lyst fordi det var en dejlig sag, jeg kunne li storyen og musikken. Og jeg måtte osse rette min økonomi op, for den får hele tiden bagslag efter dette år. Heldigvis fik jeg pengene fra Aalborg, men nettohonoraret på Scala var fem hundrede lavere end min restskat, så på med vanten, næste forestilling.

Så det er om at tage nogle weekend ture. Midt i september var jeg på Bornholm i håb om at få ro og fred og luft og vandringer, men der må jeg lægge min tid om og komme midt i vinterens mørke, for sådan to dage er udmattende så det batter, – hvad jeg ikke nåede at være til af før lunch drinks, lunch, efter-lunch-drinks, eftermiddagsdrinks, før-middags-etc. etc. og være sammen med et utal af mennesker, der lever de det vilde liv, men det var da trods alt rart at være i et andet miljø, at være ved havet og snakke anderledes, at være sammen med ikke-teaterfolk, det var noget andet end dagligdagen, og det virker nok afslappende.

Apropos afslapning, så er jeg begyndt at gå til Alexandersystemet hos Cliff Gentle, Daimis mand, og har nu været der fem gange. Det er meget behageligt og beroligende, ikke fordi min skulder er i uorden, men det kan nok gøre noget godt, det tror jeg, det er jo en lang genopbygning af ens legeme, meget kan jeg selvfølgelig ikke mærke allerede, bortset fra at jeg tænker meget på hvad jeg gør med min krop og hvordan jeg holder den og det er nok en god begyndelse, der sker nok noget de næste 25 gange, det er til en lang vinter, men når man nu er kommet i servicealderen, må man jo gøre noget for at det ikke skal gå helt galt sidenhen. Cliff er meget rolig og sympatisk, desværre er det helt i Søborg, så det er virkelig et offer at tage så langt, i øjeblikket er det hver dag, siden blir det et par gange ugentlig.

Mormor har jeg lige talt med, det gamle liv, men hun lød til at have det helt hæderligt, selvom hun skal træne sine fusser meget.

Tak for de dejlige breve, glade og positive, det er dog et farligt rykind I har for tiden, alle tar til eller kommer fra Australien, nu må man så håbe det går godt for operaen, men der skrives osse her om mange besværligheder. Tak for billederne fra haven i det sommerlige januar vejr med familien. Ja, brun var man dengang, nu ligner man udskidt æblegrød, men måske en anden dag...

Nu vil jeg pakke min taske og tage afsted til Berlin. Mandag morgen 8:26 er jeg tilbage og kl. 10:10 sidder jeg i toget til Aarhus, hvor jeg skal op og aflevere modellen til Brechts *Puntila*.

Kærligst kys & klap
Lars.

*

Kære mor og far.
Så er det aften igen, og timer inden det evindelige nattog afgår – denne gang til Stockholm – for en gangs skyld med en stor kuffert med nok til de næste ti dage. Der skal jo lidt af hvert med og det vejer godt med mange bøger og papir, for jeg skulle gerne have noget i gang med Shaws *Candida*, og jeg kan jo ikke hænge rundt når jeg ikke er på operaen, og det er jeg da forhåbentlig ikke hele tiden. Men jeg har nu aldrig været særlig nød[t] til at sidde på hotellerne og tegne, det skal man måske til at vænne sig til. Selv om jeg nok synes det er lidt længe at være i Stockholm, som jeg jo ikke er helt vild med, så kan det nok risikere at blive sjovt, for bort set fra Fredbjørn Bjørnsson, så er der Susse W og Erik Bruhn, som Bent Mejding øver med til Allé-Scenens næste forestilling, så man kan ikke sige andet end vennerne da er samlet deroppe, – men altså vi skal osse være flittige. Desværre har man udskudt premieren på *Konservatoriet* til den 9. i stedet for den 3. og det kommer altid meget ubelejligt fordi det ramler sammen med andre planer. Vores prøver holder dog tiden, så jeg vil være hjemme igen lørdag morgen den 3., for at arbejde tre dage på *Erik XIV*, for derefter at være i Aarhus 6. og 7., så op igen til premiere, fordi jeg da må være tilstede ved min første udenlandske opus, – hjem den 10., og køre *Erik XIV* færdig til aflevering den 14. Det er huhej, men jeg har klart overblik over hvordan det skal forløbe og det ser ud til jeg når det hele. Desværre er de osse ved at snakke om at flytte *Erik* i den sidste ende med to, tre uger grundet indrekongelige planlægningsbøvl, men det kan jeg ikke, da jeg jo osse har *Fiddler on the Roof*, ellers må de betale mig ud og finde en anden, så vidt kommer det nok ikke, og nu er jeg osse så godt som færdig og Kaspar er glad og lykkelig for hvad jeg har lavet.
Meget har jeg ikke oplevet de sidste fjorten dage, for da har jeg siddet begravet i kostumer, som skal være store og flotte renæssanceklude, for der kommer ikke til at være meget andet på scenen og så skal de tage sig voldsomt ud. Dekorationen som består af et skrågulv med store malede gulvtæpper, der lagt oven på hinanden skal kunne rives af efter et bloksystem, så hver scene farves forskelligt plus en bagvæg i brunt guld og sølvnet, der kan vippes som en vindebro i forskellige positioner, kommer til at virke forholdsvis simpelt, men selvfølgelig

overdådigt – om det lykkes. Jeg må sige jeg glæder mig meget til hele fremstillingsperioden, for jeg kommer sikkert til at deltage tit, fordi det hele skal sættes meget omhygeligt sammen, stofferne skal stykkes til og bygges fedt og tungt op. I mange retninger er det inspirationen fra Japan jeg nu er begyndt at udnytte, efter at den har fået lov at lagre sig lige siden, men den skulle jo komme og sikkert på rette sted, så min sidste vinter er nu kommet til gavn.

De tre dage i Berlin var meget skønne og rolige, det var da jeg endelig stod i Aarhus, som havde jeg haft to ugers ferie, lige hvad jeg trængte til. Det er altid så skønt at se andet teater, hvor man ikke er involveret eller kender nogen, og selv om jeg ikke havde regnet med det, fordi der var totalt udsolgt fik jeg alligevel set den forestilling jeg ville, fordi jeg stillede mig op og ventede ihærdigt og fik en afbudsbillet til Labiche's *Das Sparschwein* instrueret af den berømteste af de unge tyske instruktører Peter Stein. Og det var osse en aldeles herlig oplevelse, fantastisk gennemarbejdet, vittig, velspillet af en flok pragtfulde unge spillere, i en fabelagtig god dekoration. En forestilling der varede tre ¾ time, men ikke et minut for meget, men på den uge fik jeg osse set Kaspars *Niels Klim* og den stod sandelig ikke tilbage i velgjorthed og tålte afgjort sammenligning. Om lørdagen var jeg til gengæld til koncert, hvor Karajan gav Bachs vidunderlige H-moll messe og det skulle han have ladet være med, kedeligt og uinspireret og en stor skuffelse, men så hjalp det at høre første del af *Cosi fan tutte* næste aften inden toget kørte nordpå igen, det var så henrivende og smukt, så det var en jubel, men desværre måtte jeg nøjes med halvdelen for ellers var jeg ikke nået hjem, men jeg havde osse fået nået en masse, samt haft nogle gode samtaler med Peter Køppen.

I Aarhus stod de så klar til modtagelse af *Puntila*, og det er en stor forestilling for dem, når man har så mange specialønsker, men det team har jeg vundet for mig sidste gang, jyder er jo langsomme, og der blir intet besvær, de var meget interesseret i at komme igang, og dygtige som de er skal det nok blive smukt udført. Ad bagvejen har jeg osse hørt at de var meget tilfredse. Men det er osse ligefør jeg har tegnet de søm de skal bruge. Men jeg var osse lidt ør da jeg endelig nåede rigtig tilbage til St. Kongensgade, om end jeg lige havde nået at være her en time på gennemrejse.

Kostumetegning til *Puntila og hans knægt Matti* på Aarhus Teater, udført af Lars Juhl 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

Jeg har spurgt Cliff G. om han kendte en A-mand i Australien, de plejer at vide hvor de forskellige er, og der havde osse været en aussi, der var taget tilbage, men som ikke havde meldt hvortil. Cliff er meget dygtig, det er jo lidt svært selv at bedømme hvor godt det går, men jeg har det fint, og han siger at det er gået meget frem, men nu må jeg desværre udeblive et par uger.

Well, jeg vil slutte nu, da jeg lige skal have gjort afgangsklart, vedlagt et billede af LJ fra programmet til *Bygmesteren* plus et dias fra samme – tredie akt (model).

Love og knus
Lars

*

Kære mor og far.
Nu.
Det skulle have været i søndags, men så kom Niels og Britt, og siden har jeg været i Aarhus, og inden har jeg været for travl med så meget bøvl og besvær. Det er nu torsdag morgen og jeg er hjemme, det er nu lidt frustrerende at rejse så meget rundt, der er snart ikke en hel uge, hvor jeg er hjemme og lørdag morgen flyver jeg til Düsseldorf og kommer først hjem tirsdag. –
Stockholm ved I jo alt om fra Svend Kr.-Jacobsen, den aften var fryd og fest hele vejen igennem, dog glemte han at nævne at folk brød helt sammen af glæde da tæppet gik op for *Konservatoriet* og de klappede som vilde i deres små hænder. Men det var kraftædeme' osse så yndigt så man kunne have brækket sig, den havde fået alt hvad den kunne bære, og til tider måtte jeg gå rundt og sige at sådan var jeg ikke i virkeligheden, det var en stor candyfloss. Men det var osse hårdt at få det til at klappe, når man tænker på at man var nødt til at tilbringe ti dage i Stockholm, der er nu for kedeligt, folk er ikke til at hugge eller stikke i, og de gør intet for en, som gæst har man jo alle antenner ude for at få lidt morskab, så det var da godt at de danske venner var der så man kunne trøstespise nogle ordentlige hofdesserter på Teatergrillen, men så havde vi det osse herligt. Det var ikke fordi der var så meget at se til med sådan liten ballet, så nogle timer var nok til eftersyn af kost. og dekor, plus at jeg så sad og så på når de øvede den igennem på prøvesalen, så jeg kunne se hvor lyset skulle ligge. For det blev mig der kom til at lave belysningen selv. For første gang. Jeg har altid været til stede og siddet og brokket mig og snakket med instruktøren, men alene, næ, ikke før dette. Den første dag jeg var der, fortalte Fredbjørn at han først ville være tilbage fra Kbh. mandag aften til sceneprøve, så da jeg gjorde ham opmærksom på at vi havde belysning om eftermiddagen, så havde han meddelt dem at det kunne jeg sagtens klare og jeg var meget rutineret. Kors hvor var jeg sur, ikke fordi det havde hjulpet at Fredbjørn havde været der, blot havde det været beroligende at vide at han sad med – – dertil kom at rygtet gik om at det var verdens sureste og negativeste belysningsmester, – og det var det! Ja, jeg troede jeg skulle dø, men nogen skulle jo gøre det, så med en stiff upperlip star-

Kostumetegning til *Konservatoriet* på Kungliga Operan i Stockholm, udført af Lars Juhl 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

tede jeg, det var næsten umuligt at få tændt en spot, indtil jeg blev så gram i hu og bister og bare krævede ind, så alt blev tændt og det rigtigt kom til at funkle, så det var en fryd, men min sidste rettelse måtte jeg lade gå gennem balletchefen, for da nægtede jeg at tale med belysningsmesteren. Og han hed Harry.

Og i pressen blev lyset bemærket. – Jeg vil ikke have noget imod at lave ballet en gang imellem, men det er nu interessantere at beskæftige sig med skuespil, sikkert osse sværerere. Men dejligt var det jo at alle faldt i svime uden for det danske riges grænser, så er der mulighed for at komme tilbage. – Ind imellem fik jeg tegnet en masse på *Candida* og selvfølgelig kom jeg osse en del i teatret.

Og efter al den virak, blev det så besvær igen, der skal heller ikke gå for længe med at ligge på sine laurbær. Jeg styrtede hjem fra Stockholm for at lave *Erik XIV* færdig til aflevering den 14., men så begyndte det osse at rable, for grundet en sparekniv var den kære konge, som tegnede til at blive alle tiders godt på vej ud i kulden, og det var blevet for bestandig, hvis Kaspar ikke havde fået rokket ved sine andre planer, så nu

er det blevet til at den kommer op som første forestilling i næste sæson. Det værste var næsten, at de eneste der vidste det, var Gregaard, hans sekretær, Kaspar og mig, og jeg måtte aflevere og gennemgå det hele i to dage med teknikken uden at mæle en lyd, og jeg vidste ikke om vi var totalt købt eller solgt, og så er det svært at sidde og være begejstret. Men på den anden side hjalp det at produktionsfolkene var det, de glædede sig meget til at lave og syntes det var herligt endelig at få en spændende ting åbenbart. Så lettet var jeg, da den bare blev udskudt. Så kom kampen om honorar for jeg ville have mine grundpenge en gang til hvis jeg skulle have råd til at være med i den periode, ellers ville det jo have kostet mig en forestilling i den tid, men det kunne Gregaard ikke selv om han gerne ville p.gr.af statsreviorer og økonomidirektører så jeg fik det lavet sådan at jeg skal lave en forholdsvis simpel ting sammen med Besekow på ny scene, David Storeys *Home*, der skal have premiere i marts (iøvrigt er *Erik XIV* kommet på ny scene næste år, så det lader sig stadig udsætte med at komme på gamle), men det er en ny forestilling der skal tænkes på, det er lige lovlig rigeligt p.t. Der skal tænkes hurtigt i disse dage, og næste sæson er osse ved at melde sig, for Hans Henrik Krause, som jeg laver *Puntila* med, vil have mig til at lave Hans Falladas *Lille mand hvad nu?* som er blevet dramatiseret, på Aarhus Teater med premiere 1. sept. Det er en stor musikforestilling, med ting der minder om *Cabaret*, en meget skøn sag, så den har jeg sagt ja til, – og da de i Bochum i Tyskland har den gående vil de at jeg skal tage ned og se på den på mandag, da de der har et fortæppe til forestillingen som de gerne ville benytte, fordi det ellers ville blive for kostbart at fremstille, vil de gerne have at jeg ser det først og godkender det, ellers plejer jeg jo ikke at se forestillinger, jeg selv skal lave. Så lørdag flyver jeg ned og besøger nogle arkitekter, jeg kender i Düsseldorf og mandag tager jeg over og ser forestillingen og flyver hjem tirsdag.

Mere får I ikke denne gang – men ellers alt vel bortset fra lidt træthed og lidt kulde grundet oliekrisen. Sikke en redelighed.

Mange hilsner & knus

Lars

*

Kære mor & far.
– Og alle de der måtte samles om pottejuletræet i dette år. I ønskes en rigtig glædelig jul og et lykkeligt nytår med de nye spændende ting, der skal ske for jer; - det er jo de store omvæltningers tid. Jeg vil tænke tilbage på den herlige varme festlighed sidste år, vi herhjemme må jo desværre sidde og fryse fattig på olie og der er langt til badesæsonen og solen, men vi skal nu nok få en hyggelig tid i Kolding; omend det ikke er mange dage det kan blive til grundet premieren i Aarhus nytårsaften. Det er nu osse tre juler siden jeg var der sidst og mormor har jeg ikke set siden sidste december – til gengæld taler vi tit med hinanden – hun fryser slemt, men ellers går det vist nogenlunde.
I modsætning til sidste års arbejdsløse vinter har den nu fået alt hvad den kan bære og det er lige rigeligt nok – men hellere det – planlægningen for næste sæson er allerede i gang og jeg kan allerede se ind i året 75 indtil næste nytår er jeg booked og det er betryggende – hvis ikke verdenssituationen spiller os et puds, den er urovækkende i øjeblikket. Medsendt en bog som jeg synes er god – næste bind følger næste år, samt programmet fra Stockholm – og de bedste julehilsner og knus til alle. Jeg er hjemme 1. januar igen.

Lars

1974 *Besekow havde instrueret som når han er allerbedst*

København den 14. januar 74

Kære mor og far.
Jamen, så velkommen i det nye år da, og tak for alle brevene og julegaverne i det sidste. Ja, så begynder Jeres nye liv, sikkert lidt mindre pompøst, men i hvert fald det I har drømt om i mange år, ønsket og håbet på en dag ville kunne lade sig gøre, og det længe før pensionsalderen. Så er det jo ligegyldigt at man bare er mr. & mrs. Juhl og at de ikke lagde den store røde løber ud ved afskeden, det hører jo osse med til de diplomatiske pligter at sige farvel og tak, mean it or not. Og afskedsgaverne fylder så heller ikke ved flytning. Jeg tror det blir alle tiders for jer begge, hvis I kan finde en samlivsrytme uden kontortid, I har jo mange interesser og gøremål, som nu skal til fuld blomstring; når man har fuld tid til at beskæftige sig med det man har lyst til, blir det osse bedre og bedre. Og stedet og byen og landet er osse meget i orden, i den style kunne I bestemt ikke leve herhjemme, – det kunne jo være I ramte en goldmine igen. Men når I nu sidder så langt væk fra Danmark og kun læser Berlingske, ku I så ikke lige lade være med at stemme på Glistrup, det er dog det farligste jeg længe har hørt om.
Herr Puntila og hans knægt Matti i Aarhus gik nu åbenbart ikke overvældende, hvad der var trist nok for det blev en god, smuk og lang! forestilling. Det var som sædvanligt et hårdt arbejde mod slutningen, da jeg havde nok at se til, og for anden gang kom jeg til at lægge lys. Det har nu vendt sig, så i stedet for at sidde nede og kigge på, mens det bliver lagt og kun grynte min u- eller tilfredshed, så er jeg kommet op og dirigere og jeg tror egentlig godt jeg kan lide det osse. Jeg har trods alt fået en hel del erfaring igennem de sidste tredive stykker jeg har sat op, og jeg har lært meget af at arbejde sammen med Kaspar og Besekow. Det er heller ikke hos alle jeg vil komme til at gøre det, de to nævnte vil jeg se bort fra med mindre de ikke selv pludseligt har tid. Men Hans Henrik Krause følte sig ikke sikker, og så kunne han sidde nede og kigge på mens jeg og hans assistent gik igang. Og det blev meget smukt at se på, – underligt er det, men det var en meget bedre dekoration end f.eks. Stockholm, som de faldt besvimet over, her blev den nærmest ikke nævnt, dog de to steder hvor de bemærkede den var det meget po-

sitivt, og de havde tre timer til at sidde og glo. Den sidste gang jeg så det, var lørdag d. 29. var det en meget fin forestilling, nytårsaften skal det have været en overdådighed, folk havde været meget begejstrede, tolv fremkaldelser hører til de sjældne. Men kritikerne må have kedet sig gevaldigt til premieren, og nu er jeg ved at fornemme at de overhovedet ikke kan lide Brecht og helst så ham skrinlagt. Kors hvor var jeg sur. I flere dage derefter. Teknisk set havde de malet dekorationen efter en meget vanskellig model så en scenograf måtte få tårer i øjnene af lykke, kostumerne var osse meget i orden, hele staben næsten beder til at få mig tilbage, – så det får de i næste sæson. 1. sept. har jeg med H.H. Krause premiere på en dramatiseret udgave af Hans Falladas roman *Lille mand – hvad nu?*, som er med dansepiger, musik og realistiske scener, og kan blive meget herligt (34 sceneskift og en masse kostumer) og sikkert bedre end den jeg så i Bochum i december. Og nytårsaften er der premiere på Tjeknovs *Tre søstre*, som jeg skal lave sammen med en svensk instruktør, Bertil Lundén. Måske blir der en tredie gang i Aarhus, hvis den jyske opera alligevel vil lave *Don Giovanni* med Kaspar og mig, eller vi med dem. Jeg har overvejet om det ikke var lidt rigeligt i Jylland, men da det er med gode instruktører og stykkerne er noget jeg gerne vil lave nu, og i Kbh. skal man jo vente længe på dem, hvis overhovedet..., og pengene er de samme, de betaler smukt og uden diskussion. Og efteråret består af en smuk stribe*: Lille mand –*, *Erik XIV* (det kgl.) *Tre søstre*. Så der er først booking efter nytår, – sikke en fred.

I morgen er der læseprøve på Bernhard Shaws *Candida* på Ungdommens teater – kostumerne har jeg tegnet her i den sidste uge, så nu skal den kun tilses. Onsdag flyver jeg sammen med min specielt engagerede teatermaler til Aalborg og afleverer *Fiddler on the Roof*, så går den i gang. Næste mandag starter læseprøven på David Storeys *Home* på det kgl, så kan den gå i gang, og mit lille hjem kan ryddes op, så jeg kan begynde på næste sæson i begyndelsen af februar, efter at have været en uge i Paris sammen med Kirsten og Gunnar Riberholdt fra UM. Dem lærte jeg at kende sidste år gennem Bernhard da Costa (*Storhertugindens afsked*), de købte en stor stribe tegninger, og vi ses ret ofte. Da de pludselig kunne få tid, og jeg ligeså, håber vi at markedsudvalget, befolkningsudvalget og teatrene ikke vil spænde ben for nogle få dages ferie. Ud skal jeg i hvert fald, for jeg var ved at køre træt før jul, og da jeg kom hjem den 29. sov jeg i flere døgn, nytårsnat iberegnet, lavede så

lidt som muligt og gik til køjs, bare jeg følte den mindste træthed. Nu er jeg ovenpå igen og trænger nu bare til at se noget nyt i det store udland. Julen gik godt, selv om det jeg allermest havde lyst til, var at sove, men det kneb osse når jeg endelig fik lov. Den 22. tog jeg op til Karl og Karen i Viborg, som jeg ikke havde set længe. De havde det godt og virkede dejlige, så det var meget hyggeligt og fredeligt. Den 24. tog jeg så ned til mormor og var der i tre dage. Og holdt en rolig jul, men det er jo lidt anstrengende med to gamle tanter der tuller rundt. Mormor virker jo meget skrøbelig og sart, blir meget let udkørt og nervøs for det skrantende legeme og får nemt bekymringer over de mindste ting. Det gør det heller ikke lettere at de to gamle piger sidder lårene af hinanden sådan en jul, jeg havde gerne set at moster havde trukket sig tilbage til sin lejlighed og havde overladt os til os selv bare en dag, men nej hun var sandelig på juleferie, og de vrisser en del af hinanden og det gør det ikke nemmere at moster understreger at mormor ikke har det så godt.
Pi, Tom og børnene stillede her den 1. og det var såre hyggeligt, børnene er jo alle tiders, og de kastede sig straks over deres onkel og havde det herligt. Da de kom tilbage fra Kolding, var Pi her en eftermiddag og jeg tror hun nød det og følte sig meget inspireret til at tage hjem til USA og gå i gang med det kreative. Bagefter var vi en aften hos Arne og Birthe Dyhrberg og havde en herlig og meget talende aften, så den gik meget bedre end sidst, men vi boede jo heller ikke sammen i to uger som sidst.
Så vil jeg ønske kulsoen rigtig hjertelig tillykke med fødselsdagen den 20, – jeg skal se om der er noget fra *Konservatoriet* når jeg nu rydder op, det kan være der er noget, som blev tegnet i Sydney, for desværre kan jeg ikke skille mig af med de farvede kostumetegninger, da jeg ikke ved om de skal bruges igen et andet sted, ballet kan være eksportvare. I øvrigt skal den svenske ballet på gæstespil igennem hele Amerika i år, og da skal *Konservatoriet* med – desværre får jeg ikke royalties på den.
Nu må jeg slutte denne formiddag. Glæder mig til at høre om jeres flytning.

Knus & klap & fødselsdagskys
Lars

*

Kære mor og far.
Når man har fået skubbet sig en uges ferie til, så hober det sig overordentlig meget op på begge sider, men nu skal det være, selvom den sjældne sol skinner udenfor. Tak for det lange brev om huset, det lyder jo enormt godt og lækkert og rart indrettet – bevares, det er et enormt slid at få på benene, og det at skulle tage stilling til hvad der skal laves og hvordan det skal se ud er anstrengende. Jeg kan glimrende leve mig ind i det, det svarer lidt til at jeg går og laver viktoriansk stue (i alt dets vidunderlige rædselsfuldhed) til Shaws *Candida*, det er noget med at holde tungen lige i munden og tro man er dristig, for kikser der en blomstret ting, så kikser alle de andre osse. Nå, jeg har kun petroleumslamper – i dag eller morgen skal jeg nok få tid til at gå ned og se hvad der er, det er ikke lykkedes mig endnu og jeg ved ikke [...] ingen skærme har, I må nøjes med lommetørklæder. Der er en skøn forretning nede ved Strøget, den laver farvede Le Klint-agtige skærme, de er meget lækre men jeg er lidt i tvivl for mor havde sat en streg under Klint, og de er hvide og kedelige, – I'll see, men det er svært at gøre sådan noget, til andres hjem.
Her i det lille hjem er der osse ved at ske ændringer idet jeg omsider har gjort noget ved min sofa, som jo er ved at falde fra hinanden og er lappet og selvlavet. Men kors, hvor det dog bliver dyrt og det ændrer jo næsten ens liv. Og det startede ellers ganske uskyldigt med at jeg ønskede at skifte den gamle ud. Jeg havde kik på en moderne sag, som inden man fik set sig om ville koste 7,600.-, men Eva Deichmann den praktiske veninde, kom straks med det gode råd, at det var da meget bedre at få sig et mahognibrag og få den transformeret om til sofa, og så kunne den jo sælges hvis man gik fallit. Helt rigtigt set. Jeg vidste hvor der stod en alle tiders, hos Skjalm P. – stor herlig fransk empire seng med søjler og messing kapitæler. Dette var før jul. Sengen var stor, men ikke stor nok i længden, hvis der en dag skulle soves i den, hvad gør man? Får den savet over og forlænget og lavet bund. Og en skønne dag i januar begynder omvæltningen af ens liv. Den rå seng blir afleveret her, der er endnu ingen puder i, – der står man med et bjerg af fransk empire og aner ikke hvor den kan stilles, det letteste ville have været at flytte, jeg var på nippet til at sælge den tilbage – men en er jo

stædig – så jeg fandt en stilling foran vinduet i den lille stue, der må kunne bruges, men man skal hele tiden tage hensyn til at endestykkerne er en meter høje og 130 cm bredde. Så var der stoffet, der skulle bestemmes inden jeg tog til Paris. Stofmanden havde været i gang hele januar for når det nu var, det skulle være, så måtte stoffet være noget man ikke så nogen andre steder, der blev ringet rundt i hele Europa og endelig var der noget i velour, som ser ret vidunderligt ud, selvfølgelig i grønt, grønne nuancer, som ligner en mosbund sidst på foråret. Så måske krones det hele med sejr alligevel – – – for den er ikke kommet endnu, og der går to uger til, men så kan man osse lave frokost til tolv i den. Og prisen blir næsten som den moderne, men så har jeg osse som stofmanden sagde en meget personlig ting. Ja det må man sandelig kalde den. – Ødselheden florerer voldsomt, det skyldes nok at jeg har forestillinger hele året, at vi skal have tvangsopsparing og at staten nok skal tage fusen på en, så inden jeg tog til Paris havde jeg osse købt et mystisk/fantastisk tryk af Dubuffet, og to raderinger af Alechinsky. – Tænk så passede det hele med mit horoskop. Den første dag i Paris gik vi op på Champs-Elyssé og fik lavet horoskop på computer, værsgo, det tog et minut, personlig karakteristik og seks måneder frem, tyve sider, sproget kunne man selv vælge, jeg tog tysk og jeg synes det var utrolig nøjagtigt, det var skide godt, så jeg var tilfreds. Der stod iøvrigt, at tiden var gunstig for kunstkøb og at der var mulighed for ødselhed. Jamen det var helt rigtigt. Efter i et halvt år at have skrantet over at være blevet tredive, havde jeg pludselig ved årsskiftet fået det ganske herligt, så nu skulle den osse have hele armen. Så da jeg efter at have set tusindvis af dårlige billeder faldt over en vidunderlig tuschtegning af Jean Cocteau, som jeg måtte have med ellers ville jeg ærgre mig, købte jeg den. Men Kirsten Riberholdt måtte da helt op på ambassaden for at låne penge. Og i lørdags fik jeg fat i en lille dejlig radering af Jorn fra 42, men nu er der osse lukket, i hvert fald må jeg have kunder til mine egne billeder, for ellers går det ikke. Men skønt var det at have sådan en rus, for det har noget med positivitet og glæde at gøre. I det hele taget er jeg ikke til at skyde igennem i øjeblikket. Det må jo nydes mens det er der. Pariserturen var mægtig. Byen høre jo ikke til mine favoritter, hvad der jo skyldes mit manglende franske bl.a., forstå det kan jeg udmærket, men tale det, nej, det er sågu svært. Men denne gang var jeg der på en helt anden måde, mere privat og mødte en masse skægge menne-

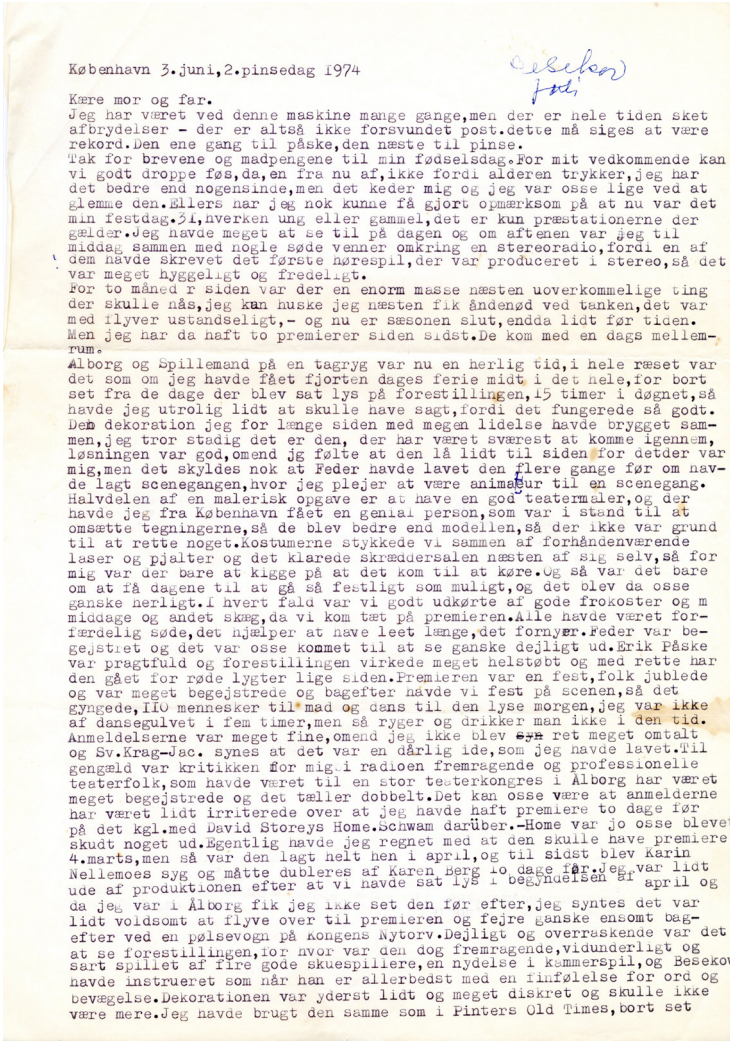

København 3.juni,2.pinsedag 1974

Kære mor og far.
Jeg har været ved denne maskine mange gange,men der er hele tiden sket afbrydelser - der er altså ikke forsvundet post.dette må siges at være rekord.Den ene gang til påske,den næste til pinse.
Tak for brevene og madpengene til min fødselsdag.For mit vedkommende kan vi godt droppe føs,da,en fra nu af,ikke fordi alderen trykker,jeg har det bedre end nogensinde,men det keder mig og jeg var osse lige ved at glemme den.Ellers nar jeg nok kunne få gjort opmærksom på at nu var det min festdag.Jo,uverken ung eller gammel,det er kun præstationerne der gælder.Jeg havde meget at se til på dagen og om aftenen var jeg til middag sammen med nogle søde venner omkring en stereoradio,fordi en af dem havde skrevet det første nørespil,der var produceret i stereo,så det var meget hyggeligt og fredeligt.
For to måned r siden var der en enorm masse næsten uoverkommelige ting der skulle nås,jeg kan huske jeg næsten fik åndenød ved tanken,det var med flyver ustandseligt,- og nu er sæsonen slut,endda lidt før tiden. Men jeg har da haft to premierer siden sidst.De kom med en dags mellemrum.
Ålborg og Spillemand på en tagryg var nu en herlig tid,i hele træet var det som om jeg havde fået fjorten dages ferie midt i det hele,for bort set fra de dage der blev sat lys på forestillingen,15 timer i døgnet,så havde jeg utrolig lidt at skulle have sagt,fordi det fungerede så godt. Den dekoration jeg for længe siden med megen lidelse havde brygget sammen,jeg tror stadig det er den, der har været sværest at komme igennem, løsningen var god,omend jg følte at den lå lidt til siden for detder var mig,men det skyldes nok at Feder havde lavet den flere gange før om navde lagt scenegangen,hvor jeg plejer at være animateur til en scenegang. Halvdelen af en malerisk opgave er at have en god teatermaler,og der havde jeg fra København fået en genial person,som var i stand til at omsætte tegningerne,så de blev bedre end modellen,så der ikke var grund til at rette noget.Kostumerne stykkede vi sammen af forhåndenværende laser og pjalter og det klarede skrædderselen næsten af sig selv,så for mig var der bare at kigge på at det kom til at køre.Og så var det bare om at få dagene til at gå så festligt som muligt,og det blev da osse ganske herligt.I hvert fald var vi godt udkørte af gode frokoster og m middage og andet skæg,da vi kom tæt på premieren.Alle havde været forfærdelig søde,det njælper at have leet længe,det fornyer.Feder var begejstret og det var osse kommet til at se ganske dejligt ud.Erik Påske var pragtfuld og forestillingen virkede meget helstøbt og med rette har den gået for røde lygter lige siden.Premieren var en fest,folk jublede og var meget begejstrede og bagefter havde vi fest på scenen,så det gyngede,110 mennesker til mad og dans til den lyse morgen,jeg var ikke af dansegulvet i fem timer,men så ryger og drikker man ikke i den tid. Anmeldelserne var meget fine,omend jeg ikke blev ~~syn~~ ret meget omtalt og Sv.Krag-Jac. synes at det var en dårlig ide,som jeg havde lavet.Til gengæld var kritikken for mig i radioen fremragende og professionelle teaterfolk,som havde været til en stor teaterkongres i Ålborg har været meget begejstrede og det tæller dobbelt.Det kan osse være at anmelderne har været lidt irriterede over at jeg havde haft premiere to dage før på det kgl.med David Storeys Home.Schwam darüber.-Home var jo osse blevet skudt noget ud.Egentlig havde jeg regnet med at den skulle have premiere 4.marts,men så var den lagt helt hen i april,og til sidst blev Karin Nellemoes syg og måtte dubleres af Karen Berg to dage før.Jeg var lidt ude af produktionen efter at vi havde sat lys i begyndelsen af april og da jeg var i Ålborg fik jeg ikke set den før efter,jeg syntes det var lidt voldsomt at flyve over til premieren og fejre ganske ensomt bagefter ved en pølsevogn på Kongens Nytorv.Dejligt og overraskende var det at se forestillingen,for nvor var den dog fremragende,vidunderligt og sart spillet af fire gode skuespilliere,en nydelse i kammerspil,og Beseko havde instrueret som når han er allerbedst med en finfølelse for ord og bevægelse.Dekorationen var yderst lidt og meget diskret og skulle ikke være mere.Jeg havde brugt den samme som i Pinters Old Times,bort set

Brev fra Lars Juhl til hans forældre, dateret 3. juni 1974. Teatermuseet i Hofteatret.

sker, det gør at man kommer meget nærmere på byen. Vi boede hos en polsk-fransk arkitekt lige midt i byen ikke langt fra Notre Dame. Vejret var blafrende forår, man kunne gå uden frakke, sidde udenfor, solen skinnede, stor venlighed, herlige frokoster og meget sene middage med skøn mad. Efter at have slidt i mange måneder, var det skønt at

kunne koble af. Vi så et par meget mærkelige teaterforestillinger, bizarre og groteske, den ene *La Princess Turandot*, er den mest ondartede og fantastiske børneforestilling jeg nogensinde har set, i en fabel af en dekoration, hvor Turandot var opstyltet til to meter og alle de andre spillere var dværge (rigtige) og det var så hæslig-smukt at vi bare sad og gispede i fem kvarter, overvældet af hvad der hændte af sære ting i alle hjørner. Den anden var Peter Handkes *Ritt über den Bodensee* med fem stjernespillere, som bl.a. Jeanne Moreau og Delphine Seyrig. Så koncert med Daniel Barenboim, Fischer-Diskau, Sheila Armstrong, Faurés Requiem, helt ud i tovene vidunderligt, opvisning hos Balmain, dræbende kedsommeligt, frokost og sen morgenmad med en dansk teaterfotografpige, der bare kaldte sig Birgit, frokost med Lars Hillingsøe. Og bortset fra en dag midt i ugen hvor min mave var aldeles anløben og ustyrlig, gik det slag i slag, uden at det var hæsblæsende. Men jeg var mæt af ferie og Paris, da vi tog hjem, og det er altid gode tegn på at det har været godt.

Tiden er meget arbejdsom, der er meget at se til på *Candida*, *Spillemanden* og *Home*, men det blir værre, når de nu skal til at have premiere for de ligger tæt. Samtidig tilser jeg *Erik XIV*, hvor Else Duch er gået i krig med at væve 150 meter stof til de store renaissancekostumer, det er et stort arbejde at lægge farver og mønstre tilrette, og det er med spænding jeg imødeser resultatet, for det er et eksperiment og aldrig lavet før og jeg vil at det blir super og det gir noget at se til, alle er vildt begejstrede for ideen, så de skulle jo nødigt skuffes. På tegnebordene er der endnu stille, jeg går og lurer på *Lille mand – hvad nu?* Samtaler med instruktør begynder rigtigt i morgen, men vi har jo været igang med at skære stykket til længe, fordi der er så mange skift har jeg været meget involveret. 35 skift og nogle af dem skulle jo gerne være bjergtagende og overraskende, men nu har jeg snart lagt det hele tilrette, så jeg kan komme på research, afleveres skal det midt i maj, det giver ikke så meget tid, når man trækker tre premierer og meget rejseri til Aalborg fra.

Nu vil jeg gå ud i solen og gå efter lampeskærme, så slut for denne gang

Mange hilsner & knus

Lars.

*

Kære mor og far.
Jeg har været ved denne maskine mange gange, men der er hele tiden sket afbrydelser – der er altså ikke forsvundet post. Dette må siges at være rekord. Den ene gang til påske, den næste til pinse.
Tak for brevene og madpengene til min fødselsdag. For mit vedkommende kan vi godt droppe føs'da'en fra nu af, ikke fordi alderen trykker, jeg har det bedre end nogensinde, men det keder mig og jeg var osse lige ved at glemme den. Ellers har jeg nok kunnet få gjort opmærksom på at nu var det min festdag. 31, hverken ung eller gammel, det er kun præstationerne der gælder. Jeg havde meget at se til på dagen og om aftenen var jeg til middag sammen med nogle søde venner omkring en stereoradio, fordi en af dem havde skrevet det første hørespil, der var produceret i stereo, så det var meget hyggeligt og fredeligt.
For to måneder siden var der en enorm masse næsten uoverkommelige ting der skulle nås, jeg kan huske jeg næsten fik åndenød ved tanken, det var med flyver ustandseligt, – og nu er sæsonen slut, endda lidt før tiden. Men jeg har da haft to premierer siden sidst. De kom med en dags mellemrum.
Aalborg og *Spillemand på en tagryg* var nu en herlig tid, i hele ræset var det som om jeg havde fået fjorten dages ferie midt i det hele, for bortset fra de dage der blev sat lys på forestillingen, 15 timer i døgnet, så havde jeg utrolig lidt at skulle have sagt, fordi det fungerede så godt. Den dekoration jeg for længe siden med megen lidelse havde brygget sammen, jeg tror stadig det er den, der har været sværest at komme igennem, løsningen var god, omend jeg følte at den lå lidt til siden for det der var mig, men det skyldes nok at Feder havde lavet den flere gange før og havde lagt scenegangen, hvor jeg plejer at være animateur til en scenegang. Halvdelen af en malerisk opgave er at have en god teatermaler, og der havde jeg fra København fået en genial person, som var i stand til at omsætte tegningerne, så de blev bedre end modellen, så der ikke var grund til at rette noget. Kostumerne stykkede vi sammen af forhåndenværende laser og pjalter og det klarede skræddersalen næsten af sig selv, så for mig var der bare at kigge på at det kom til at køre. Og så var det bare om at få dagene til at gå så festligt som muligt, og det blev da osse ganske herligt. I hvert fald var vi godt udkørte af gode frokoster og

middage og andet skæg, da vi kom tæt på premieren. Alle havde været forfærdelig søde, det hjælper at have leet længe, det fornyer. Feder var begejstret og det var osse kommet til at se ganske dejligt ud. Erik Paaske var pragtfuld og forestillingen virkede meget helstøbt og med rette har den gået for røde lygter lige siden. Premieren var en fest, folk jublede og var meget begejstrede og bagefter havde vi fest på scenen, så det gyngede, 110 mennesker til mad og dans til den lyse morgen, jeg var ikke af dansegulvet i fem timer, men så ryger og drikker man ikke i den tid. Anmeldelserne var meget fine, omend jeg ikke blev ret meget omtalt og Sv. Krag-Jac. synes at det var en dårlig ide, som jeg havde lavet. Til gengæld var kritikken for mig i radioen fremragende og professionelle teaterfolk, som havde været til en stor teaterkongres i Aalborg har været meget begejstrede og det tæller dobbelt. Det kan osse være at anmelderne har været lidt irriterede over at jeg havde haft premiere to dage før på det kgl. med David Storeys *Home*. Schwam daruber. – *Home* var jo osse blevet skudt noget ud. Egentlig havde jeg regnet med at den skulle have premiere 4. marts, men så var den lagt helt hen i april, og til sidst blev Karin Nellemose syg og måtte dubleres af Karen Berg 10 dage før. Jeg var lidt ude af produktionen efter at vi havde sat lys i begyndelsen af april og da jeg var i Aalborg fik jeg ikke set den før efter, jeg syntes det var lidt voldsomt at flyve over til premieren og fejre ganske ensomt bagefter ved en pølsevogn på Kongens Nytorv. Dejligt og overraskende var det at se forestillingen, for hvor var den dog fremragende, vidunderligt og sart spillet af fire gode skuespillere, en nydelse i kammerspil, og Besekow havde instrueret som når han er allerbedst med en finfølelse for ord og bevægelse. Dekorationen var yderst lidt og meget diskret og skulle ikke være mere. Jeg havde brugt den samme som i Pinters *Old Times*, bort set fra en flagstang og nogle nye lysprojektioner, som fjernede mindelserne om den gamle dekor. Til anmeldernes ros og hukommelse, må det siges at der var nogle der kunne huske *Gamle dage*. Så jeg slap helskinnet gennem denne uge med de mange premierer, så tæt har de endnu aldrig ligget.

Og så var det om at komme tilbage til København og få fart i modellerne til Aarhus som skulle afleveres den 15. maj. Posten var stablet, bl.a. telegram om at møde hurtigt i Kiel til genopkog af den strandede opera *Elisabeth Tudor*. Afsted til Kiel, hvor de ikke var kommet så langt sidste år som jeg havde håbet. De havde haft en trang vinter med at få

Kostumetegning til *Erik XIV* på Det Kongelige Teater, udført af Lars Juhl 1973. Teatermuseet i Hofteatret.

samlet nogle hovedpersoner, de havde haft fire Elisabether og tre Mary Stuarter, men alle var blevet forhindret eller ville pludselig ikke, nu havde de dog endelig fået to som kunne og prøverne kunne begynde 30. maj. Instruktøren ville at det skulle være for nu var han blevet stædig og var meget optaget af det. Jeg var naturligvis indstillet på at være med, men på den anden side kunne jeg godt bruge de fjorten dage til noget andet i juni og for det andet var den store interesse faldet noget, idet operaen osse var rykket ud af Kieler Woche, det var blevet til en ganske almindelig premiere. Så ønsketænkningen var at det hele måtte falde og ikke blive til noget. Lige dagen før st. bededag imellem et fly fra Aarhus og en båd til Bornholm kom så det telegram, som jeg havde håbet på, nemlig total opgivelse af forestillingen, for nu var der

smuttet en Elisabeth. Honoraret fulgte med. Og jeg havde lært det jeg skulle på den ting, som jeg skulle bruge i Strindbergs *Erik XIV* og verdensberømt blir man ikke i Kiel. Og jeg vandt fjorten dage. Jeg havde kun fået en nedtur, hvis jeg havde været i 14 dage og den var faldet dagen før, – at jeg så knoklede røven ud af bukserne sidste år i marts, reverenter talt, det er så godt som glemt. Så har jeg da tredive dejlige kostumetegninger, for de var i hvert fald ganske gode, kunne jeg konstatere ved gensynet. – Men dermed er musikteatret ikke ude af billedet, for da jeg kom hjem fra Aalborg, lå der tilbud om at lave for den jyske opera en uropførelse af Karen Blixens novelle *Drømmerne* fra *Syv fantastiske fortællinger* med musik at Ebbe Hamerik, indleveret til det kgl. i midten af fyrrerne, men henlagt lige siden, gravet frem igen 25 år efter, indspillet for radio og endnu ikke sendt, og er nu blevet bearbejdet på ny til scenebrug af Peter Eszterhas, som skal instruere. Den skal have premiere den 9. sept, otte dage efter *Lille mand – hvad nu?*, men det hele skal ske i Aarhus, så det er ikke noget problem, dekorationen er simpel og skal foregå i Risskov Amtsgymnasiums festsal. Det er musik af Ebbe Hamerik, fantastisk og spændende smukt, og da det nu var en uropførelse kunne jeg ikke lade være med at sige ja, for der vil sikkert blive en enorm interesse derom, og ideerne kom så raskt at jeg faktisk, allerede har lavet modellen og nu kun mangler kostumerne. Det har så fortrængt *Tre søstre* noget og holdt trykket nede på *Der var engang*–, men det har de såmænd kun godt [af] og nu hvor jeg har hele to måneder der kun gælder tegnebordet, skal jeg nok kunne nå en masse. *Erik XIV* er i produktion og synes at gå forunderlig godt, det er jo et eksperiment, der langsomt gror dag for dag, ja, det er som at få gaver hver morgen når jeg kommer på den anden side torvet. Stofferne er så skønne og i forarbeitningen synes det at blive endnu bedre, når der bliver hældt guld og sølv og perler på. Bank under bordet, bare det vil lykkes, for så taber man vejret. Hvor er det sart, sådan en vækst, fødslen sker om fire måneder, men aldrig har jeg haft det så inspirerende på det kgl., samt at jeg føler at jeg inspirerer og spreder glæde hos mine medhjælpere, – det har nok osse noget med alder og erfaring at gøre. De gør mig så store tjenester og jeg lader dem føle at de gør dem og at jeg er taknemmelig. Inden deres sommerferie er vi nået meget langt, men det er osse nødvendigt for sidste halvdel august er jeg jo i Aarhus til den kæmpesag der hedder *Lille mand – og blixen*.

I st. bededags ferien nåede jeg så at tage fire dage i ro og mag på Bornholm, denne gang havde de skåret det hektiske ned og vi var meget sobre[,] det var nu osse fordi jeg havde beklaget mig sidst, der blev for meget festivitas. Vi havde det fantastisk rart, var ude at sejle med Kai og Grethe Damgård, Ege tæpper, til Christiansø med sejl. Jeg der aldrig rigtig har været i båd i søgang havde [det] fint, men der var nogen der ønskede de aldrig havde set havet. Det er den mest forunderlige ø i verden – og sikke en frokost vi fik derude, sild som ingen sinde. En af dagene var vi osse nede at spise på Grethes kro længere nede ad kysten syd for Gudhjem, et gammelt bonde-bindingsværkhus med skønne hvide vægge, som vi besluttede at bruge til at lave et one-man show af mig på i august måned, så der hænger jeg tredive billeder op. Kroen hedder Luisekroen, opkaldt efter Grevinde Danner og hun havde osse lidt med teater at gøre, så det retfærdiggør ideen. Den sidste week-end før 1. aug tar jeg fri og tager over og hænger dem op. Jeg håber det bliver en dejlig arbejdsom sommer, jeg glæder mig og venter så meget af den, og så toner der et slidsomt efterår op som nok er skrappere end ellers, men skulle det lykkes mig vil jeg tage fri i jan., helt, og prøve at komme til New York og se mig om, men det skal skattevæsnet nu nok få forpurret. Det er da ønsketænkning og jeg skulle da osse gerne have en enkelt forestilling omkring april-maj, hvis jeg skal kunne køre rundt. Først efteråret for der er god grobund hvis det går godt for andre opgaver. Skal Australien ikke snart have en Lars Juhl ud at lave ting og sager? – Ja, jeg kom sandelig til konfirmation alligevel selv om jeg vægrede mig. Jens og Eva ringede og sagde de næsten ikke kunne komme igennem det hvis jeg ikke dukkede op, så da jeg alligevel var på vej til Aalborg den dag tog jeg toget, var lige ved at komme for sent op, så jeg måtte bade og barbere ved ankomsten, og så lege forvirret hofnar mellem to tog og deltog i fire timer, måtte gå midt i desserten. Mormor var ved at falde bagom for der var ingen der havde fået det at vide. De gamle damer så glimrende ud i smukke kjoler og ved godt mod, og de havde haft en dag som de kunne leve længe på. Nu lyder bedste igen noget udkørt og udslukt i stemmen, det er heller ikke let når det smerter sådan. Jeg tror ikke I på noget tidspunkt skal forvente at hun kommer til Sydney, det er hun alt for bange for. For at skulle dø på vejen. Hun taler lidt om hvem der skal have hvad og jeg tror hun i sit hovede er ved at stille træskoene ved siden af græstørvene, hun lyder som hun ikke gad

mere, og det er ikke fordi det gør ondt i ryggen, hun er bare træt og keder sig, havde hun været mere begavet havde hun kedet sig endnu mere over livet. Det er så besværligt med den familie som hun går så alt for meget op i, de lever jo ikke så godt som hun gerne ville de skulle sammen. – Og hvad der var af mennesker til den fest, jeg kan godt forstå at Mette græd ved bordet, og jeg ventede osse at Jens Erik tød en tåre, og det gjorde han som sædvanlig af bar rørelse, – nej, konfirmation må være en meget intim sag, jeg glædede mig over at jeg ikke ville.
Nu slut, min svenske instruktør er kommet, ham jeg laver *Tre søstre* med, han skal undervise på teaterskolen i fjorten dage og samtidig skal vi lave dekoration. Godt jeg har fået et gæsteværelse.
Vedlagt forskellige dias, – fra hjemmet (den nye store kassesofa, hvis den kan ses) og tre fra *Lille mand – hvad nu?*

Mange hilsner og knus/klap
Lars

*

København den 31. juli 74

Kære mor og far.
Så er det den sidste aften inden sæsonen begynder, selv om jeg synes den er begyndt stormende for allerede over en uge siden, da jeg fik stillet skrivemaskinen op. Dette var så slutningen på en lang lang grå regnfuld og blæsende sommer, ja men sikke det dog har været noget lorte-vejr, det så man kunne have taget sin lille flugttaske under armen og være stukket sydligere hen. Jeg havde dog ikke haft noget imod at det ikke var rigtig fint, sagde jeg flot for måneder siden, for jeg skulle arbejde. Nu sidder man her som grøn asparges, gas blå i ansigtet og har ingen solenergier at tære på, og det ville have været opkvikkende og inspirerende hvis der havde været sol over land, det glider lige som lettere, når man kan ligge på den bare og tænke sig om om dagen og slide om aftenen, så så må jeg jo finde en palme i det mellemste Afrika til januar. Næ, det har gjort det lidt trægt at komme igennem. Og der har jo ikke været mange sjæle i byen, alle vennerne har været borte, og så begynder ragnarok fra imorgen. Og ser jeg henover mit modelkassesystem så har jeg da nået en masse trods alt, men det kunne jeg først

Kostumetegning til *Tre Søstre* på Aarhus Teater, udført af Lars Juhl 1974. Teatermuseet i Hofteatret.

se da jeg havde ryddet op forleden inden jeg tog tre dage til Bornholm. Der står en hel *Tre søstre* og en hel *Der var engang*, men det var osse meningen for ellers ville korthuset været brast sammen for vinteren.
Som jeg skrev sidst i begyndelsen af juni så havde jeg instruktøren svenske Bertil Lunden boende i lidt over fjorten dage, mens han underviste på teaterskolen. Det var lige som mest praktisk, så kunne vi nørkle lidt med *Tre søstre*. Jeg var slet ikke stemt for at gå hårdt til værks, han heller ikke, men ikke så snart var han her så rullede lavinen. Sikke der blev bestilt noget. Nu er han en meget behagelig fyr at omgås og om dagen var han jo borte, – men det skal ikke alligevel være en vane med at have instruktøren boende, for til sidst kan man simpelt hen ikke rumme mere af stoffet. Fra tidlig morgen startede samtalerne, så byggede jeg model om dagen og sidst på eftermiddagen kom han hjem med de sidste ideer, fordi han brugte stykket til undervisningsmateriale og afprøvede mange ting på skolen, – og om aftenen byggede jeg så videre og diskuterede hvad der så kunne gøres, så jeg flippede nærmest ud efter to uger og trængte til at være mig selv alene, men så stod der osse en næsten hel model til hans og min glæde; hvem der havde fundet på hvad var umuligt at afgøre, og i grunden er det osse fuldstændigt ligegyldigt, bare resultatet blir godt. Og indtil nu synes jeg den ser dejlig ud, helt enkel, lys udvisket, hvidlig med et afsyret, hvidskuret trægulv og seks mærkelige søjler, ligeledes afsyret og ganske få møbler. Vi slæbte os osse i mål af anstrengelse og han kunne rejse på aftalt dato. Og så brød hans bil sammen dagen før og han blev nødt til at blive nogle ekstra dage til den var repareret, – men da blev jeg osse stangsur, men nok mest på mig selv fordi jeg ikke er social nok til at kunne holde folk ud så længe. Han tog afsted tre dage og skulle så hente sin bil. Jeg havde det herligt og fik en masse fra hånden og løst en del ekstra problemer, som jeg fandt, så da han igen kom, var der ligesom mere overblik og vi betragtede dekorationen som afsluttet og kunne skilles i ro, – men på denne måde blir det for tæt, havde det været en anden slags forestilling havde [det] nok heller ikke kunnet lade sig gøre. Hvor ville det have været umuligt hvis jeg osse havde haft operaen i Kiel, for ind imellem skulle jeg osse sørge for at aflevere *Karen Blixen* til Aarhus og tilse *Erik XIV*, men på det kgl. var sommerferien begyndt at holde sit indtog. Timeplanen holdt og endnu var det nogenlunde sommer, så da juni måned udrandt havde jeg lavet det jeg skulle nå, uden at jeg rigtig fatter det kunne lade sig gøre; det kan det åbenbart altid.

Den 1. juli blev der ryddet op og gjort klar til Holger Drachmanns *Der var engang*, som jeg havde gået og brygget på i lang tid, men ikke helt kunne se løsningen på. Når man opdager at tiden går hurtigere end ventet, blir det hektisk og intet nås, og dagene bare gik. Grå var de ovenikøbet, ikke et lysstrejf, hverken ude eller inde, deprimerende tomrum og sikke mange film man får set, for første, anden eller tredie gang. Og så var den der pludselig, det lille klare billede, som kan blive til noget, væk var rokokodamer og renæssanceherrer og de hæslige banaliteter, der var liv og styrke, en egen tolkning uden at miste eventyret. Der kom ordentlig gang i loddekolben, limen og saksen, i løbet af få dage var det meste af første del oppe at stå og en del af anden del og jeg måtte ringe til instruktøren Asger Bonfils i Aarhus om at komme flux, for at jeg ikke skulle løbe løbsk eller være på vildspor, men det var jeg slet ikke, det var så udmærket at Lange-Müllers musik osse var ved at ryge ud i kulden som uanvendelig i 1974, men det blev nu til at Fuzzy nyinstrumenterer, så det kommer til klangligt at lyde lidt anderledes. Leon Feder var glad på denne måde for han havde jo beregnet den til sin juleforestilling, men da måtte jeg osse le højt, for da får han da noget grumme noget at se og der skal nok være nogen der får ondt i kritikerrøven og det har været en svir at lave indtil nu, fryd og begejstring og ærlighed. Idag har vi holdt møde om den færdige model med instruktør og komponist Fuzzy og det hele fungerer skønt, nu skal jeg på det nærmeste i gang med kostumerne som gerne skulle blive herlige og de får sandelig deres sag for på værkstederne. Premiere 9. december. Og så er det om at tage en meget dyb indånding for i morgen skulle jeg gerne være tre steder på en gang. Det er jeg selvfølgelig ikke. Prøverne starter på *Erik den XIV*, omsider (første gang jeg læste den var dec. 72), prøverne fortsætter på *Lille mand, hvad nu–?* i Aarhus og prøverne starter på Karen Blixens *Drømmerne* til den jyske opera, her i Kbh. i Odd-fellow palæet og der vil jeg være. Når man tænker på at om to måneder har jeg overstået tre premierer, tegnet kostumer til sommerens to forestillinger og afleveret hele baduljen. Bless me, I need my strength.
Torsdag nat tog jeg med samt en stor stabel tegninger i glas og ramme til Bornholm for at holde en lille udstilling i Grethe Damgaards kro i Bølshavn og for at få et par dage borte fra storbyen. Vi måtte jo hænge de 36 tegninger op efter krogæsterne var gået så det blev sen nat, men det klædte enormt de hvidkalkede vægge og bindingsværket. De var

som malet dertil, og solgte åbenbart bedre, for da jeg tog afsted søndag aften var der da allerede solgt tre, og det er jo ellers flere hundrede procent op, her ryger der aldrig nogen på udstillinger. Så jeg er spændt på om jeg skal hente nogen hjem engang i efteråret. Iøvrigt var det dejligt at være ude, selv om vejret ikke var bedre der. Det kan godt være at kogekunsten som kunstart holder kortest, – så må scenografikunsten være den næstkorteste, husk det.

Alexandersystemet holdt jeg op med efter jul efter tyve omgange, så havde jeg ikke tid mere (og råd) men jeg tænker mere på hvordan jeg gør med musklerne nu, og har derfor ikke haft besvær.

En skærsommernatsdrøm skal rigtignok op på torvet, men den skal laves af nogle englændere. Ja, Besekow har allerede været i Sydney og må være hjemme nu, men han skal instruere derude i okt., så jeg skal nok gi ham jeres adresse, han skal lave Brechts *Mahagonny*.

Koppel-Winthers har aldrig set mange mennesker, de er berømte for at holde sig helt for sig selv. Udstillingen i Aalborg var en stor fælles sag om scenografi i forbindelse med en dittokongres, da sådant er eventyrlig kedeligt er jeg holdt op med at deltage. Det var ingen salgsudstilling.

Mormor er på rekreation, og må næsten være ved at være hjemme igen, de gange jeg talte med hende før hun tog afsted, lød hun nu betydelig bedre og friskere i stemmen og talte faktisk som et vandfald og det er altid gode tegn.

Nu skal jeg høre lidt lucia lammelår, mens jeg samler sammen til imorgen.

Mange hilsner & knus
Lars.

Repertoirefortegnelse

1967

Komedie i skoven af Aleksandr Ostrovskij på Det Ny Teater. Instruktion ved Sam Besekow. (Omtales af Lars Juhl som *Skoven*)

Faust af Johan Wolfgang von Goethe på Folketeatret. Instruktion ved Peter Gründgens-Gorski

1968

Den usynlige hund af Ulf Steen Hansen på Det Ny Teater. Instruktion ved Hans Christian Ægidius (Omtales af Lars Juhl som *Hunden*)

Leonce und Lena af Georg Büchner på DR-TV. Instruktion ved Preben Harris

Design for Living af Noël Coward på Aalborg Teater. Instruktion ved Erling Schroeder

Pensionatsværtinden af Jacques Audiberti på Aalborg Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Dødsdansen af August Strindberg på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow. (Omtales af Lars Juhl som *Strindberg*)

1969

Tóték af István Örkény på Gladsaxe Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Igenboerne af Leif Panduro på Det Ny Teater. Instruktion ved John Price

Hamlet af William Shakespeare på Aalborg Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Onkel Vanja af Anton Tjekhov på Det Danske Teater. Instruktion ved Henning Ørnbak

Rosenkrans og Gyldenstjerne er døde af Tom Stoppard på Aalborg Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup. (Omtales af Lars Juhl som *Rosenkrans og Gyldenstjerne* eller blot *Rosenkrans)*

1970

En skærsommernatsdrøm af William Shakespeare på Nørrebros Teater. Instruktion ved Preben Neergaard

Bøh – sagde tågehornet af Leif Panduro på Det Ny Teater. Instruktion ved Bent Christensen

Den herskende klasse af Peter Barnes på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup. (Omtales af Lars Juhl som *Mylord*)

The Loves of Cass McGuire af Brian Friel på Betty Nansen Teatret. Instruktion ved Bent Mejding

Porgy and Bess af George Gershwin på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow

Hadrian VII af Peter Luke på Folketeatret. Instruktion ved Freddy Koch

1971

Jeppe på bjerget af Ludvig Holberg på Det Ny Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Narrene af Klaus Rifbjerg på Folketeatret. Instruktion ved Carlo M. Pedersen

Mordernes nat af José Triana på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Galileis liv af Bertolt Brecht på Aarhus Teater. Instruktion ved Leon Feder

Kaptajnen fra Köpenick af Carl Zuckmayer på Gladsaxe Teater. Instruktion ved Hans Christian Ægidius. (Omtales af Lars Juhl som *Kaptajnen*)

1972

Balladen om den bedrøvelige café af Carson McCullers på Betty Nansen Teatret. Instruktion ved Bent Mejding

Company af Stephen Sondheim på Nørrebros Teater. Instruktion ved Leon Feder

Storhertugindens afsked af Berenard da Costa på Aalborg Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Gamle dage af Harold Pinter på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow

Det 7. bud af Dario Fo på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup. (Omtales af Lars Juhl som *Dario Fo*)

1973

Elisabeth Tudor af Wolfgang Fortner på Operaen i Kiel. Instruktion ved Joachim Klaiber

Bygmester Solness af Henrik Ibsen på Nørrebros Teater. Instruktion ved Leon Feder

Konservatoriet af August Bournonville på Kungliga Operan, Stockholm. Instruktion ved Fredbjørn Bjørnsson

Puntila og hans knægt Matti af Bertolt Brecht på Aarhus Teater. Instruktion ved Hans-Henrik Krause

1974

Candida af Bernard Shaw på Betty Nansen Teatret. Instruktion ved Bent Mejding

Hjem af David Storey på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow

Spillemand på en tagryg af Joseph Stein m.fl. på Aalborg Teater. Instruktion ved Leon Feder

Lille mand – hvad nu? af Hans Falada på Aarhus Teater. Instruktion ved Hans-Henrik Krause

Drømmerne af Ebbe Hamerik på Den Jyske Opera. Instruktion ved Peter Eszterhás

Erik XIV af August Strindberg på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Kaspar Rostrup

Der var engang af Holger Drachmann på Aalborg Teater. Instruktion ved Asger Bonfils

1975

Tre søstre af Anton Tjekhov på Aarhus Teater. Instruktion ved Bertil Lundén

Skal vi danse? af Colin Higgins på Betty Nansen Teatret. Instruktion ved Bent Mejding

Die Musik kommt mir äussert bekannt vor! af Bent Lorentzen på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Joachim Klaiber

Ved Stranden af Edward Albee på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow

Det hvide ægteskab af Tadeusz Rozewicz på Det Kongelige Teater. Instruktion ved Sam Besekow

Tartuffe af Molière på Aarhus Teater. Instruktion ved Bertil Lundén

Udvalgt litteratur

Sam Besekow og Klaus Rothstein: *Fra majonæsekvarteret til Det Kongelige Teater: erindringer,* København 1994

Kaspar Rostrup: *Sølvfloden: et erindringsbillede*, København 2012

Alette Scavenius (red.): *Gyldendals teaterleksikon*, København 2007

Ulla Strømberg: *Nyere danske scenografer; portrætter, samtaler og historiske linjer fra 1930 til i dag*, København 2017

Teatermuseet i Hofteatret (udg.): *Fragmenter: brudstykker af teatermodeller: scenografen Lars Juhl: billeder, tekster, montage*, København 2016

Fotokreditering.
Fotograf Knud Buus Jensen, Huset Mydtskov, fotograf Svend Sonnenburg m. fl.

Lars Juhl (1943–2022) hørte til blandt de største scenografer i dansk teaterhistorie. Ved hans død blev en stor del af hans efterladte samlinger overdraget til Teatermuseet i Hofteatret. I samlingerne var en række breve fra Lars Juhl til hans forældre fra perioden 1967–1974. I brevene fortæller han om sit virke inden for teatret i begyndelsen af sin karriere. Brevsamlingen må betegnes som et vigtigt vidnesbyrd om dansk teater.

TEATER MUSEET | HOFTEATRET